

66 Y 149

Y 149

Národní knihovna ČR
Historické fondy

66 Y 149

Národní knihovna

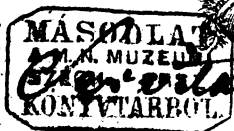
1002297047

M A G Y A R
É S
ERDÉLY-ORSZÁGNAK
R Ö V I D
I S M É R E T E
M E L L Y
E
K É T O R S Z Á G N A K
M I N D V I L Á G I
M I N D
E G Y H Á Z I Á L L A P O T T Y Á T
S Z E M E L E I B E Á L L Í T T Y A .

Leo

Zeit.

268

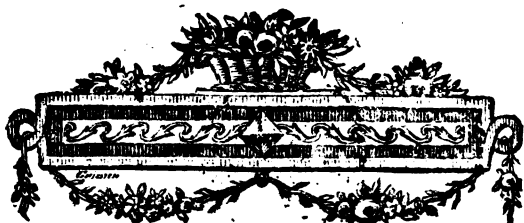
P E S T E N ,
L I N D A U E R J Á N O S K Ö N Y V - A R O S N Á L . 1 7 9 1 .

RELIGIO, ET PATRIA.

66 149

**KNIHOVNA
KUBELÍKOVA
(SZÉLLOVA)**

ELŐL-JÁRÓ BESZÉD.

I.

RELIGIO (1), & Patria (2):
A' Religió, és a' Haza, ez a' ket-
tő teszi az Igaz Magyar; 's a' ki
mind a' kettőhez igaz Magyar szív-

(1) Elsőnek teszem a' Religiót,
és hogy ne? holott még a' Pogányoknál
is köz-mondás volt az: *a Jove principium
Jupitertől a' kezdet*; mellyből ki-tetfzik,
hogy a' Pogányoknál is alább-való volt az,

vel, és kiváltképpen-való hajlandósággal, 's buzgósággal víveltetik, az

a' ki azt mondotta: *Primo Siamo Veneziani, e poi Cattolici*, az az: Legyünk elsöben Velenceiek, azután Katolikusok; 's nem külömben az a' Fragmentista is, ki a' múltt Ország-Gyűlése alatt egy tsűf-könyvetskét ki-borsárván, 's annak homlokára ugyan ezt a' Velenceiek' mondását függesztvén, ezzel örömezt a' Magyarokat is a' Velenceiek' szamarai-vá, 's a' Pogányoknál alább-valókká tette volna. — Az Evangyeliomot itt előfem akarom igen hozni, melly is azt mondgya: *Keresétek először az Isten' Országát* — *Nemdenem több a' lélek a' testnél 's a' t.*

(2) Az Hazámról én is Ovidiussal azt mondhatom :

*Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non finit esse sui.*

érdemli - meg valóságosan , hogy
*Igaz Magyar*nak neveztesék.

II. Ugyan e' kettő volt a' fő indító oka, és tellyes tzellya, 's tárgya valamint minden egyéb munkáimnak, mellyekkel eddig édes Hazámnak kedveskedni iparkodtam, úgy nevezetesen ezen Magyar, és Erdély - Ország' rövid Ismertetének is, mellyet három Szakaszra osztottam: az I. Szakasz Magyar - Országának világi állapottyát; a' II. Magyar Országának Egyházi, vagy is Vallásbéli állapottyát adgya - elő; a' III. Erdélynek mind világi, mind Egyházi, vagy is Vallásbéli állapottyát terjeszti ízem eleibe.

III. Mondám: valamint a' többi eddig Világ eleibe botsátott munkáimnak, úgy ezen munkámnak is fő

indító oka, és tellyes tzellya, 's tárgya vólt az Haza, és a' Religió, 's mindenkor is ki-fogom azt mutatni, hogy én igaz fia kívánok lenni mind az Hazámnak, mind az A. Sz. Egyháznak, u. m. a' Rom. Kat. A. Egyháznak, 's hogy nagyra betsüllöm, nagyon ízeretem mind az Hazámat, mellyben születtetem, 's neveltetem (3), mind a' Religiómat, melly által örök üdvösségemet várom; és ezt nem csak tekéletlenségnek nem tartom, hanem inkább fő fő kötelességemnek lenni ismérem.

IV. De ugyan is azért arra is magamat kötelesnek lenni állítom,

(3) *Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares; sed omnes omnium charitates Patria una complexa est. Cicero apud Belium in Prodomo Ant. & Novæ Hungariæ.*

hogy mind az Hazámat, mind még
fokkal inkább az Religiómat az ő
ellenségi ellen, már azok akárkik
légyenek is, tellyes tehetségem fze-
rént óltalmazsam, védelmezzem.

V. Az Hazánknek ellenségén pe-
dig értem itt különösen azokat az
Írókat, kik élven a' mostani nagy
szabadsággal, (mellyet Németül
Preßfreiheitnek neveznek) olly tsú-
fos könyveket ki-adtak a' dítű Magyar
Nemzet ellen, mint leg-közelebb
ezeket: Babel, Ninive, Irrthümer,
Ranch = Hermäon, Betrachtungen al-
ler hungarischen nicht adelichen Staats-
bürger ins Deutsche übersezet von Ga-
belhoffer, Cronicon Viennense, vagy is
abban: IV. Kapitel: Ungarische Ge-
schichte 's a' t. kiknek meg-tzáfolá-
sára kíváltképpen - való gondom lé-
fzen; úgy mindazonáltal, hogy arra

is nagy gondom léfzen, és pedig fokkal nagyobb, mintsem ő nekik, hogy az igazságnak, 's az illendőségnek határit semmi úton, módon által ne-lépjem (4). — Hasonlókép-

(4) Az Hazánk ellenségei közzé méltán lehet számlálni azokat az Hazánknak el fajúltt fiait, 's leányit is, kik, jöllehet Magyar-Országban születettek, 's neveltettek, 's Magyar Hazájoknak köszönhetik minden bódogulásokat, még is színtúgy szégyenlik, hogy Magyarok, szégyenlik a' Magyar ruhát, a' Magyar nyelvet, 's azért Német ruhában járnak, Magyarúl nem is tudnak 's a' t. Kiker én még 1785. E. 's következendőképpen még II. József Tsászárr' éltében, elég világossan, 's magyarossan le-festettem. Azt mindazonáltal hamissan fogta reám ama' bomlott Trenk, hogy én, és pedig a' Budai könyv-vizsgálóknak engedelmevel, azt irrani volna: *Das Ungarn so lange unglücklich seyn werde, als es vom Hau-*

pen a' Religyióknak, vagy is a' Rom. Kat. A. Sz. Egyháznak ellenségin itt főkép' azokat az Írókat értem, kik az utóbbi időkben, fő-

se Oestreich regieret wird. — Das dieses nur auf die Unterdrückung der Nation losarbeite: az az; hogy Magyar-Ország mind addig bódogtalan lesz, míg az *Austriai Ház* alatt lesz; és hogy ez mind csak abban munkálódik, hogy a' Magyar Nemzetet elnyomhassa. — 'S, ha én ezt szívem' keferőségében II. József alatt írtam volna is, II. Leopold alatt kétség kívül ismét vissza írtam volna, jöllehet soha sem írtam. Hanem azt, nem tagadom, hogy írtam; hogy József Ts. a' Német nyelvnek bé-hozása által a' Magyar Nemzetnek még az essentziáját is el-akarta törölni, és semmivé tenni, 's most is azt tartom; de II. Leopöld már ezt is meg-orvosolta: — Némellyek azt is fogták reám, hogy én voltam az a' *Magyar Daniel*, ki a' Prótestánsok ellen valamen-

képpen pedig az utolsó az az : az 1794. E. Ország' Gyűlése alatt, 's már azolta is, vagy a' Keresztény Religió ellen közönségesen, vagy a' Rom. Kat. Religió ellen különösen, kiváltképpen pedig a' Katolikus Papok ellen annyi fok számtalan motskos Könyve-

nyire keményebben írt, de én kész vagyok akárminikor is azon meg-eskünni, 's életemet is belé kötni, hogy én nékem se hírem, se tanátsom nem volt abban a' munkában; jóllehet ezt most nem régen ismét Győrfi József is nagy hamissan reám fogta. — — — Sőt még azokért a' Reflexiókért is: *Reflexiones cunctorum Hungariae Civium non Nobilium &c.* engemet ejtettek gyanúba, holott azok tellyes természetemmel viszszaalkodnak, a' mint eziránt már ezen Német könyvetskötben is ki-nyilatkoztattam magamat: *Kurze ungartheu ische Bertheidigung der edlen Ungarn wider ihre Beneider, und Verläumber.* 1790.

ket világ eleibe borsátottak, kiknek még is ezért semmi bántások, semmi leg-kissebb bajok nem esett (5).

VI. Azokáért reménylem nékem sem fogja azért senki is veszett ne-

(5) Ezek' gyékényére méltán lehet ültetni a' Bétsi Újság-írókat is, 's mind a' Magyar Kurirt, mind a' Hadi Történet-írókat. Szégyen, gyalázat, a' mit csak nem régen is nagy tsúfolódva írtak a' Papok' nötelensége ellen, és következendőképpen az egész R. Kat. A. Sz. Egyház ellen, melly azt jóvá és parantsolatban hadgya; jóllehet azon Tzikkelyben, mellyben annyi sok új szabadságok, és kegyelmek engedtettek Prótestáns Uraiméknak, az olyan tsúfolódások 's motskolódások a' R. K. Szent Egyház ellen nyilván meg-tiltattak nékik: *ut nulla in Religionem Catholicam scommata, vel Sarcasmi Libris his inferantur.* Art. 26. An. 1791. §. 5. — Vallyon nem méltó okok

vemet költeni, még magok Próte-
stáns Uraimék sem, kik annyit olly
izabadosan írtak, és írton-írnak el-
lenünk; de főkép' a' mostani új Fi-

vólna e' a' Katolikusoknak, 's főkép' a'
Katolikus Püspököknek ezen motskos új-
ságok ellen, ö Felsége előtt, vagy is a'
közelebb tarrandó Ország' Gyűlése előtt
panaszt tenni? kivált mivel ezen Újságok
által leg-jobban el-terjed mindenfelé a'
méreg, még jobban, mintsem a' roszsz
könyvek által, melly két eszköznek, u.
m. a' roszsz könyveknek, 's az újságok-
nak leg-inkáb' lehet tulajdonítani a' sok
mostani új veszedelmet. — Leg-többet
tehetnének ez ellen a' Fejedelmek, és
azok a' Papok, kiket bőv jövedelemmel
meg-áldott az Isten, ha sok jövedelmek-
nek ámbár tsak század részét is ezen
veszedelemnek hathatós eszközök által-
való el-hárítására, főkép' pedig (mivel
contraria contrariis curantur) jó Katoli-
kus könyveknek, vagy is egy jó Kato-

lozofusok, kik mind úntalan a' szabad gondolkozást, a' szabad könyv-írást, 's nyomtatást fürgetik (6); inkább ruházni, mintsem gyalázni

likus újságnak ki-adatására szánnák. 'S vallyon nem ideje volna e' már egyszer mély álmunkból fel-serkennünk, midőn látva láttyuk, menyire ment legyen immár a' szörnyű veszedelem? — — Író nem kétlem elég találkoznék, tsak pénz volna. — De — — —

(6) Lásd tsak, mit írnak ezek a' szabad könyv-írásról, 's nyomtatásról, 's azok ellen a' könyv-vizsgálók ellen, kik ezt meg-gátolják, kivált Détsi a' Budai könyv-rostálók ellen, holott énnékem méltób' panaszom lehetne a' Bétsi Tzenzuta ellen, melly az ő könyvét meg-engedte, (a' min még a' Magyar Kurir is nagyon álmélkodott) az enyimből pedig még azt is ki-törölte, a' mi a' R. K. A. Sz. Egyházban hitnek ágazattya, u. m.

fognak azért engemet, ha én is az ő állatásaik szerént egy keveysé hoszszabb pórázra ereszttem pennámat, 's azt, a' mit lelki ismértem szerént jónak, 's Hazánkra, és az igaz Religióra nézve hasznosnak lenni állítok (7), valamennyire szabadoffab-

azt, *hogy a' Római Pápát illeti az elsőség, és pedig (ezt, a' mi következik, ki-törölte) mind a' tiszteletnek, mind a' hatalomnak elsősege*; holott ezzel még keveset mondottam, mivel még azt is hozzá kellett volna tennem: hogy ez a' Pápat illeti: *ex jure Divino*, Isteni rendelésből; mert azt még némelly Prótestánsok, és Sizmatikusok is meg-engedik, hogy mind a' tiszteletnek, mind a' hatalomnak elsősege illeti a' Pápat, hanem (azt mondgyák ők) *ex jure humano*, emberek rendeléséből. Még többet szólhatnak, de még most el-halgotom.

(7) Jóllehet azt is jól tudom, hogy mások talán mást állítanak; kivált mint-

bán, 's magyaroffabban ki - fejezem (8).

hogy azt szokták mondani: *quot capita tot sententiae*, az az: hány az ész, annyi az értelem. — Némellyeknek talán az írásom' módgya igen tsípösnek fog-látszani; de én azt tartom, hogy éppen úgy kell nekik, mivel külömben az embert, ha tsak amúgy istenesen ír, 's egy kis tormát nem tör az orrok alá, tsak Bigótnak, Islendriánistának, minek tarttyák, 's az olyan könyvet nem is olvassák, hanem tsak meg-verik, 's el-vetik.

(8) Ha szabad másoknak úgy írni a' Magyarok ellen, mint példánk Babel, Ninive, Jerthümer 's a' t. 'S ha szabad másoknak úgy írni a' Katolikusok ellen, 's kivált a' Katolikus Papok ellen, még a' Bétsi Újság - íróknak is, nekünk sem hagyhattya senki is nagy véteknek, ha magunkat hasonló fegyverrel védelmezzük, 's ha mi-is valamennyire hangosabb

magyarsággal kezdünk szólni. — De a' mi leg-jobban bátorított, 's ösztönözött az igazság mellett - 's az igaz Religió mellett-való szabadosabb írásra, az : mivel tudom, hogy K. U. az ő Tanítványinak azt hagyta, hogy a' mit ő nekik a' fetétben mondott, azt ők világosan minnyájok' hallattára ki-mondgyák, 's a' házak' heazatryán is prédikállyák, és hogy ne féllyenek azoktúl, kik a' testet meg-ölik, de a' lelket meg-nem ölhetik, hanem féllyenek attúl, ki a' testet is a' lelket is a' gyehennába vesztheti.

I. SZAKASZ,

I. SZAKASZ,
MELLY
MAGYAR ORSZÁGNAK
VILÁGI
ÁLLAPOTTYÁT
ELŐ-ADGYA.

A

I. T Z I K K E L Y.

*Magyar - Országnek helységbéli állapot-
tyárul.*

I.

MAGYAR - Országot annakelőtte a' Gyeográfusok közönségesen *felső*, és *alsó* Magyar - Országgra, azután pedig némelyek Nap-keleti, Nap-nyugoti, Déli, és Éjszaki Magyar - Országgra osztották, most pedig közönségesen, és törvényesen 4 Kerületre, u. m. Dunán-innen, Dunán-túl, Tiszán-innen, és Tiszán-túlvaló kerületre oszttyák.

II. A' Dunán innen-való Kerületben
14. Vármegye vagyon illy renddel:

1. Pozsony.	3. Trentsény.
2. Nyitra.	4. Árva.

A 2

5. Liptó.

10. Nagy, és Kis
Hont.

6. Turócz.

11. Nógrád.

7. Zólyom.

12. Pest, Pilis, és Solt.

8. Bars.

13. Bács.

9. Komárom.

14. Bodrog.

III. A' Dunán-túl való Kerületben

11. Vármegye vagyon illy renddel:

1. Mosony.

7. Győr.

2. Soprony.

8. Fejér.

3. Vas.

9. Tolna.

4. Szala.

10. Somogy.

5. Veszprém.

11. Baranya.

IV. A' Tifzán-innen való Kerületben 10. Vármegye vagyon illy renddel:

1. Szepes.

6. Torna.

2. Sáros.

7. Gömör.

3. Zemplény.

8. Borsod.

4. Ung.

9. Heves, és külső
Szólnok.

5. Aba-új.

10. Tsongrád.

V. A' Tifzán-túl való Kerületben 15. Vármegye vagyon illy renddel:

1. Temes.

6. Bihar.

2. Csanád.

7. Kraszna, és Kővár
Vidéke.

3. Arad.

8. Közép-Szólnok.

4. Zaránd.

9. Szatmár.

5. Békés.

10. Szabolts.

11. Bereg.	14. Torontál.
12. Ugotsa.	15. Kraffó.
13. Máramaros.	

VI. Következendőképpen 50. Vármegye vagyon Magyar - Országban; ha pedig azokat, mellyek törvényesen egybe vagynak foglalva, külön akarjuk számlítani, hozzá tévén Kövár' vidékét is, öttel több vagyon, 's mind öszve 55. De még azon kívül a' Jászág, Nagy, és kis Kúnság, és a' Hajdu-városok.

VII. A' Vármegyék foglalnak magokban Szabad Királyi Városokat, Püspöki Városokat, Mező-Városokat, és Falukat. Ezek között én csak a' Szabad Királyi Városokat számlálom elő, mellyek is két rendbéliek: némellyek a' Tárnok-Mester alatt, némellyek a' Perzonális alatt vagynak; következnek azoknak nevei az A B C. szerént.

Baka - Bánya.	Győr.
Bártfa.	Kassa.
Bazin.	Kézsmá k.
Bela - Bánya.	Kis - Márton.
Besztercze-Bánya.	Komárom.
Brezno-Bánya.	Korpona.
Buda.	Körmöcz.
Debreczen.	Köszög.
Eperjes.	Libet - Bánya.
Esztergom.	Lötse.

Modor.	Szeben.
Nagy - Bánya.	Szeged.
Nagy-Szombat.	Sz. György.
Pest.	Sz. Mária, vagy Szabadka.
Péts.	
Pozsony.	Székes - Fejérvár
Ruszt	Trentsény.
Selmecz.	Új Bánya.
Soprony.	Új Vidék.
Szakolcza	Zólyom.
Szatmár-Németi.	Zombor.

VIII. Magyar-Országának fok folyó vizei közzül leg-nevezetesebb a' Duna, Tisza, Száva, és Dráva; ezek után pedig a' Vág, Ipoly, Garam, Szamos, Maros, Sajó, Hernád, Bodrog, és három Körös, Fejér, Fekete, és Sebes Körös 's a' t két híres nagy tava is van, u. m. Balaton, és Fertő.

IX. A' fok hegyek közzül leg-tízmeresebb a' Tátra, Fáttra, és Mátra, melyek ugyan csak az Ország' Tízmerében is vannak, valamint hogy ott vannak Magyar Országának nagyobb Folyó-vizei is, u. m. a' Duna, Tisza, Száva, és Dráva. A' nagyobb erdők közzül leg-híresebb a' Bakony, és Vértes; a' Szigetek közzül a' Tsaló-Köz, vagy is inkább Tsaló-Köz, Rába-Köz, és Mura-Köz.

X. De minthogy ezek úgy is tudva
yannak a' Magyarok előtt, 's minden em-
bernek szeme előtt forognak, nem tartom
szükségesnek ezekről sok szót szaporítani.

XI. Tsak azt az edgyerskér vetem
még utánna a' Magyarok' mentségére,
hogy ha Magyar-Ország olly szép váro-
sokkal nem dűsekedhetnék is, mint Au-
stria, Tseh, Stájer, vagy más Országok,
az éppen tsuda nem volna, ha meg-gon-
dollyuk, hány esztendeig lakta, és bírta
's tüzzel, vassal pufztította, rontotta lé-
gyen Magyar-Országot az ellenség, és
pedig a' Pogány ellenség. Sőt azt mélt-
rán lehet tsudálni, hogy olly rövid idő
alatt olly szépen fel-vette magát Magyar
Ország, úgy hogy Bétstül még - válva,
hol már annyi időtől fogva a' Tsászár-
nak, 's Magyar-Országi Királynak lakó-
helye vagyon, Austria sem mūtathat egy
várost is, mellyhez foghatót nem mūtat-
hatna Magyar-Ország-is; Pozsony, So-
prony, Pest, Temesvár akármellyik Au-
stria-i várossal-is bátran szembe állhat; el-
lenben Austriában is szint ollyan hitván,
alá való ringyi-rongyi városok vannak,
mint Magyar-Országban; mitsoda város
Mautern, Ebenfurt, 's több afféle? Hi-
szem, ezeknek tsak Kis-Márton is ki-
tenné a' szürét. Olly népes városok is
vannak Magyar-Országban, mint Austriá-

ban; ebben a' részben csak Ketskemét is fel-tehetne akármellyik Austriai várossal; Bétset ki-vévén, pedig Ketskemét csak Mező-város, még-is lakik benne közel 22000. ember, vagy már most húszon három is; pedig azon a' tájon nyargalódzott valaha leg-jobban a' Török, Tár, 's alig van 100. esztendeje, hogy onnan el-bútsúzott. Ez talán elég lehet mentségünkre némelly tsúfolódó *Nini-visták* ellen.

II. TZIKKELY.

Magyar - Országnak természeti állapottjáról.

I.

MAGYAR-ORSZÁGRÚL közönségesen azt szokták mondani: *Extra Ungariam non est vita, si est vita, non est ita*, az az: Magyar-Országon kívül nintsén élet, ha van élet, nints olly élet. 'S ugyan ezt már Pánnoniárúl is mondták, és méltán is; mivel alig vagyott egy Ország is a' föld' kerekiségén, melyre a' jóságos Úr ISTEN az ő áldását bö-

vebb, 's ki-folyóbb mértékkel árasztotta volna, 's melly a' Természetnek kü-
lömb-külömbféle ajándékival, 's kínrsé-
vel inkább bővelkednék, 's nem csak a'
maga fiainak, hanem másoknak is olly
bőven gazdálkodnék, mint Magyar-Or-
szág, mellyet is azért egy Iró méltán
terram benedictissimam, leg-áldottabb föld-
nek, P. Szuhányi pedig in *Noritia Or-
bis* p. 53. *Földi Paradisomnak* nevezett.

II. Magyar-Országban egy fővel
csak nem mindennek bővsége vagyon,
valami kívántatik a' közönséges életre,
vagy is a' jó életre: bőven vagyon ott búza,
rozs, árpa, zab, kukuritza, borsó, len-
se, bab, és mindenféle zöldség, kivála
káposzta, mellyet is sokkal jobban tud-
nak el-készíteni a' Magyar Szakácsok,
és Szakátsnék, mintsem a' Németek; a'
jó Kolozsvári, 's Hajdú-Káposztának
más Országokban híret sem hallani: a'
rök-káposztátúl színtúgy irtózik a' Né-
met; valamint még némelly más egyéb
Magyar étkektől-is, p. o. a' tzipberétől,
avagy keszöztétől, a' len-mag-olajos
Káposztátúl 's a' t. hanem ha egyszer
meg-izelíti, 's a' Magyarától meg-tanúllyá,
mi a' jó, ám akkor ő is jó ízűnt meg-
eszi, 's néha majd meg-vesz utánna. De
valamint jobb káposztát, 's másféle jobb
ételeket tudnak főzni a' Magyar Szaká-

tsok, és Szakátsnék, hogy sem a' Né-
merek, vagy Frantziák, Olaszok; úgy
jobb Kenyeret, 's Kalársot-is tudnak sü-
ni a' Magyar Afziszonyok, mint mások.

III. De még ezen felül, a' mi
némelly más Országokban csak ritkaság,
az Magyar-Országban közönséges étel,
u. m. a' Marha-hus; 's az az edgyik fő
bóldogsága Magyar-Orzágnak, hogy an-
nyi marhával bővelkedik, nem csak a'
maga szükségére nézve, hanem más Or-
szágokra nézve-is, úgy hogy minden
éztendőben, mint némellyek írják, csak
Bétsbe-is 80000. ökör hajtatik Magyar-
Országból, 's mint Vindis írja, minden
éztendőben több 150000 ökörnél hajtá-
tik ki az Országból, *Windisch Geographie des
Königreichs Ungarn* S. 27. 'S még azon
kívül sok számtalan sertés is, juh 's a' t.
A' sok tsirkét, kátsát, 's libát-is szün-
telen szedik a' tyúkászok, vagy mint ott
híják őket, a' tikászok, és tele szekerek-
kel viszik Bétsbe. A' Fertő-mellékiek
sok vad kátsákkal, 's más szárnyas va-
dakkal is kedveskednek a' Bétsieknek.
Bőjti napokra pedig a' sok halat, rákot,
szártsát, rojást 's a' t. hordron hordgyák
Bétsbe. Nem is tudom, mivel laknának
jól mind a' két lábú, mind a' négy lábú
Bétsi állatok, ha Magyar-Ország jól nem
tartaná őket. Mondom: mind a' négy

lábú állatok, mivel ezek' számára is sok szekér szénát, és sok Zabot visznek-fel, a' szénát kivált a' Tsalló-közből, Sziget-közből, és a' Nyulasról. Hanem az már éppen sokatska, a' mit egy Német Gyeo-gráfus fillentett, hogy Magyar-Ország-ban annyi ló vagyon, hogy tsak szabar-don futkosnak a' lovak sok helyen az erdőkben, 's hogy tsak meg-kell azokat fogni, és szelidíteni. (1).

IV. Ezen okra nézve, méltán Ma-gyar-Ország Béts-Ország' élés-tárjának nevezterik, *Granarium Austriae*; sőt nem tsak Béts-Orzágnak, hanem több más Országoknak-is bőven gazdálkodik Ma-gyar-Ország kivált marhával, és gabo-nával. Tsak 1770. és 1771. esztendőben, midön Német-Ország nagy éhségtől szo-rongattatnék, több 3000000 az az: három milliomm mérő gabonánál vitetett-ki Ma-gyar-Országból Béts-Országba, és Tseh-Országba, 's fellyebb is. Lásd *Compen-dium Hungariae Geographicum* p 6. és *Windisch Politisch, Geographisch, und Hi-storische Beschreibung des Königreichs Hun-garn. Pressburg 1774. S. 12.*

(1) Die Pferde aber laufen an vielen Orten in den Wäldern herum, daß man sie nur haschn, und zahm machen darf. Zübners vollständige Geographie II. Thl. VII. Buch.

V. De még többel is, kivált fok
külömb-külömbféle jó, 's jobbnál jobb
borokkal is kedveskednének a' Magyarok
fzomszéd Uraiméknak, tsak ebben az
ő kegyes kívánságokban (*pium deside-
rium*) másoktól meg - ne gátoltatnának.
Kivált fok külömb-külömbféle jó borok-
kal, mondom (2). Mert valamint a' Tze-
tes Isten Aszszöny, úgy amaz híres Bak-
kus Isten is igen meg-ízerette, és meg-
áldotta Magyar - Országot. A' Tokaji
bornak egész Európa süveget emel, mel-
lyet néha még orvosság gyanánt is jova-
solnak az Orvosok. Tudni való mind-
azonáltal, hogy a' Tokaji bor nem tsak
Tokajban terem, hanem ott az egész
Hegy-allyán, Tállyán, Tartzalon, Má-
don, Toltsván 's a' t. a' mint is az ott
's azon a' tájon közönségesen nem To-
kaji, hanem Hegy-allyai bornak nevez-
terik. A' fok többi külömb-külömbféle
finom borokat, mellyekben tsak nem
torkig úsz Magyar-Ország, alig lehet

(2) A' Magyar borról is megint irtóztató nagy
dítseretet mond az emltett Német Geográfus:
Den herrlichen Wein darf man nur nennen, so
wässert einen schon der Mund darnach, und das
ist nicht etwa nur von dem vortreflichen Tokayer
Weine zu verstehen, sondern die geringste Sorte
schmeckt angenehmer, als in andern Ländern die
beste.

csak elő-is számlálni. A' Tokaji után leg-
 betsefőbb a' Sopronyi, Somlyai, Ruszti,
 Rétsei; a' veres borok között a' Ménesi,
 Egri, Szekszárdi, 's a' fok számtalan
 többi. Csak Soprony - Vármegyében is,
 mellyben én születtem, mennyi fok
 jónál jobb borok teremnek, u. m. a' So-
 pronyi, Ruszti, Bozi, Kereszturi, Nyé-
 ki, Rákosi, Okaji, Sz. Györgyi, Sér-
 czi, Fejér-Egyházi, Széles-Kúti, Fek-
 re-Városi, Száraz - vámi, Nagy, és Kis-
 Héfláni, 's a' Kis martoni. Sokat hord-
 tak annakelőtte ezekből a' borokból Si-
 léziába, míg ezen Ország a' Burgus' ke-
 ze alá nem került. 'S még ezeken kívül
 más jó asztali borok-is teremnek ott,
 mint a' Tsepregi, Lozsi, Börgöczi 's a' t.
 Ide tehetjük azt is, hogy nem csakok
 bort, hanem fok jó gyümölcst is ter-
 menek a' Magyar-Országai szőlők, és ker-
 tek, a' fok jó sárga, és Görög dinnye
 pedig nem csak a' kertekben terem, ha-
 nem az al-földön egész Szántó-földeket bé-
 vernek dinnyével, nem-is kell itt a' sár-
 ga dinnyét meg-nád-méyezni, hanem itt
 inkább meg-szokták sózni, és borsol-
 ni. — Ide lehet tenni azt a' drágala-
 tos gyümölcst is, mellyet fokban a' leg-
 jobb gyümölcstért, az Anánásztért, sem
 adnának a' Dohányt.

VI. Mind ezekbül eléggé ki nyilatkozik, hogy bizony igaz az a' Közmondás: *Extra Ungariam non est vita, si est vita, non est ita*; Magyar-Országban kívül nintsen élet, ha van élet, nints olly élet. Sőt, hogy másutt is olly jó élet van, a' minő van, azt is leg-inkább csak Magyar-Országban köszönhetik a' Szomszédok.

VII. De vallyon van e' fok pénz is Magyar-Országban? — — Már ez más kérdés. — Vólna, 's kellene is lenni, ha — — Azonban azért a' fok búzáért, rozsért, zabért, szénáért, a' fok borért, a' fok ökörért, sertésért, juhért, tsirkéért, kátsáért, libáért, szárnyas vadért, halért, rákért, szártsáért, mézért, 's viaszért, gyapjúért, marha-bőrért, gubatsért 's a' t. kétség kívül fok pénz kereskedik-bé az Országba. De itt az Országban is fok pénz terem, minthogy a' pénznek az annya is itt lakik. Ertem itt azokat a' gazdag értz-bányákat, arany, ezüst, és réz-bányákat. Tsak a' Körmötzi, és Selmetsi bányákból, mint T. P. Szuhányi in Notitia Orbis p. 59. írja, 1740. esztendőről fogva 1773. esztendeig közel 100. milliomm forint került: a' Szomolnokai víz, melly a' vasat rézzé változtattya, esztendőnként 20000. forintot hajt bé: Máramarosban közel Szigethez gaz-

dag só-bánya vagyon, a' hol kö-sót vágnak; Sóvárrott sóf főznek. Parádon nem meszszé Egerhez rímsó - bánya vagyon. Vas - bányák több helyeken is vannak. Sok helyekben külömbféle drága kövek is talátnak, Jáspis, Smaragd, Akát, Oniks, Gyémánt, Kristály, Rubin, Gránát, Alabastrom, Mágnes 's a' t. Márvány is fok helyen talátnak. Tsak éppen Tzinnel, vagy-is fejer ónnal nem ditsekedherik Magyar-Ország.

VIII. A' levegő ege is jó Magyar-Országának, és mértékletes: 's egészséges. Némelly Külsők ugyan azt tarttyák, és írják, hogy Magyar-Ország igen egészségtelen Ország, 's valóságos temetőjök az oda takarodó idegen nemzeteknek, de T. P. Turóczi László erre azt felelte: *Reconditoria mortuorum, sunt dolia Ungarorum*, az az: a' Magyarok' hordói a' Németek' koporsói (3). — Az egészé-

(3) De minthogy a' többi is igen szép, a' mit ottan ír Turóczi László, méltónak állítottam az ő szavait egészszén ide írni: „Atque ex dictis palam omnibus fit, quam fecunda rerum, omniumque dives sit Ungaria; cui nihil omnino ad bene, beateque vivendum, deesse voluit bonus ille DEUS. Non hæc suam invidet Italiæ Campaniam; non regiones alias, terris juxta, ac procul distitis felicissimas; ipsa altrix nationum est, ipsa mundi,

ges levegő-ég mellett, 's az egészséges Magyar bor mellett, (csak mértéklere-
sen éllyen véle az ember) fok egészséges
savanyú vizei, 's fürdői is vannak Ma-
gyar-Országnak, és fok hasznos, orvos-
ságnak való füvei is; bár csak többen vol-
nának, a' kik azokat ismérnék, és ha-
szonra fordítanák! De talán nem fokára
ezen kívánságunkban-is bódogúlunk; ta-
lán ennekutánna valamint a' fok többi
jónak, úgy a' jó Orvosoknak-is nagyobb
bővsége léfzen Magyar-Országban, kik
eddig nálunk olly szűken termettek; a' Ma-
gyarok között pedig éppen kevesen vol-
tak, kik magokat erre a' hasznos tudo-
mányra adták volna. 'S ugyan ez eddig
edgyik fő foglalkozása volt Magyar-Or-

„ prope dixerim, compendium. Quod tempe-
„ riem coeli attinet, ea sane percommoda est;
„ & si temperare quidem tibi ab amicitia Bac-
„ chi noveris, seculum etiam superasti. Et licet
„ vehementior succendat dies sol, noctem fri-
„ gidior luna constringat; fræna tamen & huic
„ ponunt Favonii, & illi Aquilones. Novi
„ Wittembergensem illum declamatorem, qui
„ nobile illud, si superis placet, scommajecit in
„ Ungariam; pestilentibus eam exuberare lacu-
„ bus; esseque exterarum sepulchrum gentium.
„ Ita sane: sed lacus hi ad Tokainum hiant: &
„ reconditoria mortuorum sunt dolia Ungaro-
„ rum. “ Ita R. P. Lad. Turóczi in Ungaria
„ suis cum Regibus compendio data. Edit. A.
1768. p. 322.

szágnak,

szágnak, úgy mint a' jó Orvosoknak, a' jó Doktoroknak, Kirurgusoknak, Patikárosoknak, és Bábáknak nagy szükség volt. De itt még azon fellyül más két fő rendbéli fogyatkozásáról is kell emlékeznünk Magyar-Országnak.

IX. Első fő rendbéli fogyatkozása Magyar-Országnak az, hogy olly szükség benne a' pénz más Országokhoz képest. Ennek pedig több okai vannak, melyek közül én csak némelyeket hozok-elő, a' többit nem is mervén említeni. Első az, hogy a' Kereskedés jobb lábra nem állíttatik, melly eddig inkább sokféle-képpen meg-gátoltatott, mintsem hogy virágzóbb állapotra hozattatott, és nagyobb, 's nagyobb tökéletességre emeltetett volna (4). Második oka, mivel jól-

(4) A' Kereskedésnek Magyar-Országban jobb Karba hozatásáról, 's annak eddig lett hátráltatásáról, 's meg-gátoltatásáról több könyvetskék jöttek napfényre a' mostani Ország-gyűlés' alkalmatosságával, ú. m. *Commentati de promovendo in Regno Hung. Mercimonio*, 's ugyan az Németül ezen név alatt: *Vorschläge zur Aufhülfe der Ungarischen Handlung*. 1790. — *Beschwerden, und onmag-glicher Vorschlag wie dem Handel in Ungarn aufzuheben wäre*. — *Der unthätige Reichthum Ungarns wie zu gebrauchen*. v. Szapáry. 1784. — *Patriotisch gemächter Vorschlag, wie dem gehemmten Ausfuhr Handel aus den Hungarischen und Deutschen Provinzen des kaiserl. Reich aufgehoben wer-*

B

lehet sok pénz jö-bé az úgy nevezett *munkás kereskedés által, per commercium activum*, de ellenben sok pénz ki-is takarodik az Országból az úgy nevezett *szenvető kereskedés által, per commercium passivum*, t. i. azokért a' sok külső portékákért; holott még-is sokszor az hozzá valót, p. o. a' gyapjút innen viszik ki, úgy készítenek azután más Országban belőle posztót, 's úgy azután visszaküldik ismét, 's a' Magyaroknak mind a' gyapjúnak, mind a' munkának az' árrát, mind a' szeker-bért, 's a' többi költséget, mind a' vámot, 's harmintzadót 's a' t. uzsoráson, kétszerezesen, vagy tízszeresen kell meg-fizetnie. 3-dik oka ugyan-is az most említett temérdek sok vám, és harmintzad, melyet más Országokban kell

ben törtéte; von I. W. Wien 1781. Ez ámbár Német lévén, még-is igen derekason Tízterosz-kodik a' Magyarok mellett, 's a' Magyarok' szabadsági mellett, 's nagyon korpázza azokat a' Béts-Országi Németeket, kik olly mód nélkül irigykednek, 's áskálódnak a' derek Magyarok ellen; melly könyv azért méltán Deák-ra is fordíttatott, és Pantofeliustól *Libellus aureus*, Arany-könyvetskének neveztetik. — Ide tartozandó az-is, melly nem régen Budán költ: *Introductio ad Politicam Regni Hungariae* 1790. p. 92. 93. 119. 121. imo totum C. IV. de publicis Regni commodis.

fizetni. 4-dik oka az, hogy több, és jobb Fabrikák nem állíttatnak - fel. De mind ezeket talán meg-fogja orvosolni a' mostani Ország-Gyűlés, 's az új II. Leopold Királyunk, kinek az illyekre már Toskánában-is nagy gondgya volt.

X. Másik fő rendbéli fogyatkozása Magyar-Országának, a' mint némellyek tarttyák, az, hogy nem olly népes Ország, mint más Országok, 's ugyan ez az oka az előbbényinek is, úgy mint az pénz' szűk-voltának, mivel *ubi populus, ibi obulus*, az az: hol sok nép van, ott sok pénz is van; jóllehet erre némelly Magyar Politikusok azt mondgyák: *Sed ubi bosculus, ibi aureus*, ezzel azt akarván jelenteni; hogy a' Puszták, a' hol sok marhát lehet tartani, nagyobb hasznot hajtanak Magyar-Országban; mintsem ha azok Svábokkal bé-szállíttatnának. Ide járúl, hogy már most sok tájokon magok a' Magyarok is úgy el-sokasodtak, hogy a' melly darab földet 40. 50. esztendővel ez előtt egy gazda bírt, az már most három négy között fel - osztódott, úgymint az olyan gazdának három, négy fiai között, kik is már most mind házasság, és tselédes emberek, 's ezeknek a' fiaik is már majd meg házasság, úgy hogy minden órán a' Magyarok is úgy el-szaporodnak, hogy

a' népnek fokasága miatt, 's a' földnek kevés volta miatt ezek is nehezen élhetnek-el, nem hogy még több Svábokat, 's más idegeneket kellene bé-tsalni az Országba. De ehez, tudom, mások nálamnál jobban értenek; 's én csak röviden akartam ezekről emlékezni.

III. TZIKKELY.

*Magyar - Ország' Lakosirúl, 's elsőben
a' Magyarokrúl, 's azok természete-
réről.*

I.

A' MAGYAR valamint nyelvére, öltözetére nézve, sőt némelly egyéb dolgaira nézve is, úgy mint: muzsikájára, tántzára, énekeinek nótájára, ételére nézve 's a' t. úgy kivált természetére nézve nagyon különböz más Nemzetektől, 's főkép a' Németektől.

II. A' Magyar vidám, fris, eleven, quzgó, 's ha igaz, a' mit Hibner mond,

(5) egy keveysé tüzes természetű; 's egy keveysé büszke is, mint Vindis mondgya, ki mindazonáltal hozzá teszi, hogy vagyon oka is a' Magyaroknak a' büszkeségre (6).

III. A' Magyar természet szerént hajlandó, 's igen alkalmas a' vitézségre, és a' tudományokra.

IV. A' Magyarok' vitézségéről legfényesebb bizonyyságot téshen a' Historia, 's nem csak a' Magyar, hanem a' külső Országbeli Historikusok is, melyet a' Magyarok a' közelebb-való időkben is igen derekason ki-műtattak, és mind a' Gyalogok, mind a' Húszárok; de kivált a' Húszárok, kiket a' Franzziák az *Austriaiak'* Ördögeinek neveztek, 's

(5) Wie das Nutriment des Landes ist, so sind „ auch die Einwohner, nemlich munter vom Leibe „ und etwas hitzig vom Gemüthe: Wiewohl die „ guten Leute ihrem Naturell nicht nachleben dürfen, nachdem sie eine fremde Ober-Herrschaft erkennen müssen “ Hübners Geographie II. Theil VII. Buch.

(6) „ Sonst schreibt man ihnen einen gewissen „ den morgenländischen Völkern gewöhnlichen Stolz „ zu, und ich will diesem nicht widersprechen. Sie „ haben Ursache, auf ihre Vorzüge stolz zu seyn, „ und kriegerische Völker sind solches allzeit gewesen “ — Winbisch Geographie des Königreichs Ungarn I. Theil. S. 45.

kik az utóbbi háborúban felette nagy
betsületet szerettek magoknak, úgy,
hogy már most más Nemzetek is tartanak
Húszárokat, a' Frantziák, Burgusok,
Muszkák 's a' t.

V. Mondám másodszor: a' Magya-
rok természet szerént *hajlandók, és igen*
alkalmasok a' tudományokra, 's ha nem
minden tudományokra is, leg alább né-
melly fő tudományokra, úgy mint: a'
Filozofiára, Teologyiára, és az Hazá-
jok' törvényneinek, 's történeteinek ta-
nulására (7). Erről tagadhatatlan bizony-
ságot icsznek az Magyar - Országban lévő
fok számtalan Deák Oskolák, 's az azok-
ban tanuló olly számos ifjúság; (kivált
Austriához, 's több más Országokhoz
képest) azonfellyül a' fok Patvaristák,
Juristák, 's Jurátusok, kik az Ország'
törvényét tanulják, 's még annál is in-
káb' azok a' fok tudós Tanítók, kik
akárhová is be-illenének, 's kik között
fokan, mind Katolikusok, mind Akato-

(7) Azt még is meg kell vallanunk, hogy az
Orvosi tudományban, és a' kézi mesterségek-
ben mind eddig a' Magyarok nem igen mesz-
sze rugazkodtak, holott még is a' Doktorság
csak jó darab Kenyér volna a' Magyaroknak is,
melly által leg-hamarább kaphat uraságra még
a' szegény legény-is.

likusok, más Országokban is ki-tettek magokért, és nem csak magoknak, hanem az egész Magyar Nemzetnek nagy hírt, never szerzetek; de leg-szembe rünőbb bizonytságot térsnek az Magyaroktól rövid idő alatt, (ámbar annyi sok akadályoknak közepette) világ eleibe borsá-tott bölts, tudós Filozofikus, Teologyikus, és Histosikus könyvek (8).

VI. Leg hírefseb' Filozofia most a' P. Horvát Jánosnak a' Filozofiája, előbb pedig, mikor még én tanúltam a' Filo-

(8) Szépen erősíti ezt egy Német Író is:
 „ Die Anzahl solidgelehrter Ungarn ist gewiß nicht
 „ gering. Die Ungarn überhaupt sind sehr fähige
 „ Köpfe, geben nicht nach, wenn sie sich vorsetzen,
 „ etwas zu ergründen. Mit unglaublichem Fleiße
 „ packen sie eine Sache an, und beharren mit un-
 „ wandelbarer Geduld, bis sie haben, was sie
 „ wünschen. — Man findet besonders gelehrte Ju-
 „ risten, welche meistens Edelleute sind; geschickte,
 „ arbeitsame, nachdenkende, die Gegend wiegende
 „ Mediziner, und wahre Theologen in allen Re-
 „ ligionspartheyen. — Gelehrte von Profession,
 „ ohne andere Beschäftigung, giebt es in Ungarn
 „ Gottlob nicht. Ich kenne keinen einzigen, wel-
 „ cher sich von flüchtigen Bücherschreiben nährt.
 „ Diese Gnade Gottes hat man dem strengen wach-
 „ samen Auge der Geistlichkeit zu danken. Es giebt
 „ dafür in Ungarn Land verderbende Heuschre-
 „ ken.“ — Lásd Joh. Lehmanns Reise v. Dresß-
 burg nach Hermannstadt, Dünkelspiel und Leipzig
 1785. S. 45—52.

zofiát, leg-híreseb volt a' P. Iváncsicsnak, Jászlinzskinak, Reviczkinak, és Makónak a' Filozofiája. Híresebb Asztronomus most a' világon nincs, mint P. Hell, ki is Magyar Ország fi, 's ki még mint Jézsovita Dániába küldetett az Udvartúl; 's a' társa is, ki véle Dániában járt, Magyar volt, úgy mint P. Sajnovics János.

VII. Mi a' Teológiát illeti, már a' múltt százban is többen voltak a' Magyarok között, kik nem csak Magyar Országban, hanem más Országokban is, kivált Bétsben, és Gréczben, mind a' Filozofiát, mind a' Teológiát nagy díszéretesen tanították, mint Pázmány, Zsenneyi, Heveneli, Szeiiványi, Tapoltsányi, Venner, Zanger, Szerdahelyi Gábor 's a' t. némellyek szép Teologikus könyveket is ki-adtak, kivált Pázmány az ő Kalaúzzát Magyar nyelven, és pedig olly ékes Magyarsággal, hogy még, mind ekkoráig senki sem hághatott a nyomába ennek a' valóságos Magyar Tzitzerónak. A' mi időnkben pedig legnagyobb hírt nevet szerzettek magoknak, 's minnyájoknak a' Magyaroknak nem csak Magyar Országban, hanem más Országokban is T. P. Muszka, Pri-

Ieszki- Smitt, Jászfényszki, (9) Csapodi, Ivántsits, Kenyeres, leg-közelebb pedig a' Pesti Fő-Iskolában Mollik, és Zsivics, és többen mások. — De mind a' Filozofusok, mind a' Teologusok között mind az Historikusok, 's kivált a' Magyar nyelvnek gyarapítói, 's boldogítói között különös dítséretet érdemel Fő T. Molnár János néhai Iézsovita, most pedig Szepesi Kanonok, és Bélakúti Apát-úr, kinek örök emlékezetét, 's dítséretét fenn-tartandgyák az ő sok rendbéli szép könyvei, mellyeket csak nem mindennemű tudományokban részént Magyar, részént Deák nyelven ki-botsátott, nevezetesen az *Anyaszentegyház' Történeteinek négy Szakasza. az ő Magyar Fizikája, az ő Magyar Prédikáziói, a' Régi jeles Épületekről kilentz könyvei, A' meg-térő Réformátus' Elmélkedéséről négy*

(9) Én mind a' Filozofiát, mind a' Teológiát Bétsben végeztem-el, a' holott merő Magyar Autoraink voltak, u. m. az Univerzitásban a' Logyikában a' Makó, a' Szerzetben a' Logyikában, és Fizikában a' Jászfényszki, a' Teológiában a' Muszka, Prilefszki, és Smitt. — 'S általlyában a' Jézsovitáknak, az ő leg-derékjebb embereik, az Auszriai Provintziában jobbra mind Magyarok voltak, 's az utóltó Provincziáliffok is Magyar volt, u. mint P. Muszka.

Könyvei, Az igaz Penitentzia-tartó Bűnösnek eleven Példája, 's most leg-közelebb Responsum ad eas hujus temporis Objectiones, quibus Fidelium animi percelluntur, Tom. I. & II. melly kivált a' mostani idökre nézve, igen derék, és hasznos könyv; bár fokban forgatnák! — Tsak az kár, hogy fokban inkább a' Románokon, Komédiákon, 's más ollyas haszontalan, söt veszedelmes, méreggel tellyes könyveken kapnak, mintsem a' jó könyveken 's. a' t.

VIII. Jöllehet pedig a' Magyarok, miölta egy kis békeféség vagyon az Országban, más tudományokban is elég nagy elő-menetelt tettek, és tsak nem nagyobb, mintsem ollyan rövid idő alatt lehetett volna várni tőlök, leg-nagyobb tökéletességre lépnek még is valami 100 esztendőről fogva az Hazájok' Historiájában, úgy hogy akármelly Nemzet sem ditsekedhetik derékjebb Historikusokkal, mintsem a' Magyar Nemzet. Leg-elsők ezek közzül minden ok-vetés nélkül Práj, és Katona, kik valóban arany-oszlopot érdemelnének. Ezekhez méltán hozzá lehet tenni Gróf Battyáni Ignázt a' mostani Erdélyi Püspököt ő Excellenziaját, kivált ha az ISTEN erőt, egészséget ád néki, hogy szándéka szerént a' többi Réseket is ki-adhattya annak az ő tudós munkájának: *Leges Ecclesiastica Regni Hun-*

garia, melly valóban igen drága kints
léssen. A' többi fő Magyar Historikusok
pedig, kik ezen Században virágoztak,
e' következők: Szentiványi, Heve-
nesi, Timon, Péterfi, Kazi, Smitt, Ké-
ri, Turóczi László, Szegedi, Korneli,
Pálma, Kaprinai, Vagner, Senvizner,
Fridválszki, Kolinovics, Kollár, Koller,
Szalágyi, Gánóczi, Dezericzki, Czettó,
Horányi, Kovátsits, Horvát Mih. 's a' t. Az
Augspurgi vallásuak között pedig Bel
Mátyás, 's a' Fia Bel Károly, Cornides,
Benzur, Svartz, Svartner, Szeverini,
Rotáridefz, Vallaszki, Száfszki, Par-
schitz, Vindisch, Ribini, Smal, Klein,
Klanicza, 's a' t. — Itt egy húzomban
örömeit kedveskedném az Helvetziai val-
lású, Historikusoknak neveivel is, ha lehet-
ne; de én leg alább nem tudok csak ed-
gyetlen edgyet is a' Magyar-Országia-
k között; az Erdélyiekről pedig itt nintsen
szó, kik között csak Benkő József is fo-
kat ér, a' múltt százban pedig Betlen
Farkas, és János 's a' t. (10).

IX. Mind ezek pedig Magyar-Or-
szágról Deákúl írtak, ki-vévén Vindist,

(10) A' régiebb Magyar Historikusokról
nem is akartam itt emlékezetet tenni, külö-
mben különösen kellett volna itt emlegetni az
Istvánfit, Sámbookit, vagy Deákúl Sambucust,
Forgáts Ferentzet, Révait 's a' t.

és Kleint, kik Németül írtak. — Hát Magyarúl? — Bezzeg az a' nagy kutyaság, hogy a' Magyaroknak Magyar nyelven Magyar Hazájokrúl alig vagyonsak egy betsületes Historiájok is, ki-vévén egy-nehány igen tsekély Krónikát, u. m. Hel-tainak, Lifznyainak, és Petőnek Króni-káját, 's ennek az utólsónak két rend-béli folytatását, edgyikét Spangártúl, másikat Kovács Jánostúl; és Magyar-Országának, 's Erdélynek kis Tükörét, (11) valamint hogy a' Magyarok átallyá-ban Magyarúl igen kevés Könyvet ír-tak; de errül szabad légyen valamennyi-re magyarosfabb panaszolkodnom a' következő Tzikkelyben; vagy is még

(11) Majd el-felejtkeztem volna N. T. Le-thenyei Jánostúl, az én különös Jó akarómrúl, ki nem régen azt a' híres Anonimust, vagy is Béla Király Nevetlen Író-Déákját Magyarra for-dította. Bár többeknek-is ezen példának kö-vetésére kedvek kerekedne. A' Magyar Histo-rikusok közzé méltán lehet számítani Décsi Sá-muel is, ki is az ő Osmanográfiájában kivált a' III. Réizben sokat ír a' Magyarokrúl. Leh-mann a' Magyar Historikusokrúl a' 47. L. ismét imígyen ízól: „ Eine unglaublich grosse Menge „ ungrischer Gelehrten legt sich auf die Geschich- „ te, die rühmlichste, dankbarste, nützlichste Be- „ schäftigung der Seele. Viele Ungarn sind wahr- „ hafte Geschichtskenner, besonders ihrer Vater- „ landsgeschichte. ” —

egyszer azt elő-adnom, a' mit erről még 1788. Esztendőben írtam az én *kis Magyar Frázeológiámnak* Elöl-járó Beszédében, következőképpen még előbb, mintsem a' Magyar nyelvnek, 's a' Magyar Nemzetnek tsillaga fel-jött volna.

IV. TZIKKELY.

A' Magyar Nyelvről, 's azokról, kik azt illendőképpen meg-nem betsülik, sőt nyilván meg-vetik 's a' t.

I.

MÉLTÁN fáj az némelly igaz Magyar Hazafiaknak, hogy még magok között a' Magyarok között-is találkoznak némellyek, kivált némelly-Fő Rendek, kik Anyai, avagy leg-alább Ősi nyelveket elegendőképpen meg-nem betsülik, sőt nyilván meg-vetik, úrállják, ótsállják, és csak nem merő Barbarus nyelvnek tartják (12).

(12) Tudom, nem fogja rossz neven venni Décsi Sámuel Uram, hogy e' következő

II. Ugyan erről már a' múlt Százban is nagyon panaszkodék Gróf Révai Péter, méltán szemekre lobbantván

jegyzést tőle költsönözöm, 's az ő Osmánográfiájának III. Részéből 232. §. szórúl szóra ide iktatom: „Egy Erdély-Országi Fő Asziszony-ság B. J. Gr. B. G. Hitvese, Születésére nézve Német nemből való, mindjárt házasságának kezdetében a' Magyar nyelvnek tanulására adta magát, és midőn némelly bárátnéi dorgálták volna őtet, hogy erre az ő értelmeik szerént haszontalan nyelvre fordítaná elméjét, és idejét, azt felelte: *A' ki a' Magyar nyelvet nem tudja, nem méltó az a' Magyar Kenyérre.*“ (Hát az Ország zsirjára, a' fok tenger jószágra? — — —) A' többi is igen szép, a' mit azon 232. §ban ír. Sajnálom, hogy mind eddig Décsi Sámuel Uram Pannoniai Fenikszének olvasásához nem lehetett szerentsém, jóllehet, a' mint hallom, ugyan csak abban is nagyon ollyas valami, a' minőre az ő Otsmányográfiájában is akadtam, 's a' mi én nem annyira az ő vallásbéli gyűlölségének, mintsem inkább csak az ő tudatlanságának, 's az Historiában való járatlanságának tulajdonítottam; 's azt is tanátslom neki, hogy ha ezután is kedve érkezik a' Pápistáknak, a' Pápista Papoknak, de kivált a' Római Pápáknak, (kik annyi jót tettek Magyar Országgal) kissebbítésére, gyűlöltetésére, 's átkozására, előbb egy keveset jobban belé tekintsen a' Magyarok, 's a' R. Pápák' Historiájába, 's ne csak úgy, mint — mint amaz egyfzeri Lengyel Romába, ki midőn már éppen be-ment Romába, egy Olasz elö-találván, kérdé tőle, ha meszfe van e'

a' Magyaroknak , hogy annyira vizzé vált
 benne a' Magyar vér , hogy olly tsekély
 gondgyok vagyon Hazai nyelvek' tsinos-
 gatására , holott az olly derék , vitéz , és
 ékes nyelv , hogy akármelly más nyelv-
 vel bátran pályát futhat ; és azt mondá,
 hogy méltán fel-serkenthetné öker más
 Nemzeteknek , úgy mint a' régi Rómaiak-
 nak , Görögöknek , Zsidóknak , és most

még Róma? 's midőn erre az Olasz el-nevetné
 magát , Lengyel Uram ezen meg-bozszonkod-
 ván , öszve-szidta az Olaszokat , 's Róma' vá-
 rosával edgyütt , ott hagyván őket , ismét haza
 ment Lengyel-Országba. — Ez a' Historia ugyan
 tsak tréfa , de már az valóban nem tréfa ,
 hogy midőnők egy felől olly mód nél-
 kül prédikállyák a' Tolerántziát , másfelől még
 is alig írhatnak valamit , hogy a' Pápistákat , 's
 kivált a' Pápista Papokat , de főkép' a' Romai
 Pápákat leg-aláb' egy kitsikét meg-ne piszkol-
 nák , és ezzel egyébaránt szép könyveket is
 Otamányográfiává ne változtatnák , ki - vévén
 még-is Benköt , és a' Magyar Kurirt , ki már
 erről majd egészen el-felejtkezett ; tsak hogy a'
 minap megint valami tserepet tört. Tudgya e'
 mit írt a' Jézsoviták viszsza - állításáról , 's
 egy füst alatt a' Pápa' *Infalibilitásáról* ? Jóllehet
 ezt a' Kolompot is más kötötte a' nyakára , t. i. egy
 bizonyos Kolozvári Ebhendi. A' Pápa' hatal-
 máról , és tsalhatatlanságáról olvashadsza az
 én Iraz Magyarom' IV. Részét , a' hol arra is rá-
 akadhat sz , mennyi fok jótet ttenek legyen a'
 Római Pápák Magyar Hazánkkal.

a' Frantziáknak, 's Németeknek példája, kiknek különös gondgyok vagyon nyelvnek ékesgetésére (13).

III. De vallyon csak mi közöttünk találkoznak e' olyan hitván madarak, kik a' magok' féizkét meg-rútítani nem sajnállyák, az az: kik Hazájok' nyelvét meg vetik, 's mintegy általlyák, útlallyák? — Sőt e' részben egy gyékényen ülnek velünk szomszéd Uraimék is. Lát-hadszá errül ezen nevezetű Német könyvet: *Die Borbothen des neuen Heidenthums*, 's abban azon Deák Dialogust, mellyben két buzgó Német Hazafi azon sápolódik, „hogya a' Német nyelvnek, „ 's a' Németnek a' maga' Hazájában is, „ a' maga' Hazája' fiai előtt is olly kevés betsülete vagyon: hogya a' mi ez „ előtt leg-nagyobb betsületnek, ditsőségnek tartatott, már most csak nem

(13) „ *Idcirco, ait mondgya a' többi között P. Révai Péter, sapius jam illam, supinitatemne „ dixero, vel pufillanimitatem Popularium meorum detestatus sum, qua fascinati quasi, linguam suam adeo elegantem, masculam, magnificam, & heroicam vilipendunt, neque „ seriam, ac assiduam in perficiendo, exponendo, augendo, atque excolendo ejusdem „ genio curam intendunt* “ V. ap. Czvittinger p. 387.

íze gyennek

„szégyennek tartatik, úgy mint: Né-
 „met-Országban Németnek lenni: hogy
 „kivált a' Fő Rendek előtt fokkal he-
 „tsebb, kedvesebb a' Franczia, An-
 „glus, 's más afféle sohonnai giz-gaz
 „ember, mint az igaz Hazafi; 's hogy
 „azért éppen nem kell tsudálni, ha más
 „Nemzeteiktől még szintén a' Barbaru-
 „fok közzé szánálátatnak a' Németek,
 „holott magok adnak lovat alájok: 's nem
 „tsuda, hogy az okos, bölts, tanúlt
 „Német merő tsuda - állatnak tartatik
 „külső Országban, 's így tovább —
 Mind ezt szépen a' Magyarokra is lehet
 alkalmaztatni.

IV. Ide tartozandó más egy ollyas
 Dialogus is, melly 1782. E. Bérsben költ
 Német nyelven illyen név alatt: *Die Gelehr-
 heit des heutigen Deutschlands, ein Gespräch
 zwischen zween Gelehrten dieses Jahrhun-
 derts*. Wien 1782. Ebben is két Német
 Hazafi nagyon buzgolódik a' maga Ha-
 zája mellett, olly külömbiséggel mindaz-
 által, „hogy az edgyik mind csak a'
 „mostani világot dítseri, 's bámúllyá;
 „a' mostani Böltséket, kik ezekben az
 „utóbbi időkben a' tudományokat olly
 „nagy tekéltességre vitték Német-Or-
 „szágban, égis magasztallya, 's ott is
 „alig tanállyá helyeket: a' régieket pe-
 „dig, mint merő orromba, barbarus

G

„ embereket mód nélkül meg-veti, gya-
 „ lázza, piszkollya, és csak nem láb alá
 „ tapodgya. A' máfik pedig mind csak
 „ a' régi Németeket dicséri; a' mosta-
 „ niakat pedig igen meg-alázza, ótsállya,
 „ tsúfollya, 's azt vitattyá, hogy a' mo-
 „ stani izélel-bélelt új módi bölts Fitty-
 „ firistáknak, 's kérkedékeny Tudom-
 „ káknak minden böltsességek, és tu-
 „ dománnyok, vagy-is mint ok nevezik,
 „ meg - világosodások (Illuminatiojok ,
 „ Aufklärungjok) nem másbúl áll, ha-
 „ nem merő zikornyás tsátsogásbúl, fe-
 „ tsegésbúl, 's heába való szofzaporításbúl;
 „ (deren Gelehrtheit in zierlichen Geschwäße
 „ bestehet) 's hozzá teszi, hogy vagynak
 „ ugyan' igaz valóságos Böltsék is a' Né-
 „ metek között, de éppen ezek azok,
 „ a' kikre semmi tekintet nintsen a' mo-
 „ stani világban. “ (14)

V. De különös vitájok vagyon ot-
 tan a' Német, és Deák nyelv iránt. „ Az
 „ edgyik a' Német nyelv mellett, úgy
 „ mint Hazájok' nyelve mellett, Tzitze-

(14) De ez a' panasz, II. Leopold Országlása
 alatt, talán majd meg-szűnik, ki ama' derék
 Magyar Historikust, Fő T. Práy György Urat,
 Váradi Kanonokságra emelvén, már is ki-mú-
 tatta, melly nagy tekintetben legyenek előtte a'
 valóságos bölts, tudós férfiak.

„ róskodik, a' Deák nyelvet pedig igen
 „ alá szállítja, 's kivált azt nagyon or-
 „ rollya, hogy ez az idegen nyelv eddig
 „ Német - Országban mintegy trónusra
 „ emeltetett, holott azonban a' Német
 „ nyelv a' maga' Hazájában porban he-
 „ vert, 's ennek az Hazája vesztett nyelv-
 „ nek lába-kaptzájává tétetett. A' másik
 „ ellenben a' Deák nyelvnek pártyát
 „ fogja, 's azt, mint az A. Sz. Egyház-
 „ nak, a' Sz. Atyáknak, és minden Egy-
 „ házi, 's világi, minden Országbeli, 's
 „ Nemzetbeli Fő tudós embereknek va-
 „ lóságos Anya-nyelvét, nagyon védel-
 „ mezi, dítséri, 's azt állattya, hogy e'
 „ nélkül lehetetlen igaz böltsességre jut-
 „ ni, mivel t. i. a' leg-jobb Teologusok,
 „ Filozofusok, Juristák, Medikusok, Hi-
 „ storikusok 's a' t. minden időkben,
 „ minden Országokban vagy Deákul ír-
 „ tak, vagy Deákra által-tétettek, melly
 „ okra nézve, ha akarnánk is, a' Deák
 „ nyelv nélkül el nem lehetnénk. Azon-
 „ ban csak ugyan a' Tsászárnak is meg-
 „ adgya, mi a' Tsászáré, az az: nem
 „ csak távul vagyon attúl, hogy a' Né-
 „ met nyelvet, u. m. Hazája' nyelvét, il-
 „ lendő betsületétül meg-fosztsza, sőt in-
 „ kább azt maga is meg-isméri, hogy
 „ méltó bizonyára a' Németeknek tulaj-
 „ don nyelvek' tsínosításában is serényen

„ forgolódniok, úgy mindazonáltal, hogy
 „ a' Német nyelv mellett a' Deák nyelv-
 „ nek is meg-adassék az ő méltó bertsü-
 „ lete, vagy az leg-alább kéntelenség-
 „ bül toleráltság 's a' t. (15). — Mind

(15) Még Széphalmi Uram is, midőn leg-
 jobban fitzkándozik a' Magyar nyelv körül,
 még-is ugyan ott, u. m. az ő Orfeusának 158.
 Lev. a' Deák nyelvről ezt írja: „ A' Deák
 „ nyelvet nekünk mind a' Törvényért, mind a'
 „ Theológiáért, (hozzá tehetne volna a' Filozofiát
 „ is, és a' Historiát) mind a' Classicus Íróknak
 „ értetéséért, 's az eruditiónak mindenik ága-
 „ zatjáért kell tanulni, tudni. — Tanúljunk
 „ Deákul; sőt tanuljunk Németül is, 's ha reá
 „ érünk, Frantzúl, Anglusúl, 's Olaszúl is: de
 „ szemeink mindenek-felett oda légyenek füg-
 „ gesztve, hogy a' Magyar légyen az első, és
 „ közönséges 's a' t. “ — — — Ugyan
 ott a' 156. levelen hosszafalon elől - szám-
 lállya a' mostani Magyar Írókat, 's ezek között
 engem is, kit ott *szép Magyar tollú, 's a' Magyar*
Történetekben igen jávatos Polemistának nevez a'
 157. Lev. de tsudálom, hogy ott egy szóval
 sem említi Molnár Jánost, ki a' mostani Írók
 között minden kétség kívül első helyt érde-
 mel. — De engem azon munkájában még másutt
 is emleget, és részént ditsér, részént gyaláz;
 én tölem pedig azt kéri, hogy én ötöt meg ne
 ditsérjem, mivel ő nagyon ízeret azok közzé
 számláltatni, kiket én veszedelmes embereknek
 tartok. Tsak hogy ollyannak velem edgyütt ma-
 gok a' Kálvinisták is tarttyák ötöt, kivált a' Pa-
 tati Kollégyiomban, 's azzal maga ditsekedett

ezt ismét szépen a' Magyarokra is lehet szabni, 's úgy is ki ki könnyen észire veheti, hogy itt bizony nagyobb gondom volt a' magunk' ingére, mintsem a' Németek' tsuhájára.

VI. Már ha a' szomszéd Németek így epekednek, 's rörekednek az ő Hazájok mellett, 's Hazájok' nyelve mellett, mért nem volna szabad, vagy is inkább mért nem kellene nekünk is az ő nyomdokjokat kövernünk? — Sőt lassan lassan tsak ugyan nekünk is kezd már virradni, avagy inkább alkalmasint már meg is virradt. Hallyuk tsak, mit ír egy buzgó Magyar Hazafi (16) az ő könyvé-

előttem, hogy ő olyan Tolerántista, mint Völtér volt, ki azt állata, hogy akármelyik vallásban üdvözülhet az ember. Másként az olyan Urfiakat Indifferentistáknak is nevezik. Ezt alig mertem volna írni Széphalmi Uramról ha maga neki nem bizta ott volna az ő Orfeuszának 172. L. ezt mintegy ki-kérvén magának; én pedig az illyekben szívesen szoktam szolgálni; ha tetszik, mászor is — *Amicus tantum usque ad aras.*

(16) Buzgó Magyar Hazafinak méltán lehet őtet nevezni tsak azért is, hogy akár ki sem buzgóbb a' Magyar nyelvnek elő-mozdításában, mintsem ő. Igaz ugyan, hogy nem kisebb buzgósággal forgolódott József Tsászfár idejében a'

nek Elöl-járó Beszédében, mellyet nem régen illy nevezet alatt ki-adott: *Kazinczy Ferentz' külföldi Játzó-Színje. Első Kötet Kassán Ellinger János Királyi Priv. Könyvnyomtatónál 1790. Én annak csak egy darabját írom ide: „Látom, úgy „mond, hogy Hazánkban sok viszontagságaink után végre fel-találtuk Hazánkat; hogy olly szemtelenül már nem parzkázik rajtunk gazdákon az a bitang jövevény, kit a' Duna Salakos rajtékjával hányt-ki partjainkra; és a' hi most balgatag bosszúságában igazságos örömünk gyűladozásait - - vad-ságnak nevezi. Imé Férjfiaink, 's Afzszonyaink el-hányták a' költsönözött öltözetet: el-állottak a' káros idegen szokásoktól; — — — de ki ne fadozzon öröm-sikoltozósra, midőn elrontsolrt, el-taposott Nemzetünk ismét fel-emeli a' porból fejét, és viszsa vévén nyelvét, ruháját, és szokásait, az lesz, a' mik dicső Eleink vol-*

Német nyelvnek boldogításában, 's a' Magyar nyelvnek nyaka' szakasztásában, de azt nem kell tsudálni, mivel tudgyuk, hogy akkor más szél fújt; 's azt akkor magával hozta az ő Hivatalya, 's az ahoz köttetett 1500. forint esztendei fizetés. Más az, hogy akkor sem felejtkezett-egészízen ő Magyar Hazájáról, 's nyelvéről.

ak (17) — — Ezt Budán írá 1790. E.
 midőn ott a' Koronát őrzé. — — —
 — — Nem sokkal előbb is az ő Or-
 feusának II. Darabjában a' 154. Lév. ek-
 képpen írá a' Magyar nyelvrül: „Ha a'
 „ Magyar nyelv hozattatik-bé — — Nem-
 „ zetünkől különös Nemzet válik, örö-
 „ kös fal lesz a' Magyar, és nem-Ma-
 „ gyar közt vonva, 's az Idegen vagy
 „ Magyarrá lesz köztünk, vagy éhhel
 „ hal-el; szem-látomást fogunk elő-men-
 „ ni a' tanulásban, Magyar tsemetéink
 „ Magyar Nevelőket kapnak, 's a' Me-
 „ sterségekben, és Tudományokban olly
 „ szerentsés virágzásra lépünk, mint a'
 „ millyenre Német- Ország lépett, mi-
 „ nekutánna a' ki-hólt Római, és az ide-
 „ gen Frantzia Nyelvtől el-állott, 's tu-

(17) De a' Magyarok ditső Elei egészen a'
 mi időnkig bajuszt is viseltek, melly is minden-
 kor edgyik fő tüzimere vólt az igaz Magyarnak,
 egyéb ha valaki attúl kedve ellen is meg-fosz-
 tatott. Maga-is, midőn mint Aba-Ujvármegyei
 Bánderista Budára ment, meg-hagyta a' bajusz-
 szát, de azt azután csak hamar ismét el-hányta,
 mintha akkor már vége lett vólna a' Komédiá-
 nak, mellyet az ő bajszikájával Budán akart
 játszani. Sőt még írni is mert a' bajusz ellen.
 — Lássa csak, mit írtam én az ilyen el-fajúltt
 fzeleskedő Magyarok ellen még 1785. E. az
Igaz Magyar I. R. I. Tzik.

„ lajdon nyelvén kezdette írni könyveit.
 „ — E' tzelnek el-érésére pedig el múl-
 „ hatatlanúl, 's mindenekfelett az kíván-
 „ tatik-meg, hogy az Oskolákban Magyar
 „ nyelven tanítassék az iffjúság 's a' t.
 „ (18) “ — Eddig igen helyesen Szép-
 „ halmi, vagy is Kazinczy Uram.

VII. Egy más buzgó Hazafi a' Ma-
 gyar nyelvről ekképpen írta nem régen:
 „ Az Egekre esküszöm, sőt esküsznek
 „ velem egygyütt sok ezer Hazafiak a'
 „ Nemzet előtt, soha addig állandó nyu-

(18) De vólt is már gond erre; a' minthogy az újjabb Rendelések szerént már nem is lehet senki is Profeszszor az alsób' Oskolákban, a' ki nem tud Magyarúl, 's ha vólt is már Profeszszor, minden irgalom nélkül ki-teszik a' szürét, ha nem tudgya az Haza' nyelvét. Ugy is kell az ollyannak. Az ISTEN áldgya-meg illy kegyelmes rendeléséért II. Leopoldot. Holott ellenben II. József alatt senki Profeszszor nem lehetett, ha Németül nem tudot; 's ha már több esztendőig dítséretesen viselte is a' Profeszszorságot, attúl minden kegyelem nélkül megfosztatott, ha azt az idegen nyelvet nem tudta, a' mi méltán fájhatott a' Magyaroknak, kik közzül fokban el-hitették magokkal, hogy József Ts. a' Német nyelvnek bé-hozása által tellyességgel vizzé akarja változtatni a' Magyar vért, 's a' Magyar Nemzetnek még az essentziáját is, vagy is tellyes mi-vóltát semmivé akarja tenni.

„ godalmunkat , Nemzetünk' öregbedő
 „ hírét , szerentsésebb elő - menetelét ,
 „ nyugodalmát el nem érjük , ('s ne is
 „ *átmodgyon rólla senki addig*) míg Ha-
 „ zai Anya-nyelvünk közönségesen fel-
 nem vétettetik 's a' t. Lásd. az *Hazafiak'*
Tükörét a' 7. Lev. (19).

VIII. De mind ennél több az , hogy
 az mostani Ország' Gyűlésében az Haza-
 nak boldogítására egybe gyűlt Ország'
 Rendeinek tsak nem leges leg első gond-
 gyok is a' Magyar Nyelvre terjedett , 's
 arra , hogy az Haza' köz-dolgai mind
 azon Gyűlésben , mind azután is állhata-
 tosan az Haza' nyelvén folytattassanak ,
 mellyről láthadsza ezen Ország - gyűlés'
 Diárumját a' II. Ülésről. 'S midőn ezt
 azután ő Felségénél-is sürgetnék a' Ko-
 ronázás előtt való Tzikkelyekben , ő Fel-
 sége magát eziránt ekképpen nyilatkoz-
 tatta-ki : „ Mi bátorságosokká teszszük a'
 „ hiv Státusokat , és Rendeiket az eránt ,

(19) De leg-többet emberkedtek a' Magyar
 nyelv' boldogításában a' Magyar Újság-írók , és
 pedig mind a' Magyar Kurier , mind az Hadi
 Történet-írók , kik is ezért különös dítséretet
 érdemelnek , sőt jutalmat is érdemelnének. Bez-
 zeg jól járnának ezek ha nékem annyi pén-
 zem volna , mint a' mennyi nints !

„ hogy idegen nyelvet semmi némű dol-
 „ gok' folytatására bé nem viszünk, hogy
 „ pedig idő-járttával az Ország' Dikaſte-
 „ riumain is fel-vétethessék a' Magyar
 „ Nyelv, minden közönséges oskolák-
 „ ban kell a' Magyar Nyelv fundamen-
 „ tomit tanítani; az Akademiákban, és
 „ Királyi Universitásban pedig az Udva-
 „ ri Magyar Írásnak módját is: (*ſtilum*
 „ *hungaricum Curialem*) és minden alkal-
 „ matos eſzközök el követteſsenek a' Ma-
 „ gyar Nyelvnek gyarapítására, és pal-
 „ lérozásdra (20): Szabad légyen mind-
 „ azáltal a' törvény-fizoláltató ſzékek-
 „ nek az alatt is Magyar Nyelven foly-
 „ tatni magok között a' dolgokat; ha-
 „ nem a' Dikaſteriumokra botsátandó je-
 „ lentéseknek, főképpen pedig azoknak,
 „ a' mellyek mi előnkbe fognak jöni,
 „ Deák nyelven kell feltévdni, és ezen kell
 „ minden Dikaſteriumi dolgokat is még
 „ moſt folytatni; különöſen a' törvénye-
 „ ſeket. (21). “ Ugyan erről azután kü-

(20) „ *Ac denique omnia congrua media ad pro-*
 „ *pagandam, & expoliendam Linguam Hungaricam*
 „ *adhuc beantur.* “

(21) Ugyan ezen Ország-Gyűlés alatt némelly
 buzgó Hazafiak egy tudós Magyar T rſaságnak
 fel-állításárúl is kezdének derekafon gondol-
 kozni, némellyek ezen jámbor ſzándéknak fel-

lönös Tzikkely tétetett. Anno 1771. Articulo 16.

VII. Ő Felségének, úgy mint mostan országló II. Leopoldnak Koronázta-
tása után tovább folytatván az Ország^r
Rendei a' Gyülést, a' többi között a'
Magyar ruhárúl is ezt a' Tzikkelyt tették:
Hogy mind a' két nemen lévő Magyar
Nemejség nemzeti öltözetben járjon. De er-
re ő Felsége azt felelte, hogy nem lát-

segéllésére jó nagy sommo pénzt ígervén; tsak
hogy ahoz nem nagy kedvet mutatnak a' Kato-
likus Püspökök, féltvén t. i. attúl a' Religyiót;
's nem is ok nélkül, ha igaz az, a' mit én né-
kem arrúl nem régen egy Nagy Magyar írt,
hogy némelly nem jámborok alattomban abban
sántikáltak, hogy ezen Társaságba merő Kál-
vinisták, és szabad-vélekedők vétetődgyenek-
bé. 'S így tehát azok a' Katolikusok, kik tsak
nem leg-több érdemet tettek a' Magyar nyelv
körül, 's annak ápolgatásában, virágoztatásá-
ban, bőldogításában leg-ferényebben fáradsat-
lankodtak, abbúl mind szépen ki-maradnának.
— De ezt én nem hihetem, főkép' minekutánna
a' Magyar nyelvnek első Tanítójává a' Pesti
Univerzitásban, vagy is Fő Iskolában nem va-
lami Protestáns, nem valami Indifferentista, vagy
Szabad Kő-mives, hanem egy új Konvertita, az az:
Kálvinistából lett Katolikus tétetett, ú. m. Vályi
András Uram, jóllehet ezért némellyek (ki-
vált K---i. 's a' t.) eleget mérgelődnek ellene
nem tudom irigységből e', avagy merő Tolerán-
tziából, Mentsenlébből 's a' t.

szik szükségesnek lenni erről különös végezést, és törvényt szerzeni, minekutána maga is koronáztatásának alkalmatosságával eléggé megmutatta, melly nagyra betsüllye a' Magyar öltözetet? De talán, ha az igaz Magyar Hazafiak ezt tovább is sürgették volna, erre is, mint több egyéb kívánságokra, végtére reá hajlott volna ő Felsége, 's kár, hogy ebben nem bódogúlhattunk. — —

V. TZIKKELY.

Magyar - Országnak idegen Nemzetbeli Lakosirúl.

I.

EG Y Ország fintsen, mellyben annyi idegen Nemzet laknék, mint Magyar Országban. Vannak itt feles számmal Németek, és pedig külömbféle Németek, Svábok, Frankok, Szászok, Austriaiak 's a' t. vannak itt Tótok, Oroszok, Oláhok, Horvátok, Rátzok, Örmények, Görögök, Zsidók, Tzigányok 's a' t. (22)

(22) Sokan ezek között, ha Magyar-Ország nem táplálná őket, másutt talán éhrel vesznének.

II. Mind ezek vagy önként jöttek-
bé az Országba, vagy magokról a' Ma-
gyarokról hivattattak. Némellyek ezek
közzül parasztok, és szántó-vető embe-

— Az bizonyosnak lenni látszik; hogy soha
sem hagyták volna ott Hazájokat azok a' sok
Svábok 's a' t. ha otthon jobban lett volna dol-
gok, hogysem Magyar-Országban; még is
azután sokan azok közzül, kik otthon talán a'
Krumpliban sem ettek volna eleget, Magyar-
Ország' zsirján meg-hizván, 's a' Magyarok kö-
zött egy kis vagyonkára, egy kis jó szeren-
tsére kapván, ezért magokat mód nélkül el-
bizzák, a' Magyarat meg vetik, 's tsak ki-neve-
tik, mindenféle boszszúsággal, tsúfsággal ille-
tik, a' Magyar Nemességet ki-komédiázzák,
's ha lehetne, minden Szabadságiból, minden
betsületéből, és tsak nem a' bőréből is ki-for-
datnák, a' Nemességet mondom, az az: azokat
kik az Országot vérekkal szerzették, védelmez-
ték, 's mind ekkoráig meg-tartották; még is im'
midőn ők így bánnak a' Magyarra! fáját Hazá-
jában, végtére még azt is orrollyák, még abból
is nagy Kiriét indítanak, ha a' Magyarok az ol-
lyan Németek ellen, (NB. nem a' betsületes
Németek ellen, vagy a' Németek ellen kö-
zönségesen, hanem az olyan gaz Németek el-
len.) tsak meg-is motfzannak, vagy is egy
kevefssé hangosabban panaszkodnak. — Még
azt is, hogy a' Magyarok most egy kitsinyég
jobban kezdtek mozogni, buzogni Hazájok mel-
lett, Hazai nyelvek, Hazai öltözetek mellett,
melly nélkül soha sem lesz Magyar a' Magyar,
melly nélkül mindenkor a' Németnek, Fran-
tziának 's a' t. majma, 's szamara lesz a' Ma-

rek; másfok mester-emberek, kereskedők, és purgerek, vagy is polgárok, kik a' Szabad Királyi Városokban szint' azon szabadságokkal élnek, mellyekkel élnek ott a' Magyarok; némelleyek nemességre is emeltettek, kivált a' kiknek erre különös érdemek vólt, mint most ezen 1790. E. Ország-Gyűlésben is Hertzeg Koburg, és többen másfok. Hát Nádor-Ispálynak a' Magyarok ezen Gyűlésben kit választottak? — Nem edgyer az ő tulajdon Hazájok' fiai közzül, kiket e' végre a' Király ki-nevezett, hanem Sándor Leopoldot, egy 18. esztendő's Ausztriai Fő Hertzeget. — Sőt többszer idegen Nemzetbül - való Királyokat is választottak a' Magyarok, mint nevezet szerént Német Pétert, I. Károlyt, Zsigmondot, Albertet, I. és II. Ulászlót; azután az Ausztriai Házbúl egymás után I. Ferdinándot, Mákfizimiliánt, Rudolfot, Má-

gyar, még ezt a' kis Hazafiságot is, mellyre hiszen maga a' Természet' törvénye kötelez bennünket, mire nem magyarázták fokban, mi tsoda nagy halálos véteknek nem hagyták a' Magyaroknak? és majd hogy ezért kurutz nevét nem költötték az egész Magyar Nemzetnek. — De mind ezt alkatmasínt meg-orvosolta már a' mi új Királyunk II. Leopold, és a' mi új Nádor-Ispányunk, kiket Országunk' boldogítására fokáig tartson a' Magyarok' Istene.

ryáft, II. III. és IV. Ferdinandot, 's I. Leopoldot, míg ez alatt a' Magyar-Ország Királyságot az Ausztriai Háznak örökös jussal által-engedték, mellyet azután III. Károly alatt a' Leány-ágra is terjesztettek, és pedig önként, egyedül csak a' magok' jó-szántából; melly szerént is Károlynak halála után az ő Leánnyát M. Teréziát minden vonakodás nélkül Királynéjoknak, vagy is Királyoknak koronázták, és midőn másoktól csak nem minnyájoktól el-hagyattatott, üldöztetett, és csak nem mindenéből ki-forgattott, egyedül csak a' Magyarok, az egész világ' álmélkodására, nagy hívséggel, 's vitézséggel óltalmazták, védelmezték, és a' végső veszedelemnek torkából szerentséfen ki-ragadták M. Teréziát, és az Ausztriai Házat, a' mi még fris emlékezetben vagyon egész Europa előtt, sőt Ázsia előtt is, hogy a' fok Historikust ne említsem.

III. Mind ez pedig így lévén, méltán fajnosan eshetik az a' Magyaroknak, hogy némelly szemtelen, 's hál'-adatlan idegen Irók, kikkel egy gyékényen árul amaz Haza-áruló Grotzszinger is, nem sajnállyák (ket azzal vádolni, kissebbíteni, 's gyűlöltetni, hogy olly mód nélkül-való idegenséggel, 's halálos gyűlölséggel viseltetnek a' külső Nemzetekhez,

's főkép' a' Németekhez, a' mint erről
 a' mostani Ország-Gyűlés' alkalmatossá-
 gával majd minden Német Ujság teli volt.
 De erre rövid szóval szépen meg-felelt
 most nem régen egy Magyar Hazafi az
 már előbb említett *Hazafiak' Tüköre* ne-
 vezetű Könyvetskéjében az 7. Lev. hol
 ekképpen szól: „Egy okos Hazafi sem
 „ gyűlöli közönségesen a' Német Nem-
 „ zetet, illetlen alacsonytság volna ez mi
 „ tőlünk: de érdemeink', jussaink' Irí-
 „ gyei, Tolvajjai ellen ne óltalmazzuk
 „ e' magunkat illendő móddal? Mi len-
 „ ne idővel Hazánk' Nemeffeiből, sőt
 „ mivé lettek már is? — — — Hová
 „ hajtsák, az egekre kérlek Hazafiak!
 „ fejeket? szégyenlve bosszankodom, 's
 „ e' tekintetben szánom Nemzetemet!

— — — — —
 „ Tisztelve emlírheti Europa a' Magya-
 „ rok' békességes türését, 's fényleni
 „ fog a' Maradékok előtt emlékezetünk
 „ értte; de hahotával katzagva, vagy
 „ gúnyolva nevetve emlitené, sőt magok
 „ a' Németek is vállat vonva néznének
 „ alá Nemzerünk' gyengeségére, ha vér-
 „ rel petsérelt Törvényeink ereje ellen,
 „ gyalázatunkkal, fajnos kárunkkal, a'
 „ hazai Hivatalok' folytatásátul magát a'
 „ Nemzer ez után is meg-fosztani en-
 „ gedné. “ — Ó Magyarok mikor de-
 rül-fel

rül-fel egészen Nemzetünk' Ege? Pedig
itt a' mód rá. — (23).

IV. De ímé! ugyan is ez az, a' mi
leg-inkább szúrja az orrokat némelly lrf-

(23) De mindenek felett olvashadsza erről
Décsi Sámuelnek Pánnoniai Fenikizét, kivált
a' 133. Stúl fogva hoszfazon, és felette szaba-
dofan. Bánom, hogy ez a' Könyv, mellynél
nyersebb Magyar könyvet én még nem olvastam,
későn akadt a' kezembe, a' minthogy is ezt a'
jegyzést tsak azután töldoztam ide, 's még
egynehány mást is, mikor ezen munkámnak
már vége felé voltam. Valóban ebben a' könyv-
ben igaz véres szájú Magyarnak mütatta magát
Décsi Uram, de egyszer-'s-mind egy kevesse
motskos szájúnak is a' Pápista Papok ellen, 's-
nevezetesen a' Budai Tenzorok ellen a' 115 §ban
's a' jó erkölts. ellen is mindgyárt az utánna-való
116. §ban olly mód nélkül ajálván a' jó erkölts-
vesztegető, 's méreggel tellyes Románcknak ol-
vasását. Tsudálom, hogy a' Bétsi Tenzura
ezt a' Könyvet meg-engedte, de ugyan tsak
meg-engedte. — Vallyon, szabad volna e' né-
kem is illy szabadofan, 's magyarofan írnom?
— — — — — Avagy talán tsak szabad má-
foknak, 's nekünk nem? — — — — — Ha tud ő
panaszolkodni a' Budai Tenzorok ellen mások-
ra nézve, u. m. a' Komáromi Gyűjteményíróira
nézve, én is tudnék panaszkodni a' Bétsi
Tenzorok ellen magamra nézve; úgy mint melly
nékem semmiképpen meg-nem engedte, az én
Igaz Magyarom IV. Réf-éne ki-nyomatását,
de bezzeg meg-engedte a' Budai Pápista Tenz-
zor; a' Bétsi még azt is ki-törülte, a' mi ná-

D

gyeinknek, 's a' miért leg-inkáb' veszett neveket költik a' Magyaroknak, hogy nem akarják ezek engedni magokat a' Hazai hivatalok' folytatásától meg - fosztatni, 's hogy a' mostani Ország-Gyűlésben is, és már tovább harmadfél száz esztendőnél majd minden Ország - Gyűlésben mind úntalan azt sürgetik; 's nagy lármával, hogy az egész világ meg-hallja, azt kiáltva kiálttyák, hogy az Ország' hivatalyaira fáját Hazájokban érdemes Hazafiak emelteffenek, ne pedig holmi jött-mentt idegenek. — De halljuk, mint mentegették légyen magokat eziránt a' Magyarok 1605. E. midőn ugyan ezt Mátyás Hertzeg is szemekre hányná nekik, kinek a' Korponai Gyűlésből eképpen írának-vízsza.

„ Nem tagadhatny, hogy immár sok
 „ esztendeökteöl fogván az Keresztyén
 „ Országok segítették az Magyarokat az
 „ Török ellen, mind azóltá, hogy Gö-
 „ rög - Országban be-fyrkezer (24). De

lunk bitnek ágazattya. — De ez még II. József Ts. alatt történt.

(24) Ezt ugyan nem igen tudom, hogy mondhatták, mivel, ki-vévén a' Római Pápákat, kik igen is sok jóval voltak a' Magyarokhoz, és kivált Húnyadi Jánoshoz, 's Húnyadi Mátyáshoz, a' többi Keresztények sokáig igen tse-

„ azth az segítséget nem a' végre adták ,
 „ hogy az Magyarokat az magokh Hazá-
 „ járul , és abban való tisztekreöl , az Ke-
 „ resztienységnek hív szolgálattokért meg-
 „ fosszák , auagy annak birodalmát ke-
 „ zeinkbeöl ki-vennék ; söt inkább azért
 „ hogy benne eöket megh-tarthatták vól-
 „ na , mely eö meg maradásokért óltal
 „ mazták az Szomizéd Országok , ha-
 „ nem inkább az magokh megh mara-

kély , vagy semmi segítséggel sem vóltak a'
 Magyarokhoz , söt némelyek inkább akadá-
 lyoztatták , mintsem hogy segítették vólna a'
 Pogányokkal küzködő Magyarokat , mint Fri-
 derik Császár Húnyadi Mátyást , ki külömben a'
 Törököt talán Európából , 's Konstantinápoly-
 búl is ki-verte vólna . Ki nem tudgya , melly
 igen rimánkodott légyen segítségért Izegény II.
 Lajos Király Ferdinándnak , 's a' szomizéd Né-
 meteknek a' Mohátsi veszedelem előtt , de nagy
 heába . Hanem azután igen is , midőn Magyar
 Ország az Auszriai Háznak a' keze alá került ,
 sokszor segítségekre jöttek a' Németek a' Ma-
 gyaroknak , jóllehet sokszor nem nagy köszö-
 net vólt benne , mivel sokan csak nem a' Po-
 gányoknál is Pogányabbúl bántak a' Magyarok-
 kal , jóllehet a' Királynak híre nélkül , a' mirül
 tagadhatatlan bizonyyságot télsnek nem csak a'
 leg-hitelesebb Történet-írók , hanem a' Magyar
 Törvény is , mint ezentül bővebben fogjuk
 meg-érteni . Ez pedig közel 200. esztendeig tar-
 tott , és leg-inkáb' csak Eugenyius Hertzeg alatt
 szünt-meg .

„ dásáért. Az idegen vitézleő Nép el-
 „ len penigh mi semmit nem szöllumk,
 „ seöt vallyuk, hogy eö keözeötteök is
 „ jó hadakozó, és vitézleő emberek vad-
 „ nak. De azért nem méltó, hogy az
 „ Magyarok mind bechülletek, és biro-
 „ dalmok el-vétefsék az magok' Hazá-
 „ jokban, és azoknak adassanak minden
 „ Tisztek a' Magyarok előtt, az mint
 „ ez ideig völt. Okay penigh. mert nem
 „ méltók ezek Felseőnek, mivel hogy
 „ elégséggel Magyar Vitézleő népet ta-
 „ lálly, és igen gyalázatos az Magyar
 „ Nemzethnek az, hogy az Vég-házok-
 „ ban, és ez egyébb tiszte vifeleő helyen
 „ is az magok hazájokban idegen Nem-
 „ zethet tartanak. Második: mert sok-
 „ kal securusob lehet eö Felseőge, ha Ma-
 „ gyar lészzen, hogy sem idegen Nem-
 „ zeth a' vég-házokban, meg tartásáru-
 „ is: minthogy a' maga hazayaért na-
 „ gyobb szorgalmatossága vagyon, hogy
 „ nem az ideghen Nemzethnek. Melly
 „ innen is ki-tettzik, hogy valahol fő
 „ Vég-házok veszte, mind az idegen
 „ Nemzeth miath veszte. Esziben ve-
 „ heti eö Felseőge, melly igen hasznos
 „ leöt légyen az idegen Nemzethnek az
 „ Magyar Országgi Vég-házoknak, úgy
 „ mint Clissa, Canisa, Gyeör, Eszter-
 „ gam, Eger, Pápa, Pesth, Vissegrád,

„ Hatvan, és teöb Véghelyeknek vesze-
 „ delmekbeöl, mellyeket mind ideghen
 „ Nemzeth ejtet az Teöreök keziben, Or-
 „ szágunknak és az egész Keresztyénség-
 „ nek nem kichin romlására (25). Har-

(25) Annak, hogy mind ezeket a' várakat nem a'
 Magyarok, hanem az idegenek vesztették-el nagy
 gyalázatosan, kik közzül többeknek azért fejét
 is véteté az Udvar, bizonyosága a' Historia. Söt
 akkor erre a' bizonyosságra sem völt szükségek a'
 Magyaroknak, minthogy szájokban völt még az
 íze mind ezeknek. — Tsudálom, hogy ki-hagyták
 itt Budát, holott ezt is a' Németek adták-fel
 nagy tsufosan Szulimán Tsászárnak, Nádasdi
 Tamásnak a' várbéli Kapitánynak akarattya ellen,
 kit fogva által-adának a' Törököknek. Azután
 is, hogy egynehány ízben heában szállották-
 meg Budát a' Keresztények, nem a' Ma-
 gyarok völtak az oka. Söt mikor már viszszá-
 vettük is 1686. E. Budát a' Töröktül, azt egy
 Fink nevezetü Német Tiszt mindgyárt utánna
 való esztendőben újjra a' Pogányok' kezébe
 akará keríteni, nem többet kérvén értte a' Szé-
 kes-Fejérvári Basátul két ezer aranynál; de a'
 dolog szerentsésen ki-tudódván az említett
 Finkot Budán fel-négyelték. Hofszafon le-
 írja ezt Feig in *Wunderbahren Abler's. Schmung*
 II. 251. S. 258—263. Ez a' Feig az Ortelius
 Redivivust tolytatta. Láthadsza magát Orteliust
 is Hardekrül, Perlinrül, Paradázzerrül, Kugler-
 rül, Stökelrül, Nuschrül, Uhrmüllerrül, Hugo
 de Rassórül, kik mind részent Györnek, részent
 Babótsának, részent Kanizsának fel-adásáért ha-
 lálra íteltettek, 's Bétsben e' e' világbul ki-vé-
 geztettek, kinek feje, keze a' hóhér által el-
 vágatott, ki fel-akasztatott.

„madik oka; Tudja eö Felsége, hogy
 „fokkal keveseb keölchégel, de na-
 „gyobb haszonnal tarthattya eö Felsége
 „az Magyar vitézleö Népet mind me-
 „zeon, s mind Végházokban, hogy
 „feni az ideghen Nemzethet. Hiher is
 „bizuást az Magyar Præsidiumnak, chak
 „fizessen-meg eö Felsége, és tarcha-meg
 „Szabadságában. Mely ki tetízik a?
 „mostany háboruban is, holot lévén a?
 „Magyaroknak Szabadságok, az Né-
 „meth Prælidium megh-nem álhara a' Ma-
 „gyarok ellen. Negyedszer accedáll ezz
 „is, hogy az Teöreök is azokra az hel-
 „liekre írjet inkább, az hol az Németh
 „Præsidium vagyon, az mint látni való.
 „Ötödször, az sem megh-vetheteö, az
 „hol külömbféle Nemzetség vagyon az
 „Végházakban, gyakorta hasonlós es-
 „sék közikben, és az miath vesztek
 „egynéhány Végházak, az mint fok E-
 „xemplomiokból megh-tettzik. “ — A'
 szabad Királyi Városok iránt pedig az
 1606. E. Kassán tartott Gyűlésbül ekkép-
 képpen nyilatkoztatták-ki magokat: „U-
 „gyan ezen helyen kíványuk azt is ö
 „Felségétöl, akaruán mindenben az ré-
 „ghy Magiar Nemzethnek szabadsága
 „restitutioját helyyére állarni, hogy ö
 „Felsége az Szabad Városoknak Priuile-
 „giumit minden clausulaiba megh tarcsya

„ 's tartassa magokkal is, a' melly Pri-
 „ uilegiumoknak vigora egyaránt deser-
 „ uiálljon mind az Magyar, 's mind az
 „ Német Nemzettségnek, hogy æquali
 „ jure éllyenek egymással, 's edgyik az
 „ másikat igaz-jusoknak denegálásá-
 „ ual ne prémállyá, 's ne terhellye. Ne
 „ uralkodgyék is edgyik Nemzeth a'
 „ másikon, sőt az Magistrátusságoth 's
 „ minden bötsületes tiszteket is egya-
 „ ránt visellyenek, az közönséges jó-
 „ ra egyenlő tanártsal, Authoritással él-
 „ lyenek, hogy abban az egyenlő Com-
 „ munitásnak testében egy lelket, és szí-
 „ uet visellyenek, 's versengéssel az kö-
 „ zönséges haszonba ne ellenkedgyenek.“
 Lásd ezeket in Sylloge Actorum Publico-
 rum Pacificationis Viennensis, A. 1790.
 per Victorinum de Chorebo edita. pag.
 10 & 30.

V. Eddig Borskai, 's az mellette
 lévő Magyarok. De ha ezek ellen mint
 párt-ütők ellen valaki talán egy kis ki-fo-
 gást akarna tenni, az olyan tudgya-meg
 hogy az 1609. Esztendőbéli Ország-Gyü-
 lésben az Ország-Rendei közönségesen
 hasonlóképpen nyilatkoztatták-ki a' Né-
 metek iránt magokat, világosan hozzá
 tévén, hogy nem *Odium Gentis*, nem a'
 Németekhez való gyűlölség az oka an-
 nak, hogy ők azt kívánnyák, hogy a'

Végházaknak őrizete, 's az Hazabéli hivatalok, 's tisztségek Hazafiakra, 's ne Idegenekre bízattassanak, hanem hogy erre nékik más helyes okaik vannak, a' többi között elő-hozván más Nemzeteknek példáját 's a' t. Láthadsza erről az 1609. E. Gyűlésnek 11. Tzikkelyét (26)

(26) Melly Tzikkely ekképpen hangzik ;
 „ Præterea quæ Sacra Majestas Regia de moderandis supremæ Diætæ Articulis super educatione ex Præsidiis Generalium Capitaneorum, aliarumque externarum personarum, Præsectorum, & militum sancitis clementer innuit :

„ §. 1. Eos Status, & Ordines non ita intelligendos, aut interpretandos censuit; quasi Germanicæ, & vicinarum Provinciarum Nationes, in odium suæ gentis, ex Confiniis Regni exclusæ, atque eliminatæ fuissent; acceptorumque beneficiorum ipsi Regnicolæ immemores censerentur :

„ §. 2 Notum est enim Statibus, & Ordinibus, quanta virtute, & militari scientia externæ Nationes valeant; quantumque sanguinis contra immanes Christiani nominis hostes in præliis sæpe sæpius aperto Marte laudabiliter dimicando, profuderint; sicut de cætero quoque eandem spem de iis conceptam habeant, quod ingruente aperti belli necessitate (ubi eorum opera desiderata fuerit) in defensionem Regni Ungariæ, tamquam antemulis totius Christianitatis (unde reliquorum quoque Regnorum, & Provinciarum salus, & permanſio dependet) majorem quam poterunt militum numerum suppeditabunt.

„ §. 3 Quare ut hæc in parte maneant Constitutiones Viennenses, statutum est.

de egyszer-'s-mind a' 43.-is, és az 1608. Eszt. Ország - Gyűlésnek 13. Tzikkelyét a' koronázás előtt némelly szabad Királyi Városok ellen, mellyekben a' külső Nemzetek a' Magyarokat az ő tulajdon Hazájokban minden bertsületes hivatalokból ki-rekesztették, sőt azt sem engedték-meg nékik, hogy köztök házat vehessenek, a' minél vallyon leherne e' nagyobb embertelenséget, és egyszer'smind háladatlanságot csak ki-is gondolni? — 'S még is im! leg-inkáb' az olyanok Groszfizingerral még a' szegény Magyarokat merik vádolni, kik saját Hazájokban annyi méltatlanságot szenvedtek némelly külső Nemzetekül.

VI. De főkép' avval akarják némellyek a' Magyarokat rút bűzbe keverni,

„ §. 4. Neque etiam est, quod putent externæ Nationes, ipsos totaliter ab Ungaria, & Sclavonia, ac partibus ei subiectis exclusos esse, cum Civitatum (quæ in quarto Statu Regni continentur) *Incolæ pro majori parte ex Germanica consunt Natione.*

„ §. 5. Neque id ulli mirum, aut in derogamen externæ Nationis factum videri debet; si Status quoque, & Ordines ad exemplum aliorum Regnorum, & Provinciæ totius Christianitatis (quæ non exteris universa inter se officia, sed propriæ Nationis hominibus gubernanda couferre consueverunt) aliquid simile statuere debuerint. “

's más Nemzetek előtt gyűlölségbe hozni, hogy még azért is merték búsítani ö Felségét nem egy, hanem több Ország-Gyűlésekben, hogy az Országból vitetressenek ki az segítségekre jött külső Nemzetbéli Katonák, holott leg-inkább ezek őltalmazták, védelmezték sok vérek' tékozlásával Magyar-Országot. — Kétség kívül az olyak előtt, kik sem a' Magyar Historiát, sem a' Magyar Törvény-könyvet nem olvasták, ez iszonyú, szörnyű dolognak, 's nagy méltatlanságnak, 's égbe kiáltó hál' adatlanságnak látszik lenni; de a' ki csak egy kevéssé bele tekintett is a' Magyar Historiába, 's a' Magyar Törvény-könyvbe, az olyan jól tudja, hogy ennek is nem az irigység, 's más Nemzetekhez-való gyűlölség, hanem más, más volt az oka, az t. i. hogy midőn egyfelől azzal kellett magokat a' jámborok, hogy ők a' Magyaroknak segítségekre jöttek a' Törökök ellen, más felől ugyan is ők csak nem Pogányabbúl bántak a' szegény gyámoltalan Magyarokkal, mintsem magok a' Törökök; és mind a' Szegénységen, mind a' Nemeségen sok ki-mondhatatlan, 's hihetetlen húzás-vonást, fosztást, rablást, pusztítást, üldözést, és öldözést vittek végbe, a' mint erről nem csak sok szava-hihető Tör-

ténet-író, mint: Istváni, Forgáts, Betlen, Kazi, Pálma, sőt Külsök is, Bizarus, Befoldus 's a' t. hanem főkép a Magyar Törvény-könyv nem egy, hanem sok helyen kétségbe-hozhatatlan bizonyyságot téshen. Lásd tsak az 1563. Esztendőbéli Ország - Gyűlésnek 34. 36. és 37. Tzikkelyét. — 1596. E. 24. és 27. Tzik. — 1597. E. 1. 37. 43. és 44. Tz. — 1662. E. 2. Tz. (27). Az ide-

(27) Én ezek között tsak az három első
 írom ide, 's azokat sem egészen. Az 1563. E.
 34. Tzikkellye ekképpen szól: „Et primo;
 „ quia potior fere parsurbationum; & oppres-
 „ sionum, quas Regnicolæ patiuntur, ab Offi-
 „ cialibus Sacræ Majestatis suæ externis, non
 „ minus, quam ab ejusdem gentibus, atque mi-
 „ litibus proveniat; & ipsi quidem Præfecti ex-
 „ teræ nationis passim per Regnum in rcibus
 „ Suæ Majestatis collocati, cum violenta occu-
 „ patione territoriorum & metarum; tum vero
 „ direptione proventuum, & (quod hic omnibus
 „ intolerabilius habetur) contempta, & injuriosa
 „ gentis appellatione, & plerumque indigna expro-
 „ bratione se se Dominis pariter, & Nobilibus
 „ sibi vicinis exhibent valde molestos, & vix
 „ terendos.

„ §. 1. Pro illatis vero damnis, atque injuriis
 „ requiri (eo, quod nullum in Regno pignus
 „ habeant) non possint; & si requirantur, juri
 „ tamen non stant, neque legibus Regni ob-
 „ temperant:

„ §. 2. Status & Ordines Regni Sacræ Maje-
 „ stati Suæ supplicant humillime; ut, cum nulla

gen Nemzetbéli Katonáknak utóbbi fok ki-tsapásíró, hatalmaskodásíró, 's pogánykodásíró fokat olvashatni Eszterházi Pálnak, Magyar-Ország Nádor-Is-

„ fere sit natio, quæ honores, & officia Regni sui
 „ exteris conferri patiatur, atque ne id in Un-
 „ ria quoque fiat, confirmatis per priores Reges
 „ Decretis, atque libertatibus (ad quorum ob-
 „ servationem cum Sacratissima Cæsarea, tum
 „ vero nunc noviter Regia Majestas sese benig-
 „ ne obtulerunt) cautum, vetitumque sit:

„ §. 3. Dignetur externos ejusmodi Præfectos
 „ & Officiales de medio ipsorum auferre; & Præ-
 „ fecturas arcium suarum Ungaris benemeritis &
 „ idoneis (quos utique Sacra Majestas sua inter
 „ suos fideles adhuc inveniet) conferre:

„ §. 4. Quo Regnicolæ ipsi hac ratione ab il-
 „ lis, quas supra enumeraverunt, injuriis, atque
 „ molestiis, & oppressionibus (quibus hætenus
 „ ultra modum gravati sunt, & nunc quoque
 „ gravantur) tandem liberentur.

„ §. 5. Cui quidem fidelium suorum sup-
 „ plicationi licet Sacra Majestas sua pro nunc
 „ non duxerit acquiescendum: postulante tamen
 „ hoc una ex præcipuis Regni libertatibus, fa-
 „ cere Status, & Ordines non potuerunt; quin
 „ id tam solícite, & ardentè a Sua Majestate
 „ peterent.

„ §. 6. Neque intermittere possunt, quin hoc
 „ idem imposterum quoque petant, tam diu us-
 „ que; donec Sacra Sua Majestas humillimis,
 „ & justis hac in re fidelium suorum precibus
 „ benigne acquiescat &c. “

Az 1563. E. 36. Tz. pedig imigyen kezdõ-
 dik: „Capitaneorum vero particularium, & mi-

pánnnyának Leveleiben is, mellyek kéz-
ításban jó nagy Könyvet tesznek, és ha-
nyomtatás által közönségesekké tétetné-
nek, nagy világosságot terjesztenének az
Hazánkknak akkorbéli történeteire.

VII. De vallyon mi indított engem
ezeknek elő-hozására? — Koránt sem
a' Németekhez-való gyűlölség, mivel
jól tudom, hogy ez a' Felebaráti szerez-

„ litum Suae Majestatis licentia quoniam eo jam
„ pervenisse videtur, ut direptionem non solum
„ colonorum, verum etiam Nobilium jam pene
„ pro lege habeant, & derelicta ipsis assignata
„ statione villatim excurrant, ibique inter pau-
„ peres in multis nihilo minus, quam Turcae ipsi,
„ se gerant &c.

Az 1563. E. 37. Tzikkellye ekképpen szól:
„ Et quia sive generalem, sive particularem Sa-
„ cra Majestas Cæsarea expeditionem faciat, mi-
„ lites externi & ipsi gravia fidelibus Suae Maje-
„ statis subditis damna, non secus, ac si in hostili
„ versarentur terra, soleant inferre:

„ §. 1. Pro coercenda horum quoque licen-
„ tia, supplicant Status & Ordines Regni, per
„ Sacratissimam Majestatem Suam clementer mo-
„ dum adinveniri, ne qui pro auxilio. & defen-
„ sione ipsorum mittuntur, illos ipsos sibi sentiant,
„ experianturque hostes: providereque, ut damna il-
„ la, quæ a militibus suis per dictam violentiam
„ Dominis, Nobilibusque, & eorum colonis in-
„ feruntur; ex stipendio eorum damnificatis ipsis
„ reipsa, & cum effectu exsolvantur.

„ §. 2. Prout hoc Sacra Sua Majestas se cle-
„ menter etiam facturam benigne obtulit. “

tet, 's a' Krisztus' törvényre ellen volna;
 melly szerént még ellenséginket is tarto-
 zunk szeretni, annál inkább jó-akaróinkat,
 's jó-tévőinket; de ugyan is ez a' Felebará-
 ti szeretet, és a' Krisztus' törvényre, (mint
 a' Morálisták közönségesen tanítták) arra
 is kötelez bennünket, hogy, ha valaki
 Felebarátunkat, annál inkább pedig, ha
 valaki egész Nemzetünket, hamissan vá-
 dollyá, gyalázza, rágalmazza, mi azt te-
 herségünk szerént védelmezzük, avagy
 leg alább mentegessük, kivált ha ez tö-
 lünk könnyen ki-telhetik; a' mint hogy
 tölem igen könnyen még több is ki-tel-
 hetnék, 's könnyen fejekre rakhatnám
 Német Uraiméknak, hogy a' mivel ők
 minket hamissan vádolnak, avval sokkal
 inkább mi őket igazán vádolhatnánk, 's
 hogy inkább ők azok, kik olly nagy ide-
 genséggel, irigységgel, 's gyűlölésséggel
 viseltetnek a' Magyarokhoz; a' mint ezt
 maga M. Terézsia is meg-vallotta, Esz-
 terházi Józsefnek a' Német Miniszterek-
 rül mondván, hogy ő maga is által-láttya
 azt, hogy azok nem igen nagy barát-
 tvaik a' Magyaroknak. *Purpuratos Ger-
 manos amicos non esse Ungaris* (28). Lát-

(28) „Pervidere se, agnosce, imo detegere,
 „Purpuratos Germanos amicos non esse Unga-

hadíza *Memoriam Posthumam Josephi Eszterházi* pag. 124. melly könyv 1754. E. következőképpen M. Terézsia élteben Nagy-Szombatban nyomtattatott, holott ezt akárki is olvashattya; mért nem volna tehát szabad nékem is ezt nyilván kiálalnom? Kivált most M. Terézsiának; 's azoknak a' Ministereknek halála után, midőn már most más Ministerek vannak; 's maga a' Fő Minifter, Hertzeg Kaunitz, már több ízben olly különös hajlandóságot, 's jó-akaratot mutatott a' Magyar Nemzethez, 's viszsfontag a' Magyarok ő hozzája.

VIII. Más az, hogy ha másoknak szabad minket nem csak holmi motskós giz-gaz könyvekben, hanem mind a' külső, mind a' belső Német Ujságokban Ország-világ' hallattára hamisan vádolni, gyalázni, rágalmazni, mért nem volna szabad mi néküink magunkat védelmeznünk, avagy leg-alább mentegernünk? — Ezt tudom ő Felsége sem kívánnya, és soha meg-nem tiltja.

„ris, hinc ubi quippiam proponendum privato,
 „publicoque exstiterit nomine, iis præteritis re-
 „cta deferendum ad se, certe persensuros omnes,
 „quam prono in Gentem Nobilissimam affectu
 „feratur.“ *Memoria Posthuma Jos. Eszterházi*
 „házi p. 124.

VI. TZIKKELY.

*Magyar-Országnak Fő Lakosirúl, úgy
mint a' Papokrúl, és a' Nemesek-
rúl, kik a' Magyar Törvény sze-
rent egyenlő Szabadsággal bírnak.*

I.

MINEKUTÁNNA eddig Magyar-Ország' Lakosirúl közönségesen szólottunk, szóllyunk most különösen azonnak fő Lakosirúl. Kik légyenek Magyar-Ország'nak fő Lakosi, ki-nyilatkozik a' Magyar Törvénybül, jelesen Sz. István' Dekretomibül, u. m. az I. Könyvnek III. és IV. Tzikkelyébül, és a' II. Könyvnek IV. Tzikkelyébül, és a' Tripartitum I. Részének II. III. és IX. Titulusábül, melyekbül ki-terfzik, hogy a' Magyar Törvény szerént kiváltképpen-való betsültre, tiszteletre méltók, és fok különös Szabadságokkal bírnak a' Papok. és a' Nemesek, t. i. az ő különös érdemeikre nézve; a' Papok azért mivel őket rendelte az-ISTEN arra, hogy az ő szolgálattok, és segítségök által el-nyerjék az emberek

emberek az örök üdvösséget, 's azt a' boldogságot, mellyet az egész világnál nagyobbra kell bethűlnünk (29), a' Nemessek azért, mivel ők, vagy az ő ditsős Eleik vérekkel szerzették, 's vérekkel védelmezték azt az Országot, mellyben minnyájan lakunk; mivel ők viselték magokat eleitől fogva leg-jelesebbül az Ország' őltalmazásában, 's boldogításá-

(29) „ Et quamvis personæ Spirituales (quarum medio salutem humanam Dominus, & Saluator noster administrari voluit) personis sæcularibus digniores habeantur: tamen omnes Domini Prælati, & Ecclesiarum Rectores, ac Barones, & cæteri Magnates, atque Nobiles, & Proceres Regni huius Hungariæ, & ratione Nobilitatis, & bonorum temporalium, una, eademque libertatis, exemptionis, & immunitatis prærogativa gaudent“ &c. P. I. Tit. 2. — Ezt jól észekben tartsák a' mostani Papra-morgók, 's jól számot tartsanak erre világi Uraimék, minthogy nyilván való dolog az, hogy a' Magyar-törvény szerént a' Papi, és Világi Nemesek' Szabadségi egy hajóban eveznek. Erre nézve még Losonczi István is, ám-bár Kálvinista lévén, azt írja az ő Hármas Tükörében az 57. Lev. „Kérdés: A' Nemesek bány félék? Fel. Kétfélék, Papi, és Világi Nemesek. „Kérdés: Kik a' Papi Nemesek? Fel. Minden „NB. Pápiſta Papok szent hivatalokra nézve Nemeseknek tartatnak.“

lan (30); 's mivel még a' Királyi méltóság, a' Királyi hatalom is ő nékik közföni az ő eredetét (31) 's a' t.

II. Azért sz. István Király azt hagyta a' Magyaroknak, hogy a' Papokért, kik minnyájok felett dolgoznak (32), ha szükséges léfzen, lelkeket is od' adgyák,

(30) Most is, a' ki a' hadban jelesül vífelí magát, vagy más valami különös érdemet téfzen, Nemtelenbül, avagy Parasztbül is Nemessé lehet, sőt Németbül is Magyarra, és Nemessé lehet, 's ezt a' Magyar Törvény nem tsak nem ellenzi, hanem inkább javallya. Lásd a' Trip. I. R. IV. Titulussát.

(31) Ugymint a' kik egyedül tsak a' magok szabad akarattyokból elsőben Fejedelmet, azután pedig Királyt választottak magoknak, 's utóbb is egyedül tsak a' magok jó-szántábül szállították örökösképpen a' Királyi méltóságot az Auszriai Háza, 's elsőben tsak a' fiúágra, melly tsak hamar ki-fogyott, azután a' leányágra is; az alatt a' kötés alatt mindazonáltal, hogy az örökös jussal következő Király is az ő Szabadságoknak szentül-való megtartására mindenkor meg - esküdgyön koronáztatálakor.

(32) Szent István' ítélete szerént tehát nem merő heverő emberek a' Papok, 's a' Szerzetes Papok sem, kik leg-többet munkálkodtak akkor, 's most is éjjel, nappal munkálkodnak az Ur' Szölejében: *Scitote Fratres cuncti, quod supra omnes laborant Sacerdotes, &c.* Ita S. Steph. L. II. Decr. C 4.

az az : életeket is le-tegyék. (33) Főkép' a' Püspökökről azt hagyta sz.István az ő fiának sz. Imre Hertzegnek, hogy azokat úgy őrizze, *sicut oculorum pupillas*, mint szem' fénnjét, 's hogy egy könnyen ne hidgyen azoknak, kik ő ellenek áskálódnak, hamisan vádolódnak 's a' t. De ugyan is annak, úgy mint az ő Fiának, a' Nemesekről is azt hagyá, hogy azokat mindenkor méltó betsületben tartsa: *azok néked*, ezek az ő saját szavai, *azok néked, Fiam! Atydid, 's Atyádfiai legyenek: Senkit pedig azok közül szolgálai alapotra ne juttass, vagy szolgáltnak nevezz: azok néked vitézkedgyenek, ne szolgállyanak: azokan minnyájokan harag nélkül, kevélység, és irígység nélkül, békefészesen, alázatosan, kegyesen, uralkodgyál 's a' t. 's hozzá tette, hogy ha ezen intése szerént fog uralkodni, úgy minnyájok előtt kedves lészzen, minnyájan hozzá hivek lésznek; de ha nyakokra akar hágni a' Fő Rendeknek, ezek is el idegenednek tőle, vitézségeket, erősségeket ő ellene fordíttyák, 's a' Királyi mélt-*

(33) Erre kétség kívül a' mostani Ország-Gyűlésben is különös gondgyok lészzen az igaz Magyaroknak: *in tantum, ut si necessitas fuerit, animas vestras pro eis ponatis. S. Steph. L. II. Decr. C. 4.*

tóságot róla le-vonván, másnak adgyák.
(34) — Eddig sz. István, ki II. András Királynak bizonyosága fzerént szerzője volt a' Nemefsek' szabadságinak.

(34) *Illi tibi, Filii mi! sint patres, & fratres. Ex his vero neminem in servitutem redigas, vel servum nominas.* „ Illi tibi militent, non serviant. „ Eorum omnibus sine ira, & superbia, atque „ invidia, pacifice, humiliter, mansuete dominare. — — — Si eris pacificus; tunc dicis Rex, & Regis Filius, amaberis a cunctis militibus. Si iracundus, superbus, invidus, impacificus, ac super Comites, & Principes cervicem erexeris; sine dubio fortitudo militum hebetudo erit Regalium dignitatum, & alienis tradent Regnum tuum &c. “ — S. Steph. L. 1. Decr. C. 4. — Az utólsót tsak hamar tapasztalta Német Péter, mivel számot nem tartott Sz. Istvánnak ezen intésére. De bezzeg erre az intésre tekintett, úgy tetszik, a' mi mostani Felséges Királyunk, midőn nem régen az ő Koronáztatása', 's a' Fiának Nádor-Ispánnyá-való választatása' alkalmatosságával az Ország' Rendeihez ezen szókat mondotta: „ *Disertissimum Filium nostrum non in gremio populi cura nostra concrediti, sed in sinum Familiae nostrae desideratissima mittimus* “ — — az az: „ A' „ mi kedves Fiunkat nem a' mi gondviselésünk alá „ bizott népnek, hanem a' mi kedves Rokonságunknak kebelébe bocsáttyuk; “ 's ezzel II. Leopold is ugyan azonr' mondotta az ő Fiának, a' mit Sz. István mondott Sz. Imre Hertzegnek. „ *Illi tibi, Fili mi! sint patres, & Fratres;* „ Azok úked, édes Fiam! Atyáid, 's Atyád fiai „ legyenek. “

III. Láthadsza a' Magyar Nemesség' szabadságirúl a' Tripártitumot is, nevezetesen az I. Résznek II. III. és IX. Titulusát; a' II. szól a' Papoknak, 's a' többi Neméseknek egyenlő szabadságirúl közönségesen, a' III. a' Magyar Nemések' eredetéről, a' IX. a' Nemések négy fő szabadságirúl. A' harmadikat majd utóbb elő-adom, midőn a' Magyaroknak Szitryából-való ki-jöveteléről, 's a' Magyar Nemességnek eredetéről léfzen a' szó; a' kilentzedikkel pedig a' következő tikkelyben kívántam kedveskedni a' Magyar Nemességnek.

VII. TZIKKELY.

A' Nemesség' négy Fő szabadságirúl a' Tripártitum' I. Részének IX. Titulusa szerént szorúl szóra.

I.

„**J**ÓLLEHET pediglen (35) e' Nemességnek fok szabadsága vagyon, melyről a' Fejedelmek' Privilegiumi, és

(35) Így szól a' Magyar Törvény.

E 3

„ Articulusi szólnak ; mindazáltal négy
 „ kiváltképpen való szabadságokról aka-
 „ rok emlékezni. Első, hogy a' Nemes-
 „ seket idézés nélkül, és törvény szerént
 „ való szententziázás nélkül senki személ-
 „ lyében sohul meg nem foghattya, akár
 „ ki mint fogtassa, és vádolja őket,
 „ reájok - való kiáltásával, és akármint
 „ kérje, és könyörögjön, hogy meg-fog-
 „ ják. Meg-rontatik mindazáltal ez a'
 „ szabadság, ha főben-járó dologban ta-
 „ pasztalják őket, tudni- illik szán-szán-
 „ dékkal való ember-ölésben, faluknak
 „ gyújtogatásában, lopásban, ragadozás-
 „ ban, avagy tolvajlásban, és erőszak
 „ szerént-való paráznaságban, melly dol-
 „ gokban akár-ki is tisztességet, és Ne-
 „ mes szabadságát el-veszri: és ha lehet,
 „ a' melly helyen a' vétket tselekedte,
 „ azon helyen még a' parasztok is meg
 „ foghattják, törvényt láthatnak reá, és
 „ érdeme szerént büntethetik. Mindazál-
 „ tal ha afféle helyről el-futhatand, és
 „ ellenségi közül ki-szaladhatand; azután
 „ egyébképen meg-nem ítéltethetik, hanem
 „ reá kell híni, és törvény' folyása sze-
 „ rént kell meg-szententziázni, és meg-
 „ büntetni. “

„ Második szabadság ez, hogy ez
 „ Országbeli Nemeseknek senki nem
 „ parantsol, senki ő vélek egyéb nem

„ bír, hanem (a' mint ide fel-is meg-
 „ mondám) csak a' törvény szerént meg-
 „ koronázott Király. De még a' Fejede-
 „ lem is valaki' panaszolkodására, és
 „ szin alatt való kifizetésére, senkit kö-
 „ zülök Törvény' úttyán kívül, és a'
 „ más félnek igazságát eleibe nem vé-
 „ vén, sem személljében, sem marhájá-
 „ ban, riszti, és méltósága szerént meg-
 „ nem háboríthat. “

„ Harmadik ez, hogy minden jó-
 „ szágokkal, és annak jövedelmével az
 „ önnön magok határookban szabadon él-
 „ hetnek, a' mint szintén kedveknek
 „ kell (36), és szolgálattal, szedéssel,

(36) Ugyan ezzel a' Szabadsággal élhetnek az Egyházi emberek is, úgy mint kiknek a' többi Nemességekkel egyenlő Szabadságok vagyon, csak hogy ők tartoznak *proventus superfluos*, az szükség felett-való jövedelmeket *ad pias causas* Istenes' dolgokra fordítani, p. o. Szent Egyházaknak építésére, Plébániáknak, Szemináriumoknak, Iskoláknak, Konviktusoknak, Ispitályoknak fondálására, a' szükölködőknek, ügyefogyottaknak, Konvertitáknak gyámolítására, hasznos, üdvösséges Könyveknek ki-nyom'atására, vagy is az Ország' őltalmára, böldegítésére 's a' t. a' mint vólt is az olyakra, 's most is vagyon sok Magyar Püspököknek, 's Káptalanbéli Uraknak szorgalmatos gondjok, kik annyi sok szép fondátziókat tettek a' Religióknak, 's az Hazának javára, a' mint e' rész-

„vevéssel, adózással, vámnak, és har-
 „mintzadnak fizetésével, fenkinek sem-
 „mi módon nem tartoznak, hanem tsak
 „az Ország' óltalmazására, és a' hada-
 „kozásra kötelesek. “

ben tsak maga Szétsényi György is egész tsu-
 dákat tett, és sok Királyoknak is eleibe hágott;
 ide tehettyük Pázmányt, Lippait, Lozfit, Sze-
 leptsényit, Kisdit, Telekesit a' t. A' mosta-
 niakról szán-szándékkal nem szóllok, hogy hi-
 zelkedni ne látszassam. Midőn azonban sok vi-
 lági fő Rendek a' sok ezer meg ezer forintokat,
 aranyokat, (szegény jobbágyaiknak véres ve-
 rejtékét) tsak a' játéokra, bálókra, komédiákra,
 Olasz, Frantzia, Német Komédiásokra, 's Ko-
 médiásnékra, Operistákra, 's Operistáknéra. Mu-
 zsikufokra, Énekesekre, 's Énekesnékre, 's a' t.
 's következendőképpen merő vagy halzontalan-
 ságokra, vagy éppen istentelenségekre, a' Re-
 ligiónak, 's az erköltsnek meg-vesztegetésére,
 a' Magyarságnak el-rontására 's a' t. költik,
 vesztegetik, tékozzolják. — Meg-engedem
 mindazonáltal, a' mit úgy sem lehet tagadni,
 avagy titkolni, hogy valamint a' világi embe-
 rek között is lehetnek olyanok, kik köteleessé-
 geknek eleget nem tesznek, kik jövedelmeiket
 nem arra fordítják, a' mire kellene, és a' mi-
 re az Egyházi törvény szerént is tartoznának
 azokat fordítani; de vallyon ebből azt lehet e'
 ki-húzni, hogy tehát a' Papokat minnyájokat,
 mint némellyek szeretnék, és teli torokkal kiá-
 bállyák, jószágokból meg-kell fosztani? 'S nem
 inkább' azte', hogy az ollyakat igen is köteles-
 ségeknek bé-telleyesítésére kéne kényszeríteni?
 a' miben, tudom, a' szentséges Római Pápa

„Negyedik, és (hogy a' többit el-
 „hadgyam) utolsó ez, hogy ha vala-
 „mely Királyunk, avagy Fejedelmünk
 „a' Nemefseknek régi szabadságokat
 „meg-akarná rontani, a' mellyek a' né-
 „hai Felséges András Király Dekreto-
 „mában elő-vagynak számlálva, és ki
 „vagynak fejezve, (a' kin minden Ma-
 „gyar Királyok elsőbben meg-szoktak
 „eskünni, és azután teszik fejekbe a'
 „koronát) tehát a' Királynak is ellene
 „állhatnak, és ellene szólhatnak, és ez
 „okon hitetlenségnek nótájába sem es-
 „nek (37). “

„A' Nemefseken pediglen itt ér-
 „ted közönséges-képpen mind a' Papi
 „Urakat, Nagyságos Urakat, és ez

sem fogna keresztül állani. — De ezt nem mi
 reánk bízták; szabad még is talán abba, a' mi
 most minden embernek a' nyelvén forog, né-
 künk is bele kottyantanunk.

(37) De ez az utolsó Szabadság, (mellyre
 talán Sz. Istvánnak előbb említett Szavai: *si su-
 per Camites, & Principes cervicem erexeris, sine
 dubio fortitudo militum bebetudo erit Regalium digni-
 tatum* &c. okot adhattak) az 1687. E. 4. Tzik-
 kelye által el-töröltetett, úgy mint mellyel né-
 mellyek mód nélkül visszazártak. Ugyan ezt
 azután III. Károly, 's M. Terézia is ki-hagy-
 ták, 's világos szókkal ki-zárták az Koronázta-
 tásokkor le-tett esküvésekből 1715. E. 2. Tz.
 Még is Fromageot, és az ő Német Fordítója

„ Országnak eleit, kiknek (a' mint az
 „ előtt meg-mondám) egyenlő szabad-
 „ ságok, és méltóságok vagyon. “

Eddig a' Tripártitum' I. Részének
 IX. Tirulussa a' Nemességnek négy fő
 szabadságirúl, melly mindazonárral hoz-
 zá teszi, hogy még ezeken kívül több
 más szabadságokkal is bírnak a' Nemes-
 sek, mellyek között nem utolsó az is,
 hogy némelly fő tisztségekre, 's méltó-
 ságokra az Országban csak a' Nemesek
 emelkedhetnek, a' Nemtelenek pedig
 azoktól el-rekesztetnek, még az újjab'
 Királyi fel-tételek (Propositiók) szerént
 is; 's erre is, úgy tetszik, érdemes a'
 Magyar Nemesség a' maga fok érdemei-
 re nézve, kivált minthogy a' Nemesek
 között is, kiknek száma íok ezerre me-

Rautenstrauch, M. Terézfia' életében, 's nem
 különben ama' nagy hírű, de igen vékony dongájú
 Historikus Volter XV. Lajos' életében azt mer-
 ték a' Frantziák, és Németek előtt füllenteni,
 hogy M. Terézfia nevezetesen ezt a' Szabadsá-
 gát is a' Magyar Nemességnek újra meg-erősít-
 tette. — Már ez ugyan csak nagy Volterizmus,
 avagy Rautenstrauchizmus. — Még is annyi bá-
 mulója, vagy is bolondgya vagyon Volternek!
 — Sőt, ki hinné? nem rég' még a' Voltaire'
 ganéjjának is Prókátora támadt ama' nagy Ma-
 gyar Komédiástaiban! Lásd csak az ő, heba-való
 Orfeusát. —

gyen, elegenden vannak, kik minden rend-
béli hivatalokra alkalmazhatók, úgy hogy
még azokat sem lehet minnyájokat alkalmaz-
matos-váltakhoz, 's érdemeikhez képest
elő-mozdítani. — Más az, hogy, jölle-
het a' nem-nemesek némelly főbb hiva-
taloktól el-zárattatnak, de azért még is
elég vagyon még ollyas hivatal, és pe-
dig fok betöltetes ollyas hivatalok van-
nak, mellyekre a' nem-nemesek is lép-
hetnek mind az Egyházi, mind a' hadi,
mind a' polgári renden, csak arra való
tulajdonságokkal, 's tehetségekkel fel-
ruházva légyenek: lehetnek Szerzetes, és
világi Papokká, 's a' Szerzetesek között
lehetnek derék Profeszszorok, Kontzio-
nátorok, Gvárdiányok, Priorok, Rek-
torok, Provintziálisok, Apáturak; a' vi-
lági Papok között lehetnek Plébánosok,
Kanonokok, Prépostok, Püspökök, le-
hetnek Katonákká, 's azok között lehet-
nek Káplárok, sőt Gyenerálisok is; —
a' Királyi 's más városokban lehetnek
Tanársbéliék', Város' Bírái, Polgár-me-
sterek; — azon kívül lehetnek híres Or-
vosok, 's Borbélyok, Profeszszorok —
lehetnek Uraság' Tiszttyei, Tiszt-tartók,
Szám-tartók, Kúlsárok, Szekretáriusok
's a' t. — Jde járúl, hogy a' Magyar tör-
vény szerént a' Király a' nemtelent is
Nemesiségre emelheti, ha magát arra ér-

demessé teszi, a' mint nem régen II. Leopold Holizmant, Markovitsot, Bobitsot nemességgel meg-ajándékozta, sőt mint a' híre vagyon, mind öszve már mintegy öt százat (38).

De hátra vagyon még a' Magyar Nemességnek leg-tzimerefsebb, 's leg-felségesebb szabadsága, melly abban áll, hogy még a' törvény-szerzésnek, 's az Országglásnak hatalma is rész szerént a'

(38) Már most tessék ítéletet tenni rólam, ha én voltam e' a' Szerzője annak a' bomlott könyvetskének: „*Reflexiones canclorum Hungariae, Civium non Nobilium &c.*” a' mint engem némmelly fő emberek is gyanuba vettek, holott én erre, úgy tetszik, semmi leg-kissebb okot nem adtam, hanem inkább — — —

Nemeseket illeti, de erről többet a' köv.
Tzikkelyben (39).

VIII. TZIKKELY.

A' Királyról, 's Magyar-Ország' Kormányozásának neméről (40).

I.

MIND a' Magyar - Országi Historiából, mind a' Magyar Törvényből okvetetlen, és semmi leg-kissebb kérdést nem szenvédő dolog az, hogy Magyar Or-

(39) A' Magyar Nemesség' Szabadságiról még némelly Német Írók is helyesen írtak, kívált ez a' kettő: *Patriotisch gemeinter Vorschlag, wie dem geheminten Ausfuhr-Handel aus den Ungarischen, und Deutschen Provinzen des Hauses Oestreich aufgeholfen werden könnte von I. W. Wien 1781. S. 105 — 113. und Briefe aus Berlin II. Thl. S. 110 — 116.* A' mit az első a' Magyarok' mentségére, 's dítséretére ír, azt én külön ki-adtam 1790 E. De bezzeg mások mit irnak a' Magyarok ellen? mint most nem régen is egy, sőt kettő három. — — —

(40) AZ Országlások' nemeiről olvashadsza ezen Könyvetskét. *II. Friarik Burkusok' Kiváltlya az Országlások' Nemeiről, és az Országlóknak Kötelességeiről. Fordította Póka-teleki Konde József T. N. Esztergom-Vármegyének Tábla-Bírája. Pesten 1790. A' Fordítója ezen Könyvetskét*

szágban Árisztokráziával elegyes Monárkia vagyon, 's hogy az orizáglásnak hatalma főképpen ugyan a' Királyt, rész szerént mindazonáltal az Ország' Rendeit is illeri. (41)

II. Elegendőképpen ki-tetszik ez tsak a' Trip. II. R. III. Titulussából is, melly ekképpen vagyon szórúl szóra:

III. TITULUS.

Kik szerezhetnek Törvényt, és Végezést?

„ De itt egy Kérdést kell meg-fej-
„ tenünk, t. i. ha a' Fejedelem önnön

különösen Magyar-Országhoz alkalmaztatta, és egy úttal meg-mútatta, hogy ő nem tsak jó Hazafi, nem tsak jó Politicus, hanem jó Katolikus is, és hogy ő nem olyan Statista, mint a' kirül azt szokták mondani: *Optimus Statista maximus Atheista*, az az: a' leg jobb Státista legnagyobb Atheista. —

(41) Hufzti azt *Demokráziával elegyes Monárkiának* nevezi in *Proemio* n. 2. de az mind egy, akár szür-dolmány, akár dolmány-szür; ő a' Demokrázián azt érti, a' mit mások az Árisztokrázián. — Monárkia pedig az, mikor az Orizáglásnak fő hatalma tsak egy mellett vagyon, p. o. a' Király, vagy Tsászfár mellett: Árisztokrázia az, mikor a' fő hatalom az Ország' fő Rendei mellett vagyon: Demokrázia, mikor az, az egész nép mellett vagyon.

„ magától szerezhethet e' törvényt, avagy
 „ végezést: avagy szükség legyen, hogy
 „ a' kösségnek is értelme hozzá járul-
 „ lyon? Holott ezt kell meg-értenünk,
 „ hogy noha mikor még régen ez a' Ma-
 „ gyar Nemzet a' Pogányok' módja sze-
 „ rént élne, és nem Királyok, hanem
 „ Hadnagyk, és Kapitányok volt, azok
 „ igazgatták őket, és minden törvény,
 „ és végezés szerzésre ezeknek volt ha-
 „ talmok (42). De minekutánna a' Ke-
 „ resztényi hitre tértenek, és szabad aka-
 „ ratjokból ő magoknak Királyt választ-
 „ tottak volna, mind törvény - szerzés-
 „ nek, mind akármí jószág el-adásnak
 „ Szabadsága, és minden törvénybéli ha-
 „ talom a' Szént Koronának méltóságá-
 „ ra, mellyel minden Magyar-Ország
 „ Királyt ízoktak meg - koronázni; az
 „ az: a' mi törvény szerént-való Feje-
 „ delmünkre, és Királyunkra szállott a'
 „ birodalom a' gond-viseeléssel egyetem-
 „ temben (43). És ez időtől fogva a'

(42) Akkor tehát. Árisztokrázia volt a' Ma-
 gyaroknál, mellyet azután önként tetzések sze-
 rént meg-változtattak.

(43) Ezen szók alá a' Magyar Törvény-könyv-
 ben ezen Glossa, vagy is jegyzés vagyon téve:
 „ Potestas condendi leges, a' populo in Regem
 „ translata est, non *privative*, seu *exclusive*, ve-

„ Királyok az Ország' népét (44) öszve-
 „ gyűjtván, és tettzését meg-kérdvén,
 „ kezdettek végezést szerezni, mint a'
 „ mi időnkben is szokott lenni.

„ A' Fejedelem mindazonáltal csak
 „ maga indulattyából, és fejétől (jelesb-
 „ ben olly dologban, melly az Isten,
 „ és a' természet' törvényye ellen lenne,
 „ avagy a' Magyar Nemzet régi Szabad-
 „ sága ellen volna) semmit sem szerez-
 „ het, és nem végezhet: hanem az Or-
 „ szág' népét bé - kell hini, és meg-
 „ kell kérdeni, ha afféle végezés, avagy
 „ törvény tettzik e' nékik, avagy nem?
 „ Es ha az Ország felel, hogy tettzik;
 „ azután afféle végezést törvény gyanánt
 „ kell meg-tartani (de úgy, hogy az

„ rum cumulative, seu copulative; cum popu-
 „ lus sibi potestatem reservaverit leges conscri-
 „ bendi, quas Regi offerat pro ratificatione. Id
 „ quod in Comitibus Regni Generalibus fieri asso-
 „ let: de quorum celebrandorum ritu, ac requi-
 „ sitis vide Tyroc. Jur. Ung. ad h. t.

(44) Az Ország' népén nem értetődik itt a'
 Köz-nép (*Plebs*) hanem a' fő nép, az az: az
 Ország' Státusai, vagy is Rendei. — „Nomine
 „ autem, & appellatione populi hoc in loco in-
 „ tellige solummodo Dominos Prælatos, Baro-
 „ nes, & alios Magnates, atque quoslibet No-
 „ biles, sed non ignobiles.“ P. 2. T. 4.

Istennek,

„ Istennek, és a' termézfzer' törvényének
 „ mindenkor helye légyen) (45). Gya-
 „ kran pedig az Ország' népe köz'aka-
 „ rattal végez valami közönséges haszon-
 „ ra-való dolgot, és írva bé-adja a' Fejede-
 „ lemnek, könyörögvén, hogy az ő vé-
 „ gezését törvény gyanánt engedje-meg
 „ néki. És ha a' Fejedelem afféle vége-
 „ zést jóvallyá, és helyén hagyja, tehát
 „ hasonlatosképpen affélének is törvény
 „ szerént-való ereje lészzen, és mindjára
 „ rást valóban törvény gyanánt meg-kell
 „ tartani. Mindazáltal efféle jegyzést nem
 „ a' kösség, hanem saját a' Fejedelem'
 „ végzésének mondgyuk; és okon,
 „ mert ha a' Király mindenképpen nem
 „ javallotta, és helyén nem hagyta, és
 „ nem confirmálta volna, a' Kösség' vé-
 „ gezésének ő magától semmi ereje nem
 „ volna (46). De azért közönséges név-

(45) *Salvo semper Divino, naturalique jure.*

(46) Ebből meg-tetfzik, hogy a' Tripartitum
 a' Királynak is meg-adgya, mi a' Királyé, 's
 az Ország'nak is, mi az Országé, 's hogy a' Tri-
 partitumban egytormán fondáltatnak mind a' Ne-
 messég' jussai, és szabadsági, mind a' Király'
 jussai, és szabadsági. — Tudni való pedig a' Tri-
 partitumról, hogy annak nem azért vagyon
 olly nagy ereje, mivel a' Verböczi munkája,
 hanem azért, mivel az 1514. Esztendőbeli Or-
 szág-Gyűlésben a' Királytól, 's az Ország' Ren-
 deitől helyben hagyattott, meg-erősített,

F

„ vel afféle jegyzést gyakorta Ország’
 „ Dekrétomának, és végezésének szok-
 „ tuk híni, és nevezni. Eddig a’ Trip.
 II. R. III. Tit.

III. Tsak ebből is, hogy most a’
 többiről ne szóllyak, fényesen ki-tetszik,
 hogy a’ törvény-szerzésnek hatalma fő-
 képpen ugyan a’ Királynak, rész szerént
 mindazonáltal az Ország’ Rendeinek is
 tulajdona, úgy hogy sem a’ Király maga
 az Ország’ Rendeinek tetzése, ’s javál-
 lása nélkül, sem az Ország’ Rendei a’
 Király tetzése, ’s jóvá-hagyása nélkül
 semmi országos végezést, ’s törvényt nem
 tehetnek. Hasonlóképpen az *had indí-
 tásnak*, ’s *békesség szerzésnek* hatalma
 is a’ Királyt az Ország’ Rendeivel közös-
 leg illeti, úgy hogy az Ország’ Rendei-
 nek híre, ’s helyben-hagyása nélkül sem
 háborút nem indíthat, sem békességet
 nem köthet az 1608. Esztendőbéli Gyü-

és törvény gyanánt bé-vételeződött; és már an-
 nyi időtől fogva az egész Orzágtól, ’s minden
 Királyoktól, minden ellenmondás nélkül tör-
 vénynek tartatott; azért ennek is szint olly tör-
 vényes ereje vagyon, mint p. o. az 1687. és
 1723. Esztendőbéli Tzikkelyeknek. — Tudom,
 mit nyálaskodott legyen Groszfzinger a’ Tri-
 partitum ellen, de azt elegendőképpen bé-tor-
 kolá Petrovits in Introd. in Jus Publ. p. 84.
 Vide etiam, quæ de Tripartito præmittit a’ §.
 XXIII. — Még is nem régen Groszfzingernek
 megint egy új tényér-nyalogatója támadott. —

lésznek a' Koronázás előtt való 2. Tzik-
kelye szerént. (47) a' mint ezt most II.
Leopold Király is meg-ismérte (48).

IV. De ugyan is ezekbül az is nyil-
vánságosan, és igen szembe-tünöképpen
ki-tündöklök, hogy az Országulásnak ha-
talma, és az úgy nevezett Felséges Jufok
(*Jura Majestatica*) főképpen ugyan a'
Királyra néznek, úgy mindazonáltal, hogy
azokhoz köze vagyon az Ország' Rendei-
nek is; 's következendöképpen hogy Ma-
gyar-Országban Monárkia vagyon ugyan,
mint azt Sz. István is nevezi, (49) de nem
csupa Monárkia, mint némelly más Or-
szágokban, hanem Arisztokráziával ele-

(47) „ Quandoquidem DEI beneficio tam cum
„ Ungaris, quam etiam cum Turcis pax, & re-
„ conciliatio inita est: Ideo, ut eam quoque
„ Sua Regia Majestas observet, observarique fa-
„ ciat, nec sine præscitu. & consensu Regni in
„ Ungaria, & partibus sibi annexis ullum vel
„ bellum moveat, vel militem extraneum intro-
„ ducat, decretum est. “ Art. 2. A. 1608. ante
Coron. Adde Art. 5. An. 1613. Art. 1. A. 1659.
seu contentum in eo Diploma Leop. I. Condit.
13. & plures alios.

(48) Ki-is azért most Magyar-Ország' Részé-
ről Gróf Eszterházi Ferentzet küldé Szisztovba
a' békességrül-való tanátskozásra.

(49) „ Idcirco nos quoque, DEI nutu no-
stram gubernando *Monarchiam* S. Steph. L. II.
Decr. in Praef.

gyes Monárkia, mint ezt is nyilván jelentí Sz. István az ő Dekrétomiban (50.)

V. Gyökere 's fundamentoma ennek pedig az, mivel a' Magyarok, midőn magoknak először Fejedelmet, azután Királyt választottak, ezt magoknak fenn-tartották, ezt magoknak fenn-tartották, azt t. i. hogy a' törvény-szerzésnek, had-indításnak, békesség-kötésnek 's a' t. egy szóval: az országlásnak hatalma főképpen ugyan a' Királyt, mint az Országnak Fejét, de rész szerént egyszer-'s-mind őket is, mint az Országnak fő-tagjait illesse;

(50) Midőn L. II. Decret. ezeket mondgya: *Secundum Decretum Regalis Senatus reconcilietur. L. II. Decr. C. 14. Secundum Regalis Decretum Concilii penitus interdictum est. C. 19. Secundum decretum Senatus statuimus C. 32. &c.* — Lásd Potkonitzki Freymüthige Untersuchung über die Ordnung in Ungarn wider Grossinger. Preßburg 1790. Nr. XXIV. Kivált a' 98. 99. és 100. Lev. — Ez a' derék Könyv ugyan le-ülteti Groszfingert, sőt azt a' tsúfos Könyvetskét is még születése előtt meg-fojtotta, melly nem régen illy név alatt költ: Irrthümer in den Begriffen der meisten Ungarn von der Staatsverfassung ihres Vaterlandes, und von den Rechten ihrer Könige. Ez is mindenben tsak a' Groszfinger' tányérát nyalogattya; sőt még annál is alább-való. — Groszfingert már eléggé meg-heretválták Petrovits, Potkoniczki 's a' t. Az említett Német Könyvetskét pedig egymás Német Könyvetske illy név alatt: Lausend und ein Irrthum &c.

a' miut errül mind a' Magyar-törvény, mint a' Magyar Historia bizonytságot té-szen (51).

VI. Azután is, mikor a' Királyi ha-talmat örökös jussal az Austriai Háznak által-adták, és azt elsőben 1687. E. tsak a' fiú-ágra, határozták, melly tsak ha-mar ki-fogyott; azután pedig 1723. Esz. a' leány-ágra is terjesztették, nyilván hozzá tették azt a' körést, hogy a' kö-vetkezendő Királyok mindenkor tartoz-zanak koronáztatások előtt arra meg-es-künni, hogy az Országnek mind Egyhá-zi, mind világi Rendeit az ő szabadsá-gaikban, jussaikban, törvénnyeikben, privilegyiomaikban, és régi jóvá hagyott szokásaikban meg-tarttyák, és hogy Ma-gyar-Országot nem a' többi örökös Tar-tományoknak módgya szerént, hanem az ő tulajdon törvényei szerént igazgar-ni, 's kormányozni fogják (52) a' mi-rül bizonytságot té-sznek mind az előbbe-

(51) A' mint ezt egy részént már meg-ér-tettük, egy részént még bővebben fogjuk meg-érteni.

(52) Erre-is talán okot adtak Sz. Istvánnak ama' szavai: „ Quis Græcus regetet Latinos „ Græcis moribus? nullus. “ S. Steph. L. I. Dec. c. 8. — „ Quoniam unaquæque Gens pro „ priis regitur legibus. “ L. II. in Præfat.

ni Királyainknak esküvései, és Diplomái, mind az is, mellyel most nem réggen II. Leopold magát az Ország' Rendének le kötelezte (53).

VII. Távúl légyen mindazáltal, hogy ebből a' Magyar Nemzetnek, 's kivált a'

(53) Mind ezeket pedig láthatja a' Magyar Törvény-könyvben. De mind ezek ellen, 's az egész Magyar Törvény ellen, a' Királyi Diplomák ellen is, 's az Ország' leg-főbb Fondamentomos szabadsági, 's igazsági ellen, mellyeket a' Királynak sem szabad felfzengetni, vagy kérdésbe venni. (Art. 8, A. 1741.) 's mellyek a' mostani Királytól is esküvéssel, és különös Diplomával meg-erősíttek, mind ezek ellen, mondok, türhetetlen vakmerőséggel ki-kelt elsőben Groszfzinger, most pedig újjolag az, kit csak előbb említettem, ki is, a' mint mondám, majd mindenben csak a' Groszfzinger' nyálát nyallja. — Sőt ez még azt is mire nem magyarázza, hogy a' Magyarok most Sándor Fő Hertzeget Nádor Ispánynak választották? azt mondván, hogy ez a' választás törvény ellen-való volt, 's hogy ez csak merő tsalfaság volt a' Magyaroktól, kik most ugyan elsőben a' Király' fiát választották, de majd mást választanak, ki nekik tetszik, 's az Udvarnak nem tetszik. — Ezt a' Könyvetskét is pedig a' Könyv-árosok mindenütt árúllják, és hordozzák. Én azt tartom, hogy leg-jobb talán, az efféle gaz írásokat, 's könyveket csak meg-vetni, vagy is a' Kutya-petzerek' Bibliotékájába vetni a' Trenkkel, Groszfzingerrel, 's más ollyas útalatos Írókkal edgyütt.

Magyar Nemességnek irigyei azt a' gyűlölséges következtetést kerekítsék-ki (54), hogy, ha igaz mind az, a' mit eddig a' Magyar Törvényből kézzel foghatóvá tettünk, ilyen formán tehát a' Magyar-Országi Király igen vékony hatalommal bír; vagy is, hogy a' Magyarok azt akarnák, hogy az ő Királyok merő festett Király, (*pictus masculus*) vagy merő Ispány, mint nem rég' egy olyan tsúfó-ló írta, vagy is merő Dobzse László legyen, a' minő Királytól ójjon bennünket az ISTEN (55)! —

VIII. Mett jöllehet a' Magyar Királynak olly nagy hatalma ugyan nintsen,

(54) Ezt nem ok nélkül teszem ide, mivel többször kell ilyen méltatlan szemre hányásokot hallanunk, vagy olvasnunk, mellyeknek nem más, hanem csak az irigység, 's az Törvényünkben, 's Historiánkban való nagy vallag tudatlanság az oka.

(55) Ez alatt, u. m. Dobzse László alatt kezdett hanyatlani, bomlani, veszni szép Országunk, melly az ő előtte-való Mátyás Királynak országlása alatt a' dicsőségnek, 's mindennemű boldogságnak szintén leg-főbb tetejét érte; a' miért meg-búsulván az Ország' Rendei azt a' végezést tették, hogy soha többé külső nemzetbeli Királyt nem választanak. Ezt a' végezést nem rég' Deákbul Magyarra fordítva előadta N. T. Letenyei János Pétsi Plébános Úr az úgy nevezett Anonimuskak a' végén.

mint a' hol tellyes Monárkia vagyon', de azért még is elég nagy' hatalma vagyon; mert egy az, hogy magának, a' törvény-szerzésben, had-indításban, békeféség-kötésben, 's a' t. olly nagy hatalma vagyon, mint az egész Orizágnak, melly annyi 1000. meg 1000. emberbül áll; úgy, hogy ha az egész Ország akarja is, hogy ez, vagy amaz a' dolog törvénybe mennyen, p. o. a' Magyar Nyelv, a' Magyar öltözet (56) 's a' t. avagy, hogy háború, vagy békeféség légyen a' Törökkel, Pruszsuffal 's a' t. ha a' Király reá nem áll, nem lesz belöle semmi is. — Vallyon nem elég nagy hatalom e' tsak ez is? Hogy t. i. egy embernek olly

(56) Szán-szándékkal említem a' Magyar nyelvet, 's öltözetet. mivel a' Magyar nyelvvel, 's Magyar öltözettel egybe vagyon kaptsolva tsatolva-lántzolva a' Magyar Szív is, úgy legaláb, hogy a' ki azt meg-verti, annak minden bizsonnyal nints igaz Magyar szíve. — Ide járúl az is, a' mit egy új Magyar Politikus mond, hogy az öltözetnek 's nyelvnek meg-változtatásával az erköltsöknek, 's az Ország' tellyes állapottyának is meg-kell változni: „Sed apud alias etiam „nationes observatum est: cum vestium, in „guæque mutatione mores quoque, ac univer- „sum Reip. Statum, mutari debuiffe “ Introd. ad Politica Ung. Budæ 1790. p. 10. Nem ok nélkül sürgették azért most az igaz Hazafiak, hogy mind a' kettörül, törvény tétessék, 's a' nyelvrül ugyan tétetett, de az öltözetrül nem.

nagy hatalma vagyon, mint annyi 1000, meg 1000. embernek? — — —

IX. Más az, hogy, jóllehet némelly Felséges jusokhoz az Ország' Rendeinek is vagyon közök, minő p. o. a' törvény-szerzésnek, háború-indításnak, frigy-kötésnek jussa 's a' t. vannak még is a' Királynak olyan magányos jussai is, melyek egyedül tsak őtet illerik, p. o. ő hirdethet Ország-gyűlést, ő osztozathatja a' fő Egyházi, hadi, és polgári tisztegeket, 's méltóságokat, ő teher Püspököket, Gyenerálisokat, 's fő hadi Vezéreket 's a' t. ő teher Nemeseket, Bárókat, Grófokat, 's ha valami Nemes ember maradék nélkül, Örökös nélkül meg-hal, az egész jószág ő reá száll, 's ő azt másnak adhattya; ő a' halálos rabnak grátziát adhat; ő fok számtalan emberrel jót teher, 's ezzel azokat magához hódíthattya, 's jó téteményinek aranylántzával a' maga' örökös rabjaivá teheti; sőt a' Király könnyen az egész Ország-nak szívét (57) meg-nyerheti, tsak a'

(57) Melly leg-nagyobb kintse a' Királynak, II. Leopoldnak Szimboluma szerént: *Oper Regum corda Subditorum*: a' Királyok' Kintsei az alattok-va-ók' Szívei. Valamint ellenben sem a' Királynak, sem az Ország-nak femmi fem lehet nagyobb veszedelmére, mintsem ha valami bizo-

Nemefseket az ő szabadságokban megtartsa, nékik kedvezzen, őket meg-bétsüllye, 's a' t. ezért a' Magyar Nemesek viszontag készek az olyan Királyo-

nyos emberek abban áskálódnak, hogy a' Királytól el-idegenítsék, edgyiket a' másik ellen fel-ültefsék, a' Király 's a' nép között, 's egy-ízer-'s-mind a' fellyebb való, 's az aláb való Rendei között bizodalmatlanságot, 's idegenséget szerezzenek, 's mindeneiket fel-zavarjanak, 's hedgyel tövel fel-forgassanak. — — — — —
'S im! ilyen mester - emberek azok a' mostani Szabad - Kőművesek, kik főkép' abban sántikálnak, hogy egy felől minden Hierárkiát, másfelől minden Monárkiát, Arisztokratziát 's a' t. vagy is magyarábban szólván, minden Egyházi, és világi hatalmat, 's Fellyebbvalóságot tövébül fel forgatván, tellyes Anárkiát, vagy is tellyes egymástól való függetlenséget, 's fejetlen - lábságot; az erköltsőkben pedig tellyes szabadságot, 's zabolátlanságot hozzanak-bé minden Országokba, mellynek nem egyéb, hanem iszonyú háborúság lehet a' vége; mint példánk már Frantzia-Ország. 'S azt írják, hogy közel már húsz milliöm ilyen mester-ember vagyon Európában, részént mesterek, részént legények, részént inafok. Ezeknek nap-számofai Magyar - Országban az olyan Irók, mint Kollar, Groszfzinger 's a' t. kik a' magok' hasznáért mód nélkül fel-magasztalván a' Királyi hatalmat, az Ország' Rendeit pedig minden törvényes Szabadságokból, 's igazságokból ki-akarván forgarni, ez által nem egyebet, hanem mindég újabb bizodalmatlanságot, 's idegenséget szereznek az Udvar, 's Ország között,

kért, ámbár semmi adót ne fizessenek is, szükségnek idején utolsó krajtzárjokat, utolsó tsep-véreket is od' adni, 's mindeneket fel-áldozni, a' mi minden adónál, 's mindennél többet ér; a' mint ezt már több ízben meg-mutatták, 's tarroznak is evvel a' Magyar törvény szerént. Nints is olyan nemzet az ég alatt, ki az ő Királya'hoz nagyobb hajlandósággal, szívességgel, 's hívséggel viseltetnék, mintsem a' Magyar Nemzet, csak ötet az ő Királya meg-ne keserítse, 's csak úgy bánnyon az Országnak Világi, 's Egyházi Rendeivel, mint Sz. István az ő Fiának, Sz. Imre Hertzegnek hagyta, hogy bánnyon vélek; vagy, hogy a' leg-közelebb való időkrül szöillyunk, a' mint bánt vélek II. Józsefnek, és II. Lepóldnak az édes Anna, amaz el-felej-

's mind a' kettőt szörnyű veszedelembe keverik. De ellenben mind a' Királynak, mind az Országnak hívebb, és hasznosabb emberei nincsenek, mintsem azok, kik mind a' Királynak meg-adgyák azt, mi a' Királyé, mind az Országnak is azt, mi az Országé, *cuique suum*, mindeniknek a' magáét; 's kik mindenkép' azon emberkednek, hogy mind a' Királynak, mind az Ország Rendeinek hatalmát, 's jussait fenn-tarthassák; a' mint ezt szépen ki-fejezte az Ország Primássa az 34. Ülésben tartott Beszédében, melyet láthadsza a' mostani Ország-Gyűlés' Diariumában.

hetetlen M. Terézsia; 's maga is II-dik Leopold az közeleb' múlt Ország-gyűlésben.

VI. TZIKKELY.

Az Apostoli Királynak batalmárul az Egyházi dolgokra nézve, 's az úgy nevezett Egyházi Oltalom-jusrul (58).

I.

JÖLLEHET a' Magyar Törvény azt hadgya, hogy semmi Világinak semmi hatalma ne légyen az A. Sz. Egyházban; C. II. L. 2. Decr. Colom. (59) hozzá teszi a' *Glossa*, mivel ez a' Püspököket illeti C. II. L. 2. Decr. S. Steph. Bázilius Tsászfár pedig ennek ezt az okát adgya,

(58) Deákul; *Jus Advocatiæ*. Errül már másutt is szólottam, Magyarul az *Igaz Magyar* III. R. II. Szakasz' utolsó Tzikkelyében; Deákul ezen Aukspurgban nyomtattatott, de Bétsben nem tom miért megtiltatott Könyvetskémben: C. *Positiones ex Jure Hungarico-Canonico*.

(59) *Nullus laicus potestatem Ecclesiæ habeat* L. 2. C. II. Decr. Colom.

mivel a' Világiak, akárkik legyenek is, juhok, 's nem Pásztorok az A. Sz. Egyházban (60), bizonyos mindazáltal, hogy a' világi hatalom, 's kivált a' Királyi hatalom némü-némüképpen az Egyházi dolgokra is terjed, 's hogy a' Király nem ugyan Pásztor, de Öltalmazója az A. Sz. Egyháznak.

II. Hanem tsak azon húzzák egymás' gubáját kivált a' mostani Kanonisták, miben állyon ez a' Királyi jus, ez a' Királyi hatalom? — De ezt a' tso-

(60) Bazilius Császárnak ezek a' szavai: „De
 „ vobis autem laicis, tam qui indigentibus, quam
 „ qui absolute conversamini, quid amplius dicam,
 „ non habeo, quam quia nullo modo vobis licet de
 „ Ecclesiasticis causis sermonem movere. — Hoc enim
 „ investigare, & querere Patriarcharum, Pontifi-
 „ cum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sor-
 „ titi sunt. — — Quantatunque enim religionis, &
 „ sapientiae laicus existat, donec laicus est, ovium vo-
 „ cari non desinet: — — quae ergo nobis ratio est,
 „ in ordine ovium constitutis, Pastores verborum
 „ subtilitate discutiendi, & ea quae super nos sunt,
 „ querendi, & ambiendi.“ Vide Binn T. III. Con-
 cil. P. I. Sect. post Colum. 682. Ezen szónak
 rövid értelmét Magyarúl már fellyebb elő-adtam,
 's nem tartom szükségesnek, az ollyakat min-
 denkor szórúl szóra Magyarra fordítani; elég,
 ha azokat némellyek egészszén értik, mások tsak
 sommáson: 's ezt más ollyas Deák, Német, Fran-
 zzia elő-adásokról is kell érteni, mint már más-
 ott is eziránt jelentést tettem.

mót is, melyet az utóbbi fuftsa lelki Kanisták szán - szándékkal öldhatatlanná tenni akartak, mi Magyarok minden förtörés nélkül igen könnyen meg-öldgyuk a' mi Törvényünkből; sőt maga a' mi első Apostoli Királyunk ezen felséges, szentséges Királyi hatalomnak, Királyi hivatalnak minden tsinnyát rövid szóba foglalta, és a' XI. században, *abban a' ferétség' századgyában* kevés szóval fokkal világosabban, és fényesebben, mint Kollár, 's a' mostani újjabb Kanonisták, ki-ágazta-bogazta, midőn az ő Fiának, Sz. Imre Hertzegnek ezen arany-betükre méltó szókat mondotta: „ És azért, „ édes Fiam! buzgó szorgalmatossággal „ vígyáznod kell az A. Sz. Egyházban „ napról napra, hogy inkább gyarapod- „ gyon, mintsem rövidséget vallyon. „ Onnan is főképpen AUGUSTUSOKNAK „ mondatnak vala a' Királyok, mivel au- „ geálták, az az : gyarapították az A. Sz. „ Egyházát (61). “

„ (61) *Ac per hoc, Fili mi! ferventi studio debes „ invigilare in Sancta Ecclesia de die in diem, ut „ potius capiat augmentum, quam detrimentum pa- „ tiatur. Inde etiam in primis Rex Augusti dice- „ bantur, quia augebant Ecclesiam* “ (Be szép *sensus accommodatitius* ez) Utánna veti: „ *Hoc & tu „ facias, ut tua Corona laudabilior, & vita beae*

III. Így definiálta, az az : így határozta-meg, így fejezte-ki Sz. István az Egyházi őltalom-just, *Jus Advocatia*, *Jus circa Sacra*, melly definitzió szerént rehat az rövideden abban áll, hogy a' Király az ő Királyi hatalmát arra ízen-tellye, hogy *Gyarapí-ója* légyen az *A.*

„tior, & prolixior habeatur.“ Lib. I. Decr. S. Steph. Ezen 1. Könyvét S. István' Dekrétomina, melly magában foglalja az ő intéseit, és oktatásit, mellyeket az ő Fiának, Sz. Imrénék adott, mind Deákúl, mind Magyarra fordítva egészfízen elő-adtam az *Igaz Magyar'* III Részében. — Bezzeg szépen definiálta, ki-tejezte itt Sz. István azt a' mostanában olly híres *Egyházi Őltalom-Just*, *Jus Advocatia*, *Jus circa Sacra*, és ezerszer szebben, 's igazábban, mintsem a' mostani hízeltedő, 's hamiskodó új Kanisták, Pehem, Ejbél, Gmeiner, Obernetter, Kuralt 's a' Budai Merkuriálisták *VIII. Heft* 1786. és amaz Haza-áruló Kollár abban az ő könyvében: *De Originibus, & Ufu Perpetuo Potestatis Legislatorie circa Sacra Apostolicorum Regum Ungariae. Vindobona* 1764. mellyben Magyar-Országának mind Egyházi, mind Világi Rendeit minden Szabadságaikból ki-akará forgatni, 's melly azután mind a' Bétsi Udvartúl, mind Rómában is meg-tiltatott. A' Római tilalom ekképpen szól: *Itaque nemo cujuscunque gradus, & conditionis Librum hunc damnatum, & proscriptum quovis idiomate, vel quocunque loco aut impasserum edere, aut jam editum legere audeat, vel retinere &c.* De én különösen Szabadságot kértem, és nyertem a' tilalmas könyvek' olvasására.

Sz. Egyháznak, vagy is mint másutt mondgya: hogy *Védelmesője, 's Őrzője legyen az Istenségnek, Defensor, & Custos Divinitatis, C. I. L. 2. Decr.* vagy is, hogy *Óltalmazója legyen a' Kereszténységnek; Defensor Christianitatis C. 12. L. 2. Decr.* 'S ezzel azt jelentette Sz. István, az A. Sz. Egyháznak valóságos Advocatusa, az az: *Óltalmazója, Terjesztője, Gyarapítója, 's Böldegítője*, hogy az Egyházi óltalom-jus abban áll, hogy a' Király az A. Sz. Egyházat, 's az igaz Keresztény hitet világi hatalmával is elő mozdítsa, ki-terjesztsze, 's böldegítsa, és az ő ellenségi ellen azt óltalmazza, védelmezze; és hogy ezek annak ne ártassanak, az ő Híveit meg ne botránkoztatassák, el ne ámítsák, tévelygésbe ne keverjék, tellyes tehetsége fzerént meg-gátollya

IV. Ugyan ezt más helyen is még nyilvánban ki-fejezte, u. m. midön C. 1. L. 1. Decr. az ő Fiát arra intette, hogy *azokat, kik nem az A. Sz. Egyháznak fiai, hanem Eretnek mesternek tanítványa, 's rabjai, 's az A. Sz. Egyháznak, 's az ő Híveinek ellenségi, mint a' Sz. Háromság tagadók 's a' t. ne neveilye, se ne óltalmazza, hogy Eretnekek' Advokatusának, vagy is Párt-fogójánknak, lenni ne látszassék, és ismét midön C. 2. L. 1. Decr.*

Decr. azt hagyá néki, hogy *ha valaki az A. Sz. Egyház' Kisdedit meg botránkoztatya, az ollyannak az Evangyéliom' tanítása szerént malom-kő akasztassék a' nyakába, 's a' tenger' mélységébe vetessék, az az: az A. Sz. Egyházból, 's az húvek' társaságából ki-vetessék, és legyen nekünk, mint a' Pogány, és Publikánus (62).*

(62) Bár a' mi mostani Apostoli Királyunk is, és az Ország' Rendei evvel az Egyházi Ótalm-jussal élván, a' jövő Ország-Gyűlésben különös törvényt tennének a' mostani Újítók ellen, kik által annyi botránkozás jő a' mostani Indifferentisták, Libertinusok, Naturálisták, Deisták, Ateisták, Religio-úsítolók, Hit-Erkölts-és Ország-rontók ellen, 's az ollyan veszedelmes könyvek ellen, mellyek közzé méltán lehet számlálni azokat a' szép *Fascicul*-sokat *ad amicum aurem*, mellyeket csak nem kedvem volna más alkalmatossággal bővebben meg-rostálnom, a' mint-hogy sokat azok ellen már fel-is jegyzettem; csak az is elég volna, a' mit *Fasciculo III. N. XLIII. p. 40. 41.* ír, a' hol világosan ki-mutatya, melly nagy *Epikurista* legyen; a' hol nem szégyenli a' botskor-bőr-pofájú szemtelen tsúf-ember azt projectálni, hogy az Apostoli Országban nyi'ván való Bordély-házak fel-állíttassanak, 's hogy nevezetesen a' Klastromok, Kurva-házakká tétetteffenek. A' többiről, a' mit a' Religio ellen, a' Király ellen, az Ország ellen, a' Nemesség ellen írt, 's a' miket-én mind fel jegyzettem, még most nem is akarok szólni; alkalmasint ki-telne ezen jegyzéseimből egy ötödik *Fasciculus ad amicum aurem*. Azomban mind ezeket-is csak *ad amicum aurem* akarám sügni ő Nagy-

V. Jóllehet mindazonáltal soha sem szabad az A. Sz. Egyháznak, 's az igaz hitnek ellenségit óltalmazni, nevelni, ápolgatni, bódogítani, őket az ő tévelygésekben meg-erősíteni, nékik a' R. Kat. A. Sz. Egyház ellen szarvat adni 's a' t. abból még-is nem következik, hogy tartozik a' Király, vagy is véle edgyütt az Ország, őket minden úton, módon üldözni, tüzzel, vassal ki-írtani, vagy -is, hogy soha sem szabad őket tolerálni; mert minden Katolikusok meg-engedik az:, és mindenkor meg-engedték, hogy némelly környül-állásokban szabad az Eretnekeket, sőt a' Pogányokat is *tolerálni*, az az: el-tűrni, mikor t. i. azt a' kéntelenség hozza magával; vagy nagyobb veszedelemnek, nagyobb gonosznak el-távoztatásáért; vagy is: mikor félős, hogy a' Konkollyal edgyütt a' búza-is, az az: a' tévelygéssel edgyütt az igaz Religyió, az igaz hit is ki ne gyomlátsáék. — 'S ez íme! az igaz Keresztényi, 's Evangyéliomi *Tolerantzia*, vagy is Magyarúl *Tűredelem*, mellyről bővebben szollor-

ságán-k, úgy hogy más senki se hallja; tsak az egész világ. — 'S ez az én mentségemre is elég leszén, valamint hogy ő is ezzel mentségi magát az ő második *Fasciculusának* a' végén, hogy ő is azt mind tsak ad amicam aurem mondotta.

ram az *Igaz Magyar* III. R. V. és VI. Tzikkelyében, hol egyszer'smind arról az ál-ortzás Tolerántziáról is egy két szó' esett, mellyről magát *Volter Tolerantzia* Apostolának nevezte, 's a' melly nem egyébb, hanem merő Indifferentizmus, merő zábolátlanság, 's a' t. (63). Bezzeg tapasztallya most ezen Tolerantizmusnak, vagy is Volterizmusnak keserves gyümölcseit Frantzia - Ország, 's főkép' a' Frantzia O. Király, a' holott hogy minden veszedelemnek nem más, hanem egyedül Volter 's a' t. az oka, azt nyilvánságosan megismérrették a' megdühödött Politikus Frantziák azzal, hogy olly nagy tiszteletet tettek Volternek, 's Ruszszónak. Adgya Isten, hogy ezen veszedelmes ragadó Frantzia nyavalya másokra is rá ne ragadgyon! De erről majd alább bővebben leszzen a' szó.

VI. Valamint pedig néha lehet *tolerálni* a' tévelygőket, úgy néha erővel

(63) Még maga Bartolotti is azt írja: *Unde „liquet, eos qui Theologicam cum Indifferentismo „confundunt tolerantiam; eamque viribus propugnant „omnibus, nil aliud agere, quam ut suum illi Indifferentissimum sub specioso tolerantia titulo longe, „lateque possint propagare“* Bartholotti Exercit. Politico-Theologica de Tolerantia p. 60. melly könyv Magyarra is fordított.

is lehet őket kényszeríteni bé-menni (*compelle intrare*) a' KRisztus' aklába, az igaz A. Sz. Egyházba, mellyen kívül nem lehet ISTEN előtt kedvesnek lenni, 's üdvözülni. 'S így tselekedtek a' mi Apostoli Királyaink, elsőben Sz. István, azután I. András, és I. Béla; melly ha nem történt volna, a' Magyarok talán mind e' mái napig Pogányok volnának. Ki ne örüllyön tehát a' Magyarok között, hogy az ő Eleik ekképpen térítették-meg? (64) — — —

(64) De minthogy én erről már másutt bővebben szóllottam mind az Igaz Magyar III. Részében, mind in *C. Positionibus ex Jure Hungarico-Canonico*, itt tsak Sz. Agostonnak némelly ide tartozandó szavait adom-elő, ki elő-hozván a' Sz. Írástól ezen szókat: *Et nunc reges intelligite erudimini, qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*, utánna veti: „ *Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore,*
 „ *nisi ea, quae contra jussa Domini fiunt; religiosa*
 „ *severitate prohibendo, atque plectendo? Aliter*
 „ *enim servit, quia homo est, aliter, quia etiam*
 „ *Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fide-*
 „ *litr: quia vero etiam Rex est, servit leges justa*
 „ *praeipientes, & contraria prohibentes, convenien-*
 „ *ti vigore sanciendo. Sicut servivit Ezechias, lu-*
 „ *cos, & templa idolorum, & illa excelsa quae con-*
 „ *tra praecepta Dei fuerant constructa, destruendo:*
 „ *sicut servivit Josias, talia & ipse faciendo &c.*
 „ — *In hoc ergo serviunt Reges, in quantum sunt*
 „ *Reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quae*

VII. De minekutánna eddig a' Királynak meg-adruk azt, mi a' Királyé, 's az Országának is azt, mi az Országé, adgyuk-meg már most az ISTENnek is azt, mi az ISTENÉ (65).

„ non possunt facere, nisi Reges. — Cum itaque non-
 „ dum Reges Domino servirent temporibus Apostolo-
 „ rum, sed adhuc meditarentur inania adversus Do-
 „ minum, & adversus Christum ejus - - - Postea
 „ vero, quam cepit impleri quod scriptum est: Et
 „ adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes
 „ servient illi, quis mente sobrius regibus dicat:
 „ Nolite cura (talán curare) in Regno vestro, a'
 „ quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia.“ S. Au-
 gust. Epist. 185. N. 19. 20.

(65) A' mostani Apostoli Királyunkról tsak azt iktatom ide, hogy ő is, mint igaz *Advocatus Ecclesiae*, mint az A. Sz. Egyháznak igaz oltalmazója, Sz. Istvánnak intése, és példája szerént, az Ország' Rendeinek sürgetésére azt az ígéretet tette, és törvénybe íratta, hogy a' Sz. Egyházakat az ő jussokban meg-tarttya, és az Istenes aká-mi névvel nevezendő hagyományokat, vagy is Fundátziókat a' Fundátoroknak értelme, és szándéka szerént fogja ki-szolgáltatni: „ *Majestas Sacratissima, ut Supremus Ecclesiarum Patronus, Ecclesias Dei in suis juribus conservabit, & Fundationes cujuscunque nominis ad mentem Fundatorum administrari faciet.* Lásd erről az 1791. E. Ország-Gyűlésnek Diariumját is az XXI. Ülésről a' vége felé, mellyből kitetszik, hogy ugyan is erre nagyon sürgették ő Felségét, mint már említettém, az Ország' Rendei. ezzel az egész világ előtt ki-mutatván,

hogy leg-alább még sok jámbor Keresztények vannak a Magyarok között, jóllehet sokan azok közül is már nagyon el-fajúlnak, inkább akarván némelly idegen Nemzeteknek majmai, avagy szamarai lenni, mintsem az ő régi ditsős jámbor, és vitéz Eleiknek, kiknek minden boldogulásokat köszönhetik, ditséretes nyomdokit követni.

II. SZAKASZ,

MELLY

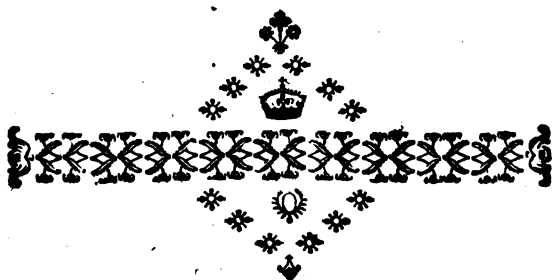
MAGYAR ORSZÁGNAK

EGYHÁZI

ÁLLAPOTTYÁT

ELŐ-ADGYA.

G 4

X. TZIKKELY.

*A' Püspökök' méltóságáru, 's hatalmáru
a' Magyar Törvény szerént. (66).*

Azon a' méltóságon, és hatalmon kívül, mellyel maga az ISTEN fel-tisztelte a' Püspököket, a' Magyar Törvény is fok helyeken különös méltóságot, és hatalmat tulajdonít nékik, Errül én a'

(66) Itt talán mindenek előtt a' szentséges Római Páparúl kellene szóllanom, de erre már másutt vólt gondom, u. m. az *Igaz Magyarom* IV. Részében, mellynek I. Szakaszszában meg-mutattam, hogy midőn Sz. István azt mondotta, hogy Krisztus Urunk Sz. Pétert az *A. Sz. Egyház' Öröjévé, és Mesterévé tette, quem Custodem, Magistrumque eidem posuit S. Ecclesia* L. i. Decr. S. Steph. cap. 2. egy két szóval szépen ki-fe-

múlt nyáron Pesten egy különös Deák
 Könyverskét adtam-ki illy homlok-írás
 alatt: „Vexatio dat intellectum Episcopis
 „ Hungariæ, seu Jura Episcopalia secun-
 „ dum Textum Juris Hungarici, ex ipso
 „ Fonte, seu ex ipso Codice Juris Patrii
 „ excerpta, & tam Primo, quam cæte-
 „ ris Inclutis Regni Hungariæ Statibus,
 „ simul in Dieta congregatis, oblata.
 „ Anno 1790. “

I. Az Egyházi Rend, 's főkép' a' Püspö-
 kök M. Országban ugyan azon jusokkal, és
 szabadságokkal bírnak, mellyekkel bírnak

jezte azt, a' mit Sz. Péterről, és az ő Succes-
 soráról, rendszerént-való Következőjéről a' Ró-
 mai Pápáról tart, és tanít a' R. K. A. Sz. Egy-
 ház, és egyfzer-'s-mind az Evangyliom Sz.
 Mát. 16. Sz. Luk. 22. és Sz. János 21. Részé-
 ben; 's ugyan ott már eleve meg-feleltem Györ-
 finek is, kinek a' szép *Virágja* tsak éppen most
 került Pestről a' kezemhez, 's más ollyas Anti-
 Pápiistáknak holmi fogatlan ellen-vetéseire, ne-
 vezetesen a' Kö-szálról 's a' t. — A' II. Sza-
 kaszszában pedig meg mutattam, minémű külön-
 nös tisztelettel, hivséggel, 's engedelmesség-
 gel viseltetnenek legyen az Igaz Magyarok,
 's kívált a' mi régi jámbor Apostoli Királyaink,
 's főkép' a' mi első Királyunk, és Apostolunk
 Sz. István a' Romai Pápákhoz, és mennyi sok
 jót vetnenek legyen a' Magyarok a' Római Pá-
 páktól, a' miért is nagy hál-adatossággal tar-
 toznak hozzájuk lenni a' Magyarok minnyájan,
 még a' Prótestánfok is.

az Ország' Nadgyai, és a' Nemefsek; sőt ezeknél nagyobb bertsültre 's tiszteletre méltóknak tartatnak, mint Egyházi Személyek, és lelki Pásztorok, kikre bízta az ISTEN a' lelkek' gondviselését, 's az örök üdvösségre-való vezérlését. — Meg-bizonyodik ez a' Trip. I. Részének 2. és 9. Titulusából (67).

II. Az Egyházi Rend, főképpen a' Püspökök' Rende, az Ország' Rendei között az első, 's ennek az elsőségnek birtokában már közel 800. esztendeig va-gyon, u. m. Sz. István Király idejéről fogva szintén a' mostani ideig; (68) 's

(67) Quumvis Personæ spirituales (quarum „ medio salutem humanam Dominus, ac Salva- „ tor noster administrari voluit) Personis sæcu- „ laribus digniores habeantur, tamen omnes Do- „ mini Prælati, & Ecclesiarum Rectores, ac Ba- „ rones, & cæteri Magnates, atque Nobiles, & „ Proceres Regni hujus Hungariæ, & ratione „ Nobilitatis, & bonorum temporalium una, „ eademque libertatis, exemptionis præroga- „ tiva gaudent, nec habet Dominorum aliquis „ magis, nec Nobilis quispiam minus de liber- „ tate.“ P. I. Tit. 2.

(68) 'S ez a' legnagyobb fundamentum Ma-gyar-Országban a' Papi Rend' Polgári méltósá-gának, szabadságának, 's hatalmának u. m. az Haza' Törvénye, és az olly hofszas, közel 8. Századbéli Országos szokás, és birtok. *Ostio, prope jam Saculorum usus, possessio, præscriptio &c.*

ennek is azt az okát adgya Sz. István, mivel őket az ISTEN az Egyházi dolgokban, 's a' lelki dolgokban az egész emberi Nemzetnek gond-viselőivé, 's öröi-

melly ha nem elég, nem tudom mi lehet elég; és hogy lehet akárki is bátorságos a' maga birtokában. — Következendőképpen a' Katolikus Egyházi Rend' szabadságának, 's hatalmának izint olly erős fundamentoma vagyon, mint a' világi Fő Rendek', 's a' Nemesség' Szabadságának; nem is lehetne az Egyházi Rendet nagyobb igazsággal ettül az ő tős, gyökeres, 's olly erős fundamentomon építettett szabadságától megfosztani, miutsem a' Nemesi Rendet 's a' t. — Tsak'ez is, azt tartom, elegendő felelet arra az oktondi Kérdésre: *Minek a' Pap az Ország' Gyu'ésében?* — Hát ha valami Haza' áruló Ország-háborító azt kérdené: Minek annyi nemes ember az Ország' Gyűlésében? Nem elég volna e', ha ott a' Püspököknek, 's az Ország' Nadgyainak székek, és szavok volna? — Vagy azt: Minek az ollyan bolond az Ország' Gyűlésében, ki illyen Kérdést mer tenni? — Isméretes előttem az a' két nevetlen Ebhendi is, vagy is az a' két Könyvetske: *De Comitibus Regni Hungariae, deque organisatione eorundem &c.* — és *Dissertatio Polico-Publica de Regia Potestate in Hung. Limitibus*; 's tudom mitsoda okokkal állattják, hogy az Egyházi Rendet tellyességgel ki-kellene az Ország' Gyűlésébül tiltani; de ollyan okokat könnyű volna a' Nemesség ellen, vagy az Ország' Nadgyai ellen, vagy a' Király ellen is ki-gondolni, 's így könnyű volna Hazánknak leg-sarkallatossab' törvényeit is füstbe

vé tette, 's ő reájok bírta a' bűnök' meg-
botsátásának, vagy meg-kötésének, 's
a' szentségek' ki-szolgáltatásának hatal-
mát; 's hozzá teszi, hogy az ISTEN
őket ki-választotta az emberek közzül,
's a' világi hatalom alól fel-szabadította
mellybül ki-tetszik, hogy az Egyházi
Rendnek a' világi hatalom alól-való sze-
mélybéli fel-szabadítása (*Immunitas Per-
sonalis*) mind az ISTEN' mind az Ha-
za' törvényében fondáltatik, 's gyöke-
reztetik. *S. Steph. Decr. L. 1. C. 3. (69).*

botsátani, mellyeket pedig még tsak Kérdésbe
nem szabad venni.

(69) „ Charissime fili! Seniores illos ita cu-
„ stodias, sicut oculorum pupillas — Illos enim
„ Deus humani generis constituit custodes, fe-
„ citque speculatores animarum, ac totius Ec-
„ clesiasticæ dignitatis, ac divini Sacramenti di-
„ spensatores, & datores. — — — In manus
„ enim illorum posita est potestas ligandi nos in
„ peccatis, & a' peccatis solvendi. Testamen-
„ tum enim sempiternum statuit illis Deus, eos-
„ que segregavit ab hominibus, & sui nominis,
„ atque sanctitatis fecit participes, & ab homi-
„ nibus interdixit reprehendendos esse per David
„ Deificum Regem: Nolite tangere Christos
„ meos &c. “ *L. I Decr S. Steph. Cap. 2 —*
Nem régen némelly Kálvinista Tiszteletes Urai-
méknak is nagyon kezdett folyni a' nyálok az
Egyházi *Immunitas*, és az *Hierarkia*, vagy is
inkább *Hyerarkia* után, 's ezért még magát ő
Felségét is búsították, de a' Kálvinista világi

III. A' Királynak különös gondot kell viselni az Egyházi jószágokra, 's jobban kell azokat óltalmazni, mintsem a' maga' örökségét, mivel mennél fel-ségelesebb az ISTEN az embernél, annál fellyebb-való az ISTEN' ügye az emberek' jószágánál; azért az Egyházi jószágokat nem tsak őrizni, óltalmazni, hanem bővíteni, szaporítani is kell; úgy mond Sz. István, hozzá tévén (mintha Próféta lett volna) hogy hitelt ne adgyon a' Király az ollyaknak, kik el-akarják hitetni véle, hogy az nem ISTEN' jószága, a' mi az ISTENNEK által-

Urak nem hogy tolták volna, hanem inkább ők kötötték-meg, még ő Felsege előtt is, a' ke-rekeket, semmiképpen nem akarván azt, hogy az ő Pápjaiknak is olly nagy hatalmok legyen, mint a' Katolikus Papoknak; 's egyébaránt is náluk az Egyházi Rend nem Izsétség; 's az Papsághoz köttetett el-törülhetetlen Karakter, *Character indelebilis*, és az Hierarkia nem hitnek ágazattya, mint a' Katolikusoknál. Concil. Trid. Sess. 23. de Sacramento Ordinis C. IV. item Canóne 3. 4. 6. 's azért az ő tulajdon vallások fzerént is nagy külömbség vagy az ő Pápjaik és a' Romai Katolikus Papok között. — A' Romai Katolikus Egyházi Rendnek elsősege abban az Ország' Gyűlésében is meg-erősítettett, mellyben Prótestáns Uraiméknak az ő vallásoknak szabad gyakorlása elsőben meg-engedtetett; u. m. Art. 1. A. 1608. post Coron.

adatott, és ha az olyan eszelős Konzi-
liáriust, vagy Projektiust más úton nem
lehet észére hozni, ámbár egyébaránt
keze, lába legyen is a' Királynak, vá-
gattassék-el, 's vettessék-el amaz Evan-
gyélium szerént: ha a' lábad, kezed,
vagy szemed meg - botránkoztat téged,
váj-d-ki azt, és vesd-el tüled (70).

IV. A' Püspököknek hatalmok va-
gyon az Egyházi dolgoknak az Egyházi
törvény szerént - való kormányozására,
's el - intézésére. *Cap. 2. Lib. 2. Decr.
Sancti Stephani & Articulus 5. Anni
1563.* melyből következik, hogy az
Egyházi Törvény Magyar-Országban tör-
vényesen be-véteződött, 's az Háza' Tör-
vényétül is meg-erősítterett. Deákül így
szóll a' Törvény: *Ut Episcopi habeant
potestatem res Ecclesiasticas providere, re-
gere, & gubernare, atque dispensare se-
cundum Canonum auctoritatem.*

(70) „ Si quis infans importunitate, impro-
bitateque sua Regem a' recto proposito per-
vertere tentaverit, nullisque remediis miti-
gari posse visus fuerit, licet obsequiis aliqui-
bus, & transitoriis sit necessarius, absceinden-
dus ab eo, projiciendusque est juxta illud
Evangelii. Si pes, manus, aut oculus unus
scandalizat te, erue eum, & projice abs te.”
S: *Step. Lib. 2. Decr. C.*

V. A' Papok minnyájan, annál inkább tehát a' Fő Papok az ő hafznos, és bajos szolgálattyyokért, mellyet az Országnek, és minnyájoknak tesznek, különös bertsültre, tiszteletre, 's jutalomra, vagy is bérre méltók. *C. 4. L. 2. Decr. S. Steph.* 's ugyan is azért a' Papoknak, 's főkép' a' Püspököknek kissebítői, 's rágalmazói, 's a' kik a' Püspököknek, 's az Egyházi. Elöl áróknak engedelmeskedni nem akarnak, különös büntetésre méltók. *Art. 7. An. 1553. Art. 16. An. 1550.*

VI. A' Püspököknek jussok vagy on a' Keresztény hitnek meg-verőit az Egyházi törvény szerént meg-ítelni, és megbüntetni; 's ha ez nem elégséges, a' nyakafokat e' végre a' Királynak általadni. *C. 12. L. 2. Decr. S. Steph.* Azonfelül. *L. 2. Decr. S. Steph. C. 8. 9. 10. 11. & 18.* különös büntetések rendeltettek azok ellen, kik a' Vasárnapot, vagy az A. Sz. Egyháztúl hagyattatott böjtöket meg-nem tarttyák, vagy kik a' Sz. Egyházban a' Sz. Mise alatt illetlenül viselik magokat, 's másokat is akadályoztatnak, vagy a' kik Gyónás nélkül meg-halnak (71). *Az 1563. E. 42. Tzik.*

(71) Már többször jelentettem, hogy tsak abból is, a' mit Sz. István az ő törvényeiben pedig,

pedig, melly Art. 42. A. 1659. és Art. 110. A. 1723. újjabban meg-erősítettett, különös büntetést szab a' Káromkodók ellen. (72) Vajha ezen törvények most meg-újítatnának, de igazán végre is hajtatnának; egyébaránt mit használnak a' törvények? (73).

a' Misérül, Gyónásrúl, az A. Sz. Egyháztúl hagyttatott bűjtökrül, az halottakért-való könyörgésrül hagyott, a' Debretzeni Istók is nyilván által láhattya, melly igaz légyen Lámpe Adolfnak, vagy is inkább Debreczeni Ember Pálnak, 's most leg-közeleb ama' gaz Akatolikus Magyarának az a' szép álma, hogy Sz. István közelebb sántikált, a' Prótestánfokhoz, hogytem a' Római Katolikusokhoz.

(72) Mondám előbb, hogy a' mostani Ország' Gyűlésében sok szép új törvények tétettek; de hár már egyfzer egy hathatós rendelés tétetnék nevezetesen a' káromkodók ellen is, melly vétekért méltán félhetünk, hogy az ISTEN' ostroma Nemzetünkre ne szálljon. — Bár a' mostani nagy Reformatörök az illyetén réformáziórúl is igazán gondolkodnának, vagy is a' mostani sok számtalan Projektisták arról is egyfzer egy igazi Projektumot tennének, miképpen lehesse a' káromkodást, a' nyilván-való feslett életet, az indifferenzizmust 's a' t. Apostoli Hazánkbul kirtani! — —

(73) Fő oka hogy az olyan törvények sokszor bé-nem tellyesíttenek, és minden haszon nélkül maradnak, az, mivel magok, a' kiknek azokat végre hajtani kellene, sokszor leg-mélyebben úsznak az olyan vétkekben; magok sokszor leg-

VII. I. András Király az Apostoloknak minden jószágok', 's fejek' vesztése alatt hagyta, hogy térjenek-vissza az igaz Keresztény hitre, melyre Sz. István Király által hozzattartak, 's a' mellől gonoizúl el-pártoltak, és hogy a' Püspököknek, 's a' Papoknak engedelmeskedgyenek. *Decr. Andr. I. in Corp. Jur. (74).*

VIII. Abbúl, hogy sz. László alatt a' Szaboltsi Gyűlésben némelly Egyházi törvények is tétettek, semmit sem lehet ki-kerekíteni a' Püspökök' hatalma ellen, mivel mind azok a' Püspökök' híré-

nagyobb Káromkodók 's a' t. *V. Szegedi Rubricas P. II. p. 155.*

(74) Eleinten ezen Király, némü-némü kénstelenségbül, felette nagy Tolerántista vólt, szabadon meg-engedvén az *Apostoláziát*, vagy is Magyarúl: az igaz hitrül hamis vallásra-való általmenetelt; de mihent meg-vólt koronázva, azt azonnal keményen meg-tiltotta. Ezen példára emlékeztették nem régen a' buzgó Sáros-Vármegyei Katolikusok mostan uralkodó Fels. Apostoli Királyunkat is az neki bé-nyújtott, 's azután Eperjesen ki nyomtattatott könyörgő íráokban Ezek valóban meg-mútatták, hogy Sz. István Királynak, ki minnyájunkat szült az Evangyéliom által a' Krisztus Jéhusban, igaz fia; nem külömben a' Szepes és Vas-Vármegyei Katolikusok is, kiknek nyomdokát követni akarták a' Szala - Vármegyei buzgóbb Katolikusok is, de — — —

vél történtek. *L. I. S. Lad. C. 37. Adde Exordium ejus Synodi.*

IX. A' Püspököknek nem csak vagydon hatalmok, az ISTEN' rendelése szerént, Egyházi Rendeléseknek, 's törvényeknek ízerzésére, *Act. XX. 28. — C. 3. L. 2. & C. 2. L. 2. Decr. S. Steph.* hanem rész szerént a' világi törvény-szerző hatalom is illeti őket Magyar-Országban, színt úgy, mint a' többi Rendeket, mellyek között az Egyházi Rend az első *P. I. T. 3. & 4.* Azért mondatik: *Articuli DD. Prælatorum &c.* Ide járúl a' hofzfas, 's állhatatos Országos szokás, *usus continuus. Vid. etiam. Exord. Decr. VII. Ulad. II. A. 1514.*

X. Az Egyházi hatalom nem a' világi embereket, hanem a' Püspököket illeti. *C. 66. L. 1. Decr. Colom (75) C. 11. L. II Decr. Col. Adde Exc. Ep. Trans. C. Ign. Battrynii Leges Ecclesiasticas R. Hung. T. 1. p. 44.*

(75) De ugyan ott a' Papoknak is az hagyatott, hogy úgy viselleyék magokat, még öltözetekre nézve is, mint Papokhoz illik, 's ne járjanak világi ruhában: „*Nullus, qui Clericus, cui assimatur, vestibus utatur laicalibus*” *L. I. Decr. Colom C. 70.* Nem is illik Papnak világi köntösben járni, kivált Németben.

XI. Ebből még is nem következik, hogy a' Királyt nem illeti az úgy nevezett Egyházi Óltalom-Jus, Jus Advocatiae Ecclesiae, abban az értelemben, melyet már fellyebb meg-magyaráztam.

XII. Mind a' Püspököknek, mind a' többi Rendeknek szabadsági, melyeknek Szerzője vala Sz. István, és melyek némelly ravasz embereknek álnok tanátsi által fokakban meg-erősítettak, újra meg-erősítette II. András Király. *Decr. And. II. A. 1222.* Ezen Dekrétomnak alája vagynak írva egyedül csak a' Püspökök' nevei. Más Dekrétomoknak alája vagynak írva elsőben a' Püspökök' nevei, azután az Ország' Zászlós Urainak nevei, *nomina Baronum Regni.*

XIII. II. András Király' Dekrétomát 's az abban foglaltatott Szabadságit a' Püspököknek, 's a' többi Rendeknek meg-erősítette I. Lajos, Zsigmond, és Húnyadi Mátyás Király is. *Decr. II. Math. Corv. A. 1464.*

XIV. II. Ulászló nem csak a' Püspököknek, 's többi Rendeknek szabadságit és jussait meg-erősítette, hanem azt-is fogadta, hogy semmi újságokat, mint Mátyás Király, nem akar bé-hozni, sem törvénytelen adót senkire nem vetni, 's valamit Mátyás Király törvénytelenül elvett, azt mind visfizza akarja adni, 's hogy meg-akar a' régi szokott jövedek-

mekkel, mellyek a' Királyt igazság szerént illetik, elégedni. *Art. 1. & 2. Decr.*

1. *Ulad. II. A. 1492: Adde conditiones suscepti Regiminis ante Decr. Ulad. II. (76)*

XV. Az Austriai Házból való Magyar-Országai Királyok is mind meg-erő-

(76) H. András Király' híres Dekrétoma imígyen kezdődik: „Quoniam libertas tam Nobilium Regni nostri, quam etiam aliorum, *infirma* „tuta a S. Stephano Rege, per aliquorum Regum potentiam, ultiscentium aliquando iram propriam, aliquando etiam attendentium consilia falsa hominum iniquorum, sectantium propria lucra, fuerat in quam plurimis partibus „diminuta“ &c. — II. Ulászló' I. Dekrétomának I. Tzikkelyét egészízen ide írom: „Imprimis; quod Regia Majestas Regnum Ungarie „cum cæteris Regnis — Dominosque Prælatos „& Barones, omnes Ecclesias, Ecclesiasticas, „que Personas, ac Nobiles, & Civitates, nec „non cæteros incolas, & inhabitatores eorundem Regnorum, & Partium Transylvanicarum, „conservabit, in antiquis juribus, privilegiis immunitatibus, & consuetudinibus approbatis, in quibus scilicet per Divos quondam „Reges conservati, quibusque gavisi, & usi fuerunt. Ita quod nullas prorsus novitates (quemadmodum quondam Dominus Mathias Rex) „in eorundem detrimentum, & oppressionem „contra hujusmodi antiquas libertates ipsorum, *sub aliquo quesito colore*, „introducatur. Introductas vero „per eundem quondam Sereniss. D. Mathiam „Regem aboleat. Contributionem autem, seu „taxam unius floreni nulla ratione exigat: sed „antiquis, justis, ordinariis, & consuetis proventibus Regalibus sit contenta.“

sírtették a' Püspököknek, 's a' többi Ren-
deknek szabadságit, 's igazságit, jussait,
's privilégiumit, 's azoknak izentül való
meg-tartására magokat esküvéssel kötelez-
ték. Láthadsza a' Magyar Törvény-könyv-
ben *Juramentum Ferd. Art. 2. Decr. V.*
Maxim. ubi & de Rudolpho, Diploma
Ferd. II. III. Leop. I. Josephi I. Caroli
III. M. Theresia, & Leopoldi II (77).

(77) II. Leopoldnak Diplomáját, és Esküvé-
sét lásd *Art. 2. An. 1791.* — Az esküvése így
kezdődik: „Nős Leopoldus II. — — — —
„ iuramus per Deum vivum, per ejus Sanctis-
„ simam Genitricem Virginem Mariam, ac omnes
„ Sanctos; quod Ecclesias Dei, *Dominos Prela-*
„ *tos, Barones, Magnates, Nobiles, Civitates*
„ *Liberas, & omnes Regnicolas in suis Immuni-*
„ *tatibus, & Libertatibus, Juribus, Legibus,*
„ *Privilegiis, ac in antiquis bonis, & approba-*
„ *tis Consuetudinibus conservabimus.*“ &c. —
Tudálom, hogy minekutánna a' mi mostani
Fels. Királyunk is, mint a' többiek az Ország
Rendeinek méltó kívánságára, Koronázatásá-
kor magát esküvéssel arra kötelezte, hogy az
Ország Rendeit, 's nevezetesen az Egyházi Ren-
det is, *Dominos Prelatos, magok' Szabadságaik-*
ban, jussaikban, törvényeikben, privilegyiumaikban,
's régi jó, és helyben hagyott szokásaikban meg-
tarttya, még is némellyek nyilván Ország-világ'
hallattára azt merték kiabálni, hogy a' Püspö-
köket, 's többi Pap-Urakat nem kell az ő régi
Szabadságaikban, jussaikban, mellyeknek birto-
kában már közel 800. esztendeig vannak, meg-
tartani, hanem azoktól meg- kell fosztani, és

XVI. A' Püspököknek Egyházi hatalma nevezet szerént terjed e' következendő tizikkelyekre 1. hogy az reájok bízattott nyájat mind magok által, mind az tölök rendeltetett Lelki Pásztorok által tanítsák; 2. hogy ők Plébánosokat regyenek, és a' Kontzionátorokra, 's Lelki Tanítókra vígvázzanak, ha jól tanítanak e', 's ha valami tévelygéseket nem tanítanak e'? 3. hogy iskolákat fel-állítsanak, mellyekben jó tudományok, 's az igaz Religyió taníttassék; 's ide tartoznak kétség kívül főkép a' Szeimináriumok, az az: a' kis Papok' iskolái, 's nevelő házai, hogy azokban jó Lelki Pásztorok készíttessének, nem pedig olyanok, mint a' kikerül Jeremiás Próféta azt mondotta: *Pastores eorum seduxerunt eos: az ő Pásztoraik tévelyítették el őket.* Jerem. L. 6. (78) — *An. 1548. Art. 5. & 6. A. 1550.*

miért? — — — Tsak egyedül azért, mivel a' Religyiót, azt a' régi Religyiót, mellyet a' Magyaroknak ditsős Elei, kiknek minden szabadságokat, 's boldogságokat köszönhetik, tovább 500. esztendőnél, u. m. Sz. István Király idejétől fogva Luter Mártonnak ideig, minnyájan követtek, hivatallyok szerént őltalmazták.

(78) 'S imé! ilyen Pásztorokat, vagy is inkább' juhok' ruházatibun járó Farkasokat neveltek, vagy leg-aláb akartak nevelni az II. József Császártól fondáltatott, de nem rég (hálá Isten-

Art. 12. & 13. A. 1553. Art. 7. A. 1559.
Art. 41. An. 1563. Art. 31. &c.

XVII. A' Püspököknek tovább vagyon hatalmok, 1. hogy megyéjket törvényesen meg-látogassák; 2. hogy Egyházi Gyűléseket tartsanak; 3. hogy a' Papok' hibáit meg-vizsgálják; és meg-büntessék. An. 1559. Art. 41. An. 1557. Art. 10. (80).

nek!) el-töröltetett Szemináriomokban némelly új Tanítók, kivált két Bétsből küldetett Német Pásztorálisták, Szaifert Pozsonyban, és Gabelhoffer Pesten, ki most ott nem régen Bibliotékáriusnak tétetett, jóllehet nem Hazafi, 's Magyarúl sem tud. Hát a' Magyar Historiához, Diplomáttikához, Numizmatikához, Gyeo-grafiához, Politikához, Státisztikához 's a' tud e' annyit, a' mennyit az ő Virze-Bibliotékáriussa, és sok más tudós Hazafiak tudnak? — Ennek ugyan eddig még semmi jelét nem mutatta, hanem, minémű derék Esztetikus legyen, azt a' minapi *Inscriptiója* által nyilván szembe tüntette, midőn két Distikumban nem többet, hanem csak két Poëtikus Bakotskát ejtett, ebben a' szóban: *Hungaria* a' második Szillabát hosszúnak; ebben pedig *nimirum* az elsőt rövidnek tévén. Lásd *Ephem. Pestin.* p. 88.

• (80) Az említett Tzikkelyek között némellyeket ide iktatni: „Imprimis quoad ne-
„gotium Religionis NB omnes Ordines & Sta-
„tus Regni una voce sentiunt, cultum Divinum,
„& Religionem ad pristinam normam esse redi-
„gendam, & hærefes undique tollendas juxta
„admonitionem Suae Regiæ Majestatis.“ Art. 5.
A. 1548. Dein sequenti Art. 6. immediate subjicitur:

XVIII. A' Püspököknek jussok terjed az Egyházi jószágokra, dézsmára,

„ Id autem ita recte fieri æstimant, si omnibus Ecclesiis Prælati, sive sint Episcopi, sive Præpositi, sive Abbates, Viri Ecclesiastici, & doctrina præditi quamprimum præficientur, qui & ipsi doceant verbo, & exemplo gregem sibi commissum, & Vicarios suos, Ministrosque sibi subjectos eorum officium exercere faciant; mittantque sine mora in omnes partes Archidiaconos, Vice-Archidiaconos, & alios, quorum interest, ad docendam plebem; quibus si ipsi forte sufficientes non sunt, Prædicatores boni adjungantur, ut ubique vetus Religio, pristinusque Dei cultus restituatur. — Parochos etiam in omnibus oppidis, & villis tales constituent, qui veram doctrinam sapiant, & eandem doceant, sacraque administrent juxta ritum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ. Idem etiam Prælati pro facultatibus ipsorum scholas erigant, in quibus bonæ literæ, & vera Religio doceatur, ut sic indies magis prava dogmata tollantur, & vetus Religio repullulet; Prædicatoresque boni per Regnum dispergantur. — Sacerdotes autem non creentur, nisi probatæ vitæ, ac doctrinæ viri, his Sacerdotia Ecclesiastica, beneficiaque conferantur. “ Art. 6, An. 1548.

„ Statutum est præterea, quod juxta Constitutiones Superioris Conventus An. 1557. & etiam aliorum DD. Prælati Archidiaconos suos ad Visitationes peragendas emittant: Synodos celebrent; allaque ad eorum officia spectantia in rebus Ecclesiasticis obire non omittant. “ Art. 41. A. 1559.

's más jövedelmekre, és a' melly Egyházi jószágok világiak' kezében vannak, azokat azoktól vissza - kell venni, és azoknak vissza-adni, kiket illetnek. A. 1548. Art. 8. A. 1550. Art. 20. A. 1557. Art. 10.

XIX. A' Püspököknek vagyon szabadságok fáját ismérletes petséttyekkel meg - erősítetett levelek által Prokátort vallaniok. *Trip. 2. R. 13. Tű.*

XX. A' Püspököknek hitét, vagy is esküvését 10. Nemes személyéért veszik-bé, 's ők lelkek' ismérétenek tisztaságára esküsznek, és az ő díjok 100. Gírára, az az: 400. forintba mégyen. P. 2. T. 40.

XXI. A' Püspököknek elő - számlált jussaiból köverkezik a' Világiak' részéről, az a' *jus passivum*, vagy is kötelesség, melly szerént tartoznak a' Püspököknek engedelmeskedni, 's őket az ő hivatályokban, 's jussaikban nem háborgatni, hanem óltalmazni. A. 1550. Art. 16. A. 1557. Art. 10. Adde C. 2. L. 2. Decr. S. Steph. (81).

(81) „Præterea cum nulla ratione possent Episcopi munus rite exercere, nisi patienter audiantur ab iis, ad quos docendos missi sunt, tum ipsi, tum ipsorum ad id electi Ministri, ac nisi plebs subdita pareat eorum doctrinæ,

XXII. A' Püspököknek, sőt a' többi Lelki Tanítóknak is gyalázoit, 's üldözöit méltó büntetésre kell húzni. C. 12. L. 2. Decr. S. Steph. Art. 7. A. 1553. (82).

Mind ezek bővebben meg-bizonyí-
tatnak az említett Deák Könyvetském-
ben, hol az ide tartozandó törvények

„ præceptisque; & definant hi, qui plus cæto-
„ ris videntur posse, moliri aliquid contra ipso-
„ rum pios conatus: neque solum Concionato-
„ res ad docendum missos libere admittant; ve-
„ rum etiam teneantur pro viribus defendere;
„ videtur idcirco is modus adhibendus esse, ut
„ sæculares omnes sine ulla controversia, aut
„ aut disputatione, contentioneque obedientes,
„ ut par est, se se præbeant eorum Episcopis,
„ & ad id per eos delectis Ministris, in his vi-
„ delicet, quæ ad Deum, ejusque cultum spe-
„ ctant, neque contra eorum doctrinam quouis
„ modo, aut quovis ratione se se audeant effe-
„ re“ &c. Art. 16. A. 1550.

(82) „ Si qui autem contra ipsos Prælatos,
„ & Concionatores ab eis delectos, ausu teme-
„ rario palam insurgere, & ipsos vituperiis, con-
„ tumeliis, verberibus, aut nece afficere, vel
„ Ecclesias Dei in contemptum Divinæ Maje-
„ statis destruere, diripere, prophanare, & spo-
„ liare, imaginesque in Ecclesiis frangere, aut
„ incendere præsumerent, tales comperta rei
„ veritate, pro delicti merito, jure mediante,
„ per ejus Majestatem puniantur, modo, & or-
„ dine super his in Articulis prædicti conve-
„ tus An. 1548. expresso.“ An. 1553. Art. 7.

mind egészszén elő-adattatnak. — 'S ezekből elegendőképpen ki-tetszik, minémű hatalommal, minémű szabadságokkal, 's jussokkal bírjanak a' Püspökök Magyar-Országban tsupán tsak az Ország' törvényei szerént is. — Végtére azt kell még jól meg-jegyezni; 1. hogy mind ezek a' végezésék, és törvények a' Királynak, és az Ország'nak köz akarattyával, és jóvá-hagyásával tétettek, úgy, hogy azoknak egy lélek sem mondott ellene; 's azért semmi leg-kissebb ki-fogást mind ezek a' törvények ellen tenni nem lehet. (83) 2. hogy az 1557. E. Ország' Gyűlésén 'az egész Ország' méltónak és szükségesnek lenni ismérté, hogy valamin' a' világi Rendeknek szabadsági, úgy a' Papi Rendnek szabadsági-is szentül és sértetlenül meg-tarttassanak (84).

(83) Egyéb' ha talán valakinek Győrfi Uram Pajtásával tetszenék azt mondani, hogy mind ezeket tsak valami bizonyos emberek szúrták-bé a' Magyar Törvényes Könyvbe. — De már ez bizony igen nagy szúrás volna.

(84) „In negotiis Spiritualibus, & Ecclesiasticis hoc imprimis justum, ac necessarium esse videtur, ut sicut Privilegia, & libertates omnium Regnicolarum observari, & inviolata esse debent, ita etiam libertates, & immunitates, Privilegiaque Ecclesiastica ab omnibus inviolabiliter observentur.“ An. 1557. Art. 110.

XI. TZIKKELY.

Az Egyházi Rendnek, 's kivált a' Püspököknek jövedelmiről, 's érdemiről.

I.

MINEK a' Papoknak, a' Püspököknek annyi jószág, annyi jövedelem? — — — Illyen kérdésekkel ennekelőtte csak Prótestáns Uraimék szoktak a' Pápistáknak alkalmatlankodni, hanem már most némelly Pápista Papra-morgóktól is gyakrarskán hallani illyeket. De mind ezeknek az Eb-kérdieknek már régen meg-felelt Sz. Pál, és Sz. István. — Sz. Pál ekképpen: *Ha mi néktek lelkieket vetettünk, nagy dolog e', ha mi a' testieket arattyuk?* Korint. I. Lev. IX. R. II. V. (85). Másodszor ekképpen: *A' jól forgolódó Egyházi Szolgák kéttös tiszteletre méltóknak tarttassanak: főképpen*

(85) „Si nos vobis spiritualia seminavimus, materiam est, si nos carnalia vestra metamus?” I. Cor. 9. 11.

a' kik az igében, 's a' tanításban munkálkodnak. Tim. I. Levél. V. R. 17. Vers. — (86). Sz. István feleletét már másfzor is szerentséink volt hallani, melly imigyen hangzik: „ Tudgyátok meg minnyájan édes Atyámfiai, hogy minnyájok felett munkálkodnak a' Papok. Mert közzületek kiki tsak a' maga tulajdon munkáját viseli, de ök mind a' magokét, mind a' többiekét minnyájokét. Azért valamiképpen ök minnyájokért, úgy tinétek is minnyájotoknak ő érettek felette nagyon (sumniopere) kell munkálkodnotok, úgy annyira, hogy ha a' szükség kívánnya, lelketeket is érettek le-tegyétek. “

II. Vallyon, kinek ütötte annyira tökkel a' fejét a' mostani nagy meg-világosodás, vagy is irigység, hogy ezekbül észre ne vegye, mi vezette legyen Sz. Istvánt, Sz. Lászlót, és a' többi jámbor Fejedelmeket arra, hogy annyi jövedelmekkel meg-ajándékozták, meg-juttalmazták a' Papokat (87). és kivált a' Pü-

(87) „*Qui bene præsunt Presbyteri, duplici bonore digni habeantur; maxime, qui laborant in verbo, & doctrina.* 1. Tim. 5. 7.

(87) Ide értvén mind a' világi, mind a' szerzetes Papokat, kik az igében, és a' tanításban munkálkodnak.

spököket, az t. i. mivel *supra omnes laborant Sacerdotes*, minnyájok felett az Országban munkálkodnak a' Papok, 's főképpen *qui bene præsunt Presbyteri*, a' Fő Papok, a' Fő Lelki Pásztorok, kik Püspöki hivatallyok szerént nem csak magokra, hanem minnyájokra az ő juhaikra, 's azok' Pásztorira is szorgalmatos gondot viselnek, hogy minnyájan az örök boldogságra jussanak; kiknek is errül, ha ezen súlyos, nem főbe, ha lélekhe járó hivatallyoknak eleget nem tesznek, valaha nagy számot kell adniok az ISTEN előtt; de ellenben ha ezen Apostoli hivatallyokban híven el-járnak, valóban az Apostolnak ítélete szerént kettős tiszteltre, 's kettős jutalomra méltók, mellynek edgyikét a' más világon várhatták attúl a' jó mennyei Pásztorról, hogy olly jó gondgyát viselték az ő juhainak, kikért ő drágalátos szent vérét ki-ontani nem sajnállotta; a' másikat pedig méltán az ő juhaiktól várhatták ezen-a' világon, Sz. Pálnak ama' már előbb említett szavai szerént: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* az az magyarán: ha ti tőlünk lelki jókat, mennyei jókat vesztek, nagy dolog e', ha mi tőletek földi jókat veszünk? vagy is inkább, ha ti azon földi jókat, mellyeket mi Szent

Istvántúl, Sz. Lászlótúl, 's nem ti töle-
tek vettünk, el-nem veszitek tőlünk? —
'S ez egy.

III. Más az, hogy a' melly jószá-
gokat, 's jövedelmeket Sz. István, Sz.
László, 's más Apostoli Királyaink a'
Püspököknek adtak, azokat nem annyira
a' Püspököknek, mint sem inkább az reá-
jok bízattatott A. Sz. Egyháznak adták,
a' mint ez nyilvánságosan meg-bizonyó-
dik a' Püspökségeknek Fundáziónális,
vagy is Szerző-leveleiből, nevezetesen
„ ex Sancti Stephani Literis Fundationa-
„ libus Episcopatus Veszprimiensis ap.
„ Pray Specim. Hierarch. Hung. P. I.
„ p. 260. & Literis S. Ladisl. ibid. p.
„ 265. & ex Belæ IV. literis confirma-
„ toriis Ecclesiæ Agriensi datis (88) ap.
„ Schmitt

(88) Elő-adgya mind a' kettőt Róka is in Vi-
tis Veszprimiensium Præfulum Sz. István' Leve-
lét a' 10. Lev. Sz. Lászlót a' 25. Lev. Sz. Ist-
ván Levele ekképpen szól. — — — Proinde
„ omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostro-
„ rum, præsentium scilicet & futurorum nove-
„ rit industria, quod nos pro animæ nostræ re-
„ medio quatuor Civitates, nempe Veszprim, in
„ qua ipsius Episcopatus Sedes est constructa,
„ atque Albam Civitatem, Corteu, & Vislegrad
„ Civitas, S. Michaelis Veszprimiensi subijcimus
„ &c. — — Sz. László' Levelében többször
elő-fordúl :

„ Schmitt in Epp. Agr. T. I. p. 5.
 „ seq. — 'S még a' régibb Kánonisták,
 avagy Fgyházi Törvény - Tanítók is kö-
 zönségesen azt állatták, hogy a' Püspö-
 kök, Kánonokok 's a' t. tartoznak szük-
 ség felett való jövedelmeiket (*proventus
 superfluos*) istenes dolgokra *ad pias cau-
 sas*) fordítani (89).

IV. Hogy pedig erre vólt is szor-
 galmatos gondgyok sokaknak, azt hizo-
 nyították azok a' sok istenes Fundátziók,
 mellyeket az A. Sz. Egyház' javára, sőt
 az Ország' javára is sokan tettek, azok
 az tőlök fel-állítatott sok templomok,

elő-fordúl: *habet Ecclesia, habet Ecclesia* — —
 az az: a' Veszprémi A. Sz. Egyház itt bírja
 ezt a' jószágot, amott bírja ezt, vagy amatt a'
 jószágot nem pedig: a' Püspök bírja ezt, vagy
 amatt a' jószágot, mellyből ki-tetstik, hogy a'
 jószág az A. Sz. Egyházé, kit is a' maga' jó-
 fágátúl, a' maga sajáttyátúl soha sem lehet meg-
 fosztani.

(89) Sz. Orbán Pápatúl azt mondgya a' Ró-
 mai Breviáriom: „Hic de bonis Ecclesiæ attri-
 „ butis scripsit his verbis: Ipse res fidelium,
 „ quæ Domino offeruntur, non debent in alios
 „ usus, quam Ecclesiasticos, & Christianorum
 „ fratrum, vel indigentium converti: quia vota
 „ sunt fidelium, & prelia peccatorum, ac patri-
 „ monia pauperum.“ Breviar. Rom. de S. Ur-
 bano Papa Lect. IX. 25ta Maji.

tőlök fondáltatott Szemináriumok (90), Plébániák, Klastromok, Ispitályok, fő és alsó Iskolák, Konviktusok s'a't. És hogy csak az Iskolákról szóllyunk, még I. Mátyás Király' idejében Vitéz' Iános állította-fel a' Pozsonyi Fő-iskolát, utóbb Pázmány a' Nagy - Szombatit, Szétsényi György a' Budait, és Győrit, Kisdi Benedek Egri Püspök a' Kassait; az újjabakról, mellyek úgy is minnyájoknál fris emlékezerben vannak; u. m. az Egri-ről, Vácziról, Nagy - Váradiról nem-is szükség szóllanunk, mellyekhez hozzá lehet adni amaz híres Egri, Nagy - Váradi, és Pétsi Bibliotékákat is. Az alsó Iskolákat a' Konviktusokkal edgyütt alig lehet csak elő is számlálni, mellyek is az ő eredeteket, és gyarapodásokat többnre mind a' Püspököknek köszönherik, mellyekben annyi fok ifiúság (egész II. József Tsászár' idejéig) ingyen taníttatott, és jól taníttatott, 's jól neveltetett;

(90) Nevezet szerént ezek a' Szemináriumok: a' Kalotsai, az Egri, Kassai, Budai, Győri, Szombathelyi, Nyitrai, Pétsi, Veszprémi, Váczi, Nagy-Váradi, Pozsonyi, Pozsgai, a' Bétsi, és Banoniai, mind a' kettő a' Horvátok' számára, a' Bétsi Pázmanianum, és Nagy-Szombatban négy, u. m. Seminarium S. Stephani, Mariano - Szeleptsényianum, S. Adalberti, & Rubrorum.

a' Konviktusokban pedig fok nemes ifjaknak bersületes lakások, és tartások volt 's a' t. Mind ezek pedig nemdenem az egész Országnek, az egész Nemzetnek valamint egy felől nagy díszére, úgy másfelől nagy hasznára is voltak? — Tsak maga Szétsényi György is annyi Fundá-tziót tett mind az A. Sz. Egyháznak, mind az Országnek javára, hogy ebben a' részben fok Fejedelmeken is ki-tett, annál inkább pedig fok Mágnásokon, kik is mennyi jót tettek volna? még is — még is a' Papok ellen, kik annyi jót tettek, annyi panasz vagyon; azok ellen pedig még semmi panasz sem tsendité-meg füleinket, kik is annyi jót tettek volna, és semmit sem tettek, vagy tesznek; kiknek is elztendönként 30000. 50000. 100000. 200000. 300000. forint jövedelmek vagyon; mind ezt pedig mire költik? vallyon az Ország', az A. Sz. Egyház' javára e', mint a' régi jámbor Vitéz Magyarok? 'S nem inkább másra e'? — — (Szóllyon itt az egész Ország).

V. Szóllhatnánk itt tovább még azokról a' bődög régi időkről is, Gejza Hertzeg', és Sz. István' ideiről, és arról a' fok jóról, mellyet akkor tettek a' Püspökök, és az ő vezérlések alatt a' többi Világi, és Szerzetes Papok, midőn

a' vad Pogány Magyarokat Keresztényekké tették, és, ha szabad az igazat magyarán ki-mondani, fél-vadakbúl embereket tettek; a' mi nem a' díső Magyar Nemzetnek, hanem csak a' Pogány vallásnak betstelenségére, 's a' Keresztény hitnek betsületére szolgál. — Szólhatnánk arról is, hogy sok Papok, 's Püspökök háborúságnak, szükségnek idején nem csak költséggel, katonák' állításával segítették az Hazát, hanem életüket is fel áldozták édes Hazájokért, 's most is háború' idejében ők szinrúgy tartoznak nem csak az ISTENNEK könyörögni szerentsés hadakozásért, hanem jószágokhoz, 's értékekhez képest katonákat is állítani 's a' t. mint a' világi Rendei; 's nem is lehet őket azzal vádolni, hogy ők ezen teher alól magokat ki vonták volna. —

VI. De még valamit szólhatnánk a' közelebb való, a' jelen-való időkről is, a' mi időnkbeli Püspökökről, 's különösen arról, kinek a' Püspökségében én ezeket írom, 's azokról az tőle emeltetett sok szép templomokról, 's arról a' roppant szép épületről, melyet a' Múzsák' tiszteletére, az Egyházi, és világi tudományok' elő-mozdítására szentelt, 's melly egész Országunknak olly nagy díszeretére vagyon, 's az abban lévő szép Má-

rémátika toronyról, (mellynek még a' Bétsi is térdet, fejet hajthana, 's melynek mássával talán egy Ország sem dicsékedhetik egész Európában,) és az abban lévő gyönyörű, 's könyvekkel olly gazdagon fel - ékesített Bibliotékáról, mely már annyi ezer meg ezer forintokba került (91). — Talán nem nagyot mondana, a' ki azt mondaná: hogy csak ez az egy Püspök maga is több jót tett mind az A. Sz. Egyháznak, mind az Hazának javára, 's mind az ISTEN' dicsősségére, mind a' Magyar Nemzet' dicsősségére, mintsem a' mostani világi Fő Rendek mind öszveségesen, kiknek mindazonáltal az szolgálhat némű-némű mentésekre; mivel, ha akartak volna is, dicsőségtől jámbar Eleik' nyomdoka szerént, holmi kegyes Fundatziót tenni, bizonyos okokra nézve nem mertek volna. (92)

(91) Ide lehetne tenni még azt is, hogy még az töle rakatott épületek fel-állottak, sok mesterember, és sok szegény nap-számos kenyerét kereste mellette; ide lehetne tenni azokat a' szegényeket is, és külömb'-külömb' korbéli, 's rendbéli szűkölködőket, kik ezen nagy Püspöknek szívet nélkül tapasztalják Atyai kegyességét, 's hathatós segítségét. 's a' t.

(92) De már most megint csak merjenek, minemutánna a' mi mostani Apostoli Királyunk az Ország' Rendeinek kívánságára meg-ígérte, hogy a' Sz. Egyházakat az ő jussokban meg tarttja, az akármilyen névvel nevezendő Fundatziókat a'

VII. Mind ez pedig nem a' hízeltetés, mellyet én szívemből utálok, a' mint ezt már többször ki-mutatam, nem a' részre-hajlás, nem a' pénz-éhezés, *auri sacra fames* (93) mellyet én inkább sok Krisztus áruló Judásoknak szemekekre lobbanthának, nem más egyébb, hanem csak a' nyilván-való, minden szem előtt forgó, 's az egész Ország előtt tudva lévő igazság mondatta vélem; de főképen azok a' mostani Papra-morgók tsak ki belőlem, kik mind untalan totkok: szakadtáig azt kiabállyák, minek a' Papoknak annyi jószág, annyi jövedelem: 's a' t. 'S kik, ha ő reájok bízták volna az Ország' háját, a' Papokat minden

Fundátoroknak értelme, és szándéka szerént kiszolgáltatattya: *Ecclesias Dei in suis juribus conservabit, & Fundationes cujuscunque nominis ad mentem Fundatorum administrari faciet.* An. 1791. Art. 23.

(93) Jóllehet már előre tudom, hogy Trenk ha hallja, 's az ő társai (mint nem régen Győrfi is, 's egy Tiszteletes Ur.) azt fogják megint mondani, hogy nekem ezen írásomért valaki 100. arannyal meg-kente a' markomat; 's én nem bánnam, ha mondanák, tsak igazán mondanák. Trenknek is a' többi mind szívesen meg-hotátottam volna, bár tsak ebben az egyben szerentseje lett volna az igaz mondáshoz,

jószágokból, 's szabadságokból ki-mar-nák.

XII. T Z I K K E L Y.

*Egy nagy Papra-morgónak Orátziojáról,
's ugyan annak négy Fasciculussai-ról (94).*

I.

OKVETETLEN dolog, hogy Magyar Országának sarkalatos törvényei közzül, mellyeket a' Királynak magának sem szabad kérdésbe venni Art. 8. A. 1741.

(94) Errül Baranyából énnékem egy különös jó-akaróm, 's nagy Magyar ezeket írta: „Per-ditus iste homo meo iudicio (*de én ezt nem hiszem*) emptus debet esse ab - - - qui tam impudenter, ac sine fronte coram tanto consessu non erebuerit tam aperta mendacia, & infames columnias deblaterare; malitia est hæc effrænis, non vero inscitia; quis enim qui vel a limine, ut ajunt, salutavit, vel primis labiis jus Hungaricum degustavit, nesciat in in Hungaria 4. Status, & Ordines jus legislationis cum Rege commune habere, & horum

& Art. 2. A. 1791. leg első, 's leg-főbb az, hogy a' törvény ízerző hatalom nem csak magát a' Királyt, hanem az Ország' Rendeit is illeti, a' mint ezt az utolsó, u. m. 1791. Esztendőbeli Ország-gyűlésben a' mostani Király maga is meg-is-

„ Statuum primum esse Prælatorum, qui constat
 „ ex Seculari, ac Regulari Clero Hungariæ, ac
 „ ipsi Regno cœvus est, semperque hoc jure
 „ usus; cujus autoritas legislativa nec infelici-
 „ simis Borskaianis, Bethlenianis (*itt egy kitéte-
 „ hibázik*) Rákócziánis in dubium vocari unquam
 „ fuerit temporibus. Et nunc iste non audien-
 „ dum clamet, publico bono semper resistere
 „ tam impudenter, quam mendaciter asserere non
 „ vereatur, non erubescat? In pessimo homine
 „ isto, qui nobili loco natus, nobiliter educa-
 „ rus, hanc ignorantiam esse non credo. Rogo
 „ itaque te, ac hortor Amice, quidquid longa
 „ lectione, indefessa lucubratione collegisti, in
 „ hujus excæcati hominis confutationem, &
 „ piorum ædificationem serio ac sedulo conver-
 „ tas. Ez lesz az Aufklärungnak utolsó meny-
 „ köve, ha ezt le-utóí, le-típrod, kedves dol-
 „ got fogsz tenni mind a' Familiájának, a' kik
 „ ezért, a' mint hallom, fogait is tsikergat-
 „ ják, mind a' 6 Keresztyén Hazafiaknak, az
 „ igaz Magyaroknak, és talán magának is az
 „ illuminátziótól meg-fetédett eszü B — —nak
 „ hasznát “ &c — Ennek a' barátságos, 's
 „ igaz Magyar szívből származott intésnek vajmi
 „ örömeit helyt adtam volna, 's meg-is étettem
 „ volna a' szurkot ő Nagyságával, ha edgyet nem
 „ tekintettem volna. — —

mérte, és újra meg-erősítette Art. 12, An. 1791. (95) Okvetetlen az is, hogy az Ország' Rendei közzé, kiket illet a' iörvény-szerző hatalom, tartozik az Egyházi Rend is, P. II. Tit. 3. & 4. sőt, hogy ez az első az Ország' Rendei közül; L. I. Decr. S. Steph. Cap. 3. & Art. 1. An. 1608. post Coron. a' mint ezeket már fellyebb is mondotam, és meg-bizonyítottam.

II. Még is a' Nagyságos Orátor azon szép Oráziójában, melyet az 1791. E. Ország. Gyűlésben Böjt elő Havának 8-dik napján az egész Ország előtt mondott, s melly azután mind a' két Magyar-újságban közönségesse tétetett, s Magyarra is fordíttatott, azt merte állítani: „quod leges etiam absque concursu „ unius integri Status condi valeant, & „ quod ille Status, qui ubique felicitati „ Regni resistit, & cujus contradictio „ nihil in lege operatur, tanquam super-

(95) „ Leges ferendi, abrogandi, interpre- „ tandi potestatem in Regno hoc Hungariæ, par- „ tibusque adnexis (salva Articuli 8 A 1741. „ dispositione (legitime coronato Principi, & „ & Statibus, ac Ordinibus Regni ad Comitatus „ legitime confluentibus communem esse, nec „ extra illa exerceri posse Sua Majestas Sacra- „ tissima ultro, ac sponte agnoscit.“ A. 1791. Art. 12.

„fluus in legislatione, confideretur: “
 melly szók a' Magyar Ujságban Magyar-
 ra fordítva: imígyen elő-adattatnak;
 „Hogy lehet egy egész Státusnak meg-
 „edgyezése nélkül is törvényeket hozni,
 „és hogy a' törvény-tévő testnek azt a'
 „Részét, a' mellynek ellentmondásá-
 „nak a' Törvényben semmi ereje nin-
 „tsen, mint éppen szükségtelent úgy
 „keilessék a' törvény-tévő hatalomban
 „nézni (96). “ —

III. Ez a' többi Rendeket szint úgy
 illeti, mint az Egyházi Rendet, mivel
 általlyában azt írattya, „quod leges

(96) NB. Én itt arról az Órátzioról szóllok
 melly Battyáni, Alojzius' neve alatt mind a' két
 Bétsi Magyar Ujságban világ' eleibe hotsáttatott
 és mellynek még eddig senki ellene nem mon-
 dott. — Elé-adták az Ujságok Gróf Telekinek
 az Órátziorját is, de vallyon mért nem Boron-
 kai Uramét is, melly valóban arany-betűre méltó
 volna, 's mellyért ezen Apostoli férfiú, és va-
 loságos igaz Magyar meg-érdemlette volna a'
 Sz. István' Rendét; de ha itt nem is, leg-aláb'
 bővséges jutalma léízen ezért a' mennyégben. Köz-
 re botsátotta a' Magyar Kurir a' Gömör-Várme-
 gyei Katolikusoknak Repræsentatióját is, de
 mért nem a' Sáros-Szepes-és Vas.-mármegyei
 igaz Katolikusokét is? — De van ezze a' Ma-
 gyar Kurirnak, majd bizony ő ollyakkal terheli
 az ő Döresét, mellynek nem ingyen adgyák az
 abrakot.

etiam absque concursu unius integri
 Status condi valeant; hogy lehet egy
 egész Státusnak meg egyezése nélkül
 is törvényeket hozni“ 's ha ez igaz
 volna, jóllehet én igaznak nem tartom,
 az ISTEN őrizzen! hanem csak azt mon-
 dom, ha igaz volna, mint ő Nagysága
 állatya, ebből azt a' következtetést is le-
 herné ki-kerekíteni, hogy ha a' Király
 a' Nemések ellen akarna valamit rendel-
 ni, 's ha erre a' többi három Rendek
 reá állanak, ámbár a' Nemési Rend
 ellent mondana is, ennek az ellen mon-
 dásnak is semmi ereje nem volna, hanem
 az olyan Rendelésnek törvényes ereje vol-
 na: ezt nem én mondom, hanem ő Nagy-
 sága mondásából következik, mivel egy
 „ egész Státusnak meg egyezése nélkül
 „ is lehet törvényeket szabni, leges etiam
 „ absque concursu unius integri Status
 „ condi valeat“ és ha egy egész Status
 ellent mond is, az olytán *contradictio
 nihil in lege operatur*, semmit sem nyom
 a' lapban, semmit sem tesz a' törvény-
 ben. Ki nem láttya, melly könnyű vol-
 na ezen veszedelmes Ország-rontó állatás-
 fzerént egy tsapással valamint az Egy-
 házi Rendnek, úgy akármellyik Rend-
 nek is fejét venni, 's holmi hamis vádos-
 kodással a' Nemési Rendnek is veszett
 nevet költeni, edgyik Rendet a' másik

ellen fel-ültetni, a' Papokat a' Világiakkal, az Ország' Nadgyait, vagy is a' Szabad Királyi Városokat a' Nemeseikkel üs-
zökbe botsátani, az Haza' tsendességét fel-zavarni, az Ország' Rendeinek ed-
gyességét, 's unióját fel-bontani, 's az Országot izörnyű zur zavarba, 's vesze-
delembe keverni? 's a' t. Azt már fellyebb ér-
tettettem, hogy így könnyű volna, a'
dicső Magyar Nemzetnek többi szabadsá-
git is, 's Magyar Országnak leg-sarkat-
latosabb törvényeit fűtbe botsátani,
's potsékká tenni.

IV. Még is ő merete az Egyházi Ren-
det az egész Haza előtt az Haza-árulás-
naksúlyos gyanújába ejteni, midőn azt
mondotta: „Sed nec concipere possum,
„ quomodo aliquis absque gravissima Pa-
„ tris proditionis suspicione inarticula-
„ tionem hujus decisionis impedire, aut
„ eidem contradicere valeat;” az az a'
Magyar fordítás szerént: „de nem is fog-
„ hatom-meg, hogy valaki a' Haza-árú-
„ lásnak terhes gyanuja nélkül ezen Ren-
„ delésnek a' Törvénybe-való bé-iktatá-
„ sát meg-akadállyoztathassa, vagy an-
„ nak ellene mondhasson.” — Ő merete az-
zal vádolni az Egyházi Render az egész Haza
előtt, hogy az Országnak boldogságát
mindenkor ellenzi, *qui ubique felicitati*
Regni resistit; ezt pedig csak éppen azért

mondotta, mivel a' Papok a' mostani Ország-Gyűlésén valamint nem akartak Haza - árulók, úgy nem is akartak Hit-áruló Judások lenni; és mivel valamint a' Nemesség' szabadságit, úgy az Egyházi Rend' szabadságit is védelmezték; az Haza' bódogulását pedig nem csak nem ellenzették, hanem inkább annak helyre állításában, 's elő - mozdításában színt olly igaz Hazafiui buzgósággal magyarkodtak, mint a' világi igaz Hazafiak. — Hogy pedig színt olly Hazafiúi, és Apostoli buzgósággal az régi Magyar Öseikről reájok maradt, 's Krisztustól reájok bízattatott Religió mellett is Magyarkodtak, Pásztorkodtak, 's hogy nem akartak Pásztorokból Farkasokká lenni, azért bizony még Prótestáns Uraimék sem vehetik őket szóba, kivált ha meggondolják, ők magok is melly igen szíttottanak légyenek a' magok' fazeka mellé, melly igen nagyon törekedtenek légyen a' magok' Religiója mellett; és ezzel a' Katolikusokat, (kik leg-többet szenvedtek, még is a' Religiót talán elő - sem hozták volna,) mintegy kéntelenségbe ejtették, hogy ők is az ő példájokat kövessék, 's ne legyenek olyan néma kutyák, mint kiket nagy jajjal fenyeget az ISTEN a' Sz. Írásban; 's a' világ is megítélte volna a' Magyar Püspököket, ha

Pásztori hivatallyoknak meg-nem feleltek volna; 's még-maga Gróf Teleki is az egész Ország előtt mondott Orációjában nyilván ki-jelentette, hogy az Egyházi Rend *quasi ex officio*, mintegy hivatallya szerént ellene mondott annak, a' mi nékik a' Romai Katolika Religiónak præjudiciumára, rövidségére szolgálni látszatott, minéműnek látszatott nevezetesen az a' Királyi Rendelés, melly a' Protestánsok' számára ki-adatott, 's azonnak törvénybevaló bé-iktattatása. —

V. Az most említett okra nézve olly reménységgel táplálom magamat, hogy engemet is nem fognak meg-ítélni, hanem inkább meg-dítsérni Protestáns Uraimék, hogy én is Katolikus létemre, Pap létemre Religiónomat *quasi ex officio*, mintegy hivatalom szerént itt is, másutt is, a' hogy tölem ki-telhetik, óltalmazom, védelmezem, ki kész vagyok azért mindent tselekedni, 's mindent el szenvedni, nem csak gyalázatot, hanem az ISTENNEK segítő, erősítő szent malaszttyával hallt is, akár mások ezt buzgóságnak, akár vak-buzgóságnak nevezzék.

VI. De leg-főképpen az először említett Orátor tudom ezért engem *emberséges embernek* fog-tartani a' szerént t. i. az ő tulajdon állatása szerént, mellyet azon Orációjának szintén homlokára függesztett: „Vir bonus ea, quæ sentit, &

„palam dicere, & profiteri non erube-
 „scit, liceat itaque mihi sensa animi
 „mei paulisper deducere:“ az az a' Ma-
 gyar fordítás szerént: „Az emberséges
 „ember azt, a' mit belől érez, nyilván
 „is ki-mondani, és arról közönségesen
 „is vallást tenni soha sem szégyenli; sza-
 „bad legyen tehát én nékem is az én
 „elmémnek gondolatit egy kevés idő
 „alatt elől-adnom.“

VII. Ugyan ezen törvénnye szerént
 ezen új törvény-szabónak (*patere legem,
 quam tulisti*) szabad legyen tovább né-
 kem azt is ki-fakasztanom, a' mit belől
 érzek azokról az ő szép négy *Fasciculu-
 sairól* (97) Bezzeg ezekben nyilván meg-
 ismértette, minémű Religiója, minémű
 Morálisa, minémű tudománya legyen,
 's melly jó Hazafi legyen: t. i. *Religió-
 jára* nézve Filozofus, az az: Náaturalista,
 Indifferentista (98) és Makiavellista; —

(97) Mellyeket illy tztím alatt ki-adott: *Ad
 amicam aurem. Fasciculus I. II. III. IV.* 'S mind
 ezeket az utolsó Ország-gyűlése alatt botsátotta-ki.

(98) Ennek meg-bizonyítására talán csak ez az
 egy is elég leszzen Fasc. IV. Num. 39. az Val-
 lásbéli Unióról ekképpen szól: „His nostris
 „temporibus, in quibus divinum Philosophiæ
 „studium (de mitsoda *Filozofia*? majd meg-ért-
 „tyúk) inscrutabili Theologiæ palmam præri-
 „puit, felicissimus eventus expectationi respon-

Morálissdra nézve Epikurista; (99) **Tudománydra** nézve új Illuminatus, vagy is afféle Aufklärungs - Fantaszta, kikről azt szokták mondani: *ex omnibus aliquid, ex toto nihil*, az az Magyarúl: *mindenhez látó, semmivel bíró.* — **Hazafisdgára** nézve Ország-háborító, törvény-ronító, Haza-áruló 's a' t. (100). De mind ezekről talán másszor bővebben, és világosabban.

„detet, Iſi Principes illis, qui ex ſuggeſtu ad
 „Populum dicunt, in mandatis darent, ut indiſ-
 „ſerentiam quoad dogmata, ſummum autem virtu-
 „tis, morumque integritatis ardorem concioni
 „inſtillent.“ &c.

(99) Lásd tsak Fasc. III. Num. 43. 44. &c.

(100) Hol a' világiakat a' Papok ellen, hol a' nemteleneket, 's jobbágyokat a' Nemessék ellen, hol a' népet a' Király ellen fel-ingerli, mint p. o. mikor Fasc. II. Num. 96. azt írja:
 „Inſcius eſt populus ille libertatis, qui - - -
 „violentius Principis ſternutamentum metuit,
 „& nobili illa agendi, obſiſtendique audacia ca-
 „ret.&c. Másutt meg-tsúnyáúl hízelkedik a' Ki-
 rálynak 's a' t.

XIII. TZIKKELY.

XIII. TZIKKELY.

A' Szerzetes Papokrúl; 's igaz e', hogy azok merő heverő, semmire kellő, sőt ártalmas emberek? (101).

I.

HOGY a' Romai Katolika Anyaszentegyház' ellenségi eleitől fogva iok kígyót, békát kiáltottak a' Szerzetesek ellen, 's azoknak az egész világ előtt ve-

(101) A' mi azt a' vádot illeti, hogy a' Szerzetesek is nem mind szentek, hogy azok közül is voltak már több Judások, 's hogy Luter is Szerzetes volt, u. m. Augusztinianus, Fr. Szárpi Pál, vagy másként Svavis Polánus Servita volt 's a' t. arra már régen meg-felelt Sz. Agoston, mondván, hogy valamint nehezen talált jobb embereket, mint a' Klastromokban, úgy rosszabbakat sem talált, mint a' Klastromokban, hozzá tévén, hogy ezen inkább' bánkodni kell, mintsem örülni, 's a' botrányozást dobra verni; elő-hozza Judás' példáját is, és az Angyalokét, kik a' mennyégben meg - estek. — „Proinde charissimi in isto scandalo, quo de „Bonifacio Presbytero nonnulli perturbantur,

K

szett neveket költötték, azt minden ember tudgya, és az okát is tudgya; 's azért senki nem is tsudállyá, 's a' Szerzetesek magok sem tsudállyák, nem is igen bánnyák; sőt ugyan ez nékik legnagyobb dírséretekre ízolgál. — De —
 „ Si inimicus meus maledixisset mihi,
 „ sustinuissem utique — — — Tu vero
 „ homo unanimis, dux meus, & notus
 „ meus, qui simul mecum dulces capie-
 „ bas cibos: in domo DEI ambulavimus
 „ cum consensu. — Ha az én ellenségem
 „ átkozott volna engem, el-túrtem vol-

„ non vobis dico, ut non doleatis. Qui enim
 „ ista non dolent, non est in eis charitas Christi:
 „ qui autem etiam de talibus gaudent, abundat
 „ in eis malignitas diaboli. — — — Ad quid
 „ enim aliud sedent isti, & quid aliud captant,
 „ nisi ut quisquis Episcopus, vel Clericus, vel
 „ Monachus, vel Sanctimonialis ceciderit, omnes
 „ tales esse credant, jactent &c. - - Cum au-
 „ tem de aliquibus, qui sanctum nomen profi-
 „ tentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel
 „ veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, ut
 „ de omnibus hoc credatur. — — — Quomodo
 „ difficile sum expertus meliores, quam qui in
 „ monasteriis profecerunt; ita non sum expertus
 „ pejores, quam qui in monasteriis ceciderunt.
 „ - - - Quapropter etsi contristamur de aliqui-
 „ bus purgamentis, consolamur tamen etiam de
 „ pluribus ornamentis.“ &c. S. August. Epis.
 78. alias 137.

„na ugyan. — — — Te pedig egyenlő
„akaratú ember, én vezérem, és ismé-
„röm: ki velem edgyütt édes étkeket
„eszel vala; az Isten' házában egy akarat-
„tal jártunk. 54. Zsólt. 13. 14. 15. Vers.“

II. Vallyon, nem ugyan ezt mond-
hattyák e' most a' Szerzetesek azoknak
az Eretnek-büzű Pápistáknak, kik ama-
zokkal tsak nem egy nyelven nyelves-
kednek, átkozódnak a' Szerzetesek el-
len; jöllehet ezek sem nékik, sem más-
nak nem vétettek, egyébb talán az A.
Sz. Egyház' ellenséginek, azoknak is
tsak azzal, hogy ő ellenek a' többi lel-
ki Pásztorokkal edgyütt a' Krisztus' nyá-
ját szorgalmazatosan őrzötték, védelmez-
ték. — Nevezet szerént pedig azzal akar-
ják ök is a' Szerzeteseket az egész Or-
szág előtt, az egész világ előtt rút büz-
be keverni, hogy az Országának semmi
hasznára nintsenek; hogy merő heverő, hi-
valkodó, semmire kellő emberek, vagy is
haszontalan herék, 's azért meg nem ér-
demlik, hogy tovább egyék az Ország'
kenyerét, hogy az Országban tovább
toleráltafsanak, hanem inkább', hogy tö-
vestül, gyökereftül ki-gyomlátsanak
az Országból, a' világból (102).

(102) Ezt kívánnya nevezetesen amaz fenn-
tisztelt Fasciculufok' Szerzője, hogy bár a'

III. De vallyon , ki nem látrya ,
 melly égbe-kiáltó rágalmazás , és tenye-
 res , talpas hazugság légyen ez ? Ki nem
 látrya , hogy a' Szerzetes Papok szint úgy

Jézsoviták' veszedelme el-hozta volna a' többi
 Szerzeteknek is utolsó óráját, *Fasciculo IV Nr.*
49. és hogy bár a' Klastromok inkább' Bordély-
 háznak fordítottánának , mellyekben inkább
 nyilván- való Kurvák, mintsem Istennek szol-
 gáló Barátok, vagy Apátzák tartatnának. *Fa-*
sciculo III. Num. XLIII. De ezt a' Numerust
 azok' számára, kik talán nem olvasták, tulajdon
 szavaival egészen ide írom: „Cœnobia Mo-
 „ nachorum, quæ commodis Reip. efficiunt, in
 „ publica utriusque sexus valitudinaria, in pro-
 „ vincialia infantum expositorum Xenodechia, &
 „ in lustra, geneasque convertantur; etenim tan-
 „ tum abest, ut sapientibus his dispositionibus
 „ castæ etiam mentes ad libidinem concitentur,
 „ ut etiam his solum sagacibus provisionibus
 „ castitas, & pudicitia uxorum, filiarumque no-
 „ strarum, quibus cœlibes, & innupti omnium
 „ conditionum insidiantur, tutari possit; fateor
 „ equidem turpe esse, ferarum ritu vulgare con-
 „ cubitus, & pecorum more promiscue in com-
 „ plexus ruere, quia tamen juvenus, & firma
 „ corporis constitutio fervore libidinis inflam-
 „ mari consueverit, & gliscentes hæ in venis
 „ vel invitis mortalibus cupiditates, absque vi-
 „ cino sanitatis periculo (bát ad evitandum sanitatis
 „ periculum szabad) refrænari nequeant, consul-
 „ tius esset, ut sub propria Reipublicæ inspectione
 „ lupæ corporis potestatem promiscue faciant, quam
 „ ut inhonestis his virorum igniculis honestæ
 „ mulieres, & incorruptæ virgines de vetere

éjjel, nappal munkálkodnak az Ur' szö-
lejében, mint a' világi Papok? színt úgy
gyóntatnak, betegekhez járnak, prédi-
kállanak, Misét szolgálatnak, sok he-
lyen iskolákat tanítanak, és bár minden-
ütt ők tanítanak! bár mindenütt ők az
ifjúságot a' tudományokra, és jó erköl-
tsökre tanítanak! egy szóval: különös
szorgalmatossággal, serénységgel, 's buz-
gósággal szüntelen fáradoznak, 's egy be-

„ pietatis, fidei, ac probitatis laude deician-
tur.“ Ehez igen közel jár a' többi is, a' mi
mindgyárt utánna következik Num. 44. & 45.
*de novitio voto calibatus, quod tacitum quamdam
mutilationem sapit, de quo vide etiam Fascicu-
lum IV. Num. 31. & seqq.* — Itt örömezt egy-
néhány kérdést tennék néki, de csak lassan, *ad
amicam aurem*, hogy senki se hallja; vallyon
mitsoda orvossággal élt tehát maga *ad vitandum
vicinum sanctitatis periculum, ad extinguendos illos
igniculos*, mikor még ifjú volt, mikor Egerben
Jurista, Pesteu talán Juratus volt? vagy mitsoda
orvosságot hágy a' maga' ifjainak, ha vannak?
Meg-engedi e' ezeknek, hogy *al vitandam san-
tatem periculum* szabadon a' Bordély-házakba *ad
Lupas* járjanak? — Hát ha ezek az Attyoknak
ezen szép *Fasciculusait* olvassák? — De talán
nem is illik egy olly nagy Méltóságnak olly
alacsony kérdésekkel alkalmatlankodnunk. Azért
én már nem is szóllok többet, hanem málok
nem tudom mit fognak róla ítélni, talán azt,
hogy csak ezért is méltán lehet ezen Író *Ma-
gyar Volternek, vagy is Magyar Epicurusnak* ne-
vezni.

vetert vállakkal iparkodnak, 's mintegy mesterkednek az ISTEN' dítsőségének ki-terjesztésében, a' lelkek' 'szolgálatryában, a' Szentségeknek ki-szolgáltatásában, az igaz hitnek védelmezésében, a' tévelygőknek, 's bűnösöknek meg-térítésében, 's az örök veszedelemről való meg szabadításában a' Keresztényi ájtatóságnak, jámborságnak, 's tekélletéségnek gyakorlásában, 's elő-mozdításában 's a' t. Erre pedig különösen ösztönözi, kötelezi őket az ő Szerzetes hivatallyok; 's hogy ezen Szerzetes hivatallyoknak, 's kötelekségeknek eleger is tegyenek, arra szüntelen vígyáznak az ő Elöl-járóik' 's a' t. — Mind ezekből pedig tagadhatatlanúl meg-bizonyodik az, a' mit mondtam, hogy t. i. a' Szerzetes Papok szintűgy munkálkodnak az Ur szöllejében, mint a' világi Papok, 'shogy ezeknek igen nagy segítségekre vannak; ha tehát ezeket senki sem merte még heverő embereknek mondani, vallyon hogy lehet a' Szerzeteseket azoknak kiáltani? — Hogy pedig ez mind valóságosan úgy vagyon, arról fokszor bizonytságot, 's szép dítséretet tettek magok a' Püspökök is, arról bizonytságot az egész Publikum, még a' R. K. A. Sz. Egyház' el-lenségi is; 's hová kell ennél nagyobb bizonytságot? nagyobb Ápologia.

IV. De minek is nagyobb Ápolo-
gyia, kivált a' Magyarok előtt, kiknek
sz. István azt hagyta, hogy, ha a' szük-
ség úgy hozná magával, készek legye-
nek életeket is le tenni a' Papok mellett;
ennek pedig ezt az okát adgya, mivel
supra omnes laborant Sacerdotes, minde-
nek felett dolgoznak a' Papok L. II. De-
cret. S. Steph. C. 4. Ezt pedig Sz. Ist-
ván Király valamint az Ur' szölejében
munkálkodó világi Papokrúl közönsége-
sen, úgy kétség kívül különösen a' Szer-
zetes Papokrúl is értette, kik véle ed-
gyütt leg-nagyobb terjesztői voltak a' Ke-
resztény hitnek Magyar-Országban, 's
nevezetesen sz. Benedek' fiai, kikhez is
azért a' Keresztény Magyarok minden-
kor méltán különös hajlandósággal, 's
hál'adatoszággal viseltek. — 'S ezek
valának azok, u. m. a' TT. PP. Benedik-
tinusok, kik jó regvel jövének Magyar-
Országba amaz Evangyéliomi tselédes
embernek szölejébe. Mát. XX. R.

V. De a' többiek sem hivalkodá-
nak, kik három óra tájban, vagy hat,
kilentz, vagy tizen-egy óra tájban fogad-
tattak ezen Evangyéliomi tselédes em-
bernek szölejébe, kikerül is azt hagyta a'
szölő' Ura a' szölő' gondviselőjének, hogy
adgya-meg nekik az ő béreket. Jelesül pe-
dig a' TT. PP. Dominikanusokrúl, és

Minoritákról egy még most is talán életben lévő Kálvinista Prédikátornál, u. m. Benkő Józsefnél *in ejus Milkovia Anno 1781. Viennæ edita T. II. p. 17.* 's másoknál is azt olvassuk, hogy I. Lajos Király' idejében 15. nap alatt 200000. az az: Két száz ezeret térítettek a' Katolika hitre, mellyet látván ezen Apostoli Királyunk, íra ezen két Szerzet' Gyenerálisainak, hogy még több munkásokat küldenének illy bőv aratásra, kik ezt szívesen meg is tselekedték. Ugyan ezen Benkő József az említett könyvében p. 490. azt írja, hogy Erdélyben leg-inkább a' TT. PP. Frantziskánusok tartották-meg, főkép' a' Székelyek között, a' R. Katolika hitet, midőn az t. i. ott annyira el-nyomattatott, hogy azok a' nagy Tolerántisták tovább másfél száz esztendőnél Pápista Püspököt sem toleráltak Erdélyben, míg ott ők uralkodtak. Nem különben Bosniában is, és Rácz, 's Bolgár-Országban leg-inkább a' TT. PP. Frantziskánusok terjesztették-ki, azután pedig meg-tartották a' Keresztény hitet. Lásd. Praj *Specimen Hierarchiæ Huug. T. II. p. 431. & 437.* a' hol hozzá teszi, hogy senki őket ezért eléggé nem magasztalhattya, *quorum in eam regionem merita nemo unquam satis prædicaverit, cum illis servatam isthuc religionem Catho-*

ficam fere unis debeamus. Szép dítséretet téfszen a' PP. Frántziskánusokrúl Gánóczi is *in Episcopis Varadiensibus P. II. p. 363.* (103). Láthadsza T. P. Blahó Vinrtzenek Ketskeméten a' Plébániának által-adása alkalmatofságával tett, 's azután 1775. Eszt. Nagy-Szombatban kinyomtatott szép Beszédét, és R. P. Urbani Fridrich Hist. Provinciæ Hung. Ord. Min. S. P. Franc. De minek ide több bizonyság, holott úgy is jól tudgya egész Magyar-Ország, mennyit szolgált légyen a' lelkeknek, 's a' lelki

(103) „Hæ literæ (úgy mond Gánóczi, elő-
 „adván ott Benkovits Püspöknek levelét) di-
 „ctorum Religiosorum Patrum magna commemo-
 „rant encomia. Et nec abs re; soli enim illi
 „afflictissimis turbatæ per Turcas, & Hæreticos
 „Hungariæ temporibus in Diœcesi Varadinensi
 „perdurarunt, fidem Romano-Catholicam, dum
 „poterant, qua protegebant, qua propagabant,
 „contemptis omnibus periculis, ac minis, quas
 „inimici Crucis Christi non raro intentabant.
 „Certe ab A. 1693. Varadini omnia munia Pa-
 „rochialis, omni cum satisfactione, magnoque
 „animarum lucro, quam plures Hæreticos Ro-
 „manæ aggregando Ecclesiæ, plures etiam Aria-
 „nos, & Mahometanos abjurata infidelitate fa-
 „cro baptismatis lavacro regenerando usque ad
 „A. 1716. Zelose, & indefesse administrabant.
 „(Lám mitsoda beverö emberek a' Barátok) Digni
 „vel hoc solo titulo, qui omnium proborum
 „charitatem, & adjutorium experiantur.“

Pásztoroknak ezen sz. Szerzet, 's most is szolgállyon Magyar - Országának minden részeiben, valamerre csak tekint az ember, 's ennekutánna is kész szolgálni, csak mások ebben néki gátot ne vessenek.

VI. De a' többi Szerzetesekről is (104) bizonyoságot tehet az egész Ország, hogy bizony azok sem voltak hivalkodó emberek, hanem azok is hivatallyokhoz képest, és számokhoz képest eleget szolgáltak ha nem a' világi dolgokban is, de a' lelki dolgokban, az üdvölség' dolgában; már pedig *nonne anima plus est*,

(104) Ezt mindazonáltal csak a' Szerzetesekről, vagy is a' Szerzetekről *in communi*, az az: közönségesen kell érteni, nem pedig mindenik Szerzetesről *in individuo*; mert a' Szerzetesekről *in individuo*, az az: személyesen szólván, nem lehet tagadni, hogy bizony vannak köztök némelly heverő, henyélő Fráterek, kik sok időt heában el-vesztegetnek, kivált az új Réformátzió után; 's bár eziránt is, 's több más dolgok iránt is, a' Szerzetesekre nézve, valami új igaz Réformátzió tétetnék, de ne olyan, melly inkább rontásra, mintsem építésre szolgállyon, *qua sit potius in destructionem, quam adificationem*, hanem olyan, melly által a' valóságos konkoly ugyan ki-gyomláltassék, de a' búza meg-hagyattassék, neveltessék, 's melly által a' szerzetek ne semmivé, hanem hasznosabbakká tétetessenek; 's ezt a' jó Szerzetesek magok is kívánnyák.

quam esca? Nemdenem a' lélek több az ételnél? 'S *quid prodest* — mit használ embernek, ha az egész világot meg-nyeri, lelkének pedig kárát vallya?

VII. Mondám: az ő *hivatallyokhoz képest*; mert azoknak a' Szerzeteseknek, kik elegyes életet viselnek, *qui vitam mixtam profitentur*, ugyan is az a' hivatallyok, hogy elsőben ugyan a' magok' lelke' üdvösségére, de e' mellett egyszerű's-mind mások' lelke' üdvösségére is különös gondgyok legyen. — 'S hogy ezen hivatallyoknak híven meg - is feleltek, arról bizonytságot tehernek azok a' Városok, Mező - Városok, Faluk, 's ezeknek körül-belől lévő vidékei, a' hol olyan Szerzetesek laknak, vagy laktak, mint Buda, Pest, 's a' fok többi Városok, 's jelesül azok a' nevezetesebb szent helyek, Mária-Tal, Sasvár, Kis-Márton Lorétom, Dömölki Kis-Mária-Czel, Budai-Kis-Mária-Czel 's a' t. a' hol [annakelőtte olly szépen virágzott, de a' szerzetesek' romlásátúl fogva olly nagyon meg-tsonkúlt a' keresztyényi ajtatosság, 's annyi fok jó meg-gátoltatott — — —

VIII. Tsak az kár, hogy fokban vagy-nak a' mostani világban ollyan emberek, kik mind ezt tekintetbe sem veszik, ezt tsak nevetik, katzagják; mivel „anima-„ lis homo non percipit ea, quæ sunt

„ Spiritus Dei: stultitia enim est illi, &
 „ non potest intelligere. I. Cor. II. 14.
 az az: „A' barom-ember meg-nem fog-
 „ ja azokat, a' mik az Isten' lelkée:
 „ mert bolondság ő előtte, és nem ért-
 „ heti.“ — Azt is tudom, hogy nem
 régen a' régi Szerzetesek' helyébe vala-
 mi új Szerzetesek támadtak, 's napon-
 ként jobban 's-jobban el-szaporodnak, 's
 el-hatalmasodnak, kik magokat mintegy
 különös fogadással arra kötelezték, hogy
 valamint elsőben a' Jézsovitákat, úgy
 rendre a' többi Szerzeteseket is, u. m.
 az ő leg-nagyobb ellenségeiket, a' világ-
 búl ki-marhassák, 's úgy azután a' többi
 Papoknak is torkokra hághassanak, 's el-
 söben a' Római Pápát, azután a' Püspö-
 köket, 's utólyára a' többi Papokat mind
 öszveségefen minden bersületekből, min-
 den vagyonokból, 's minden hatalmok-
 búl ki-forgathassák, 's az egész Egyházi
 hatalmat semmivé, vagy is a' világi ha-
 talomnak lába' kaptzájává tehessék (105)

(105) Vallyon nem egyenesen erre tzeloznak
 e' a' fenn nevezett Irónak ama' szép Fasciculu-
 sai, mellyekben hol a' Szerzeteseket, hol a' Pü-
 spököket, hol a' Pápát, hol a' Papokat közön-
 ségefen nyaggattya. Hallyuk tsak, mit ír ez a'
 Trenk-büzü tsúfos ember Fasciculo IV. N. 67.
 „ Felices Mortales, quibus tandem aliquando

's úgy végtére, a' fok akadályok' fzerenítés el-hárítása után, az egész Keresztény, 's nem csak a' Római Katolika, hanem az egész keresztény Religiót e'

„jugum Sacerdotale — excutere contingit.“ 'S azután mindgyárt következik Num. 68. ekképpen. „Illa Reip. membra, quæ, ut propriis suis consulant commodis, perpetuum cum Civibus bellum suscipiunt, & felicitati Regni omnibus viribus adversantur, merito e' publicis Civium conventibus exesse jubentur, nam cum nullo prorsus Reip. vinculo adstringantur, omnibus boni Civis officiis desint“ &c. — 'S már előbb sub Num. 42. — „Sperare itaque licet, fore, ut dissoluto illo potenti Hierarchiæ corpore, uberrimæ ipsius divitiæ thesauro Reip. inferantur, illisque paupertas sublevetur, utilium operum fundamenta ponantur, & salutare Reip. institutiones ad perfectam absolutionem deducantur.“ Előbb csak a' Szerzetesekről énekeltek úgy ezek a' szép madarak, de már most lám! — — — Azt a' maszlagos fejű Trencket említeni sem akarom, kinél mérgelesebb ellensége már nem lehet a' Papságnak, 's ki még a' többieknek is Kolomp-fok egész Európában. Most is orrunkban még a' büze az ő Bilant, und der Entlarvte Priester nevezetű gaz Könyvetskéinek; kivált pedig én reám különös gondgya vólt egynehány Könyvetskéjében, de olyan követ akárki is könnyen verhet a' kútba. Csak azt tsudálom, hogy Magyar-Országban is bé-telleyesedett róla az a' Német köz-mondás: Ein Narr macht 10. Narren az az: Egy bolond tíz bolondot tsinál. Ezek közzé tartozandók a' Magyarok közzül nevezetű

világból ki-írthassák, 's annak helyébe a' Deizmust a' trónusra, az óltárra emel-
hessék; 's ebben már elég meszfe is men-
tek. — Adgya Isten, hogy ez csak mese,
vagy álom légyen! — De elég már a'
Szerzetesekről, mivel úgy is talán (106)
csak malomban hegedülünk; hanem szól-
lyunk már most a' Katolikusokról kö-
zönségesen.

tesen azok, kikről egy részént már emlékeztem
u. m. az az Etkérde: *Minek a' Pap az Ország'
Gyűlésében?* 'S a' kik e' következő Köny-
vetskéket ki-adták: *De Comitibus Regni Hungariae
&c. Dissert. Politico Publica de Regia Potestatis
in Hung. Limitibus. — Observatio super Legis Re-
ligionariae Paragrapho 13. — Declaratio Statum Ca-
tholicorum, qui ad Convantum Catholicorum d. 30.
Nov. A. 1790, apud Archiep. Colocensem celebra-
tum non influxerunt.* &c. Mind ezek eskütt ellen-
ségi a' Papoknak.

(106) De talán még is egy kis reménységgel
táplálhatták magokat a' Szerzetesek, mivel a'
múlt Ország-Gyűlésén is különös szó volt az
ő visszafizetésekről, jóllehet az ő dolgok
ott el-nem végeztetett, hanem a' jövő Egy-
házi Deputációra bízattatott. Lásd a' Diáriu-
mot az 21. Ülésről és Art. 67. A. 1791.

XIV. TZIKKELY.

*A Katolikusokról, és Nem - Katoliku-
rúl közönségesen.*

I.

A MIT az már előbb is említett Kálvinista Prédikátor, Benkő József, az Erdélyi Magyarokról, és Székelyekről mond hogy Sz. István Király' idejétől fogva tovább 500. esztendőnél nem más, hanem csak az egy Római Katolika hit virágzott közöttök; *Benkő in Sua Transylvania A. 1778. Vienna edita T. II. p. 122. (107)* ugyan azt a' Magyar-Országi

(107) Hogy Sz. István Római Katolikus, vagy is Pápista volt, 's a' Magyarokat is a' Pogányságból erre a' hitre hozta, más Prótestánsok is bizonyítták, u. m. Székely, Heltai, Vindisch, Gebhárdi, Czvittinger 's a' t. kiknek tulajdon szavaikat elő-adtam ezen Könyvetskémben: *Mitoda Vallású volt Sz. István Király?* — Ugyan ezt bizonyítták az ő Törvénynei is, 's a' mit ott a' Gyónásról, Bőjtről, halottakért-való imádságról, a' Püspökökről, *Jus Canonicum*ról hagyott, mellyekhez hozzá lehet adni az ő Diplomát is, mellyekkel több Klastromokat, és tem-

Magyarokrúl is lefiet mondani, kik is Sz. István idejérül fogva tovább 500. éftendönél hírét fem hallották más Magyar hitnek, fem az Aukspurgi, vagy Helvetziai vallásnak, a' mint ez Ország' világ

plomokat fondált a' Szentek' tiszteletére, és a' R. Kat. Szerzetesek' számára. Ide járúl a' B. Sz. Máriához-való különös ájtatossága, és a' Római Pápához-való nagy tiszteletre, mellyrül minden Nemzetbéli, 's minden vallásbéli Híftorikusok bizonytságot téftznek, kiknek is tulajdon szavaikat elő hoztam az *Igaz Magyar' I. R. III. IV. és V. Tz. A' Római Pápához-való tiszteletérül pedig lásd az Igaz Magyar' IV. R. II. Szak. I. Tzik.* — Az Ig. Magyarok II. és III. Réftében pedig már előre meg-feleltem azokra az ellen-vetéftsekre is, vagy is inkább fűhöz-fához-való kapafzkodáfokra, mellyeket most újjolag Sz. István' Dekrétominak I. Könyvébűl elő-to-ftzott Győrfi József, 's az ő Pajtárfa; 's azért, mivel a' Pap fem prédikáll kétszer, azt javaslom nekik, hogy előbb olvassák-el jól az én egész igaz Magyaromat, 's nem tsak az első, hanem a' többi Réftzeit is, (mellyeket mint éftzre vettem, még nem is láttak,) 's az én más is Igaz Magyaromat is, 's ezen könyvetskémet is, mellyet 1784. E Budán illy név alatt ki-botsátottottam: *A' B. Sz. Mária' föbb Ünnepeinek szentelésérül*; 's azokat, a' mellyeket már ott, mintha Próféta lettem vólna, előre válaszoltam, előbb jól meg-roftállják, és meg-tzáfollják, úgy aztután, ha mi újságot tudnak azok ellen vala honnan elő-keringetni, újjabb *Barátságos Választ* várhatuak

világ előtt tudva vagyon. Hanem azután ezen idegen vallások más Országokból a' mi Apostoli, Máriai Magyar Hazánkba is bé-férkeztek, úgy hogy már most számosan vagynak közöttünk, kik a' régi Magyar Keresztény hitet ezen

várhatnak tőlem, vagy az én (előttem ismételten): Pajtársomtól, mint Györfi nevezi őtet. Oda igazítom tehát ő Kigyelmeket, jóllehet most is csak azt tartom, hogy mivel a' józan észű Prótészák Irók magok is nyilvánvaló bizonyosságot tesznek arról, hogy Sz. István K. Pápista volt, az olyat, ki ezt kérdésbe meri venni, nem a' Prótészák közé, hanem egyenesen csak Bétsbe a' Sz. Márk' Ispitállyába a' többi Aufklerikák közé kéne igazítani. Csak azt akarám még megjegyezni Györfi István Könyvetskéjéről, hogy annak a' Tízméje igen könnyen megtsalhatná az embert, úgy mint ez: *Napra forgó Virág*, mivel más hasonló nevezetű könyvetske is vagyon illy név alatt: *Nap után forgó Virág*, melly jó könyv, 's Egerben is, Nagy-Szombatban is nyomtatott; azért nagyobb különböztetés' okáért jobb lett volna talán Györfiét, melly utóbb termelt, *Papra morgó Virágnak*, vagy is *Máriára*, 's *Máriafra morgó Virágnak* nevezni, melly igen kedves Virág fok Prótészák előtt. Azt pedig, a' mit a' B. Sz. Mária' Fogantatásáról, 's az ő Ünnepeiről hozzá ragasztott, egészen el-maradhatott volna, hogy az ő könyvét egybe ne zavarják az enyimmel, mellyet én ezen név alatt ki-adtam: *A' B. Sz. Mária' főbb Ünnepeinek szenteléséről.*

új idegen vallásokkal fel-tserélték. Nem igen régen lézzengettek Magyar-Országban még Ariánusok is, vagy is Magyarul: Sz. Háromság-tagadók, kiválta' Pécsi Püspökségben, de ezt a' konkolyt onnan, P. Kaprinainak bizonyosága szerint, P. Vitébi Mihály Jézsovita Misz-ionárius egészszen ki-tisztította, harmincz ezeret közzülök hozván a' Sz. Háromság' tiszteletére, úgy, hogy, már most hültt helyét is alig találni az Ariánusnak Magyar - Országban. Az kevés számú Anapabtristáknak, vagy is Viszsa-kereszte-lőknek nem régen a' mi időnkben járt végére Gróf Barkóczi Ferentz Esztergomi Érsek. II. József Tsászárs Deistákat is küldött-bé Magyar-Országba a' Bánátusba, midőn azokat a' Hazájokból u. m. Tseh - Országból ki-hajtotta; de ezeket azután itt Karlitzki Albert a' Normális Iskoláknak Inspektora meg-térítette. Zsidók is elegenden vannak Magyar-Országban, de Erdélyben nem igen szenvedik-meg őket. Hanem annál többen vannak mind Erdélyben, mind Magyar - Országban a' Görök-vallásuak, kikről méltó valamennyire bővebben emlékeznünk.

II. Valóban igen nagy számmal vagynak a' Magyar Korona alatt az úgy nevezett nem - edgyesült Görög Rendtartásuak, kiknek egy Érsekjek, és 8. Püspökjeik

vannak, u. m. a' Kárlóvitzi Érsek, és a' következő Püspökök: a' Budai, Temesvári, Aradi, Verferzi, Bátsi, Pakratzi, Károlytádi, és az Erdélyi. Az nem edgyesült Görög-vallásuakról különös meg-jegyzésre méltó az, hogy mióta a' Római Kat. A. Sz. Egyháztól elszakadtak, azóta már többször ismét ahhoz vissza-tértek, 's *Hofiusnak* bizony-sága szerént mind öszve már tizen-négy-szer; 's elsőben csak hamar Förtzius' szakadása után, 's még az ő élteben a' IV. Konstantinápolyi Gyülekezetben, 's azután kivált a' Florentziai Gyülekezetben, hol maga a' Görög Császár, 's a' Konstantinápolyi Pátriárka is jelen volt; de mind annyiszor ismét újra elszakadtak. En azt tartom, hogy csak ebből az egyből is elég nyilván ki-kereszik, hogy az elszakadott Görög Ekklezsia bizony nem az az Krisztustól erős kö-szálon építterett A. Sz. Egyház, melly őszlopa, 's erőssége az igazságnak, 's mellynek azt ígérte K. U. hogy soha a' pokolnak kapui erőt nem vesznek rajta, 's magoknak is által-kell azt látniok; hogy vagy egyszer, vagy mászor, vagy akkor, mikor el-tértek, vagy akkor, mikor vissza-tértek, erőt vernek a' pokol' kapui az ő Ekklezsiajokon. Az pedig éppen ragadhatatlan dolog, hogy tovább 800. esztendőnél a' Nap-keleti A. Sz. Egyház

szint úgy, mint a' Nap-nyugoti A. Sz. Egyház a' Római Pápát a' közönséges keresztény A. Sz. Egyház' Fejének (t. i. KRISZTUS után) az az: Fő Pásztorának, 's Fő Tanítójának ismérte, u. m. kire maga a' mennyei Fő Pásztor minden bárányinak, és juhainak legéltetését bízta, 's azt hagyta, hogy ha a' Sátán meg-rostállya őket, mint a' búzát, ő erősítse-meg az igaz hitben az ő többi Atya'fiai, az Apostolokat is, vagy is azoknak rend-szerűen való követezőit. — Láthadsza bővebben erről N. T. Letyei Jánosnak tudós Magyar munkáját, mellyet illy titulus alatt ki-botsátott: *A' Szeretet kötele*, vagy is ezen Deák munkát: *Brevis Notitia Schismatis Græci Auth. P. Joanne Simunics. Zagrab. 1764.* Sokat szólhatnék itten a' mostani Görögöknek, Rácoknak, Oláhoknak temérdek tudatlanságáról, vadságáról, mellyről sokat írnak a' Protestánsok is, nevezetesen *Moshemius in Institutionibus Hist. Eccles. p. 631.* de én meg-akaron mutatni, hogy én a' Protestánsoknál is nagyobb Tolerántista vagyok. (108) Az mindazonáltal

(108) Azért Moshemiusnak még a' szavait sem teízem ide, mellyekkel a' Görögöket felleltébb le-gyalázza.

nints a' Tolerantzia ellen, ha mi tsak a' magunk' Religyióját védelmezni, annak igazságát, 's az attúl el-szakadott Ekklézsiáknak igazságtalanságát megismértetni igyekezünk, 's ezt mi nem roszsz, hanem jó szándékbúl, nem gyűlölségbúl, hanem igaz Felebaráti, 's Isteni szívetetbúl tselekszük, 's ezt lélekben járó fő kötelességünknek tartryuk.

III. Jó nagy számmal vagynak a' Magyar Korona alatt az edgyesültt Görög-Rend-tartásuak is, kik valóságos Római Katolikusok, 's a' Római K. A. Sz. Egyháztúl nem az Hit' ágazatiban, mellyekben inkább' avval tökéllerefen meg edgyeznek, hanem tsak a' külső Rend-tartásban különböznek. Fasching in *Nova Dacia* P. I. p. 21. azt írja, hogy 1698. Élt. Kárd. Kollonits', és P. Baranyi István, 's P. Hevenesi Gábor Iézsovitáknak Apostoli forgolódása által 80000. Oláhok hozzattak-vissza a' R. K. A. Sz. Egyház edgyességére. B. Patatis Adám Nagy-Váradí Deák Püspök a' mi időnkben tizen-egy helységet térített közzülök a' Római Katolika hitre, mint Práj bizonyítja felöle in *Specim. Hierarch. Ung.* P. II. p. 201. 's ő utanna Szvorényi in *Hist. Relig. & Eccl. Christianæ* P. II. p. 189. Ugyan az, u. m. Szvorényi in *Dedicatio-ne hujus Sux Hist. ad Excell. D. Episc.*

Munkátsienfem, és ismét Vol. II. p. 187. azt írja, hogy már most csak a' Munkátsi Püspök' megyéjében közel fél milliion lelkek, és több, mint 700. Lelki Pásztorok számláltatnak, kik többnire ugyan Oroszok, vannak még is közöttök Magyarok is, kik is eredetekre nézve talán Oroszok, de már most úgy meg - magyarosodtak, hogy nem is tudnak már Oroszúl, hanem csak Magyarúl, 's Dorogon Tiszán túl még az Orosz Pap is prédikáll Magyarúl, és sokan az Oroszok között még a' régi Pogány Magyarokkal szakadtak-bé Magyar-Országba, mikor ezek harmadszor verekedtek-bé Pannoniába; maga a' Munkátsi Orosz-Püspök is derék Magyar. Mind öszve pedig 4. Unitus, az az: edgyesült Görög Rend-tartású Püspökök vannak Magyar-Országban: a' Munkácsi, a' Nagy-Váradi, a' Kriziai, vagy is Körös - Vásárhelyi Horvát - Országban, és az Erdélyi.

IV. Az említett Religyiók között a' mi Apostoli Hazánkban első, és uralkodó Religyió, *Religio dominans*, a' Római Katolika Religyió, melly még az újjabb Protestáns Iróktól is úgy neveztetik, jelesül Lofonczi Istvántól, és Vindis Károlytól. Lofonczi az *Hármas Tükörben* a' 71. Lev. azt a' kérdést teszi: *Mellyik a' fő és dominans Religio*: 's erre az a' felelet:

*A' Romdno Catholica, vagy Pdpista Val-
lds.* Vindis hasonlóképpen nyilván azt
mondgya: Die Römisch-Katholische Religion
ist in Ungarn die herrschende Windisch Geo-
graphie des Königreichs Ungarn. Preßburg
1780. S. 93. — A' Királynak is a' Ma-
gyar törvény szerént Római Katolikus-
nak kell lenni L. I. Decr. S. Steph. C.
1. — Art. 2. An. 1723. Sőt nem tsak Ka-
tolikusnak, hanem Apostolinak kell lenni
a' Magyar-Királynak, mint Szent István
vólt, és a' mint az ő Fiának hagyta C. 1.
& 2. L. I. Decr. Az Ország' Nadgyai is már
most majd mind Katolikusok vóltak: míg II.
Jósef egynehány Akatolikus Mánáffá tett;
a' 16. Századnak közepétől fogva a' 17.
Századnak a' közepéig nagyobb részént
Helvetziai, vagy Aukspurgi vallásúak vól-
tak; olyanok vóltak vagy minnyájan,
vagy rész szerént a' Battyániak, Nádas-
diak, Zrinyiek, Prényiek, Veszélyiek,
Tököliek, Rákócziak, Forgátsok, Tur-
zók, Illyesháziak, Révaiak, Balassák 's
a' t. 's három Luterános Nádor Ispányok
is vóltak, u. m. Illyesházi, és két Tur-
zó; hanem idővel mind ezek a' Fő Ma-
gyar Uri Familiák mind szépen ismét
vissza-tértek a' régi igaz Magyar hitre,
a' Római Katolika hitre, főkép némelly
Apostoli Királyainknak, és némelly buz-
gó Püspököknek, 's a' PP. Jézsovitáknak,

de mindenek felett Pázmány Péternek iparkodása által. És pedig tsudálatos, éppen 1630. esztendőről fogva kezdtek legjobban vissza-térni a' régi hitre 's következendőképpen éppen attúl az időtől fogva, mikor a' Linczi Békesség-kötés által, vagy is inkább' annak az 1647. Esztendőbeli Ország-Gyűlésben lett bé-vé-tése, 's meg-erősítetése által leg-jobban fel-kaptak Prótestáns Uraimék az uborkafára (109).

V. A' Római Katolika A. Sz. Egyházat Magyar - Országban, ide értvén a' többi hozzá tartozandó Országokat is,

(109) De vallyon hát most? — Midőn a' mi mostani Királyunktól újra olly nagy szabadságot kaptak, 's még az Aposztázia is, az az: az igaz hittul-való el-szakadás kegyelmesen meg-engedetett, tsak avval a' meg-határozással, hogy előbb jelentést kell erről tenni ő Felségének? — En azt tartom hogy most nem annyira attúl kell félnünk, hogy ne talántán némelly Tituláris Pápisfák Tituláris Protestánsfokká legyenek, mintsem inkább attúl, hogy ne talántán a' Pápisfák között is fogan, 's még annál is többen a' Prótestánsfok között az ő *Spiritus privatusoktúl* vezéreltetvén, nyilván-való Indifferentistákká, Náтурálistákká, 's más ollyas *istákká* legyenek. — *Vir bonus ea, quæ sentit, & palam dicere, & profiteri non erubescit.* — De ezen régola ízerént majd utóbb még többetskét fogunk a' fulókbe sügni ezeknek az Istáknak, (*ad amicam aurem,*) egy különös Tzikkelyt szánván ő Nagyságok' tiszteletére.

két Érsek kormányozza, u. m. az Esztergomi Érsek, ki egyszer'smind Magyar Országának Primása, és a' Kolotsai Érsek, 's 17. Püspökök u. m. az Egri, Pécsi, Veszprémi, Györi, Vátzi, Nyitrai, Nagy-Váradi, Tsanádi; Erdélyi, Zágrábi, Szegniai, Szombathelyi, Székes-Fejérvári, Rozsnyai, Szepeşi, Besztercze-Bányai, Bosnyiai a' Szeremivel edgyütt. A' Szeremi tsak M. Terézsia' országlása alatt foglaltatott-öszve a' Bosniaival; ugyan ő töle a' Szombathelyi, Székes-Fejérvári, Rozsnyai, és Szepeşi újjonnan fel-állítatott a' Római Pápa' engedelmevel, 's helyben-hagyásával. Ha ezekhez hozzá számíttjuk a' 4. Unitus Püspököt, kik is valóságos Pápista Püspökök, a' két Érseken kívül 21. Diöcefanus, az az: Megyés Püspök vagon Magyar Országban; 's azon kívül vannak több Tituláris Püspökök is, kiknek is ülések, és szavok vagon az Ország' Gyűlésében.

VI. Végtére a' Katolikusokról által-lyában tudni való az, hogy az igaz Katolikusokon kívül vannak tsupa *Titularis Katolikusok* is, vagy is olyanok, millyen Tuánus vólt, kirül Grórtius azt írja, hogy Katolikus, vagy mint ók mond-gyák tsúfolódva, *Pontificius*, Pápista vólt ugyan, hanem harmincz ki-fogással,

„ Sed cum triginta exceptionibus. Vid.
 „ Tom. I. Resp. ad eas hujus temporis
 „ objectiones, quibus fidelium animi per-
 „ celluntur p. 254. (110) “ 'S illyen
 Pápiſták a' mái világban igen felesen
 vannak, és naponként nagyobb, 's na-
 gyobb szarvat emelnek már Magyar-Or-
 szágban is. Némellyek a' Pápiſta, vagy
 leg-alább a' Katolikus nevet csak ugyan
 még meg-tartryák, de a' kikiél az nem

(110) Ki-jött már a' II. Rész is, 's nyom-
 tattatott Kassán 1789. Méltán ezt a' Könyvet
Librum aureum Arany-könyvnek nevezte egy
 nagy Püſpök — Hogy ez a' könyv nem igen fo-
 gára való Kazinczi Uramnak, nem kell nagyon tsu-
 dálni, mivel tudjuk, hogy annak sokkal job-
 ban tetszenek Volternek, Ruzſſzónak, Montes-
 kiónek a' könyvei, 's az olyan heába-valósá-
 gok, haszontalanságok, vagy is botránkoztató
 fzerelmes versek, millyekkel rakva az ő Or-
 feusſa, mellynek én már négy Darabját el-ol-
 vastam, de a' Magyar Történetekről még egy kuk-
 kot sem találtam benne, jóllehet azokról külö-
 nös ígéretet tett az Homlokírásban Vallyon a' kik
 a' Magyar nyelvet akarják gyarapítani, mért nem ír-
 nak valami hasznos Könyveket, p. o. Magyar Hi-
 ſtoriát, Gyeográfiát, Magyar-Szóárt, vagy va-
 lamit a' gazdaságról, az ájtatosságról, a' jám-
 borságról, a' fok gonofznak el-háritásáról, 's
 más méltó tárgyakról? de az olyan haszontalan,
 vagy éppen botránkoztató könyvekkel kár a'
 nagyra termett Magyar Nemzetnek alkalmatlan-
 kodni, és csak pénzt tsalni.

egyéb', hanem merő juhok' ruházattya, mivel t. i. farkas-fogok' fehérét nyilván még sem merik még ki-mutatni; 's ezek azok, a' hamis Katolikusok, kikről már sz. Bernárd is azt mondotta, hogy sokkal többet árt az olyan hamis Katolikus' mintsem ha nyilván-való Eretnek volna: *Longe plus nocet falsus Catholicus, quam si verus appareret hæreticus.* S. Bern. Serm. LXV. in Cant. Nem régen voltak ilyen Katolikus Prófétszörök is, Papok is, nagy, és kis-Papok, kik alól csak éppen nem régen rántották-el a' gyékényt. Adgya ISTEN, hogy többé fel ne támadgyanak, mert most is úgy tetszik még nem holtak-meg, hanem csak alusz-nak. — Sőt olyan Tituláris Katolikusok is vannak, kikbe tsúffab lélek szorúlt, hogysen magokba a' Pogányokba, kik se nem Pápisták, se nem Luteránosok, se nem Kálvinisták, hanem semmi valásuak, és minden Eretnekeknél, Zsidóknál, Pogányoknál aláb-valók, gonoszabbak, veszedelmesebbek. Ártalmasabbak. Valamint pedig a' Pápisták között, úgy a' Luteránosok, 's Kálvinisták között is vannak olyanok (III). Én

(III) Kik t. i. csak név ízerént Luteránusok, vagy Kálvinisták, avagy akár Evangyclikusok, Réformátusok, de igazán szólván, semmi

mindazonáltal senkit azok között meg-
nem nevezek, 's a' ki nem olyan, ne
vegye magára.

XV. TZIKKELY.

A' Prötestánsokrúl.

I.

PRÖTESTÁNSOKNAK hivattatnak
közönségesen mind az Aukspurgi, mind
az Helvetziai vallásuak, vagy, hogy a'
köz-nép is értse, a' Luteránosok, és

hittek, 's kik ezzel még nyilván ditsekszenek
Azt mondgyák fokban, hogy a' Religyióra nem
is kell tekinteni, hanem elég az, ha valaki em-
berséges ember; de én nékem hihetetlennek
lenni látszik, hogy az olyan emberséges em-
ber is légyen, vagy hogy igaz Bíró, vagy igaz
Prókátor, vagy igaz Tiszt, vagy igaz Hazafi
légyen 's a' t. a' kinek nints Religyója. Az
okát is könnyű ki-találni, mivel t. i. az olyan
embernek másra semmire fints gondgya, hanem
csak a' maga saját hasznára, 's a' maga barom-
kivánságira, hogy ezeknek eleget teheffen, ezek
szerént tellyes szabadsággal élheffen; 's azért
az olyan ember nem csak nem emberséges em-
ber, de nem is ember, hanem — —

Kálvinisták. Eleinten, a' mint éreztettem már, sz. István' idejéről fogva tovább 500. esztendőnél a' Magyarok mind egy szálig Római Katolikusok, 's Pápisták voltak, míg Német-Országban egy nem jámbor életű Augusztiniánus Barát kezdé 1517. E. azt a' szép Réformátziót, és szerentsétlen Egyházi, 's világi szakadást, melly most közönségesen az ő Szerzőjéről Luterános Vallásnak nevezterik. A' Luteránosokból kerekedtek azután a' Kálvinisták is, 's nem sokkal utánna a' Szotziniánusok is, kik másként Unitáriusoknak, avagy Magyarúl sz. Háromság-tagadóknak is nevezternek. Erdélybe az új Vallást 1521. E. a' Szebeni Német Kereskedők hozák-bé Luter' könyvei által, a' honnan az mind tovább, tovább harapozott. 'S csak hamar Budán is némelly Német Prófesszorok kezdék fülöket mozgatni, 's az nem rég' támadott új tévelygéseket híngetni, kivált Grineus, és Vinszhájm; de Grineust ezért csak hamar a' hívesre revék, 's azután mind Grineust, mint Vinszhájmot, Langot, és Kordátust egész Magyar-Országból ki-ebláboltatták. A' Tör részekén leg-nagyobb Terjesztői voltak az új vallásnak némelly tsavargó, 's Német-Országból hozá vetődött Deákok. Utóbb pedig leg-inkább a' Német Katonák erő-

hatalommal terjesztették az új Réformációt, főképp Svendi Lázár, és Szakszoniai Moritz.

II. Svendi Lázárról, 's az új tudomány' terjedéséről azt írja Pazmány Florimundus Remondus után a' Kalaúz' III. K. III. R. 16. §. „Swendi Lázár 1540.
 „esztendő tájban erővel viszsza-vévén
 „Szólnokot, Tokajt, és egyéb helyeket
 „János Királytól, valahonnan lehet, hogy
 „mind ki-üzé a' Papokat és Lutherista
 „Kiáltókat rendele helyekbe. A' fok
 „hadakozás alatt el-fogyának a' Papok,
 „és Szerzetesek: az Ersekségek', és
 „Püspökségek' jószágait a' Fejedelmek'
 „szükségére foglalák; és így a' Község
 „Lelki Pásztor nélkül lévén, lassan-lassan
 „tévelygésbe esék. A' mi boldogtalan
 „időnkben pedig a' Boszkai pártolkodása
 „által, sok vér-ontás, Ország pusztulás,
 „és Keresztények' Pogány kézbe adása
 „után, a' Török', Tatár' fegyverével,
 „és Hajdúk' szabad dúlásával; an-
 „nekutánna nem tudom, mitsoda Unni-
 „jó, és Quam—fæda—ratiókkal (con-
 „fœderatio) nem tsak a' Lutherista, és
 „Kálvinistaság, de a' Viszsza-keresztelő
 „Sz. Háromság-tagadó, Szombatos Zfi-
 „dó, és minden egyébféle Tévelygés
 „szabadságát nyere “ — Ugyan azon
 Kalaúznak III. Könyvében a' VI. Réz-

nek 10. §. azt írja Pazmány Péter : „ A’
 „ mi romlott Hazánkban Magyar-Ország-
 „ ban, mikor ezer öt száz huszon hat
 „ esztendőben Mohátsnál Lajos Király
 „ el-vesze: velle egyetemben el-vesze az
 „ Esztergami Ersek Szalkányi László; a’
 „ Váradi Püspök Prinyi Ferentz; a’ Győri
 „ Püspök Paxi Balás; a’ Tsanádi Pü-
 „ spök Tsabolyi Ferentz (112) a’ Pétsi
 „ Püspök Móro Filep; a’ Bosznai Pü-
 „ spök Palinæus György, és sok több fő
 „ Egyházi személyek. Az Ország’ meg-sza-
 „ kadoza a’ Királyi választáson: és a’ sok
 „ zúr-zavarban az Urak kezdenek az Egy-
 „ házi jószágokon kapdosni. Azért Frán-
 „ gepán Püspök halála után erővel magá-
 „ nak foglalá Prinyi Péter az Egri Püspök-
 „ séget, Török Bálint a’ Nitrait; Czibak Im-
 „ re a’ Váradit; Bodó Ferentz az Erdélyit;
 „ Petusith Gáspár a’ Tsanádit; Szeretsen
 „ János a’ Pétsit. Lelki Páfztorok nem
 „ lévén, a’ háborúságok, és sok viszsza-
 „ vonyások’ füsti alatt a’ Luterista Taní-
 „ tók bé-tsúszának - mászának alattomban
 „ az Országba. Az Urak is, hogy az
 „ Egyházi jószágot ne kellettnek ki-bo-
 „ tsátani kezekből, nem igen törődtek
 „ azon, hogy ne terjedgyen az új ru-

(112) Tsaholi.

„ domány, melly az Egyházi jószágokat
 „ prédára borsáttya vala. — Az Urak
 „ közzül első Prinyi Péter Kopácsi Ist-
 „ vántúl, és Sztárai Mihálytól meg-ísalat-
 „ ván, Luther után indúla. Prinyi után
 „ Drágfi Gáspár meg-mátelyefedék a'
 „ Batizi András, és Dévai Mátyás' ta-
 „ nításából. És, míg a' Püspökségek
 „ helyre hozatának, annyira el terjede
 „ az új tudomány (melly ragadó, mint
 „ a' bojtorján, és hamar el-terjed, mint
 „ a' fene) hogy noha mind Ország' ar-
 „ tículusival, mind könyvekkel, és ta-
 „ nítással igyekeztek ellene állani, de
 „ minden orvoslást meg-verte az el-hatal-
 „ mazott nyavalya. “ Eddig Pázmány.

III. Ezekből elég világosan éizre
 vehetni, mint eredett, 's terjedett lé-
 gyen Magyar-Országban az új tudomány
 t. i. elsőben a' Német Kereskedők, a'
 Német Profeszszorok, a' Német-Ország-
 ban meg-világosított Deákok, és a'
 Német könyvek által: azután a' Püspö-
 köknek, 's más lelki Pásztoroknak szü-
 ki miatt, 's némelly fő Rendeeknek az
 Egyházi jószágok után való asírozása
 miatt: — utóbb a' Német Katpnáknak
 hatalmaskodása által: — végtére leg-erő-
 sebben Bocskai Istvánnak, Betlen Gábor-
 nak, 's I. Rákórti Györgynek, 's a' se-
 gítségekre jött Törököknek, 's Tatárok-
 nak

nak fegyvere által. — Hozzá lehet tenni a' felette nagy feslettséget is, melly abban az időben mind a' Világiak között, mind a' Papok között is mód nélkül elhatalmazott vala, 's mellyre igen nagy szabadságot adott vala az új Réformátzió kivált a' Papoknak, és Nagy Uraknak; a' Papoknak a' fajtalan életre; a' Nagy Uraknak erre is, és egyfzer'smind az Egyházi jószágoknak el - foglalására is. Hozzá járult a' Köz-népnek, sőt az Uraknak is, 's még a' Papoknak is az hit' dolgaiban, 's az hit' fundamentomi iránt való temérdek nagy tudatlansága. — Nevezetesen az akkori Erdélyi Papok' botrányoztató életéről láthadsza ungrisches Magazin IV. B. p. 180. és ott az Esztergami Erseknek levelét (113).

IV. De vallyon nem vólt e' fenki is, ki az újításnak ellene vetette volna

(113) Hogy Magyar-Országban is vóltak olyan Papok, észre lehet venni azon Királyi Instrukcióból, mellyet ő Felsége 1556. E. a' Tzanádi Püspöknek, Bódi Györgynek, ki egyfzer'smind az Egri Püspökségnek Administratora vala, adott, 's mellyet elő-hoz Pray in Specim. Hierarchiæ Hung. P. II. pag. 298. 's ugyan is az ilyen életű Papokból támadtak az új Ekklesiának első Apostolai.

M

magát? Sőt inkább mihent lángot vete az új tudomány Erdélyben, mind II. Lajos Király, mind az Esztergomi Ersek minden tehetségeket arra fordíták, hogy azt mennél hamaráb' el-nyomhatnák, azért mind a' ketten erős parantsolatokat küldének Erdélybe; Budán pedig, a' mint mondám már, az új Tanítókat elsőben tömlőtzebe veték, jöllehet a' Királyné is kedveze nékik, azután pedig eb-rúdon az Országból ki-veték. Sőt rúzzel, vassal is akarván az mindég tovább tovább harapozó fenének eleit venni, 's az Országnak abból következhető testi, lelki veszedelmét meg-gátolni, az 1523. esztendőbeli Ország-Gyűlésben azt a' törvényt tevék az Ország' Rendei, hogy „ a' Luteránosokat minnyájokat, 's azok' „ párt-fogóit, mint nyilván-való Eret- „ nekeket, 's a' B. Sz. MÁRIA' ellen- „ segít, ő Felsége, mint Katolikus Fe- „ jedelem, fejek' vételével, 's jószá- „ gok' el-foglalásával meg-büntetni mélt- „ óztafsék. “ Art. 54. A. 1523. — Meg meg az 1525. E. Ország-Gyűlésében az a' törvény téterett, hogy „ a' Luteráno- „ sok mind az Országból ki-irtassanak: „ és valahol találtnak, nem tsak az „ Egyházi, hanem a' Világi személyek „ által is szabadon meg-fogattassanak, és „ meg-égettesenek. “ An. 1525. Art.

4. (114) De az utánna-való esztendőben
köverkezett Mohátsi veszedelem ezt a'
tüzet csak hamar el-óltotta, kivált mint-
hogy az Ország a' Király - válaszfáson

(114) De bezzeg ugyan is ez az, a' mi ellen
fokan annyi kigyót, békát kiáltanak. — — —
De az olyanok nem csak nem igaz Magyarok,
hanem nem is igaz Filozofusok, vagy is Poli-
tikusok, mivel még ezek is azt vitatják, még
Volter is, és az ő Pajtásfa Fascicul. 5. Num. 4.
azt állattya, hogy az ollyakkal, kik valami Or-
szágban, (mint akkor a' Luteránusok Magyar-Or-
szágban) valami új vallást támasztanak, vagy
terjesztenek, 's a' Religyió' dolgában-való ed-
gyességet fel-zavarják, 's vallásbéli szakadást
indítanak, úgy lehet bánni, mint Ország-hábo-
ritókkal, köz-tsendesség - edgyesség - 's bekes-
ség-bontókkal; mivel a' vallásbéli Szakadás min-
den biztonnyal maga után vonnya a' Polgári sza-
kadást, a' szívek' egyenetlenségét, és fokszor
az Orzágnak csak nem végső veszedelmét,
mint ezt ugyan is a' mi szegény Hazánk szem-
látomást tapasztalta, és most is sirattya. 'S mit
vesztett volna avval az Ország, ha azok a' gaz
Németek, kik elsőben hozták-bé közinkbe azt
a' nagy szakadást, és fok testi, lelki veszedel-
met, az említett törvény szerént fűfibe bortsát-
tattak volna? 'S hogy ezt szabad, 's kell tsele-
kedni, maga Kálvin János is erősen vitat'a Szer-
vetus ellen, 's végbe is vitte, hogy Szervetus
mint Sz. Háromság-tagadó Gyenevában elevenen
meg-égettetett, a' mint ezt több másokkal ed-
gyütt bőven meg-mutatattya ezen nem rég' Budán
költt könyvetske: *Censura Tentaminis Demonstrationis
Trium Propositionum*. Elő-hozatattnak ott

meg-szakadozván, 's két Királyt választván, az edgyik fél t. i. Szápolyai Jánost, a' másik pedig I. Ferdinándot, mind edgyiknek nagyobb gondgya volt

Kálvinnak tulajdon szavai; én pedig itt előadom egy más Fő Kálvinistának szavait, melyek éppen minket illetnek: „Magistratus Officium est, ab ovibus lupos arcere. Illa enim diabolica libertas est, quæ Poloniam, & Transsylvaniam hodie tot pestibus implevit: illam, quam tu vocas conscientiarum libertatem, ego quaqua verius patens exitium appello: hujusmodi ergo pestes, ubi ex Dei verbo judicati fuerint, a Magistratibus coercendos censeo: quod si apud vos, & miseros Transsylvanos tentatum saltem esset, non essetis in eam conditionem redacti, quam ego ipso Mahometismo nihilo minus miserabilem judico, & tempus ipsum ostendet.” Ita Beza Epis. Theologica ad Andream Dudicum Anni 1570. — — — — Az Erdélyiek is, a' Zsidók, vagy is Szombatosok ellen, kiknek vallása egyenesen az Unitáriusokébúl, valamint ezeké a' Lutheránosok - 's Kálvinistákébúl származott, azt a' végezést, 's törvényt tették, hogy minden ingó, és ingatlan javokat magok személyekre nézendőket, fejeket pedig redemptibiliter amitállják. Approb. P. I. Tit. 4. Art. 1. — Minémű végeztéseket, 's törvényeket tettenek legyen ezek a' tűz-okádó Tolerantisták több helyeken a' Pápiszták ellen, arrúl jobb halgatni, mintsem szólani, de őket is kérem, hogy inkább halgassanak, ha Filozofusok maradni akarnak, 's minket több illyeseknek ki-fakasztására, vagy is magunk megmentésére ne kényszerítsenek. — A' mit pedig

a' *Regióra*, mintsem a' *Religióra*, az igaz hirnek fenn-tartására; 's mind edgyik inkább azon aggódott, hogy a' maga ellenséginek, mintsem hogy az Anyaszent-egyház' ellenséginek mennél hathatósban ellene állhasson; 's kivált a' hatalmasb' Fő Rendeknek edgyik sem mert véteni, 's mind edgyik inkább azon mesterkedett, hogy őket magához hódítsa, mintsem hogy az 1525. Eszt. Ország-Gyűlésnek 4. Tzikkelye szerént meg-égetesse. — Hogy az új Evangyéliom, melyet Luter Német-Országban a' véka alól ki-húzott, Magyar- és Erdély-Országban az ő bódogulását leg-inkább a' Mohácsi veszedelemnek, és az azután következt két Királynak, u. m. Szápolyai Jánosnak, és I. Ferdinándnak egymással való veszekedésének köszönheti, azt magok sem merik tagadni, 's nyilván megvallyák a' Prótestáns Irók. *Benkö in sua*

az itt kérdésbe vett 1523. E. 54. Tzikkely ellen, melly által a' Luteránosok mint nyilván való Eretnekek, és a' B. Sz. Máriának ellenségi halálra ítéltettek, Györfi József vetett a' lába, arra meg-felelnék Luternek tulajdon Könyvei: Tom. 4. Witt. fol. 363. *Kirchenpossil auf II. 2. 3. Geburttag 's a' mit azokból elő-hoz Damiani in Apodixi p. 94. mellyekből ki-tettség, hogy Luter maga leg-nagyobb ellensége volt az Isten' Anyának. Györfi is nem igen mesztze esett a' maga' fájátúl.* M 3

Transylvania T. II. p. 124. Schmeitzel de de Statu Ecclesiae Lutheranorum in Transf. p. 36. és Bod Péter az ő Egyházi Historiájában, melyet 1777. E. Bazileában Magyar nyelven illy név alatt ki-adott: Az Isten' vi' ézkező Anszentegyház' állapotjának Historiája, melyben a' 461. öld. ekképpen ír: „Terjedett a' változásra „ való alkalmatosság kivált a' Luther' „ könyvei által; melyeket elsőben hoz- „ tanak bé a' Kereskedők, 's azután a' „ tanulók is. Magyar - Országban már „ MDXXV. Ezt. kemény végezést adta- „ nak vala ki ezek ellen, hogy a' Lu- „ theránusok az Országból ki-szaggat- „ tassanak, és valaholott találtathatnak, „ szabadojsan meg fogattassanak, 's meg- „ égetessenek akár Ekklésiai, 's akár „ Politziai emberek által. De a' Mohá- „ tsi veszedelem következvén MDXXVI „ dik Eszt. a' kik meg-maradtak vólt „ az Urak közzül, fokban réformálódtá- „ nak. A' Királyok is veszekedvén az „ Ország felett, az alattok valókhöz en- „ gedelmesek vóltanak. “ — Ezek- „ nek mindgyárt utánna veti Bod Péter: „ MDLX dik Esztendő tájban majd egész „ Magyar - Ország a' Reformátia, és Lu- „ terana vallást követte. “ De ez ugyan minden hitel felett való, a' mint még an- „ nál is inkább az, a' mit Szentiványi után

két Prótestáns Író fel-jegyzett, hogy 1559. Eszt. tájban, 's minekelőtte a' Jézsoviták bé-jöttek volna, nem volt Magyar-Országban több Római Katolikus Mágánás háromnál, 's Nemes ember alig volt egynéhány. „Klanitius in Christiana seculi XIV. per Hungariam in „Religione Tolerantia p. 17. és Preliminarien zu einer historisch-kritischen „Untersuchung über die Rechte, und Freyheiten der protestantischen Kirche in Ungarn 1790. S. 19. “ — Ennek a' nagy mondásnak meg-hamisítására szolgálni fog a' következendő Tzikkely, mellyben rövideden elő-adának azok az Ország-Gyűlésbéli Tzikkelyek, mellyek éppen azon idő tájban tétettek a' R. Kat. Religyió mellett a' Királynak, és az Ország' Rendeinek köz-akarattyaival, és minden leg-kissebb ellen-mondás nélkül, minémű ellen-mondás utóbb tétetett az 1648. 1647. és 1791. Esztendőbéli Tzikkelyek ellen.

XII. TZIKKELY.

Rövid sommája azoknak az Ország-gyűlésbéli Tzikkelyeknek, melyek a' R. K. Religiónak helyre-állításáról, vagy el-rontásáról tétettek.

I.

ALIG szünt-meg csak egy kevesé is az a' fok külső, 's belső háború, melly Magyar, és Erdélyi - Országot a' Mohácsi veszedelemtől fogva csak nem fonákú fel-forgatta, 's utolsó pusztulásra juttat-ra (115), azonnal még minekelőtte a

(115) Itt egy bizonyos ellen-vetéskét kell láb alól el-taszítanunk. Igaz ugyan, hogy előbb is néha kemény tsapásokkal sújtogatta az Isten a' Magyarokat, kivált a' Tatárok által, mellynek is az okát maga IV. Béla Király az ő Diplomáiban főkép' a' Magyarok' büneinek tulajdonította, 's annak, hogy a' régi ájtatosságban, u. m. a' Magyaroknak az ő Nagy Aszszonyokhoz, 's hatalmas Pátronájokhoz-való ájtatosságban olly nagyon meg-fogyatkoztak, a' mint is azért Béla a' Tatároknak el-távozása után leg-első gondját (mint két Prótestáns Író is, u. m.

békeféség, 's tsendeféség tekélltetefen talpra állott volna, fő gondgyokat, és szorgalmatoféságokat arra fordították Magyar-Orfszág' Rendei, hogy a' régi Magyar

Hanner, és Smal említi felöle) arra fordította, hogy a' B. Sz. Mária' tífzteletét újra helyre állítsa, 's ez által Mária' Orfszágát is mintegy újéletre hozta. — De az is bizonyos, hogy mind addig olly erőt nem vehettek a Magyarokon az ő ellenségeik, úgy el-nem nyomhatták, el nem gázolhatták őket, mint mikor Mária' fzolgaiból Mária ellenségivé, 's egyfszer'smind ellenségeiknek tsak nem örökös rab-fzolgaivá lettek, és tsak nem arra az ebek' harmintzadgyára jutottak, melyre jutottak az szemünkre hánytt Görögök, midön a' Pápiſta hittül el-pártoltak, mely nélkül lehetetlen az Iſten' Annyának is tetfszeni. Az is bizonyos, hogy a' mely Királyaink leg-különöfſeb' ájtatofsággal lángadoztak a' mi Nagy Afzfzonyunkhoz, ugyan azok alatt böldogult leg-jobban Máriai Orfszágunk, t. i. Sz. Iſtván, Szent László, I. Lajos, és I. Mátyás alatt; 's nem is hamaráb', hanem tsak éppen akkor kezdett ifmét újra valamennyire épülni, böldogúlni, mikor fokban a' Magyarok közzül, és a' Fő Rendei tsak nem minnyájan a' régi Kereſztény Magyar hitre, 's ájtatofságra megint viſzfzátérttek mely történt, (a' mi tsudálatos) a' Linczi békeſég-kötés után. — Ezt akarám azonban barátságoſan válaſzolni arra, a' mit Györfi Józeſ az ő *Napra forgó Virágjában* a' 85. §. alatt előmbegördített, mely Virág helyett ím' én is egy ſzép Napra, 's Hóldra forgó Virágotskával kívántam néki kedveſkedni; a' Napon én is értem az igazság' napját ſzint úgy, mint ő; a' Hóldon

hit, a' Római Katolika Religyió ismét helyre - állittasék, és az nem rég' támadott, 's más idegen Országokból Magyar Országba is be-orozkodott új vallások, 's mindenféle tévelygések Apostoli, Máriai Hazánkban ismét ki-gyomláttasának.

II. Bizonyságot, és pedig tagadhatatlan, 's minden Historikusok' bizonyoságinnál többet nyomó bizonyyságot téznek errül azok a' fok szép Ország-gyűlésbéli Tzikkelyek, mellyek e' végre téettek, 's Törvény-könyvünkben örök emlékezetre fel-jegyeztettek; nevezet sze-

értem az Istennek szent Annyát, azért, mivel valamint a' Hóld minden fényességét a' naptól veszi, úgy Mária is minden fényességét, minden ditsősségét, szentségét, és boldogságát az Istentől vette e' földön, és veszi a' mennyégben, 's valamint a' Hóld' fényessége meg-nem homályosítja a' Nap' fényességét, úgy a' B. Sz. Mária' fényessége is meg-nem homályosítja az Isten' fényességét, el-nem lopja az Isten' ditsősségét; 's valamint a' Nap néha egyenesen maga, néha a' Hóld által világosít, és segít bennünket, úgy az Isten is néha egyenesen maga, néha az ő Sz. Anya által nyújtja nekünk az ő mennyei világosságát, és segítségét. Ezt pedig még a' leg-együgyűbb Pápista is tudja; még is Györfi nem tudja? 'S ezért mer újjabban Bálványozó nevet az egész Pápistaságnak a' homlokára sütni? — 'S nekünk erre ne is szabad legyen válfazolnunk? mikor másoknak minden szabad? — — —

rént az 1548. E. Ország-Gyűlésnek 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. és 13. Tz. az 1550. E. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. Tzik. — 1552. E. 7. Tz. — 1553. E. 7. 8. 9. Tz. — 1554. E. 7. Tz. 1556. E. 25. és 26. Tz. — 1557. E. 10. és 11. Tz. — 1563. E. 31. és 32. Tzik. 1604. E. 22. Tz. mellyeknek én itt Magyarúl csak rövid sommáját adom elő.

III. Az 1548. esztendőbeli Ország-Gyűlésben minnyájan az Ország' Rendei egy szívvvel, lélekkel (*omnes Ordines, & Status Regni, una voce*) ő Felsége' intésére azt a' végezést tették, hogy az Isteni tisztelet, és a' Religyió a' régi mód szerént helyre állíttassék, és az eretnek-ségek mindenfelől ki-irtassanak (116): új Püspökök, Prépostok, Apáturak, 's más Lelki Tanítók tétefsenek: a' Püspökök-től új iskolák fel-állíttassanak: a' Világiaktól az Egyházi jószágok vissza-adatassanak: a' világiaknak meg-tiltassék, hogy magokat a' Papok' hivatallyába ne ártsák, hanem a' Religyió' tanítását, vagy is réformálását a' Püspökökre, 's tőlök rendeltetett Papokra bízzák; az engedetlenek pedig meg-büntertessenek: az

(116) „*Imprimis quoad negotium Religionis omnes „ OO. SS Regni una voce sentiunt, cultum Divi- „ num & Religionem ad pristinam normam esse redi- „ gendam & hæreses und que tollendas juxta admoni- „ tionem Suae Regiæ Majestatis.*“ Art. An. 1548.

Anabaptisták, és Szakramentáriusok (úgy neveztettek akkor a' Kálvinisták) az Országból ki-űzettefennek: 's mind ő Felsége, mind a' Római Tsászfár a' Szentséges Római Pápánál sürgefsék, hogy az hitben támadott kérdéseknek, 's versengéseknek el-igazítására mennél hamarább közönséges Egyházi Gyűlés tartassék. A. 1548. Art. 5. 6. 8. 10. 11. 13. (117).

IV. Az 1550. E. Ország' Gyűlésében ő Felsége' intésére ismét azt végezték az Ország' Rendei, hogy a' Katolika Religyió, melly a' sz. Atyáknak régi tanítása szerént régtől fogva az egész Kereszténységtől jóvá hagyattatott, mindenütt az egész Országban helyre állíttassék, az eretnekségek mindenütt ki-irtassanak, 's az Orzágnak minden Rendei a' Római Katolika A. Sz. Egyházhoz (melly soha tévelygésbe nem esherik) ragaszkodgyanak, hogy így igaz állhatatos edgyefség legyen az Ország' Rendei között, 's a' Felséges Úr Isten' irgalmasága naponként bővebben terjedgyen az

(117) Ezeket a' Tzikkelyeket, ha tudsz Deákul, egészen láthatdza a' Magyar Törvény-Könyvben, 's egy részént oda-fellyebb a' X. Tzikkelyben, hol a' Püspökök' hatalmárul vagyon a' szó.

Országgra (118). Ezt pedig leg-inkább a' Pöspökök az ő hivatalyok szerént végbe vinni igyekezzenek, magok is mind ízóval, mind példával tanítván, mind pedig az ő

(118) „ Porro quod Majestas Sua diserte simul
„ & pie fideles suos hortari dignata est ad unio-
„ nem fidei, & religionis: agnoscunt in hoc
„ quoque OO. & SS. Regni singularem in Deum
„ Optimum Maximum Regiæ Majestatis pietatem,
„ & in Subditos Clementiam. “

§. 1. „ Arbitranturque secundum paternam, &
„ benignam admonitionem Sux Majestatis eniten-
„ dum esse omnibus modis: ut Sancta, & Ca-
„ tholica fides, ac religio, Deique Optimi Ma-
„ ximi cultus (juxta veterem SS. Patrum do-
„ ctrinam) longo tempore per universum orbem
„ Christianum recepta, atque approbata ubique
„ in Regno restituatur:

§. 2. „ Evulsisque undique hæresibus, & impiis
„ doctrinis, Sanctæ Romanæ, & Cath. Ecclesiæ (quæ
„ unica est, & sibi perpetuo constans errare non
„ potest) omnes ex omnibus Ordinibus, & Sta-
„ tibus Regni perpetuo adhæreant, ac velut
„ membra in unum corpus conglomerentur, ut sic
„ vera, & solida animorum conjunctio, unioque
„ in Regno, & exinde Dei Optimi Maximi mi-
„ sericordia indies magis augeatur. “ An. 1550.

Art. 12. — Ebből a' Tzikkelyből egyszer-'s-mind észre lehet venni, hogy lehetne az igaz Uniót, vagy is edgyességet helyre állítani, mellynél semmi sem lehetne hasznosabb a' Magyaroknak. Igen szépen szól erről egy új Könyvetske is, melly nem rég Budán költ illy név alatt: *Celestis-
ma Filiorum Regni.* Buda 1791. Bezzeg teli va-

Vikáriusaik, 's a' Vitze-Esperestek, Plébánosok, Kontzionátorok által taníttatván a' népet a' sz. Atyáknak, és a' Katolika A. Sz. Egyháznak régi tanítása szerént, 's az ő el-tévelyedett juhaikat a' tévelygésből, 's a' ferétségéből mintegy újra vizsza vezetvén az igaz hitnek világosságára; minthogy pedig a' Püspökök ezen hivatalyokban annak rendi szerént el nem járhatnak, ha a' nép, 's kívált némelly hatalmasb Fő Rendekek nekik nem engedelmeskednek, azért a' világiak minnyájan minden vetekedés, 's viszszáalkodás nélkül engedelmesek legyenek a' Püspököknek, 's az tőlök rendeltetett lelki Pásztoroknak, azokban t. i. mellyek az ISTENT, 's az Isteni tiszteletet illetik, *que ad DEUM, ejusque cultum spectant*, 's az ő tanítások ellen semmi módon rúgoldozni ne mérészellyenek; és a' Hit', 's Religyió' dolgát ne a' magok észéhez, 's tetszéséhez szabják, hanem a' közönséges A. Sz. Egyház' Gyülekezetére bízzák, kinek illendő gondgya lészen arra, hogy a' Sz. Léleknek vezérlése által azokat, mellyeket réformálni kell, réformállyá; azonban pedig minnyájan

gyon ez fok valóságos szép Projektumokkal, 's nem ollyakal, mint ama' gaz Fasciculufok.

magokat a' Katolika A. Sz. Egyháznak régi rendelkezéseihez tartásák, és senki azok mellől el ne álljon. Anni 1650. Art. 12. 13. 16.

V. Az 1552. esztendőbeli Ország-Gyűlésben újjonnan meg-erősítettek az előbbeni két Ország-Gyűlésnek Tzikkelyei, mellyek a' Religyiója nézve tétettek. A. 1652 Art. 7. — Hasonlóképpen az 1553. E. Ország-Gyűlésben, a' hol egyszer'smind az is rendeltetett, hogy a' kik a' Püspökökkel, 's a' többi Papokkal ellenkeznek, azokat kifsebbséggel, betstelenséggel, vagy még nagyobb törvényteleniséggel illetik, vagy kik a' szent Egyházakat meg-szentségtelenítik, rontják, fosztják, ö Pelségérül érdemek szerént törvényesen meg-büntetessenek. A. 1553. Art. 7. — Az 1554. és az 1556. esztendei Ország-Gyűlésben ismét az előbbi Gyűléseknek végeztetési meg-erősítettek a' Religyióra nézve. A. 1554. Art. 7. A. 1556. Art. 25. 26. Hasonlóképpen az 1557. eszt. Gyűlésben, holott az is hozzá tétetett, hogy valamint az Ország Rendei közönségesen azt kívánnyák, hogy az ő régi privilegyiomaik, és szabadságaik sérelem nélkül meg-tartassanak, úgy méltó, hogy a' Püspököknek, 's többi Egyházi személyeknek szabadsági is meg-tartassanak. A. 1557. Art. 10.

VI. Az 1563. esztendőbéli Ország' Gyűlésében ő Felsége' intésére (119) újjolag azt a' végezést tették az Ország' Rendei, hogy a' Religyióra nézve az előbbeni Ország-Gyűléseknek; jelesül az 1548. 1552. és 1554. esztendőbéli Gyűléseknek Tzikkelyei, mellyek *unanimi consensu*, az Orizágnak tellyes meg-edgyezésébül szereztettek, ennekutánna is erősen, és sérretlenül meg-tartassanak, és senki azokat által-hágni ne bátorkodgyék az alatt a' büntetés alatt, melly ottan ki-vagyon szabva. Art. 31. An. 1563. Mivel pedig leg-inkáb' a' Katona Tisztek szokták az másunnan ki-rsapatott, 's el-kergetett Eretnek Tanítókat magokhoz fogadni, 's a' Királyi jószágokban, 's

(119) Melly kegyes, 's ájtatos intését nagyon meg-is köszönték: „SS. & OO. Regni „ Sacrae Suae Majestati pro hac illius clementia, „ & pietate (quæ non minorem de aterna, quam „ temporali ista fidelium Subditorum salute habet „ sollicitudinem) immortales agunt gratias. “ A. 1563. Art. 13.

„ Statutum est, ut omnia, & singula, quæ in „ superiorum, signanter tamen 1548. 1552. & „ 1554. Annorum articulis super negotio Reli- „ gionis publice, & *unanimi consensu* fuerunt de- „ creta, imposterum quoque firmiter, & inviola- „ biliter observentur; nullusque contra ea sub „ poena ibidem statuta, quicquam attentare au- „ deat. “ *ibid.*

várakban

várakban tartani, a' keresztény lelkeknek nagy veszedelmére, azért ő Felsége a' maga Tsászári, és Királyi hivatalláéhoz képest, melly szerént az igaz Religyiót óltalmazni tartozik, az ollyakat törvény szerént meg - büntetni, 's hivatallyokról meg - fosztani méltoztassék. Art. 32. A. 1563. (20).

VII. Az 1604. Esz. Ország' Gyűlésnek Tzikkelyei között is egy találtatik, úgy mint a' 22-dik, vagy is az utolsó, melly a' Római Katolika Religyióról igen szépen, de bezzeg az akkori új vallásuakról nem igen szépen szól; mivel mindazonáltal azon Tzikkely az Ország' Rendeinek meg - edgyezése nélkül tétetett, (*cum i extra Dietam, & sine Regnicolarum assensum adjectus fuerit: Pacif. Vien. ad 1*) a' Bétsi Békesség-szerzésben az el-töröltetett, 's én magam is azt törvénytelennek, és semmi erejűnek tartom. — De ugyan is ezen okra nézve fokban a' Magyar Törvény szerént a' Bétsi és a' Lintzi békeesség-szerzést is törvénytelennek, és semmi erejűnek tart-

(120) 'S mind ezek a' végezések, és törvények a' Királynak, és az Ország' Rendeinek köz akarattával, 's tellyes meg-edgyezésével, és minden kényszerítés nélkül tétettek, a' mint már jelentettem, 's mit jól meg-lell jegyzeni.

N

ryák, mivel t. i. az szintűgy *extra Dietam*, & *sine Regnicolarum assensu*, a' Diétán kívül, és az Országon kívül (Bétsben, és Linczben) 's Magyar-Ország' Rendeinek meg-edgyezése nélkül tétetett (121); 's azután is, midőn a' Bérsi Békesség-szerzés az 1608. esztendő-béli Ország-Gyűlésben, 's az Linczi békesség-kötés az 1647. Ország-gyűlésben újra meg-rostáltatott, az Ország' Rendeinek nagy Részétül ugyan meg-erősítetett, más Része még is az Ország' Rendeinek, jelesül pedig az Egyházi Rend, (melly az Orzágnak fondamentomos Törvényei szerént Sz. István' ide-

(121) Nem is a' Királlyal, 's az Orzággal tétetett ez a' Békesség Bétsben, és Linczben, hanem az első tsak a' Királlyal, és I. Rákóczi Györggyel, 's az ő pártosaival tétetett: „Quandò quidem Sua Majestas Sacratissima pro paterna Sua Clementia nuper exortas in hoc Regno internas dissensiones placidis mediis componere ac cum Illustrissimo Principe Transylvaniae D. Georgio Rákóczi, & sibi adherentibus medio certorum Commissariorum suorum sub certis conditionibus pacem facere clementer dignata fuerit“ &c. Pacif. Lincensis Art. 5. A. 1647. Mind a' kettőnek az oka vőlt pedig az, hogy ez által a' további pusztítás, 's vér-ontás elháríttassék, a' mint nyilván benne vagyon mind a' két Békesség-kötésben: *ut Christiani Sanguinis effusioni parceretur*.

jérül fogva első Rend Magyar - Országban még a' világi dolgokban is, annál inkább az Egyházi dolgokban, 's a' Religyió' dolgában) annak nyilvántságosan ellene mondott, sőt a' Lintzi Békeségnek nem tsak az Egyházi Rend, hanem a' világi Katolikus Uraknak is nagy Részze ellene mondott (122), ezen okra nézve, mondok, valamint Prótestáns Uraimék, sőt magok a' Katolikusok is velem edgyütt az 1604. esztendőbéli Ország' Gyűlésének utolsó Tzikkelyét törvénytelennek, és semmi erejűnek tarttyák, úgy a' Katolikusok is a' Bétsi, és Lintzi Békeség - kötést törvénytelennek, és semmi erejűnek tarttyák, leg-alább a' Katolikusoknak nagyobb, és józanabb Részze; józanabb Résznek pedig a' Katolikusok között, úgy látszik nékem, méltán a' Katolikus Lelki Pásztorokat, és

(122) Hogy a' Linczi Békeségnek ellene mondott az Egyházi Rend több világi Urakkal edgyütt, maga ezen Békeség is ki-jelenti ezen rekesztéssel: *Contradiťt onibus Dominorum, Cleri, & aliorum quorumvis Secularium Catholicorum non obstantibus.* Itt hozzá teszi a' Glossa: Atqui obstat p. 2. tit. 3. & 4. Vide plura in Rubr. Jur. Ung. ad h. a. A' Bétsi Békeség ellen való ellen-mondásról, 's annak hiteles vóltáról láthat-sza C. Ign. Batryáni Ep. Trans. Leges Eccles. Hung. T. I. p. 657.

Egyházi Tanítókat lehet nevezni azokkal az ő juhaikkal, és tanítványaikkal edgyütt, kik a' Mennyei Fő Páfztornak törvénnye szerént, 's az Haza' törvénnyei szerént az ő Páfztoraiknak szavát halgattyák az Egyházi dolgokban, a' Religyió, 's az üdvölség' dolgában, hová tartozandó kétség kívül a' vallásbéli szabadság is, és a' Bétsi, 's Lintzi Békefség-kötés. Ide járúl, hogy mind a' kettő ellen még más fok helyes ki-fogások is vagyon a' Katolikusoknak (123).

(123) Minthogy ezen ki-fogásokat már másfok többen is elő-hozták, 's kivált az utolsó Ország Gyűlése alatt azokrúl fok Könyvetskék is világosságra jöttek, szabad lészén nékem is azokat Historice elő-adnom: Első az, mivel azoknak ellene mondott az első Rend, sőt a' világi Katolikus Rendek is vagy minnyájan, vagy nagyobb részént, 's egész Horvát-Ország, Sklavinia, 's Dálmátzia; 's következendőképpen nem tétettek az Ország' Rendeinek meg-edgyezésével, mint az előbbeni törvények, mellyek ellen ezek tétettek. és mint az Orzágnak fundamentomos törvénnyei szerént szükséges, hogy valami végezésnek törvényes ereje légyen; 2 dik: mivel igazságtalan erő-szakkal tsigáztattak-ki, 3. mivel bizonyos kötések alatt tétettek, mellyeket ők meg-nem tartottak; 4. mivel ők azokkal viszsza-éltek a' Rom. Kat. Religyiónak nagy *prajudiciumára*, nagy rövidségére; 5. mivel az utóbbi 1681. 1687. és 1715. E Ország-Gyűlésekben meg-másoltattak; 6. mivel ellenkező

VIII. Az utolsó 179² esztendőbéli Ország-Gyűlésről, 's az abban engedtetett vallásbéli szabadságról, (mellynek ismét az Egyházi Rend, 's a' Világi Uraknak is nagy Része ellene mondott) szándékkal semmit sem szóllok, (jöllehet sokat szólharnék) hogy senkit megne bántsak. — — — Azt még is halgatással el-nem mellőzhetem, hogy én azt éppen nem tsudálom, hogy Prótestáns Uraimék, 's a' nem-edgyesültt Görög-vallásuak. a' magok' vallások, 's avval egybe kötötett világi hasznok, és előmenetelek körül olly nagyon buzgolódtak; de viszfzontag reménylen, hogy ők sem fogják tsudálni, avagy nékem vétkül tulajdonítani azt, hogy én is lelki ismérerem szerént a' Pápiistákról Pápiistául, és nem Indifferentistául szóllok. —

szokás által leg-alább rész szerént el-töröltettek P. 2. Tit. 2. &c. Mit nyomjanak ezek az Ország' mérő serpenyőjében, azt mások lássák, kikre bízták az Ország', 's a' Religio' dolgát; én ezeket mások után tsak Historice akartam elő- hozni.

XIII. TZIKKELY.

Négy kis Kérdés.

I.

ELSŐ Kérdés: Mitsoda vallású volt sz. István Király? Helvetziai, vagy Aukspurgi, vagy el-szakadott Görög-vallású, vagy Unitárius, az az Magyarúl: Szent Háromság-tagadó volt e'? avagy Római Katolikus, Pápista volt e Sz. István?

II. Második Kérdés: Mellyik az igaz Hit, az igaz A. Sz. Egyház?

III. Mind el-kárhoznak e', kik a' Római Katolika A. Sz. Egyházon kívül vannak? — 'S nevezet szerént a' Luteránosok, Kálvinisták, nem-edgyesültt Görög-vallásuak mind örökké el-vesznek e'?

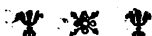
IV. Mitsoda szívvel kell lennünk a' mi szerentsétlen révelygő Atyánk' fiaihoz?

V. Mind ezeket már másutt bővebben meg-rázogattam, u. m. az *első*t az én *Igaz Magyarom'* II. R. I. Szak. VII. Tzikkelyében, melly VII. Tzikkely mindazonáltal ott hibáson V. Tzikkelynek nyomtattatott; 's azonfellyül ugyan

erről nem rég' egy különös könyvetskét adtam ki illy homlok - írás alatt: *Mitso-da vallású volt Sz. István Király?* — A' *másodikat* az *Igaz Magyar'* II. R. I. Szak. két. utolsó Tzikkelyében; — a' *harmadikat* az *Igaz Magyar* I. R. VIII. és X. Tzikkelyében; — a' *negyediket* az *Igaz Magyar'* III. R. V. Tzikkelyében; azért azokat, a' kik ezekről bővebben akarnak értekezni, az itt fel-jegyzett helyekre igazítom; itt mindazonáltal mind a' négyre még is egyszer, de csak igen rövideden kívántam meg-felelni.

VI. Az első Kérdésre tehát sommáson csak azt felelem, a' mit már többszer feleltem, 's meg-is bizonyítottam t. i. hogy Sz. István Király nem más, hanem Római Katolikus, 's Pápista volt, arról elegendő bizonyyságot részen *elsőben* csak az az ő különös tisztelete is, mellyet a' B. Sz. MÁRIÁhoz, és az, mellyet a' szentséges Római Pápához mutatott; (124)

(124) Mind a' kettőről, a' mind mondám már, minden rendbéli, minden nemzetbéli, 's minden vallásbéli Historikusok' bizonyyságot tést-nek; annyi szava-hihető Historikusnak az orra alá pedig csak fittyet hányni, nem józan eszű embernek, hanem csak Győrfi Józsefnek a' dolga, ki 800. esztendőnek forgása alatt az én tudtomra az első, ki Sz. István Királynak a' B. Sz. Máriához - való különös ájtatosságát pisz-

másodszor az töle fondáltatott sz. Márton-hegyi, és más PP. Benediktinusok' Klastromai, sőt még a' Veszprémi Görög Apátság' Klastroma is, mivel akkor NB. a' Görögök is mind Római Katolikusok, Pápiák voltak, Fótzius után ismét viszsza-térvén a' R. K. A. Sz. Egyházzal- való edgyeségre, és attúl csak sz. István' halála után újra el-szakadván; — *harmadszor* a' Magyar Törvény - könyv, és az, a' mit abban sz. István tanított a' sz. Háromságrúl, sz. Péterrúl, a' sz. Misérrúl, sz. Gyónásrúl, Bőjtrúl, 's az meghólt Hivékért- való könyörgésrúl; 4- szer bizonyoságot tévnek nem csak a' Katoli-

kálgatni merte. En ellenem pedig a' többi között azt meri írni az ő *Papra morgó Virágjában* a' 116. lev. „Azt sem hiszszük, hogy Máriasi Istvánon kívül valaha valaki azt állította volna; hogy Sz. István Király a' B. Sz. Máriának Tiszteletére Püspökségeket fundált “ — Bezzeg itt kimutatta, melly nagy Debreczeni Istók legyen a' Magyar Historiában. Hát hallotta e' valaha hírét ezen Magyar Historikus könyveknek: *Inchofferi Annales Ecclesiastici Regni Hungariae. Fridválszki Reges Mariani Laur. Károlyi Speculum Jarvinensis Ecclesiae. Marna Ungarorum Domina, Cassov, 1724.* Mind ezek, és az előbbeni Szintaktikák Historiája is, azt állítják, hogy Szent István a' B. Sz. Mária tiszteletére Püspökségeket fondált. — Még is Győrfi nem hiszi, hogy *Máriasi Istvánon kívül valaha valaki azt állította 's a' t.*

kus, hanem a' józanabb eszű Prótestáns
Írók is mint nevezetesen Heltai, Benkő,
Vindis, Gebhárdi, Tzvittinger (125),
kiknek szavait jó hofszáson elő adtam
az említett kis könyvetskémben: *Mitso-
da vallású volt sz. István*, melly kérdés

(125) Ezeket is megint mind a' pad alá hán-
nya az említett nagy Kritikus. Lásd a' 101. le-
velét, mellynek a' végén azt írja: „*Vajba Má-
„ riási István, és az ő Paj-társai Papok létekre an-
„ nyi Sz. Irásbéli helyeket hozhattak volna helyesen
„ elő; mint a' mennyi Historikusokat bordottak elő
„ helytelenül.* — Nő már most tudgyuk tehát, én
's az én Paj-társom, hogy mind ekkoráig nem
jó helyen kereskedtünk, midőn az Historiából,
's a' Magyar törvényből igyekeztünk azt meg-
mutogatni, hogy Sz. István Római Katolikus
vált, holott ezt a' Sz. Irásból kellett volna
meg-bizonyítanunk, jól tudván azt, hogy Győrfi
's az ő Paj társai a' világi Historikusoknak (kik
tsupa emberek, 's azért nem tsalhatatlanok) a'
régí törvényeknek, 's általlyában az emberi ha-
gyományoknak helyt nem adnak, és semmit nem
hisznek, mi a' Sz. Irásban nintsen. — De val-
lyon, mellyik Testamentomból kellett volna azt
meg-mutatnunk? az Óbút e', vagy az Újbút? —
Kétség kívül az — Óbút, minthogy én Sz. Ist-
vánt Magyarok' Abrahámjának neveztem; vagy
is talán a' Királyok' könyveiből, mivel Sz. Ist-
ván is — Király vált — Lesz is ennekutánna
gondunk erre, tsak előbb ki-kérjük magunknak,
hogy Győrfi, vagy az ő Pajtársai mütassá meg
a' Sz. Irásból, hogy Sz. István Király valaha a'
világon vált 's a' t.

úgy is inkább csak neveltségre, mintsem
hosszasb' feleletre méltónak lenni látszik;
csak hogy némelly náthás Prótestáns Irók
még is azt merték állatni, hogy sz. Ist-
vány Király közeleb' sántikált ő hozzá-
jok, vagy leg-alább a' Görög-hitüekhez,
mintsem a' Pápistákhoz; még pedig ezen
állatásoknak támogatására mindenféle ká-
kombákomot elő-hordanak: de mi azt
mind merő fűhöz-fához-való kapaszkodásnak,
vagy is fábúl tsináltt vas-karikának tartjuk — Avval pedig éppen egy
kukkot sem nyernek, ha Göröggé teszik
Sz. Istvánt, mivel a' Görögök is akkor
mind R. Katolikusok, 's Pápisták voltak.

VII. A' második kérdésre hosszasa-
son meg-felelnek a' mi Polemikusaink,
's a' többi között Magyar nyelven ama'
Magyar Tzitzeró Pázmány Péter (126) az

(126) Pázmánynak a' szép ékes Magyarságát
még a' Prótestánsok is ditsérik, kinek is az én
ítéletem szerént még eddig senki sem hágott a'
nyomába. Hanem hogy élesen írt a' Prótestáns
Atyafiak ellen, az igaz, de azt sem lehet ám
tagadni, hogy elsőben ők kezdtek, 's főkép'
maga Luter, olly erős tormát törni az orrunk
alá; 's általlyában szólván, ők kezdtek minket
abajgatni, 's a' mi Religiónkban, mellynek bir-
tokában voltunk, bolygatni, úgy hogy mi kén-
telenek voltunk magunkat a' mi újonnan táma-
dott ellenségeink ellen védelmezni, mint p. o.

ő Kalaúzzában; én rövideden most is csak azt felelem, a' mit már mászor feleltem: Mellyik legyen az igaz hit, vagy is az igaz A. Sz. Egyház, (melly az igaz hitet tarttya, 's taníttya, 's mellytől minden embernek meg kell tanulni azt, mellyik legyen az igaz Hit) azt az én ítéletem szerént leg-könnyebben, 's egyszer 'smind leg-fundamentomosabban lehet meg-ismérni, és meg-mutatni, ha vizsgál-megyünk egyfelől *az Kristustól fondáltatott A. Sz. Egyháznak eredetére*, másfelől pedig *az abból ki mentt, attól elszakadoet újabb Gyülekezeteknek eredetére*.

VIII. Mondom elsőben: ha vizsgál-megyünk *az A. Sz. Egyház' eredetére*. Ebből először meg-ismérjük, és meg-múráthattjuk a' Kristus' Istenségét, u. m. az róla fokkal előbb tett, 's rajta mind

én is néha a' Magyar Kurir ellen, 's most Győrfi ellen 's a' t. Azt tarttyák ugyan némellyek, hogy az olyan tsípös írás semmit sem használ a' tévelygőknek meg-térítésére; de leg-aláb' használ hitünk' ellenséginek, 's tsúfolóinak meg-szégyenítésére, 's meg-alázására, kik egyébránt éppen mód nélkül patzkáznának rajtuk; hitünk' tselédgyeinek pedig, *domesticorum fidei*, az igaz hitben-való meg-erősítésére, 's némü-némü vizsgálására, kik különben néha nagyon el-keferednek; avagy meg-is tántorodnak.

egy pontig bé-tellyesedett Prófétziákból, és az tőle, 's az ő Tanítványi által tett sok tagadhatatlan tsudákból, p. o. Lázárnak halottaiból való fel-támasztásából, 's K. U. tulajdon fel-támadásából, a' Keresztény hitnek az Apostolok által lett tsudálatos ki-terjesztéséből, 's azokból a' sok számtalan tsudákból, melyeket az Apostolok a' Keresztény hit' igazságának, 's isteni-vóltának meg-bizonyítására szüntelen, 's az egész világ' izeme' láttára tselekedtek, 's melyeket okosan tagadni, vagy tsak kérdésbe is venni semmiképpen nem lehet.

IV. Másodszor: ha az A. Sz. Egyház' eredetére vissza-tekintünk, megismérjük, hogy K. U. az ő, erős köfszálon építettett A. Sz. Egyházának megígérte, hogy soha azon a' Pokol' kapui erőt hem vesznek, 's az ő Fő Páfztorinak, 's Tanítóinak is, u. m. az Apostoloknak, 's az Apostolok' rend szeréntvaló Következőinek (127) azt ígérte, hogy soha őket el nem hadgya, hanem NB. „usque in consummationem saeculi,“ világ-végezetig, *omnibus diebus*, minden nap' mindenkor vélek léfzen, 's a' vi-

(127) Kik között még azonfellyül Sz. Pétert különös ígérettel, 's hatalommal fel-tisztelte. Sz. Luk. XXII. 31. 32.

gasztaló sz. Lélek is, az igazság' lelke
in ætérnum, örökké vélek léfzen, és őket
 minden igazságra tanítja, 's azt hagyta
 nekik, hogy ők is másokat, és minden
 Nemzeteket mindenekre, 's NB. nem
 csak némelly *fundamentomos Tzikkelyek-*
re, mint némellyek szokták mondani,
 hanem *omnia*, mindenekre, melyeket
 ő mondott, és parantsolt nekik, taní-
 tsanak; az ő juhainak pedig azt hagyta
 K. U. hogy az ő Pásztoraiknak, kik az
 ajtón mentek-bé, 's nem máshunnat hág-
 rak-bé hozzájuk) engedelmeskedgyenek,
 azok' szavát halgassák, és fogadgyák,
 kiket azért adott K. U. hogy ne legyünk
 habozó kisdedek, és ide 's tova ne vi-
 tettefünk a' tudománynak minden sze-
 lérül az emberek' gonossága által, a' té-
 velygésbe ejtő álnökság által; 's hogy az
 hamis Prófétáktól, kik néha juhok' ru-
 házatiban jönnek hozzánk, meg-ne tsalat-
 rafsunk, az örök veszedelemre ne ragad-
 rafsunk, mint azok, kik inkább' hisznek
 az hamis, mintsem az igaz Próféták-
 nak (128),

(128) Mi fog végtére mind ezekből következni,
 majd meg-halljuk, hanem még előbb némellye-
 ket előre kell botsátani.

X. Ezekbül világosan ki-lehet hoznunk *elsőben* az A. Sz. Egyháznak (129) tsalhatatlanságát, *infallibilitatem Ecclesie*; *másodszor* az A. Sz. Egyháznak fogyhatatlanságát, 's világ-végezetig-való megmaradását: *indefectibilitatem Ecclesie*, *harmadszor* az A. Sz. Egyháznak láthatóságát *visibilitatem Ecclesie*, mivel t. i. a' Pásztoroknak az ő juhaikat látniok, és ismérniük kell, 's a' juhoknak is az ő Pásztorokat ismérniük, és halgatniok kell; ha pedig mind a' juhok, mind a' Pásztorok láthatók, tehát az egész A. Sz. Egyház látható, úgy mint melly nem másbúl, hanem a' KRisztustúl rendeltetett Pásztorokból, és a' KRisztus juhaiból áll. — Ide járúl, hogy K. U. világosan megmondotta azt, hogy az ő hegy tetőn helyezett városát senki el-nem rejtheti, 's hogy az igaz hitnek világossága minnyájoknak, kik az ő házában vannak, világoskodik, és hogy azt senki a' véka alá nem teheti, és hogy azt soha a' sötétség meg-nem fogta, *& tenebra eam non comprehenderunt*, 's következendőképpen az igaz A. Sz. Egyház, az igaz hit soha láthatatlan nem volt, egyéb' tsak azok-

(129) Erityük itt mindég az KRisztustúl fondaltatott A. Sz. Egyházat; 's még meg-nem határozzuk, mellyik légyen az.

nak, kik szán - szándékkal vakoskodni akartak, és senki azt láthatatlanná nem teheri, még a' pokol kapui sem.

XI. Hanem már most az a' Kérdés, mellyik legyen ez az A. Sz. Egyház? eza' hit? — Még magok a' Prótestánsok is meg-engedik azt, 's maga Kálvin János is nyilván írja, hogy eleinten a' Római Katolika A. Sz. Egyház volt az igaz A. Sz. Egyház, és hogy az volt az igaz hit, mellyet az tartott, és tanított. — De ha a' R. K. A. Sz. Egyház eleinten volt az igaz A. Sz. Egyház, most is az; mivel az igaz A. Sz. Egyháznak meg-ígérte K. U. hogy mindég világ-végezetig az fog maradni. — Úgy de azt azt mondgyák a' Prótestánsok: igen is eleinten a' R. K. A. Sz. Egyház volt az igaz A. Sz. Egyház, 's valami 300. mások szerint 400. 500. esztendeig épen meg-tartotta az igaz hitet; hanem azután kezdett lassan-lassan az igaz hit mellől el-lépni, és mindenféle tévelygésekbe keveredni. — De ezzel a' fogással nyilvánságosan szembe szöknek Evangyelikus Uraimék az Evangyéliommal, és tserben hadgyák K. U. ígéretit: ha ez igaz, tehát nem igaz az, a' mit K. U. mondott, hogy soha a' pokol' kapui erőt nem vesznek rajta, u. m. az ő A. Sz. Egyházán, mert ím, a' mint ők mondgyák, 300. vagy 400. 500. eszten-

dő múlva erőt vettek rajta a' pokol'kapui: az sem igaz, a' mivel K. U. az Apostolokat, 's az Apostolok' következőit fel-bíztatta, hogy világ-végezetig mindennap vélek léfzen, mert csak valami 300. vagy 400. 500. esztendeig (bizonyosan magok sem tudgyák, hogy meddig) vólt vélek, azután pedig el-hagyta őket: az igazság' lelke sem maradt vélek örökké, hanem csak 300. vagy 400. 500. esztendeig, azután pedig el-hagyta, az hamisság' lelkétől meg-győzettetni hagyta őket: az sem igaz hogy az ISTENNEK hegy-re-tőn építtetett városát senki el-nem rejtheti, mert valaki azt el-rejtette, láthatatlanná tette, 's az igaz hitnek világosságát a' véka alá tette, még azt onnan valami 1000. esztendő múlva nem tudom Luter e', vagy Kálvin, vagy Szoczinus, avagy most utóbb Volter, Ruszszó, vagy más valaki ki-húzza.

XII. Tsak ebből is elegendőképpen meg-ismérheri ki-ki, a' ki meg-ismérni akarja; hogy valámint eleinten 300. 400. 500. esztendeig a' R. K. A. Sz. Egyház vólt az igaz A. Sz. Egyház; és az a' hit, mellyet az tartott, és tanított, vólt az igaz hit; úgy most is nem más, hanem a' R. K. A. Sz. az igaz A. Sz. Egyház, melly az elsőtől egyenesen származik, melly egyenes származása nyilván meg-bizonyodik

bizonyodik a' Római Pápáknak, az az :
a' R. K. A. Sz. Egyház' Fő Pásztorainak
Successiójából, vagy is rendszerént-való
következéséből.

XIII. Ugyan is ezekből következés-
képpen azt is által-láthattuk, hogy tehát
az Aukspurgi, és Helvetziai Ekkleziá, *melly* a' R. K. Ekkleziától el-szakadott,
és az Aukspurgi, vagy Helvetziai, vagy
akármelleyik más vallás, *melly* a' Római
Katolika hittel ellenkezik, nem igaz hit.
De ezt még nyilvánban által-láttuk, ha
másodszor, a' mint jelentettem, az Rom.
Kat. A. Sz. Egyháztól el-szakadott Ek-
kleziáknak, vagy is Társaságoknak ere-
detére visszamegyünk, *mellyből* meg-
ismérjük: *elsőben* azt: hogy az ő Ekkle-
ziájok új Ekkleziá, akár hogy akarják
is eziránt ők magokat szépíteni; *melly*
csak a' XVI. Században állott-fel; 's kö-
vetkezendőképpen még 300. esztendő-
sints; 2-szor azt: hogy az ő Ekkleziá-
jok nem ISTENTől vagyon, és nem at-
tól az KRISztus által fondáltatott, és an-
nyi ígérekkel fel-ruháztatott Ekkleziá-
tól származik, hanem attól inkább el-sza-
kadott; 3-szor azt: hogy ezeknek az új
Ekkleziáknak, 's új-vallásoknak Szerzői
nem voltak ISTEN' emberei, hanem fes-
lett életű, 's rossz erkölcsű emberek vol-
tak, mint magok a' Prótestánsok sem ta-

gadhattyák; 4-szer: azt hogy nem a' jó lélek-
rül, nem az igazság', jámborság', szentség',
lelkéről, hanem a' fajtalanságnak, ke-
vélységnek, szabad életnek lelkéről 's a'
t. vezéreltettek, 's izgattattak arra, hogy
a' R. K. A. Sz. Egyháztól el-pártollya-
nak, új vallást kohollyanak, mellyet nem
az ISTEN, hanem a' test, és vér jelen-
tett, és ajánlott nékik; 5-szer azt: hogy
az első Luteránosok, 's az közülök ke-
rkedett Kálvinisták előbb mind R. Kato-
likusok, 's Pápisták voltak, 's valahol
vannak most Luteránosok, Kálvinisták;
Magyar, Német, Frantzia- Országban,
Ángliában, Holláudiában, Svétziában,
Dániában 's akárhol, azoknak az ő Eleik
mind egy szálig R. Katolikusok voltak,
's mi közülünk mentek-ki, és pedig min-
den helyes, és elegendő ok nélkül (130);
6-szor azt: hogy azért mentek-ki közzü-
lünk, mert nem voltak közülünk valók;
7-szer azt: hogy az első Réformátorok,
és Réformátusok többnire mind feslett
életű, gonosz erkölcsű emberek voltak,
úgy hogy csak edgyetlen edgyet sem tu-

(130) Mondom: minden helyes, és méltó ok
nélkül; mert valami okát ugyan csak adgyák el-
szakadásoknak, de az nem egyéb, hanem csak
fogás, hamis vádolás, mint már másutt meg-
mutattam.

dunk közzülök, a' ki jámbor, szent életű ember lett volna, 's még magok sem mertek még edgyet is az ő Ekkleziájokból kanonizálni, vagy csak a' kalendáriumba is bé-szúrni, még Lutert, vagy Kálvint sem; 8-szor azt: hogy az tőlök úgy neveztetett Réformátzió nem volt igaz Réformátzió; mert egy az, hogy a' Réformátzió' dolga nem őket illette, nem ő reájok bízattatott az ISTENrül; más az, hogy ők csak ki-felé réformálták az Ekkleziát, nem a' konkolyt, hanem a' búzát gyomlárták-ki, nem a' roszszat, hanem a' fok jót rontották-el, és minden feslettségre tellyes szabadságot adván, az embereket nem jobbakká, hanem roszszabbakká tették, mint errül Luter maga is panaszkodott; 's nem különben Kálvin János is kivált az első Prédikátorok ellen, kik a' többieket is tanították mind szóval, mind példával (131); 9-szer azt: hogy semmiképpen nem lehet jó fa az, melly illy roszsz gyümölsőket termett, 's mellyet az ő gyümölsőirül olly igen, igen világosan lehet meg-ismérni s a' t. 's a' t. 's a' t. — 10-szer, és

(131) Errül bővebben láthatósza az Igaz Magyar I. R. X. Tzik. holott Luternek, 's Kálvinnak fáját bizonyosságát elő-állítottam.

végére mind ezekből egy szóval minden józan eszű, és jó szívű, 's jó lelkű ember (132) elégségesen meg-ismérheti, hogy az Aukspurgi, 's Helvetziai Ekklézsia, vagy is Vallás nem igaz Ekklézsia, nem igaz Vallás, 's hogy az következendőképpen az embert nem az örök üdvösségre, hanem az örök veszedelemre vezeti.

XIV. Tsak azt vetem még utánna, hogy magok a' Prótestánsok is, az az: nem tsak magok a' a' Pápisták, hanem még a' Prótestánsok is azt tartják, hogy a' Pápista hitben is lehet üdvözülni, 's erről már többször nyilván való vallást tettek; ilyen vallást tett nevezet szerint az Helmstädi Fő-Iskola, midőn Erzsébet Kristina, a' mostani Felséges Királyunknak a' Nagy Annya, vagy is inkább ennek az ő édes Attya ezen kérdést elejébe terjesztette, hogy ha lehet e' a' Római Katolika hitben üdvözülni? mikor t. i. VI. Károly Ts. az említett Erzsébet Kristina Hertzeg-Afszsonyt házas-társul kérte, de úgy, hogy ha a' Rom. Katol. hitre tér. Mellyből világosan az következik, hogy a' Pápista hitben bizonyosabb, 's

(132) A' meg-átalkodott szívű emberek, tudgyuk, hogy magának a' Jézus Krisztusnak prédikálására sem tértek-meg.

bátorságosabb lehet az ember a' maga' üdvössége felől, mintsem a' Luterános, vagy Kálvinista vallásban; már pedig hol az örök üdvösség forog kérdésben, ott kétség kívül inkább azt kell választani, vagy meg-tartani, a' mi bizonyosabb, és bátorságosabb, mintsem azt, a' mi bizonytalan; a' mint is ez már többeket az üdvösségek felől szorgalmazkodó Prótésztańs Atyafiak között arra hírt, hogy oda hagyván az üdvösségnek bizonytalan úttyát, inkább a' bizonyosabb, és bátorságosabb útát választottrák (133), és vallyon nem méltán e'? — — — Ide járúl, hogy jóllehet magok között még senkinek sem merték szent nevét költeni a' Prótésztańsok, sz. Istvánt még is, sz. Lászlót, 's in *Apoloigia Confessionis Augustanae* sz. Domonkos, sz. Ferentzet, sz. Antalt, kik mind

(133) Mint most leg-közelebb B. Podmaniczki kevés idővel halála előtt. — Bezzeg a' Pápiák között edgyet sem tudunk, ki halálos ágyában a' Luterános, vagy Kálvinista vallásra tért volna, jól tudván, hogy abban könnyű ugyan élni, de nem jó meg-halni; ollyat sem tudunk, ki valami világi Koronáért is el-tserélte volna a' Rom. Katolika Religyióját; vagy is azért hogy Királyné, vagy Császárrá, vagy Királynévá, Császárnévá lehessen, Luteránosá, vagy Kálvinistává lett volna.

R. Katolikusok voltak, ők is szenteknek nevezik; 's ezzel nyilván meg-vallyák, hogy tehát a' R. K. A. Sz. Egyházban, 's a' Római Kat. hitben Szentségre, 's örök üdvösségre juthat az ember. — 'S csak ez az egy is méltán a' Katolikusokat a' Katolika hitben meg-erősítheti, a' Nem-katolikusokat pedig arra a' hitre, mellyben az ő tulajdon vallások szerént annyi fok szent emberek éltek, és meghóltak, 's éltekben olly nagy szentségre, hóltok után olly nagy ditsősségre, 's bódogságra jutottak, 's mellytől őket némelly hamis Próféták, kik közzül egy sem volt szent ember, el-idegenítették, ismét vissza téríthetné. — Adná a' Felséges Ur ISTEN!

XV. De vallyon, hát, kik a' R. K. A. Sz. Egyházban nintsenek, nevezetesen a' mi Luterános, 's Kálviniista Aryánkfiai, mind el-kárhoznak e'? — *Ez a' harmadik kérdés.* De erre én is azt kérdelem: hát azok a' kik Krisztusba nem hisznek, kik a' Krisztus' istenségét nem hiszik, vagy is, kik a' Keresztény hitnek tőlök úgy neveztetett fundamentomos ágazatit nem hiszik, mind el-kárhoznak e'? — Mit felelnek erre Prótestáns Uraimék, kik nyilván való Indifferentistáknak látszatni nem akarnak, 's nevezetesen az, ki a' minap annyit hánykolódott az ellen,

hogy a' Romai Katolikusok a' R. Kat. hitet egyedül üdvöztető hitnek nevezik? (134) — Hát az igaz e', a' mit Krisztus olly nyilván ki-mondott: *a' ki pedig nem hiszzen, el-kárhozik.* Sz. Márk 16. R. 16. v.

XVI. De azonban is, míg ők erre meg-felelnek, én az előnkbe vett kérdésre egyenesen azt felelem: Valamint Krisztus Urunk, ki minden emberekért meg-hóltt, azt akarja, hogy minden emberek az igaz hitnek ismeretére, 's az örök üdvösségre jussanak, úgy mi is tellyes szívéből kívánnánk, hogy bár minnyájan vé-lünk egy hitben, egy A. Sz. Egyházban vólnának, 's velünk edgyütt az örök üdvösségre, az örök boldogságra jutnának; de valamint K. U. azt mondotta: *a' ki pedig nem hiszzen, el kárhozik,* úgy a' Katolika A. Sz. Egyház is azt taníttya, hogy a' ki az igaz hitben nintsen, el-kárhozik, 's hogy az igaz hit nélkül lehetetlen ISTENnél kedvesnek lenni, és üdvözül-

(134) De ezt ugyan meg-iskolázta egy Pozsonyi Professzor illy nevezetű könyvet botsátván-ki ellene: *Examen Schediasmatis, cui titulus: So a Salvifica ad Trutinam Rationis, & Revelationis expensa.* A. 1791.

ni; és hogy valamint csak egy igaz ISTEN vagyon, úgy csak egy igaz hit is vagyon; ez pedig nem egyéb, hanem a' Római Katolika hit; 's hogy következőképpen az úgy nevezett *Formális Eretnekek* minden kétség kívül mind el-kárhoznak. De e' mellett közönségesen meg-eagedik azt a' Római Katolikus Teologusok, hogy lehetnek merő *Materidlis Eretnekek*, vagy Tévelygők is. *Formális Eretnekeknek* azok neveztetnek, kik a' meg-ismértt igazságnak meg-általkodva ellene állanak, *qui agnitæ veritati pertinaciter resistunt*; *Materidlis Eretnekeknek*, *Materiális Tévelygőknek* azok neveztetnek, kik nem meg-általkodásból, hanem merő tudatlanságból, vagy meg-tesalattatásból állanak ellene az igazságnak, az az: az igaz hitnek, és pedig *ex ignorantia, vel errore invincibili, ac inculpabili*, az az: nem vétkes, hanem véték nélkül való tudatlanságból, vagy meg-tesalattatásból; 's ilyenek lehetnek nem csak a' Luteránosok, 's Kálvinisták között, hanem még a' Zsidók, 's Mahometánusok között is, kiknek is lehet „szívbéli Keresztségek, Baptismus Flavis, minis virtualiter inclusus in amore amicitie Divinæ, aut actu contritionis perfectæ,“ mint ezt világosan taníttya a' többi között egy Servita Teologus

„ Struggl in sua Theologia Morali pri-
 „ mum Lincii, dein Veneriis edita Tract.
 „ IV. Qv. I. de Fide Art. III. N. 22. &
 „ 23. “ ’s hozzá teszi: De quo videri
 potest Eximius Svarez hic Disp. 12. Sect.
 4. Num. 22. & Purpuratus Cardinalis de
 Lugo hic Disp. 12. Sect. 4. Num. 104.
 Jóllehet pedig az én ítéletem szerént még
 a’ tsupa Mátériális Eretnekek is felette
 nagy veszedelemben forognak; az ollyan-
 nok még is, ha csak más vétkekért nem,
 minőkbe még az igaz hitűek is sokszor
 esnek, de egyedül csak az ő tsupa máte-
 riális tévelygésekért, melly nekik az IS-
 TENTől vétkül nem tulajdoníttatik, el-
 nem kárhoznak; ha mindazonáltal üdvö-
 zülnek, nem a’ R. K. A. Sz. Egyházon
 kívül üdvözülnek, mivel az ollyanok a’
 a’ R. K. A. Sz. Egyházhoz tartozandók,
 mellybe a’ sz. Kereszttség által bé-léptek,
 és mellyből *formaliter* ki nem léptek, és
 az ollyanok, mint sz. Ágoston, ’s ő
 utánna sz. Tamás, és más Teologusok
 taníttják, nem is valóságos Eretnekek;
 mivel valóságos Eretnek csak az, a’ ki
pertinaciter, meg-általkodva ellene áll
 a’ meg-ismértt igazságnak. Lásd erről bő-
 vebben az Igaz Magyar’ I. Részét a’ 183.
 Levélről fogva, és Pázmány’ Kalaúzzá-
 nak XV. K. I. R. 6. §. a’ 2-dik szám

alatt, és az előbb említett könyvet *Examen Schediasmatis*, kivált p. 21. (135).

XVI. Negyedik kérdés: mitsoda szívvel kell lennünk a' mi tévelygő A-

(135) Hol az előnkbe vett kérdésbe ekképpen felel: „*Quid Ecclesia Catholica docet, cum docet fidem, & Religionem Romano-Catholicam, esse solum salvificam? R. Cum id docet, non docet neminem, qui eam non profitetur, saluum esse, & damnat onem eternam effugere posse; cuiusmodi harbarum sensum suppedit ab autore satis ex tota orationis ejus serie eucet; sed neminem, qui eam non profitetur, veritate ejus NB. aut agnita, aut acipabiliter ignorata, saluum esse posse.*“ p. 21. — NB. Mitsoda posával merte Györfi, 's még egy más Protestáns is azt írni, hogy ezen Római Katolikus Pap ezen könyvében p. 95. & 121. meg-isméri, hogy a' *Szenteknek segítségül-való hívása, és a' képek tisztelete nem tartozik a' Katolika Vallásra?* holott éppen ott pag. 121. 122. azt írja: *Tenemus, & credimus, utile, ac licitum esse, & Sanctos invocare, & colere imagines, ac reliquias eorum.*“ Mi lehet ennél világosabb? — Még is Györfi, és az ő Pajtársai? — Lehetne e' ennél nagyobb Tzigányság? — Vagy minek is tartsuk az olyan embereket, kik illy szemtelen hazugságokat mernek az ő könyveikbe be-ízüdni? — Már most nem tsudálok, hogy én reám is Trenk után, ki úgy is *Pater mendaciorum*, azt merték költeni, hogy engemet bérbe fogadtak a' könyv-írássra, 's hogy tsak azért a' tsekély Német könyvetskéért is, mellyet mintegy játszodozva a' Trenk ellen ki-adtam, egy Püspök 100. aranyat ajándékozott. — Be jól jártam! Bár ő neki is annyit adnának, mint nekem.

tyánk' fiaihoz? vagy is: a' R. K. A. Sz. Egyház', a' Római Katolika hit' ellenségeihez? — Erre elsőben Sz. Ágostonnal azt felelem: *Diligite homines, interficite errores*. L. I. contra Petil. C. 29. az az: Szeressétek az embereket, öldököllyétek a' tévelygéseket. Hanem NB. az igaz felebaráti szeretettel nem ellenkezik az, sőt mind az Isteni, mind az igaz felebaráti szeretet arra kötelez bennünket, hogy szerentsétlen tévelygő Atyánkfiat tehetségünk szerént igyekezzünk alkalmazatos, és foganatos eszközök által, 's néha, mikor különben nem lehet, keserű orvosságok által is veszedelmes állapotryokból kiszabadítani, és az örök veszedelemtől megmenteni, mint Sz. István Király, és más igaz Apostoli Királyok, és Tsászárok többszer tselekedtek. — De ha még tévelygő Atyánk'fiat is tartozunk szeretni, annál inkább' tartozunk szeretni *domesticos fidei*, az az: azokat kik vélünk egy hitben, egy A. Sz. Egyházban vannak, a' mint Sz. Pál hagyta Gal. VI. 10; (136) ki egyszer - 's - mind azt is hagyá, hogy az Eretnek embert egy vagy két inté-

(136) *Ergo dum temptus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.* Gal. VI. 10.

után el- távoztassuk Tit. III. 10, (137) hogy amaz Isten-'s-ember-szerető Sz. János Evangyelistának II. Levelét ne említsem. (138) *Másodszor* azt felelem arany-szájú Sz. Jánossal: hogy a' tévelygéseket, 's eretnekségeket igen is meg-kell rúfolnunk, 's átkoznunk, de az embereknek meg-kell engednünk, 's az ő üdvösségéért imádkoznunk. — *Harmadszor* azt felelem Szálézius Sz. Ferenttzal, hogy jóllehet az Eretnekeknek nem kell hizelkednünk; de még is, inkább' szeretnünk, és nagyon sajnálnunk kell őket, mintsem reájok haragudnunk, boszszonkodnunk. (139) Negyedszer azt felelem, hogy jól-

(137) *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devota; sciens, quia subversus est.* Tit. III. 10. 11.

(138) Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis. Joan Epist. II. versu 10. 11. De Sz. János nyilván semmit sem tudott még arról az nem rég' mennyből hullott (mint egyszer Szatsvai mondotta) Tolerántziáról, 's Mentsenlébről. De annál többet tudott az isteni, 's Felebaráti szeretetről.

(139) Halljuk még is egyszer-'s-mind arany-szájú Sz. Jánosnak, mind Szálézius Sz. Ferencznek tulajdoni szavait:

„*Dogmata impia, & ab Hæreticis profecta arguere, & anathematizare oportet, hominibus au-*

lehet az Eretnekeknek nem kell hizelkednünk, mint Szálezzius Szent Ferentz mondgya; vagy is: jóllehet (mint erről Sz. István Király Sz. Imre Hertzeget in-terre) (140) az Eretnek ámtókat, 's az A. Sz. Egyház' ellenségit soha sem kell ápolgatni, nevelni, szaporítani, 's böl-
dogítani, néha még is izabad őket tole-
rálni, mikor félős, hogy ne talántán ki-
akarván gyomlálni a' konkolyt, a' kon-
kollyal edgyütt ki - gyomlálljuk a' bú-
zát is; az az: mikor az eretnekség' kon-
kolyát vagy semmiképpen nem lehet, vagy
leg -aláb' nagy veszedelem nélkül nem
lehet ki-gyomlálni, akkor lehet azt tole-

„tem parcendum, & pro salute ipsorum orandum.“
S. Chrysostomus Serm. de Anathemate.

„Laudo concionem, quæ amorem proximi plus,
„quam indignationem redolet, etiam erga Sectarior,
„quibus cum magna cum commiseratione agendum,
„non quidem blandiendo, sed cecitatem illorum de-
„plorando.“ S. Franc. Sales. Epist. ad quem-
dam Ecclesiæ Præsulem, in qua modum prædi-
candi describit.

(140) „Tales vero nec matrias, nec defendas, ne
„tu etiam videaris amicus, & fautor. Hujusmodi
„di enim viri sanctæ fidei filios omnino reddunt mor-
„bosos, & istam novellam Sanctæ Ecclesiæ plebem
„miserabiliter destruunt, ac etiam dissipabunt. Hoc
„ne fiat, principaliter cura.“ Lib. 1. Decr. S.
Steph. C. 1.

rálni, és mint 'a' konkolyt, nőni hagyni.
Láthadfsza erről az Igaz Magyar' III. R.
II. Szak. V. és VI. Tzikkelyét. (141)

XV. TZIKKELY.

A' mostani új vallásúakról.

I.

MINEKUTÁNNA eddig a' Római Katolikusokról, Aukspurgi, és Helvetziai vallásúakról valamennyire hofszabatskán elő-hozakodtunk, a' mostani új vallásúakról is kell rövideden emlékeznünk.

II. Tudni-való tehát, hogy most nem régen valamint Frantzia, Német, 's más Országokban, úgy a' mi Apostoli Házunkban is mind az Aukspurgi-és Helvetziai vallásuak között, a' mi nem is tsu-

(141) Hol ezen kérdést tettem az V. Tzikkelyben: *Tolerántista, vagy Intolerántista volt e' Sz. István Király?* 'S ugyan ezen alkalmatossággal az igaz, és nem igaz Tolerántziáról bővebben szőllottam. Lásd Storcheneu *Seltne Urkunden aus dem innern Archive der Religionsphilosophie.* Augsburg 1791. p. 155. seqq.

da (142) mind még a' Római Katolikusok közül is támadtak, és naponként jobban, 's jobban el-hatalmaznak némelly új vallásúak, kik közönségesben ugyan *Szabad Kömiveseknek* nevezetnek, de némelly új Íróktúl, nagyobb világosság' kedvéért mindenféle tzi fra nevekkal tiszteltetnek. Ezek pedig az ő neveik; Indifferentisták, Náturálisták, Deisták, Ateisták, új Szocziniánusok, új Prótestánfok, új Pogányok, új Epikureusok, Máteriálisták, Erős Lelkek, Szabad Lelkek, új Pirhonnisták, vagy is új Szczeptrikusok, 's a' t. De minthogy mind ezeknek az ő Eklezsiájok mind ekkoráig kivált Magyar-Országban tellyességgel láthatatlan, és ismérten volt, mellyet nem régen leg-inkáb' Voltér, 's Ruszszó hozott-elő a' véka alól, nem lészzen talán unalmas ezeket rendre, ha csak rövideden is, valamennyire világosabban meg-ismértetni.

(142) Lásd Mertznek Aukspurgban ki-nyomtatott Prédikáziói között e' következőt: *Frag, Woher die heutige, und so sehr einreissende Freydenkerey ihren Ursprung habe? In den heiligen Weinachtsfeiertagen beantwortet von D. Aloisio Merz, S. J. im Jahre 1770.* Mellyben megmutattya, hogy a' Luteranizmus, 's Protestan-tizmus, vagy is a' Spiritus Privatus természet szerént egyenesen a' Szabad gondolkozásra, vagy is Naturalizmusra vezeti az embert.

III. Elsők tehát a' *Szabad Kő-mívesek*, és *Illuminátusok*. A' Szabad Kő-mívesek, és Illuminátusok között olyyan különbség vagyon, hogy minden Illuminatus ugyan Szabad-kőmíves, de nem minden Szabad Kő-míves Illuminatus; azért azt szokták ők mondani: *Multi vocati, & pauci electi*, az az: sokan vannak a' hivatalosok, de kevesen a' választottak. (143). Vannak közöttök Mester-emberök, Legények, Inasok, 's Nap-számosok. Ennek a' mesterségnek a' főbb titkait magok sem tudgyák mind a' Szabad-Kőmívesek, hanem csak az Illuminátusok; a' többiek csak valamit tudnak, ki többet, ki kevesebbet; némelyek előtt éppen csak a' Mentsenlébet, Tolerántziát, Aufklerungot, vagy is meg-világosodást emlegetik, 's más olyas szem-fény-vesztő, 's két színű jószágokat; avagy csak a' szabad kő mívesek' holmi titkos tzeremoniáira, 's ismértető jeleire tanítgattyák őket, de a' nadgyát bezzeg el-titkollyák előttök. Nem régen mindazonáltal némelyek közzülök Bavariában ki-térvén, nevezet szerént Cofandey, Utzschneider, és Renner, minden titkaikat szépen ki-

(143) Az az: sokan vannak a' Szabad Kő-mívesek, (kivált a' Himpellérekkel edgyütt) de nem sokan az Illuminátusok.

nyilatkoztatták.

nyilatkoztatták, holott az ő titkos írá-
saik is el-foglaltattak, és a' Bavariai Fe-
jedelemnek parantsolatryából világosság-
ra bortsáttattak 1787. Elízt. Ezekből az ő
titkaikat, 's az ő titkos törvényeket
alkalmasint ki-lehet tanulni, mellyek
közzül én itt csak kettőt említek: *első* az,
hogy semmi *Religiondrius*, az az: Sen-
ki, kinek Religiója vagyon, felsőbb
gráditsra közöttök nem léphet, tökélle-
tes Szabad Kö-mives, Illuminátus nem le-
het; *második* ez: *a' tziel meg-szenteli az*
eszközöket (144), az az, valami eszkö-
zül szolgál az ő tziellyoknak el-érésére,
's elő-mozdítására, az csak azért is mind
szabad, mind jó, mind szent; 's azért ezen
szent végre szabad mást jószágátul, be-
tsületérül, hivatallyátul, életérül meg-
fosztani, főkép' a' Papokat, és a' Kirá-
lyokat, kikrül azt szokták mondani:

*Tous les rois & tous les pretes
Sont de fripons & de traitres* (145).

(144) *Finis sanctificat media.*

(145) Az az Magyarúl: *A' Királyok, és a' Pa-
pok mind Selmák, és Eb-tsalók.* — De mások ezt
leg-inkább a' Frájmaurerekrül tarttyák. — Es
vallyon, lehetne e' nagyobb Selma, nagyobb
eb-tsaló, nagyobb világ-tsaló, mint p. o. Gróf
Cagliostro, Báró Trenk - - 's ezeknek Társai?
— 's vallyon Trenknek kenyeres Pajtársai köz-

P

A' ki többet kíván ezen Szabad Kömivesekről tudni, kik éppen most új Bá-biloniai tornyot akarnak építeni, olvas-sa ezen Német könyver: *Neueste Samm-*

zé nem méltán lehet é számlálni nevezetesen (hogy Ebiczkit, Agarit 's a' t. ne említsem) Kovátsitsot is, ki Trenknek, midőn a' múltt héten ismét Pesten, 's Budán selmáskodott, a' maga' *Lozsiában* vagy is Magyarúl szólván, a' maga házánál szállást adni méltóztatott? — De mi végre? — Azt tsak az egerek tudgyák. — Talán ott edgyütt kovátsolták azt az új *Institutum Diplomatico Historicumot*. — Hát nem volna e' megint szüksége Kovátsits Uramnak ezen munkának ki-dolgozására nézve egy új Kalapátsitsra? — Vagy Trenknek egy új Anti-Trenkre? — — 100. aranyért szívesen ismét ajánlom szolgálatomat; ezt pedig könnyen meg-adhatták *ex Fundo Religionis Latomorum*. — Többet most ezekről a' kenyeres Pajtársókról szólani nem akarok; hanem az bizonyos, hogy Kovátsits Uram az által a' nagy Mentsenléb által, mellyet Trenkhez mutatott, magát fokaknál nagy gyanúba ejtette, mintha maga is a' Trenkisták, vagy is Szabad Kömivesek' tzhében volna; kívált minthogy a' Probabilioristák közönségesen azt szokták tartani: *Noscitur ex Socio, qui non cognoscitur ex se*; az az Magyarúl: *Eb ebnek baráttya*. Én mindazonáltal mind Próbabilista semmi bal ítélettel nem akarok lenni Kovátsits Uram felől, hanem olly jó ítélettel vagyok felőle, hogy ő is nem rossz végre barátkozott Trenkkel, hanem egyedül tsak a' végre, melly végre Krisztus Urunk is társalkodott a' Publikánusokkal, 's nyilván-való gaz-emberekkel, jöllehet még ötet is ezért gya-

lung iener Schriften, die vor einigen Jahren her über verschiedene wichtigste Gegenstände zur Steuer der Wahrheit im Drucke erschienen sind, zu Augsburg 1788. 's abban több ide tartozandó könyverskéket, kivált e' kettőt: Die entdeckte Heimlichkeit der Freymäurer im XIX. Band. = Drey merkwürdige Aussagen die innere Einrichtung des Illuminaten Ordens in Baiern betreffend. im XXVIII. Band. Lát hadsza ezen Auks-purgi Gyűjteménynek a' múrató Táblájár is ezen két szó alatt: Freymäurer, Illuminaten, és ezt az 1790. E. Kátsán nyomtattatott könyvet: *Responsorum ad eas hujus temporis objectiones, quibus fidelium animi percelluntur* T. II. p. 6. & 7.

IV. *Indifferentista*, vagy is az ő szó-tárjok szerént *Tolerantista* annyit téfszen Magyarúl, mint *Semmi vallással sem gondoló*. — Ezekről már másutt, u. m. az *Igaz Magyar'* III. R. 46. Lev. megjegyzettem, hogy sokan, mint Volter, Rusz-szó, Loke, 's a' kik ezeknek székere' farkán járnak, a' Tolerántziának tégére alatt nem mást, hanem a' leg-tágosabb Indifferentizmust, 's Libertinizmust árúl-

nába vették a' Farizeusok. — — — Minekután-na már ezeket meg-írák, rendes szél kezdett fűjni Trenk felől, és szerentse, ha Trenk is a' Cagliostro' tántzára nem jutand.

lyák, kik' ellen még M. Terézsia 1764. Észl. egy szép, 's valóban Apostoli Rendelést ki-adott, melyet én az *Igaz Magyar*' III. Részében a' Tóldalékban egész-szen elő-adtam (146).

V. A' *Naturálisták* azt állatryák, hogy semmit sem kell hinni, a' mit az ember a' maga' eszével fel nem ér; holt még is maga a' józan ész is eléggé meg-ismérteti vélünk, melly méltó legyen, hogy az ember hidgyen az ISTEN-nek, ha az, a' mit az ISTEN ki-jelentett, az ő gyalgó elméjét, melly még a' természet szerént-való dolgokban is olly nagyon vakoskodik, fellyül-haladgya is; 's hogy következendőképpen a' maga olly igen meg-határozott, meg-fogyatkozott, 's meg-vesztegettetett elméjét az IS-

(146) Az Indifferentisták' táborába való kétség kívül az is, ki az írta, hogy a' Pápiisták, Luteránosok, és Kálvinisták között tsak ollyan vallásbéli különbség vagyon, minémű különbség vagyon ő Felségének zöld mentés, és veres nadrágos, 's kék mentés, és két nadrágos Huszárjai között. Az ollyan valóban azt sem látszatik tudni, mi az Hit, 's mi az Isten. — — A' Pétzeli' Henriásárúl; 's annak leg-tágosabb Indifferentizmusárúl már másutt volt a' szó az *Igaz Magyar* III. R. II. Szak. I. Tzik. az 3. Jegyzésben. A' Szilágyi' Fordításában sokkal másként vagyon fordítva, 's nem olly Indifferentistáson.

TENtül ki-jelentetett hitnek engedelmes-sége alá vesse, 's ha elméjével meg-nem fogja is, még is minden térovázás nélkül, minden rúgoldozás nélkül mind azokat erősen hidgye, mellyeket az ISTEN ki-jelentett akár egyenesen maga, mint mikor még maga Krisztus Urunk e' földön járt, és tanított, akár a' maga' Követtyei által, kiknek azt hagyta, hogy tanítsanak minden Nemzeteket, 's kiknek meg ígérte, hogy világ-végezetig mindennap vélek léssen, 's a' Vígasztaló sz. Lélek is, az igazság' Lelke, örökké vélek marad, ki őket minden igazságra tanította. — Kik legyenek pedig ezek a' Tanítók, 's mellyik legyen az igaz hit, mellyet maga az ISTEN ki-jelentett, 's mellyik legyen az igaz A. Sz. Egyház, mellyet K. U. fel-állított, 's a' maga' ígéretivel isalhatatlanná, 's világ végezetig maradandóvá tett, arról már fellyebb volt egy kis szó, 's bővebben meg-mutatták a' mi Teologusaink.

VI. A' *Naturalisták* másként *Filozofusoknak* is neveztetnek, avagy leg aláb' ők magok magokat így rzímezik (147).

(147) Ezen Görög szó: *Filozofus* annyit té-fzen, mint tudomány-szerető, böltesség-szere-tő, de ama' nagy Filozofus Storchonau, nyil-ván meg-mutatta, melly nagy Himpellérek lé-

Meg is érdemlik ezt a' tzipra tzipmet, mint ama' régi Czelzus, Porfirius 's a' r. vagy is mint azok a' Filozofusok, kikre Tzipzeró azt merete fogni, hogy nints az a' képtelenség, mellyet valami Filozofus ne tanítana: „Sed nescio, quomodo ni-
 „hil tam absurde dici potest, quod non
 „dicatur ab aliquo Philosophorum.“ —
 Sőt még sz. Pál is azt mondotta: „Vide-
 „te, ne quis vos decipiat per Philoso-

gyenek a' mostani Majom-Filozofusok nem tsak az Isteni tudományokban, hanem még a' világi tudományoknak is minden nemeiben. Lásd az ő előbb említett Könyvét: *Essays Urkunden aus dem innern Archive der Religionsphilosophie Num. VIII*. Láthadsza ezen Filozofusokról ezen Francia könyvet: *Les Memoires Philosophiques du Baron de Crillon*, mellyet meg-térése után adott-ki, 's melly Németre is fordított; vagy is ugyan ezen könyvnek rövid sommáját az Aukspurgi Kritikusoknál: *Kritik über gewisse Kritiker &c.* 1791 Beilage zu Num. I. hol a' többi között az igaz Filozofus ő magoktól így definiáltatik: „Der seine Beschäftigung hat, und seine Gewissenhafte mehr empfindet, ist wahrer Philosoph; az az: a' ki minden szemérmetességen, és minden lelki isméretnek furdalásin túl vagy, az az igaz Filozofus. — B. Crillon' meg-téréésének példáját követte Monachiumban nem régen, 's nem sokkal halála előtt B. Binder, kinek is semmi Religiója nem volt, 's kit erre nem más hanem a' szabad fcslett élet, 's a' rozsz könyvek' olvasása vezetett. Lásd: *Der Unglaube auf dem Sterbende*.

„ phiam, & inanem fallaciam secundum
 „ traditionem hominum, secundum ele-
 „ menta mundi, & non secundum Chri-
 „ stum. Colofs. II. 8. az az: Meg-lásá-
 „ tok, hogy valaki titeket meg ne tsal-
 „ lyon-a' Filozofia, és heába való tsalárd-
 „ ság által, az emberek' szerzése sze-
 „ rént, e' világnak bötüi szerént, és nem
 „ a' Krisztus szerént. Kol. II. 8. — —
 Tudni való mindazonáltal, hogy nem
 kell minden Filozofusokar egy lévbe sóz-
 ni, 's hogy vannak józan eszü, 's jám-
 bor lelkü Filozofusok is, kik nem ostrom-
 lói, hanem óltalmazói az igaz Religyió-
 nak, mint a' többi között *Storchenau*,
 ki nékem 1763. Eszt. Bétsben Tanítóm
 vólt a' Filozofiában, 's a' ki egy igen
 szép Német könyvet adott-ki ilyen név
 alatt: *Die Philosophie der Religion*, az az:
A' Religyiónak Filozofidja; ezek is jól
 tudgyák azt, hogy az ISTEN *rationabi-*
le obsequium, okos szolgálatot kíván töl-
 lünk; Rom. XII. 1. számot is tartanak
 sz. Pálnak ezen régulájára, de egyszer's-
 mind arra is; a' mit tsak hamar utánna-
 vet: „ Non plus sapere, quam oportet
 „ sapere, sed sapere ad sobrietatem: ne
 „ értsetek többet annál, a' mint kell ér-
 „ teni, hanem értsetek józanság szerént.“
 Rom. XII. 3. És alább a' 16. versben:
 „ Non alta sapientes, sed humilibus con-

„sentientes: Fenn nem értvén, hanem
 „az alázatosokkal edgyezvén; “ és is-
 mét a’ 17. versben: „Nolite esse pru-
 „dentes apud vosmetipsos: Ne legye-
 „tek okosak ti magaroknál, “ mint
 Káldi fordította; vagy a’ Károlyi Gáspár
 fordítása szerént: „Ne legyetek böltsék
 „csak magatok’ értelme szerént. “ —
 De bezzeg mind erre keveset fülelnek
 azok a’ Filozofusok, vagy is világi Böl-
 tsek, kikről Sz. Pál ugyan is azon Le-
 velének mindigárt az elején azt írja:
 „Evanuerunt in cogitationibus suis, &
 „obscuratum est insipiens cor eorum:
 „dicentes enim se esse sapientes, stulti
 „facti sunt: El-enyésztek az ő gondolat-
 „tyokban, és meg-homályosodott az ő
 „esztelen szívek: mert magokat böltsék-
 „nek mondván lenni, bolondokká let-
 „tek. “ Rom. I. 21. 22. — Sőt a’ mi
 nem régen meg-világosodott Böltséink
 még ennél is tovább mentek, és, midőn
 magokat böltséknek lenni mondták,
 nem csak bolondokká, hanem szintén
 oktalan állatokká, ’s egész barmokká
 lettek „sicut equus, & mulus, quibus
 „non est intellectus, mint a’ ló, és az
 „öszvér, kiknek nintsen értelmek. “
 Ezekre illik az is, a’ mit Dávid Király
 két helyen mond a’ 48. Zsoltárban, t. i.

a' 13. és 21. versben (148). Ruszszónak maga Volter azt felelte, hogy soha még senki annyi Filozofiát nem vesztegetett arra, hogy az embereket barmokká tegye, mint ő azon könyvében, melyet néki ajándékban küldött. Lásd Zabuesnig Jánost Ruszszó' életerében. Tsak hogy Volter ebben a' Filozofiában majd még Ruszszónak is eleibe vágatott (149).

VII. Ezek az új Filozofusok pedig mind vagy *Deisták*, vagy éypen *Ateisták*. — Az Ateisták, vagy is Magyarúl: Isten-tagadók' nyilván tagadgyák az ISTENT; a' Deisták nyilván ugyan nem tagadgyák

(148) *Homo cum in bonore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Az ember, midőn tisztelőben volna, nem értette: hasonlított az eiztelen barmokhoz, 's hasonló lett azokhoz. Ps. 48. v. 13. & 21.

(149) Ennek a' Ruszszónak *Contrat Social* nevű könyvét Magyarra akarja fordítani, vagy már fordította is K — — y Uram, jóllehet abban olly tsúfosan ír a' Keresztény Religyió ellen, 's azt merő tévelygésnek, hazugságnak, Fanatizmusnak, Kép - mutatásnak, Despotizmusnak 's a' t. tarttja: *elle est fondée sur l'erreur, & le mensonge: — elle s' est établie par le fanatisme, & se maintient par l'hypocrisie.* &c Lásd *Le Deisme Réfuté*. I. P. p. 115. 222. Jobb volna bizony Bergiernek ezen szép könyvét fordítaná Magyarra, mintsem Ruszszónak; vagy Volternek mászlagos könyv.

az ISTENT, sőt szájokkal mondgyák, hogy vagyon ISTEN; de olyan Isten, ki a' földiekkel nem gondol semmit is; 's azért az az Isten, melyet ők koholnak magoknak, csak olyan, mint mikor van is, nints is. — Az Ateisták, vagy Deisták' konyháján nyalakodnak azok is (150), kik annyira fel-magasztalják egyfelől az ISTENnek végheterlen jóságát, hogy másfelől az ő végheterlen *igazságát* csak nem tellyeséggel füstbe tüntetik; azt igen is nagyon hiszik, hogy az ISTEN' jutalmazója a' jóknak; de azt hinni nem akarják, hogy *büntetője a' gonoszoknak*, 's ezzel nyilván szembe szöknek nem csak a' Teológiával, hanem a' Filozofiával is, sőt a' Politziával is. Vallyon, nem hallották e' azt a' törvénytudóknak köz-mondását: *Nocet bonis, qui parcit malis: Árt a' jóknak, ki kedvez a' gonoszoknak?* 'S vallyon jó Király volna e' az olyan, ki minden gonoszságot meg-engedne, avagy semmivel sem gondolna, akár mit tselekednének az emberek; ki a' gonoszokat érdemek szerént meg-nem büntetné, hanem az ő kárhozatos jóságával még maga lovat adna alá-

(150) Kiket is azért méltán leg-alább Szemi-Ateistáknak, vagy Semmi-Deistáknak lehetne nevezni.

jok? — Olvashadsza ezek ellen Istenben bódogúlt P. *Fásznak* könyvetskéit, mellyeket Bétsben Vizer ellen ki-adott, és P. *Wiest* *Dissertatióját de Justitia Dei Punitiva*; tsak hogy *Vészter* azután magát is nagyon el-ragadták a' lovak (151). Láthádíza az Aukspurgi Kritikusokat, vagy is Kritikusok' Kritikufait *contra P. Wiest Institutiones Theologicas* — De főkép' a' pokol bűdös némellyeknek, még G * * * * nek is, ama' néhai Pesti Profeszszornak, 's az ő hív tanítványinak 's kivált a' pokol' kinnyainak örökké válósága az éppen nem fér az ő meg-világosított, vagy is inkább meg-vesztegettetett elméjékbe, 's szívekbe; jól is járnának talán véle, ha azt egy kevéssé réformálhatnák, avagy ha azzal, hogy nem hiszik, el-óltharnák. — De fére itt a' tréfával, mikor a' pokolról, 's az ISTENről vagyon a' szó, jóllehet ők mindből tsak tréfát üznek. Hanem vallyon mit lehet várni az olyan emberektől, kik sem az ISTENről, sem az ördögről, sem a' poklól nem félnek? — Mi lenne az emberekből, ha a' pokol el-múlna, 's az ISTEN tsak végheterlen jóságú volna,

(151) Értem itt a' mostani Aufkleristáknak lovaít, kiknek néha jó lovaik vannak, de Ketsisok rossz. vagyon.

de nem egyszer'smind végzetlen igazságú is? Ha még úgy is — — ki nem látta-által csak ebből az egyből is, melly veszedelmes emberek légyenek a' mostani *Deisták*, avagy *Semi-Deisták*? Ezek' szekere' farkára lehet ültetni azokat a' Jánzenistákat is, kik vajmi eleven festékekkel le-írattnak ezen Frantzia könyvben: *La Réalité du Projet de Bourg Fontaine, démontrée par l'Execution*, melly Deákra is fordítottatott, és illy név alatt ki-adatott: *Veritas Consilii Burgofonte initi ex ipsa hujus executione demonstrata*. Tudom, hogy sokan ezen könyv ellen sokat nyálaskodnak, a' mihez nem igen nagy Aufklärung, vagy is tudomány kívántatik, de a' kinek annyi lelke lett volna, hogy azt meg-hamisíthatta volna, olyan még ekkoráig egy sem virradt-fel.

VIII. Minthogy pedig a' *Deisták* ha nem az Istent is, de leg-alább a' Krisztus' istenségét minden hímezés-hámozás nélkül tagadgyák, 's ebben következképpen egy pórázon futnak a' Szoczinianusokkal; azért új *Szoczinianusoknak* is neveztetnek, kik ellen, 's az ő veszedelmes, és méreggel tellyes könyveik ellen még József Tsászár is egy különös Rendelést ki-adott, 's az ő könyveiket kivált a' Szemináriumokban nagyon meg-tiltotta. Láthadszazerről ezen könyvetskémet: „Mariani

„ Szolga Articuli Apologetici C. de SS.
 „ Rosario, & XX. de Patrona Regni
 „ Hungariæ p. 33. “ — De az már igen
 fok, hogy egy Német Író, kinek íza-
 vait elő-adtam az Igaz Magyar' III. Ré-
 szének 55. lapján, a' Szotzinianusokkal,
 's Deistákkal csak nem egy lótzára
 ülteti az Helvetziai, 's Aukspurgi vallá-
 suakat is, 's azt meri vitézni, hogy va-
 lamint a' Luter', és Kálvin' Szakadása,
 vagy is Reformátziója maga után vonta
 a' Szotzinianizmust, a' mint ezt Boffvet
 is in Hist. Variat. P. IV. L. II. bőveb-
 ben meg - mutattya, 's csak ez a' két
 Deák versetske-is elég nyilván értésünk-
 re adgya:

*Tota licet Babylon destruxit teſta Lu-
 therus,*

Mænia Calvinus, ſed fundamenta Socinus;

úgy a' Szotzinianizmus az embert egyenes
 úton a' Deizmuzra, az Ateizmusra, 's
 Pirhonizmusra vezeti. Lásd az I. Auk-
 spurgi jó könyvetskék' Gyűjteményé-
 ben ezen könyvetskét: *Kann die Ehrlich-
 keit mit der Freidenkeren beſtehen?* — —
Neueſte Sammlung jener Schriften 2c. 26.
 Band S. 9. — Storchenau is meg-mu-
 tattya, hogy valaki a' Rom. Katolika A.
 Sz. Egyháztúl, melly oszlopa, és erőse

sége az igazságnak, el-szakad, az olyan ha a' maga úrryán, mellyen el-indult, tovább, 's tovább ballag, végtére minden bizonnyal Áteistává lesz, nem egy ugrással ugyan, hanem lassan - lassan, 's gráditsonként. Lásd *Seltner's Urkunden aus dem inneren Archive der Religionsphilosophie*. Augsburg 1791. Numero IX. S. 162.

IX. Hallottuk eddig mindenféle neveiket a' mostani új - vallásúaknak, de leg-jobban, úgy tetszik, ki-nevezte, 's ki-fejezte őket, 's önnön magát is *Bayle* az ő Nagy-Attyok, ki *Polignac* Kárdinálístól kérdezte, mitsoda vallású volna? Felele: én *Protestáns* vagyok; minden tovább tudakozódnék a' Kárdinális: ha Helvetziai, vagy Aukspurgi vallású Prótestáns volna e'? Ő azt felelé, hogy ő olyan *Protestáns*, ki minden *Religió ellen prótestál*. Illyen Prótestáns volt *Volter*, és *Ruszsó* is: illyen Protestánsok most mindenütt igen nagy számmal vannak, kik is minden Religió ellen prótestálnak, minden Religióból tsúfot üznek, vagy leg-alább minden Religióról kételkednek, és azért *Sceptikusoknak*, 's *Pirhonistáknak* is, az az: *Kételkedőknek* hivattatnak. Németül pedig Szabad-vélekedőknek, Szabad Lelkeknek neveztet-

nek: Freybenfer, Freygcister. (152). Ezeknek fogadatlan, vagy fogadott Prókátorai lajstromába méltán lehet írni Dérsi Samuel Uramat is; de miért? azért, a' mit az ő *Pánnoniai Fenikszében* a' 110. 's köv. Sokban ír, 's azt állattya, hogy a' Magyar nyelv bódogítására leg-hathatósbb eízköz volna a' *Szabados gondolkodás, vagy is kételkedés, a' szabados könyv-írás, és nyomtatás*; (153) mivel pedig ebben nagy akadályt, 's ezer izgágát sze-

(152) *Erős Lelkeknek* is neveztetnek; *Starke Geister*; talán azért mivel olly erősek, mint azok az egeket ostromló Óriások.

(153) Hallotta e' valaha híret Détsi Samuel Uram a' Magdeburgi Centuriatoroknak? 'S tudja e', mit írtanak légyen még azok is az ollyan Szabadság ellen? — „*Consideremus* (ezt „írják ők initio Centur. 7.) sana tantum mente præditi (non jam de piis, Deum timentibus lo-
„quemur) qualis sit iustitia, vel æquitas, quam
„conformis rationi, quod lupis, hoc est hosti-
„bus animarum (quid enim nocentius est anima-
„bus falsa doctrina?) securitas, & libertas per-
„mittitur, ut voce, stylo, libris longe, lateque per
„orbem Christianum disperfis, lucem verbi Divini
„obscurent, gloriæ Dei detrahant, Spiritum S.
„turbent, animas hominum in æternum exitium,
„& regnum Diaboli pertrahant. Cogitent omnes
„qui hominum vocabulo digni cenferi volunt,
„an non atroci, & crudeli hoste emergente,
„qui Regionem, aut Remp. invadit, incendit
„ædes, aufert bona, Cives, ubicunque potest,
„capit, truncat manibus & pedibus, atque ita

reznek a' Papok (főképpen pedig a' Budai könyv-rostáló Papokra morog §. 115. p. 201.) azért, úgymond, a' könyvek' vizsgálását semmiképpen nem kellene a' Papokra bízni, holott még is maga K. U. is a' Religyió' tanítását, 's következőképpen a' Religyiót-tanító könyveket is, 's azok' vizsgálását nem a' Világiakra, hanem a' Papokra bízta, midőn nekik mondotta: *Docete omnes gentes, Tanítsatok minden nemzeteket.* Tudom ugyan

„ abjicit, aut in turpem Servitutem abigit, an
 „ non ibi Magistratus hostem nominatim, publi-
 „ ceque voce, ac scriptis indicat, qualisnam
 „ sit? ubi soleat latrocinia exercere demonstrat?
 „ monet, ut sibi quisque caveat, armis se in-
 „ struat? Hæc cum omnes gentes faciant; & ju-
 „ dicent illum Magistratum, qui id negligit, odio
 „ ac diris omnibus, atque execrationibus di-
 „ gnum esse, cur in regno Christi, ubi ministr
 „ verbi sunt animarum curatores, id ne fiat,
 „ prohibetur? O quam severam, & tristem vo-
 „ cem aliquando in novissimo die omnes illi Po-
 „ litici audient, quicunque tandem sunt, qui
 „ diabolo hac ratione ad plurimorum animas tru-
 „ cidandas libertatem permiserunt, potestatemque
 „ contulerunt“ — És valóban, ha nem lehet a'
 „ testi gyilkosságot szabadon meg-engedni, hogy
 „ lehetne a' lelki gyilkosságot? *Nonne anima plus*
 „ *est, quam esca?* Nem több e' a' lélek a' testnél?
 „ a' lelki halál, az örök halál a' testi halál-
 „ nál? — En azt tartom, hogy nem lehetne nagyobb
 „ gonosság, vagy bolondság, mintsem a' tellyes sza-
 „ bad könyv-írást, vagy nyomtatást kívánni.

merő

hogy ő ott a' dolgot egy kevéssé akarja
 simítani, de az a' kevés simítás a' többi-
 hez képest csak annyi, mint egy tsepp
 a' Dunához képest. Bezzeg itt Détsi
 Uram szépen ki - mutatta a' foga' fehé-
 rét, 's nyilván el-árulta magát, mitsoda
Prótestáns legyen; vallyon nem olyan e'
 mint Bayle, Volter, Ruszszó? — Tsak
 igaz az a' Magyar köz - mondás, hogy
nem tsereg a' haraszt, mikor nem fúj
szél, 's nem ok nélkül írták Nógrád-
 Vármegyéből Veröczérül a' *Magyar Ku-
 rirnak*, hogy sokan azt kiábállyák, hogy
 az a' reménységben lévő *Tudós Magyar*
Társaság, ha el-sülne, merő Szabad Kö-
 művesek' Bandája fogna lenni, leg-alább
 ha merő ollyas szabad gondolkozású, 's
 szabad-írású Détsiekből állandana; én is
 minden igaz Hazafiakkal ki-mondhatatlan
 nagyon éhezem, szomjúhozom a' Ma-
 gyar nyelvnek nagyobb bódogulását, 's
 magam is kész vagyok tellyes tehetsége-
 met ezen jámbor izáéndéknak elő-segél-
 lésére szentelni, de nem úgy, hogy a'
 Magyar nyelvnek (mint másutt a' Fran-
 rzia, Német nyelvnek) ki - pallérozása
 merő kortsolyája legyen a' Szabad Kö-
 művességnek, a' szabad hitetlenségnek,
 's erköltstetlenségnek. — Engedelmet ké-
 rek Détsi Sámuel Uramtól, hogy én is

Q

itten az ő kívánsága szerént szabadon kifakasztottam az én vélekedésemet, vagy is kételkedésemet. — Ne gondollya mindazonáltal Décsi Uram, hogy én őtet nagyon tsudálom, ha ő Prótestáns létére, a' maga' Religyiójárúl, 's más Religyiókrúl is kéteskedik, 's nem egyéb, hanem olyan *Scepticus*, mint a' kikerül a' 207. lapon emlékezik; sőt én azt állítom, hogy nem is lehet egy gondolkodni, 's okoskodni tudó Prótestánsnak a' Religyió' dolgában nem kétségeskedni. (154) Hanem sokkal jobban tsudálni lehet azt hogy nem régen még egy Római Kátolikus Pap is, egy Szerzetes, vagy is Ex-Szerzetes (155) egy olyan tűzre, örök

(154) Azért pedig, hogy sok helyeken Hazánknak el-fajúltt fiai, 's leányi ellen olly szabado-fan, 's világosan írt, nem tsak mentségre, hanem különös dítséretre is méltó, és bár még többet írna! — Tsak a' Religyiónak hadgyon békét.

(155) A' Judás is Pap vólt, Apostol vólt. — Ez, úgy tetszik, mindenkor elegendő mentségekre szolgálhat mind a' Világi, mind a' Szerzetes Papoknak, ha ő közöttök is tizenkét jó Pap közzül egy Judás találtatik. Jobb is, azt tartom én, ezt nyilván meg-vallani, mintsem a' dolgot haszontalan palástolni. Azért nagyon tsudálom, hogy némelly Plébános Urak, 's Ex-Jézsoviták olly nagyon orrolták, vagy is szégyenlették azt, a' mit én egy bizonyos mots-

rúdre-való könyvet mérészlett szárnyára
borsátani, mellyben minden mesterségét
meg-veti, hogy főkép' ugyan a' Római
Katolika Religyiót (mellyért öret annak

kos szájú Plébános és Ex-Jézsovita ellen írtam,
's a' mi tsak egy kis Revánts vólt azokra a'
motskos, és gyermekes versekre, mellyekkel
ő ezt a' Revántsot belölem ki-kerefte. Hallom
hogy még több is van nála *in reservo*, de nálam
is még több van ám. Tsak hogy magam is
mintegy általlom a' dolgot, de mi haszna,
mikor mások ki-veszik belölem? — Más az,
hogy én nem roszsznak, hanem jónak tartom
azt, hogy, ha már meg-történt, hogy vala-
mi roszsz Pap valami motskos, 's maszlagos
könyvnek ki-adásával a' népet meg-botránkoz-
tatta, mint p. o. Nagy — R. M. — V. E. —
a' többiek ne tsak az olyan roszsz Papnak (ki
már nem tsak minden Papságból, hanem min-
den emberségből is, és minden természet sze-
rént - való szemérmetességből ki - vetkezett)
párttyát né fogják, roszsz tselekedét jóvá ne
hadgyák, hanem inkább nyilván ellene támad-
gyanak, 's az egész világgal meg-ismértessék,
hogy a' Papok nem mind olyanok, hogy egy,
két ki-rúgó Fráternek a' roszsz tselekedetéről,
vagy roszsz életéről a' többiek nem tehetnek,
kik azt eleget általlyák, bányák, sajnállyák,
's ha lehetne, örömeit meg is gátolnák 's a' t.
— 'S így leg-alább a' jó Papok' betsületét
fenn-tartsák, 's a' botránkozást némű-néműkép-
pen helyre hozzák 's a' t. —

Nagy István
Vérségi Ferenc

ellenségi méltán meg-is jutalmazhatták) de nem éppen nevezet szerint csak azt, hanem általlában az ISTENTől ki-jelentetett Religyiót, (*omnem Religionem revelatam*) még az O Testamentombéli Religyiót is, mellyet még a' Zsidók is szentnek tartanak, kétségessé, nevetségessé tehesse; még a' lélek' halhatatlanságáról is, a' mennyországról, pokolról 's a't. rendesen ír. A' többi között pedig avval a' forrályal él, hogy mindenféle kételkedéseket rámaszt-elő a' Religyió ellen; de abból, hogy ő azoknak meg-fejtésében törje a' fejét, csak azzal akar szépen ki-mosdani, hogy ez nem Historikusnak, hanem csak Teologusnak a' dolga; 's ezzel a' Haza' leánnyait, (kiknek ezen könyvét bé-ajánlotta, 's kikhez már kis Pap korában is felette nagy tisztelettel viseltetett) a' Teologusokhoz igazírtja; 's egyszer-'s-mind azt jelentí, hogy egy bolond is olyan követ vethet a' kútba, mellyet tiz Teologus is alig bír ön-nan ki-húzni, „*unus stultus plus potest* „*negare, quam centum sapientes pro-* „*bare*“, a' régi Slendriánisták' közmondása szerint. Meg-vallom sok roszsz könyveket láttam, olvastam, Eretnek könyveket is, a' minthogy különösen szabadságot is kértem, és nyertem két Püspököktől az Eretnek könyvek' olva-

sására, de ennél mérgelesebbet, 's veszedelmesebbet, kivált Magyar nyelven, még nem olvastam; azért nagy kedvem lett volna a' Szerzőjét ugyan csak érdeme fzerént megalapoztkázni, de ettől egy részént a' mostani *Mentsenlél* tartóztatott, főkép' minthogy egy kis távúlról-való rokonság, avagy sógorság is nagyon köztrünk; más részént pedig az-is, mivel attól tartottam, hogy ez által még nagyobb híre ne terjedgyen ezen Heroszftrátusnak, 's az ő veszedelmes könyvének; a' minthogy az én *Igaz Magyaromat* is leg-inkább azok tették hírese, kik leg-jobban gyalázták; 's azért már előre ki-kérem magamnak, hogy ezen könyvemmel is illy nagy jót tenni méltóztassanak. (156)

X. De vallyon mi az oka annak a' fok mostani új vallásnak? 's annak, hogy fokban azon vallásokra olly könnyen vete-mednek?—Edgyik okaa' meg-bomlott ész,

(156) Kivált, minthogy én leg-nagyobb dítsetnek tartom azt, ha engemet a' roszszak gyaláznak. *Maxima nam laus est displicuisse malis.* Más az, hogy az is gyakorta elmémbe tünik, a' mit maga Krisztus Urunk mondott az Evangéliomban. *Bóldogok vattok, midőn szidalmaznak titeket, és üldöznek titeket, és bázudván minden gonosz mondának ellenetek én évettem: örüljete, és vigadgátok, mert a' ti jutalmatok béuséges mennyekben: mert így üldözték a' Profétákat, kik előttetek vóltak.* Mat. V. 11. 12.

másik oka a' meg-bomlott szív. (157) Edgyik oka, még fok Katolikusokra nézve is, a' Religyió' dolgában-való fellette nagy tudatlanság, mivel fokban, akár-melly tudók legyenek is más dolgokban, de a' Katolika hitnek fundamentomít valóban nem tudgyák, 's azért könnyen minden új tudomány' szelérül ide 's tova ragadtatnak, 's a' mostani fok ebtsalóktól meg-rántoríttatnak, el-bolondíttatnak. (158) Másik oka, és pedig legfőbb oka fokakra nézve az az *Epikurizmus*, melly az ő nevét ama' régi *Epikurus* nevezetű Filozofusról vette, ki az embernek boldogságát egyedül csak a' világi jókban, 's kivált a' testi gyönyörűségekben helyhezette. Ezek a' Filozofusok Deákúl *Epicuri de grege porci*, Magyarán pedig *disz nó vallású* embereknek hivatratnak. — Vannak olyanok is, kik nem annyira vallásokra nézve, mintsem inkább csak erkölcsökre nézve neveztetnek Epikureusoknak, kivált némelly motskos szájú, 's motskos tollú vers-szerzők, mi-

(157) Láchadsza erről Nonnote Philosophisches Beytra der Religion. I. B. S. XVI.

(158) Erről a' veszedelmes tudatlanságról bővebben szól Storchenau, Lásd Seltene Urkunden &c. Num. X. von dem verbergenen Gift in den philosophischen Brochüren.

némük nem csak a' Prótestánsok között, hanem, ó fájdalom! még a' Katolikusok között is, még, szabad e' ki-möndanom? a' Papok között, Szerzetesek, avagy Exszerzetesek között is találtnak, jöllehet az ollyakat még *Plátó* is ki-tiltotta a' köz-társaságból; Tzitzeró pedig azt írja az ollyakról, hogy minden jósnak inát szakaszttyák: *nervos omnes virtutis elidunt*. Lásd bővebben Tzitzerót *Tuscul. Quæst. L. 2. num. 11. & L. 3. num. 2.* és egy Luterános Teologust, *Buddeus Ifagoges Historico - Theologica Libro priore c. 4. §. 24.* de kivált az Aukspurgi Kritikusokat: *Kritik über gewisse Kritiker A. 1790. Beilage zu N. 27. (159)* — Hogy pedig

(159) Én csak Buddeus' szavait írom ide: „ Inter eos, qui cordatorum, prudentumque omnium
„ consensu legendi non sunt, primo loco merito
„ ponuntur libri obsceni, impuraque omnia hominum
„ impurorum Scripta, versus Fescinnini,
„ carmina Priapæ, & quidquid ad perdendas
„ bonas mentes infernalis genii afflatu concitata
„ Poetarum quorundam, improborumque hominum
„ libido effundere, ac comminisci solet. Cum
„ enim omnes natura in juvenili maxime ætate,
„ ad pravas cupiditates proni simus, nonne summæ est imprudentiæ, ejusmodi librorum lectione eas excitare, alere, fovere, in quibus opprimendis, ac compescendis omne studium,
„ omnemque collocare oporteret industriam? „
Ezt pedig egy Prótestáns írta. — Hát Sz. Pál mit

eg-inkáb' az Epikurizmus a' fő oka minden vallásbéli tévelygésnek, 's hogy ugyan is leg-inkáb' ez az Annya, 's Nagy Annya annak a' fok mostani új vallásnak, valamint főkép' ez fajzotta a' többi régibb új vallások is, mint p. o. a' Mahometét 's a' t. 's hogy a' meg-vesztegettetett szív végtére az embert az esztél is el-bútsúztatya, 's még az Isten-tagadásra is reá viszi, azt a' Sz. Írás is nyilván értenünk adta ezen mondásával: *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus*. Psal. 52. vers. 1. Mondá *insipiens* az esztelen NB. *in corde suo* az ő szívében: nintsen Isten; 's még nyilvánban ki-jelentette, midőn azt mondotta: *Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes*. Eccl. XIX. 2. A' bor, és az asziszonyok a' hittől el-szakaszttyák az embert. — Világos példánk böls Salamon, kit mire juttatott légyen végtére az Epikurizmus, minden ember tudgya a' Sz.

mond? „ *Fornicatio autem, & omnis immunditia — nec nominetur in vobis, sicut decet* „ *Sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* „ Az az Magyarúl: „ Parázñaság, és minden tisztátalanság — ne is neveztessek ti köztetek, a' mint „ Szentekhez illik: vagy rúttság, vagy bolond „ beszéd, vagy trágárság, melly nem illik a' „ dologhoz. „ Ephes. V. 3. 4. Ezt jól megjegyezze-magának N. J. — R. M. — V. F. — K. F. — Cs. J. és — Sz. S.

Írásból. Azokról, kik a' XIV: Százban a' Római Katolika Hittől el-patkóltak, 's kikerül mások annyit írnak, én szán-szándékkal, hogy Protestáns Atyáinkfiat meg-ne sértsem, nem akarok bővebben szólni, 's eddig sem szóllottam volna, ha magok belőlem ki-nem keresték volna, mint kivált ama' motskos szájú Magyar Kurir, 's más ollyas madarak; de ennek-utánna talán ezek is egy kevéssé hátrább fognak állani az agarakkal, minekutánna ő Felsége ugyan azon Rendelésében, melly-ben Prótestáns Uraimékat annyi fok különös új privilégiumokkal meg-áldotta, azt nyilván hozzá tette, hogy a' Katolika Religió ellen semmi tsútolkodásokat, az ő könyveikbe bé-szúrni ne mérészel-lyenek, *ut nulla in Religionem Catholicam scommata, vel sarcasmi libri in his inferantur.* — A' mostani új vallású Filozofusoknak Epikurizmusárúl, melly bár olly igen szembe-tűnő ne volna, éppen nem tartom szükségesnek fok szót szaporítani, vagy fok példát elő-hordani, kiker, mint az Evangelium mondgya, leg-jobban az ő gyümöltseikről lehet meg-ismérni, az az: az ő Frantzia, és Német könyveik-ből, mint ezt szem-látomást meg-mutat-tya P. Widmann Benediktinus ezen köny-vében: *Grenzüthige Anmerkungen zu der Frage: Wer sind die Aufklärer?* ezen két

titulus alatt: Epikurer, és: Thierische Menschen, holott a' mostani új Epikuristákat még Epikurusnak is eleibe teszi, 's az ő új Filozofiákat, vagy is Aufklärung-jokat Németül Thierismusnak nevezi, melly Magyarúl annyit tesz, mint: *Baromismus*. Mertz, és Senberg is megmutatják, hogy a' mostani fok új vallásnak, vagy is a' mostani *vallásnélkülvalóságnak* leg főbb oka nem más, hanem csak az, hogy az olyanok a' vallásbéli Szabadságnak palástja alatt szabadosabb életet viselhesse, és hogy az ő barom-kívánságaiknak minden tartalék nélkül eleget tehesse. (160) Láthadsza erről bővebben ezen Német könyveket: *Hat wohl die Hartnäckigkeit, und Verwegenheit der Naturalisten, der Freidenker, und aller Unchristen eine ihres gleichen? Von Mops Merz. Augsburg 1786. Vorrede S. VI. — Die Religionsgründe in ihrem ordentlichen Zusammenhange. Von Schönberg. Wien 1780.*

(160) Azonban még is néha még ezek az Epikureus Filozófusok is a' virtust, a' jóságot pengetik, mint p. o. ama' Fő Epikurista, midőn azt írja: „*Indifferentiam quoad dogmata, NB. morum, — que integritatis ardorem concioni instillent,* „ Fascic. 4. Num XXXIX. De az olyan virtusról, az olyan jóságról, 's tekéletességről lásd Storchénau *Geltzere Artunden* Num. XII. ezen felvétel alatt: *Die Tugend ohne Christenthum.*

— Philosophisches Lexikon der Religion. Aus dem Französischen des Herrn Abts Mounote. Augsburg 1775. S. XVI. XVII. XXXIII.

XI. A' mostani új Epikuristákkal csak nem egy istállóba lehet körni azokat is, kik mostanában annyit nyálaskodnak a' Papok' nőtelensége ellen, mint némelly új Magyar Írók is, 's nevezetesen ama' nagyságos Epikurista, és Indifferentista Fasciculo 3tio pag. 40. és Fasciculo 4to ad Amicam Aurem pag. 31—34. De ezeket eléggé meg-szégyenítették már a' Katolikus Írók, 's a' többi között Pázmány Péter Magyarúl még a' múlt Században mind a' Kalaúzban, mind az Alvinczi ellen ki-adott szép Leveleiben, nem régen pedig egy Magyar Káptalanbéli Úr *Flaminus Cephalus*, az az: P. J. ezen név alatt: *Vindicia Cælibatus Ecclesiarum Occidentis contra nuperos quosdam Scriptores. Augustæ Vind* 1787. (161) Ki egyszer-'s-mind rövideden, és világosan az okát is ki-jelentette, mellyért mind nem használ semmit is, akármit írjanak a' Katolikusok a' Papok' nőtelenségének védelmezésére, midőn Sz. Pálnak a' Korinthusiakhoz írt I. Lev. II. R. 14. verséből

(161) Olvasta e' ezeket. Györffy József? 'S a' Bétsi Magyar Újság-írók? — — —

igéket függesztette a' maga könyvének eleibe: „ Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei; itul-
 „ titia enim est illi, & non potest intel-
 „ ligere, quia spiritualiter examinatur; az
 „ az: A' test ismerént-való ember pedig
 „ meg nem fogja azokat, a' nük az Isten'
 „ lelkéé: mert bolondság ő előtte, és
 „ nem értheri, mert lélek ismerént ítélt-
 „ tik-meg. I. Cor. II. 14. „ (162)

(162) Ez, ez az oka, hogy némellyek annyit nyálaskodtak, 's most is nyálaskodnak a' Papok' nőtelenisége ellen, mivel *animalis homo* — — a' barom-ember, a' feslett életnek egészen neki dühödött Kurafi nem érti &c. Ezek közzé méltán lehet számlálni ama' szép Fasciculusok' Szerzőjét, 's nem különbben mind a' Magyar Kurirt, mind a' Hadi Történet-írókat, tsak azért is, a' mit a' minap minden szemérem nélkül egy Frantzia Plébánosról írtak, nagyon örülvén néki, hogy ezen Lelki Atya is nagy *Istenesen* (úgy mond-
 gyák ők) Bóldog Luter Márton példáját követte. — De vallyon az Apostolok' példájáról mit tartanak? — — *Animalis autem homo* — — — *sicut equus, & mulus.* — — — 's a' Magyar Kurirt ugyan nem is igen tsudálom, ki minémű vallású ember legyen, már másutt, u. m. az Igaz Magyar II. R. 36: és 37. lev. nyilvánban ki-fejeztem; de most látom, hogy a' Hadi Történet-írók sem jobbak a' Deákné' vásznánál; 's ők is színtúgy kezdenek kutyálkodni, mint a' Magyar Kurir! míg ő nekik is meg-ütik az orrokat, és talán nem sokára támadnak olyan jó lelkű igaz Katolikus Ujság írók, kiknek erre gondgyok

XIX. TZIKKELY.

*Melly veszedelmes emberek legyenek a'
mostani új FILOZOFUSOK nem csak
a' Religióra, hanem az Országra néz-
ve is.*

I.

NEM titok már, 's a' nyilván-való tijsá-
gokban is, és külömb-külföféle köny-
vekben lehet olvasni, hogy minekutánna
eddig egy bizonyos Társaság több esztén-
dőkig csak alattomban lappangott volna,
nem régen Frantzia-Országban nyilván-
gosan zászlót emelt, a' honnan magát
minden Országokra ki-terjeszti, 's min-
denfelé szüntelen küldözgeti az ő Spion-
nyait, 's Verbunkosait, kik már annyit
verbováltak mindenütt, (163) hogy azok-

léssen; és bár mentül hamarébb; mivel ez va-
lóban leg-jobb fölt volna az ő zsákjokra.

(163) Azt mondják hogy ezek között-
vált Kagliostro is, 's Trenk is; és hogy ez a'
Trenk ugyan a' végre jött volna Magyar-
Országba a' múlt Ország-Gyűlés' alkalmatos-
ságával, részént küldettetvén, részént hivattat-

nak száma sok millionra megyen, 's a' mint írják, Európában már közel 20. million vagyon ilyen *Propagandista*. Lásd *Das Bild unserer Zeiten*. S. 12. (164) Sokat tesz itt is a' pénz, mellynek a' Deák köz-mondás szerént mindenek engedelmeskednek, *pecunia obediunt omnia*; és, ha a' Magyar-Kurirnak hitelt adhatunk, csak két hónap alatt 30000. forintot küldöttek Belgiomba, és Német-Országba. Igaz ugyan, hogy ezeket még csak az újságokból, 's más ollyas új könyvetskékül tudgyuk, 's azt is tudgyuk, hogy nem mind igaz az, a' mit az újság-írók hazudnak, 's hogy kivált ezeknek a' Koméknak kötve kell hinnünk; de néha ugyan csak még is ő nékik is szerentséjek vagyon az igaz-mondáshoz, és sok dolgokat külömben nem is tudnánk, 's

vá, 's ugyan erre tzeloztak minden könyvei, vagy is könyvetskéi, mellyeket akkor ki-adott.

(164) Az leg-aláb már kétség kívül vettetett dolog; hogy felette nagy számra verték már magokat ezen Propagandisták, 's minden órán, világosabban fognak nap-fényre kerülni az ő titkaik Kagliostronak vallatásából. Ugyan jó helyre ment apostolkodni Kagliostro, Rómába, melly talán az Istennek különös rendelése volt. — Bár csak Trenk is oda menne, majd ő néki is ott talán szállást, 's holtig való kenyeret adnának ad *S. Leonem*.

pedig fő dolgokat is, ha tsak az újságokból nem, 's a' közönséges hírből; és fokar olly bizonyosan tudunk az újságokból, 's a' közönséges hírből, hogy nagy oktondiság nélkül azokról nem is lehet kételkedni; mint p. o. hogy Laudon tavaly meg-hólt; hogy a' Muszkák még most-is hadakoznak a' Törökökkel, 's őket már egynéhányszor jól meg-abrakolták; hogy a' Frantziák még most is nagyon bomlaszkodnak; 's hogy a' Rusz-szó' örök emlékezetére egy oszlopot emeltetett a' Frantzia Nemzeti Gyűlés illy fellyül-írással: *La Nation Françoise à Jean Jaques Rousseau*, az az: *A' szabad Frantzia Nemzet Rusz-szó János Jakabnak*.

II. De ugyan-is ezzel azt is igen szembe-tűnővé tették a' zenobonáskodó Frantziák, *ki*, és *mi* indította legyen őket erre a' nagy zenebonára, *ki* —, és *mi* — t. i. a' mostani új Filozofusok, főkép' *Rusz-szó*, és az a' *szabadság*, mellyet ezek most az egész világon prédikállanak, 's mindenütt *propagálni*, az az: ki-terjeszteni törekednek, a' mint is azért az ő Társaságok Deákul *Propagandának* nevezterik, mellyet valóban helyesen le-rajzolt a' Budai Deák Ujság-író in *Ephemeridibus Budensibus* A. 1790. Nro. 72. p. 660. 662. és N. 73. p. 666. 667. egyszer-'s-mind azt a' nagy veszedelmet is világosan szem elei-

be terjesztvén, mellyrül méltán más Országok, 's Nemzetek is nagyon tarthatnak. Láthadsza azon kívül ezen Német könyverskéket is: Das Bild unsrer Zeiten oder: Welche sind dermals die gefährlichsten Feinde grosser Herren, und Staaten? Preßburg 1790. — Kritik über gewisse Kritiker 1790. Num. 15. S. 156. — Ueber die Hauptquelle der Unruhen, und Empöhrungen in den Staaten. 1790. De leg-főkép' ezt: Ueber die Gefahr, die den Thronen, den Staaten, und dem Christenthume den gänzlichen Verfall drohet, durch das falsche System der heutigen Aufklärung, und die letzten Anmassungen sogenannter Philosophen, geheimer Gesellschaften, und Sekten. 1791.

III. Ennek a' Társaságnak pedig, vagy is ezeknek a' Eilozofusoknak, vagy Szabad - kömiveseknek a' izéllya, és tárgya, 's minden mesterkedése, törekedése rövideden abban áll, hogy a' nyakára hágván minden Despotizmusnak (165) 's magokat, sőt az egész emberi Nemzetet mind az Egyházi, mind a' világi Despotáknak igája alól fel-szabadítván, az az: mind a' Pápát, Püspököket, 's általallyában a' Lelki Pásztorokat, mind a'

(165) Úgy nevezik ök az Istentől rendeltetet mind Egyházi, mind Világi hatalmat, és fellyebb-valóságot, nem pedig az igaz Despotizmust. Királyokat,

Királyokat, Fejedelmeket, Fő Rende-
ket, Nemefeket, Földes Urakat 's a' t.
minden törvénytelen, 's törvényes hatal-
mokból ki-túrván, minden Országokba,
's minden nemzetek közzé mind a' Reli-
gyió' dolgában, 's az erkölts' dolgában,
mind az országlás' dolgában tellyes sza-
badságot, mástúl való függetlenséget, 's
fejetlen-lábságot (*Anarkiát*) hozzanak-
bé, úgy, hogy minden emberek egyen-
lő szabadsággal birjanak, se Egyházi, se
világi Elöl-járók, se Pápa, se Püspök,
se Plébános, se Világi, se Szerzeres Pa-
pok ne légyenek, egyébb tsak a' minő-
ket a' nép maga rendel magának; se va-
lóságos Király, vagy Fejedelem, se Má-
gnás, se Nemes ne légyen, se Egyházi,
se világi törvény más ne légyen, hanem
tsak a' mellyet a' nép maga szab magá-
nak, és a' maga Tituláris Királynának;
(166) a' Religyió' dolgában is tellyes sza-
badság uralkodgyék, vagy is tsak olyan
Religyió toleráltafsék, avagy újjonnan
fondáltafsék, a' minémű a' népnek tet-
szik; a' kik pedig ebben keresztrül álla-
nak, a' kik mind ebben a' népnek tér-
det, fejet nem hajtának, azok a' Nem-
zet' ellenséGINEK tartassanak, a' nagy tizif-

(166) Mint most Frantzia-Országban.

R

ra szabadság mellett minden úton, módon üldöztesenek, a' lámpás - tartóra, vagy akárhová fel-akasztásának, tüzzel, vassal az Országból, a' világból ki-irtásának (167). — Mivel pedig ezt semmiképpen helyén nem hadgya, nem is hagyhattya a' Keresztény Religió, azért legelső, 's leg főbb gondgyok az, hogy mindenek előtt a' Bayle', Ruszszó', Volter', 's más ollyas új Pogány Filozofusok' Szisztemája szerént az, u. m. a' Keresztény Religió, az emberek' szívéből ki-töröltesék, 's ennek helyébe a' Náturalizmus, 's Filozofizmus a' világ' trónusára emeltesék. Láthatja erről hosszabban ezen következő könyvterkéket: *Kritik über gewisse Kritiker* 1790. *Beilage zu Num. 18.* és az III. Aukspurgi Gyűjteményben a' VII. Kötetben: *Was war Frankreich? Was ist es jetzt? Was wird daraus werden?* 's ugyan ott: *Einige Blicke in die Geschichte von Frankreich im Jahr 1770.* 'S ezen Frantzia könyveket: *Nullité, & Despotisme de l'Assemblée Pretendue Nationale.* — *Etat actuel de la France*; 's még sok mást.

(167) Mind ez pedig ő nálok merő Tolerántzia, merő Mentsenlél, merő Szabadság, vagy is egy szóval: merő Filozofia.

IV. 'S imé! ez'az a' szabadság, melly-
rül a' minap egy valaki méltán fel-kiál-
tott: „ Királyok, Ministerek, Nemze-
„ tek! lássátok Frantzia-Ország' bődög-
„ talan példájából: mi a' Szabadság. —
Altal-látták előre a' Frantzia Püspökök
ezt a' nagy veszedelmet, kik is azért
még 1770. E. Gyűlést tartván, abból kü-
lönös írást nyújtának-bé a' Királynak,
XV. Lajosnak, mellyben szemei eleibe
terjesztvén a' veszedelemnek nagy vóltát,
intették, 's kérték ő Felségét, hogy fi-
keres eszközök által annak eleit venni
igyekezzék, az okát is, hogy főkép' azt
el-hárítsa, fel-fedezvén előtte, úgy mint
a' fok veszedelmes új könyveket, 's ne-
vezetesen Ruszszónak könyveit, mellyek-
nek szabad írásábúl, nyomtatásábúl, árú-
lásábúl, olvasgatásábúl más nem követ-
kezhetik, hanem csak a' nagy szabadság,
vagy is zabolátlanság, 's ebből mind a'
Religiónak, mind az Országának végső
romlása 's a' t. de mind haszontalan. Az-
ért már most tapasztallya Frantzia-Ország,
a' mit a' Püspökök eleve meg-mondot-
tak, tapasztallya maga a' Király is, ta-
pasztallyák nem csak a' Papok, a' mi-
nek tudom fokban örülnek, hanem a'
Világiak is, főkép' a' Fő Rendek, 's az
egész Nemesség, sőt az egész Nemzet.

V. Vallyon, ha a' Magyarokra is reá ragadna ez a' Frantzia nyavaalya, ha a' Magyarok is úgy meg-frantziásodnának? — Némellyek ugyan ezt kívánnják (168) de az ollyaknak valóban méltán azt lehet ad *amicam aurem* mondani: *Nescitis, quid petitis*, nem tudgyátok, mit kívántok. — Jaj lenne akkor a' Magyar Nemességnek, és azoknak a' szabadságoknak, 's privilégiumoknak, mellyekkel a' Magyar törvény szerént a' Nemesek, és a' Papok bírnak. — De jaj lenne akkor másoknak is Magyar-Országban, 's általlyában mindenkarbéli embereknek, ha a' Világiak a' Papokkal, a' Nemesek a' Fő Rendekkel, vagy is Mágnásfokkal, a' Fő Rendek, és Nemesek edgyütt a' Polgárokkal, 's Parasztokkal, (mint Dobzse László idejében) a' Katolikusok a' Prótestánsfokkal, a' Katolikusok, 's Prótestánsok edgyütt a' nem-edgyesült Görög-vallású Oláhokkal, 's Ráczokkal, mint nem régen Erdélyben; egy szóval:

(168) Mint p. o a' ki ezt a' könyvetskét kiadta: *Fragmentum Disceptationum de Religione, & Tolerantia in Comitibus Nationis Gallicae die 29. Augusti 1789. habitarum. Latinitate donavit Nobilis Hungarus. 1790.* Árúlták Pesten az utolsó Ország-Gyűlés alatt. A' többi között az is ott van p. 34. *Omnes homines aequales, liberosque nasci, vivere.*

ha a' fok külömb-külobbféle Nemzetek, a' Magyarok, Németek, Tótok, Oroszok, Oláhok, Rátzok, Horvátok, 's a' fok külömb' vallásúak egymással üftökbe kapnának! — Még itt talán nagyobb zúr-zavar, nagyobb bomlás, nagyobb tsaté-paté, nagyobb vér-ontás, mézfárlás, puszítás 's a' t. történne, mintsem eddig Frantzia Országban történt.

VI. 'S ezektől elegendőképpen kitetszik, melly veszedelmes emberek legyenek azok a' mostani új Filozofusok, kik valaminthé másutt, úgy Magyar-Országban is mind úntalan nyelveken pengetik a' szabadságot, de azon korántsem azt a' törvényes szabadságot értik, mellyért igen is minden igaz Hazafi kész vérét is ki-ontani, 's a' mellynek fenntartására a' mostani Felséges Királyunk is magát esküvéssel le-kötelezte, hanem azt az minden isteni, 's emberi törvény ellenvaló Frantzia szabadságot értik, (169)

(169) 'S ez valóságosan ama' szabadság, mellyről Pelzhoffer is egy nevezetes Austriai Státista még Első József Császár alatt ezeket a' verseket hozta-elő:

*Libera credendi quidvis concessa facultas,
Quilibet ut faciat, quod libet, illa facit.
Inde fides, Regnum, Libertas, Rex, Populusque,
Omnia in horrendum sunt ruitura chaos.*

R 3

mellynek némelleyek az ő dögleletes könyveik által már Magyar-Országban is alkalmasint meg- vetettrék az ágyát, mint nevezetesen ama' világ' Selmája, ama' tsúf Trenk, 's az ő bolondgyai. (170)

VII. De az ISTEN ójja Magyar-Országnak minden lakosít az olyan gyilkos szabadságtúl, mellytül mindazonáltal nekünk nem is kell, úgy tetszik, annyira félnünk, mivel nagy külömbség vagyon Magyar- és Franczia - Ország között, a' Magyar-Országi, 's Frantzia-Országi Király között; mivel t. i. a' Frantzia Királynak csak Frantzia katonái vagynak, de a' Magyar Országi Királynak, ki azon kívül több más Országokat is bír, nem csak Magyar, hanem Német, Tseh, Morva, Lengyel, Horvát, Rác, 's Oláh katonái is vannak: 's Magyar-Ország' lakosí is külömbféle nemzetűek, és valásuak; 's azért külömbféle szívűek, külömbféle gondolatúak, 's akaratuak, kiket is azért nem olly könnyű volna mind egy nótára fogni. — Más az, hogy a' Magyar-Országi Királyt nem olly könnyű volna kézbe keríteni; a' Frantziák-

(170) Ide tartozandó különösen amaz fellyebb említett Haza-áruló Orátzió, 's azok a' szép *Fasciculus ad amicum aurem* 's a' t.

nak pedig az a' szerentséjek, hogy a' Király kezekben vagyon, külömben ő nekik is eddig már talán más nótát húztak volna. — Harmadik az, hogy a' Magyarok, ide lehet tenni a' Tótokat, Horvátokat, Oroszokat, Rátzokat, Oláhokat is, nintsenek még olly nagyon megvilágosítva, mint a' Frantziák csak nem közönségesen; tudgyuk pedig, hogy Frantzia-Országban leg-inkább a' nagy megvilágosodás volt fő fő oka mindennek. Soká is lesz az, még Trenk, 's más ollyas füz-fa Filozofusok, vagy is Szabad-Kö-mivesek a' Magyarokat úgy megvilágosítták, mint Payle, Volter, Rusz-fzó, Rájnál, Mirabó 's a' t. megvilágosították a' Frantziákat.

VIII. Hanem itt még is egyszer, de már végtére, engedelmet kérek a' mostani Filozofusoktól, hogy én is itt talán valamennyire szabadossabban írtam, élven itt (és pedig jó végre) ugyan avval a' szabadsággal, mellyet ők magok hirdetnek, 's olly nagyon ajánlanak, jelesül M***i (de nem *Máriafi*) azon Magyar könyvetskéjében, mellyet nem régen a' Papok ellen, 's az Ország' farkalatos törvényei ellen ki-botsátott illy tizim alatt: *Minek a' Pap az Ország' Gyűlésében?* 's mellynek ez a' bé-köszöntése: „Szabad minden embernek szabadon,

„ és igazán gondolkodni, de főképen a'
 „ Hazafinak kötelessége is, hogy azokról
 „ mellyek Hazájának akár jó, akár mo-
 „ stoha állapotját érdeklik, ne csak gon-
 „ dolkodjon : hanem gondolatjait, a'
 „ mennyiben neki hasznosnak látszatnak,
 „ ki is nyilatkoztassa. — Az ilyen gon-
 „ dolkodásnak neme, a' jó szívű hazafi-
 „ ban akár helyes légyen az, akár nem,
 „ mindenkor ditséretes. “ — Ez leg-alább
Argumentum ad hominem. — Értik ezt
 azok a' Filozofusok, kik nem csak Fran-
 zziául, hanem Deákul is tudnak.

III. SZAKASZ,
MELLY
E R D É L Y N E K
MIND VILÁGI,
MIND
EGYHAZI ÁLLAPOTTYÁT
SZEM ELEIBE TERJESZTI

XX. TZIKKELY.

*Erdély - Országgrúl, 's elsőben Erdélynek
világi állapottyárúl.*

I.

ERDÉLY-ORSZÁG is, mint Magyar Ország, igen áldott Ország, melly is a' természetnek majd minden javaival bővelkedik, u. m. gabonával, borral, marhával, fóval, arannyal, ezüsttel, vassal, 's mindenféle ásványokkal.

II. Szent István első Magyar - Országgi Király Gyulát Erdélyi Fejedelmet, ki ellene pártot ütött vala, diadalmas fegyverével meg - hőldoltatván, Erdélyt a' Magyar Koronához foglalta. Az időtől fogva a' Magyar Királyok azt birták bizonyos Fő - Tisztek által, kik Erdélyi Vajdáknak, *Vajvodæ Transsylvanie*, hi-

vattattak ; de Zápolya, vagy is inkább Szápolyai János Magyar-Orizági Király halála után, melly történt 1540. esztendőben, Magyar-Országától elszakadván, 's a' Török igája alá esvén, különös Fejedelmek által kormányoztatott, 's a' Töröknek adózott, mellyről láthadsza rövideden Benköt *in sua Transsylvania* T. I. §. CIII. pag. 201. íeqq. bővebben pedig az 1791. esztendőbeli Magyar-Országai Gyűlésnek Diáriumját az V. Ülésről, 's az oda való *Actákat*.

III. Ezek valának pedig Erdély-országának Fejedelmei : Szápolyai János Zsigmond, Bátori István, Bátori Kristóf, Bátori Zsigmond, Bátori András, Székely Mózsos, Borsikai István (171), Rákóczi Zsigmond, Bátori Gábor, Betlen Gábor, Brándeburgi Katalin Betlen Gábornak az Urának halála után kevés ideig, Betlen István, I. Rákóczi György, II. Rákóczi György, I. Rákóczi Ferentz, ki kitsiny korában Fejedelemnek választott, de a' Fejedelemséget soha sem viselte, Rédei Ferentz, Bartsai Ákos, Kemény János, I. Apafi Mihály, II. A-

(171) Ez azután Erdélyi Fejedelemből Lengyel-Országai Királlyá választott, kinél nem is vólt a' Longyeleknek híresebb, és derékjebb Királlyok.

pafi Mihály. I. Apafi Mihály látván I. Leopold Tsáfzár', 's Magyar Országai Király' fegyverének szerentsés elő-menetelet, más óltalomról kezdé gondolkodni, mint a' millyennek eddig a' Törökét tapasztalta, 's bútsút vévén a' Fényes Portának kapu-fájátúl, magát, 's Erdély' Országát, az Ország' Rendeinek köz-akarattával, I. Leopoldnak óltalma alá adá, magátúl Leopoldtúl erre ösztönöztetvén, 's véle 1686. E. különös szövetséget vett, mellynek ez a' kezdete: „Notum
 „ sit, quorum interest, universis. Quod
 „ postquam Sacra Cæsarea, Regiaque
 „ Hungariæ, & Bohemiæ Majestas a Tur-
 „ carum Sultano armis fœdifrage laceffi-
 „ ta, ad societatem sacri belli inter alios
 „ etiam Dominum Principem, Status-
 „ que, & Ordines Transylvaniæ, ac
 „ Partium Hungariæ eidem annexarum
 „ pro defensione communi adhortata ef-
 „ set, & Dominus Princeps, Status, &
 „ Ordines Transylvaniæ devotum suum
 „ erga Sacr. Cæs. Regiamque Majesta-
 „ tem, & Remp. Christianam animum
 „ per expressam Legationem testati ef-
 „ sent, propositis nonnullis desiderijs,
 „ de quibus conveniretur, in sequentes
 „ articulos itum est: I. Sacra Cæs. Re-
 „ giaque Majestas suscipit defensionem
 „ Transylvaniæ &c. “ — — — A' III.

Tzikkelyben a' Fejedelem, és az Ország' Rendei az ő régi szabadságokban, 's' igazságokban meg erősítették ezen szókkal:
 „ In Transsylvania, & partibus Hungariæ
 „ Transsylvaniæ annexis intra veros suos
 „ terminos Dominus Princeps, & Sta-
 „ tus in eo, quo hactenus jure gaudent,
 „ conserventur &c. “ — 1688. E. új-
 jabb szövetség által I. Leopold' óltalma
 alá ajánlák magokat az Erdélyiek, de
 csak hamar utánna, u. m. 1690. Eszt. az
 öreg Apafi e' világból ki-költözék. Után-
 na a' fia II. Apafi Mihály viselé a' Fejede-
 lemséget, mellyre még kitsiny korában
 választatott, de a' mellyer a' Kárloviczi
 békeség után 1699. E. önként által-enge-
 de az Ausztriai Háznak. Tudom ugyan,
 hogy ennek azután nagyon ellene mon-
 dottak az Ország' Rendei (1712), mikor
 II. Rákóczi Ferentz alatt egy kis vér-
 szemet kaptak, kirül láthadsza *Histoire
 des Revolutions de Hongrie* T. II. és abban
*Remarques Apologetiques, que Veracius
 Constantius &c. Article II. & Reflexions
 sur le II. Art.* De ennek az el múltt esőnek
 már nem kell köpenyeg; minekutánna
 valamint a' Magyarok a' Magyar Király-

(1712) Azon okból, hogy II. Apafi ezt az Ország' Rendeinek híre nélkül tselekedte.

ságot, úgy az Erdélyiek is az Erdélyi Fejedelemséget önként örököskeppen általadták az Austriai Háznak. Lásd erről *Novellares Art. Transsylv. Art. III. Ann. 1744. és Benköt Transsylv. T. I. p. 330. feqq.* — A' mostani Ország - Gyűlésben nagyon rajta vannak az Erdélyiek, legalább azoknak leg-nagyobb része, hogy Erdélyt Magyar - Országgal újjabban egybe kaptsolhassák, de lesz e' valami belőle, vagy sem, még bizonytalan.

IV. Valamint Magyar-Országot, úgy Erdély - Országot is fok különbféle nemzetek lakják, úgy, hogy talán egy Országban sem lakik annyi fok különbféle Nemzet, mint Magyar, és Erdély - Országban. Laknak Erdélyben Magyarok, Székelyek, Szászok, Oláhok, Örmények, Bolgárok, Oroszok, Görögök, Ráczok, Lengyelek, Morvák, Zsidók, Tzigányok. — Zsidó ott annyi nintsen, mint Magyar-Országban, de annál több Oláh-ság vagyon ottan, 's többen vannak az Oláhok magok, mintsem a' többi Nemzetek mind öszveségefen. Lásd Benkő *Transsylv. T. I. p. 472.*

V. Erdély - Ország a' 3. Fő-nemzetre nézve 3. Részre osztatik, úgy mint: Magyar - Székely - és Szász Rézre; a' Magyaroknak Vármegyéik, a' Székelyeknek, és Szászoknak Székeik vannak.

A Magyarok' Vármegyéi ezek: Felső-Fejér, Alsó-Fejér, Küküllő, Torda, Kolos, Doboka, Belső-Szolnok, és Hunyad-Vármegye.

A' Székelyeknek Székei ezek: Udvarhely Fő-szék Keresztur- és Bardóczi Fiú-székekkel: Sepsi, Kézdi, Orbai Szék, mellyek edgyütt Három-Széknek nevezetnek, 's egy Fő Királyi Bíró alatt vannak Miklós-vár-székkal egyetemben: Felső, és Alsó Csik, mellyek is Gyergyó, és Kászon Fiú-székekkel edgyütt egy Fő Király-Bíró alatt vannak: Maros-Szék, és Aranyos-szék.

A' Szászok' Székei ezek: Szeben-szék, Segesvár-szék, Medgyes-szék, Szászsebes-szék, Nagy-sink-szék, Köhalom-szék, Szeredahely-szék, Új-Egyház-szék, Szász-város-szék, 's azonfellyül Brafsó-Vidék, és Besztercze-Vidék.

Erdélyhez tarozandók némelly oda kaptsolt Magyar-Országai Vármegyék is úgy mint: Közép-Szolnok, Kraszna, és Zaránd-Vármegye, 's azonfellyül Kővárvidék, és Fogaras' vidéke, vagy is Fogaras-földe. — Ezek az Magyar-Országból Erdélyhez tsatoltatott Vármegyék, mellyek Partiumbéli Vármegyéknek hivattatnak, a' közelebb múlt Magyar-Ország' Gyűlésében különösen sürgették Magyar-Országgal való edgyesíttetésüket,

ket, mellyrül láthatósza ezen Ország-Gyűlésnek Diáriumját, vagy is Jegyző-könyvét az 5-dik Ülésrül, és az oda tartozandó *Adákat*, vagy is ok-leveleket a' IV. szám alatt.

XXI. TZIKKELY.

Erdélynek Egyházi, vagy is Religyiöbéli állapottyárul; 's először az törvényesen be-vett négy Religyiökrül.

I.

ERDÉLYBEN 4. Religyiönak szabad gyakorlása vagyon, mint ez az Erdélyi törvénybül ki-tetszik, nevezet szerént ex Approb. P. I. Tit. I. Art. II. melly ekképpen szól: „A' négy recepta Religyiök „ az Országnek ezen meg-egyezett közönséges végezései szerént ennekutánna „ is in perpetuum pro receptis tartassanak, bődög emlékezerü Eleinknek dítséretes példájok szerént; holott az Házának közönséges meg-maradása is „ azt kívánnya, hasonlóképen az Ország' „ Constitutioi, és néhány rendben lott

§

„ uniók is. Ezen négy recepta, úgymint:
 „ Evangelica Reformata, (vulgo. Calvi-
 „ niana) Lutherana, five Augustana, Ro-
 „ mano - Catholica, Unitaria, vel Anti-
 „ trinitaria Religyióknak szabados exer-
 „ citiumok, in locis juxta Constitutio-
 „ nes regni solitis, ezután is meg-enged-
 „ tésék. “

II. 1766. E. számba vétetvén ezen Religyióbéliek, mint Benkő írja in Trans-
 sylvania T. I. p. 472. Katolikusok talál-
 tattak 93135-en, Helvetziai Vallásuak
 140043. Luteránosok 130365. Unitáriusok
 28647. De mind ezeknél, úgy mond
 Benkő, számofsabbak az Oláhok, kik-
 nek száma 1761. Eszt. 547243-ra méne,
 azokan kívül, kik jó nagy számmal a'
 Barcaságon laknak; 's következendő-
 képpen az Oláhok, mint már említet-
 tem, felesebb számmal vannak Erdély-
 ben, mintsen a' többi Nemzetek, u. m.
 a' Magyarok, Székelyek, Szászok, Ör-
 mények, Lengyelek, Oroszok mind ösz-
 ve. Mivel ezeknek száma mind öszve
 nem mégyn többre 392190-nél; de az
 Oláhoké részen 547243-at. Tudni való
 mindazonáltal, hogy az Oláhok között
 számláltatnak a' Bolgárok, és Ráczok is;
 a' Bolgárok pedig Katolikusok. Az Olá-
 hok között is sokan Unitusok, 's követ-
 kezendőképpen Katolikusok; 's csak egy-

szetre is, mint Fasching írja in *Nova Dacia* P. I. p. 21. 's ő utánna Benkő in *sua Transsylvania* T. II. p. 231. nyoltzvan ezerezen tértek a' Rom. Kat. A. Sz. Egyház' edgyességére; meg-meg 1761. Előzt. a' határbéli Katonaság mind közönségesen; mint Benkő bizonyította *Transylv.* T. II. p. 233. 's így tehát az Rom. Kat. A. Sz. Egyházzal edgyesült Oláhok, és Bolgárok edgyütt közel téstnek száz ezert; 's ha ezeket is az említett Katolikusokhoz számíttjuk, ugyan tsak nagyobb számot téstnek a' Katolikusok Erdélyben, mintsem a' Kálvinisták, vagy Luteránusok külön véve. Az Örmények előbb Eutikianusok voltak, de már most azok is mind Pápisták; nem különben az Anabaptisták is, kik Erdélyben *új Keresztényeknek* nevezettek, 's oda Morvából hozattattak Berlen Gábortól, jöllehet a' magok vallá. okat sokáig igen nyakafon meg tartották, utóllýára még is tsak ugyan ők is meg-adák magokat, és valamint Magyar-Országban, úgy Erdélyben is a' Katolika hitre térének.

III. 'S így tehát az Apostoli Királyok szárnyai alatt újra gyarapodni kezdett Erdélyben a' Kat. Religió, melly az nem Apostoli, nem Katolikus Erdélyi Fejedelmek' igája alatt sok rövidséget, 's üdözést szenvedett. Mert jöllehet az Erdélyi há-

rom Fő Nemzet' ditsős Elei is sz- István Király' idejétől fogva Luter, Kálvin, és Szoczinus, vagy is Blandrata' idejéig tovább 500. éfztendőnél mind egy szálig Római Katolikusok, Pápisták voltak, mint Benkő is meg-vallya *Transsylv. T. II. p. 122.* 's úgy is Ország-világ tudgya; jóllehet azután is sokan, kivált a' Székelyek között, kik ezért örök dítseretet érdemelnek, a' régi Római Kat. Religióban meg-tántoríthatatlanul meg-maradtak (173), semmiképpen nem hagyván

(173) *Hæc autem (Provincia Csik utraque) cum „Sedibus Gyergyó, & Kászon, dogmatibus „Protestantium nunquam locum præbuit, sed „Fidem Romanam in hac discreta montibus Regione tanta perseverantia retinuit, ut diversæ „Religionis homines (si excipias paucos Nobiles, aliquibus hic possessionibus equidem fruentes, at alias in sedibus, Comitatusque degentes) inter eos Ovo atro reperias rarior.* „*res.*“ Ita Josephus Benkő Prædicantius Helveticæ Confessioni addictus in Sua Milkovia. A. 1781. Viennæ edita; de a' helyet már bizonyosan nem tudom, hol írja, hanem úgy tetszik *S. 80. p. 142.* Meg-meg a' 490. Lev. azt írja, „Celebrantur Romano-Catholicorum laudibus „Sicul. Tractus Csik, Gyergyó, atque Kászon, „quod non modo ipsi avitam Sacrorum normam retinuerint; sed ad eam cæteris etiam in „oris Transilvanicis suffulciendam adnisi fuerint. Præcipuam in his gloriam Sodalibus Francisci Reformati tribuere videtur domesticus „quidam Nobilis D. Franciscus András &c.

magokat az új tudományok' szeléről tétova ragadtatni; 's jöllehet utóbb is a' Nem - Katolikns Fejedelmektől, 's Ország' Rendeitől több olyan *Uniók*, és törvények tétettek, hogy a' Római Katolikusok Religiójokra nézve a' többi törvényesen be-vett vallásuakkal egyenlő szabadsággal bírjanak, még is a' Katolikusoknak sokkal rosfszabb renden vólt a' szénájok, mintsem a' többieknek; a' mi csak abból is nyilván ki-teszik, hogy jöllehet az Approbatáknak I. R. I. Tit. IX. Tzikkelyében meg-engedtetett, vagy is rendeltetett, hogy mind a' Kálvinistáknak, mind a' Luteránosoknak, mind az Antitrinitáriusoknak tulajdon Szuperintendensek, vagy is, mint ott nevezetik, Püspökjök legyen; a' Katolikusoknak még is nem engedtek Püspököt, hanem csak Vikáriust, 's annak is, u. m. a' Katolikus Vikáriusnak a' Nem-Katolikus Fejedelemtől kell vala confirmáltatnia. — 'S már akkor régen egy tsepp Püspökjök nem vólt a' Katolikusoknak Erdélyben, mivel még 1556. E. midőn még Izabella Királyné uralkodott Erdélyben, Izabellának akarattya ellen az Erdélyi Püspököt, u. m. Bornemisza Pált, az hatalmaskodó Eresnekek Erdélyből ki-marták, és a' Püspöki, 's egyéb Egyházi jószágokat erőszakosan el-kaparított-

ták; 's azóltátúl fogva közel másfél száz éltendeig, avagy tovább is, Katolikus Püspököt Erdélyben nem toleráltak; noha még II. Rákóczi Ferentz is, midőn őtet 1707. Éízt. az Erdélyiek Fejedeleme- nek választották, nagyon mesterkedett benne, hogy, mivel az Erdélyi Uniók- nak, 's Törvénynek ereje szerént minden egyéb vallásuaknak tulajdon Püspökjök volna, a' Katolikusoknak is engedessék még, hogy Püspökjök lehessen, de jól- lehet egyébre mindenre reá állottak, a' miben eleintén valamennyire ellenkedtek véle, erre még is semmi úton, módon reá nem bírhatá őket, jóllehet minden ellen-vetéseket úgy meg-ízfolta, hogy már semmivel sem tudtak elő-állani; a' mint ezt maga meg-írta Rákóczi az ő Memoárjaiban. Lásd *Histoire des Revolutions de Hongrie* T. V. p. m. 339. — Az 1566. E. II. Szápolyai János alatt Tordán tartatott Ország - Gyűlésben pedig illy rüredelmes végezést tettek a' Katolikus Papok ellen, kik a' Karolika A. Szent Egyháztól el pártolni nem akartak: „Vé- „ getetre, miért hogy az Ur Isten jó- „ vóltábúl az Evangyéliomnak világos- „ ságát az ő Felsege birodalmába min- „ denütt fel-gerjesztette, és kívánnya, „ hogy a' hamis tudomány, és tévelygés- „ sek az Anyaszentegyházból ki-írtafsa-

„nak ; egyenlő akarattal végeztetett ,
 „hogy a' féle renden való Egyházi sze-
 „mélyek, kik a' Pápai tudományhoz ,
 „és emberi szerzésekhez ragaszkodtanak,
 „és ebből ki-térni nem akarnak, az ő
 „Felsége' birodalmából minden néven
 „ki-igazíttassanak ; a' Váradi Káptalan-
 „nak ő Felsége e' jövődő Virág' Va-
 „sárnapját rendelte, hol, a' kik meg-
 „térnek, házokba, szőlőjökbe, marhá-
 „jokba, jószágoktól meg-válva, kiket
 „ő Felsége magának akar meg-tartani,
 „békeiségbe meg-maradhatnak ; ha pe-
 „dig az Isten ígését nem akarják venni,
 „személyekbe, marhájokkal egyetem-
 „be, valahová akarják, szabadossan el-
 „bocsátassanak. “ Eddig az 1566. esz-
 tendőbéli Ország - Gyűlésnek végezése.
 (174) — Nem gondolnám, hogy az ol-
 lyan nyilván-való, 's törvénybe íratott
 dolgoknak elő-hozásával, melly egy igaz
 Történet-írónak kötelessége, valamit a'
 Tolerántzia ellen vétenék. Elő-hozta nem
 régen ezen végezést Nemes Sáros- Vár-
 megye is azon Apostoli buzgósággal, 's
 bátorsággal készült esdeklő, 's ellen-
 mondó írásában, melyet ő Felségének

(174). Még is mindig nekünk hánnyák sze-
 münkre az Intolerántziát.

mély alázatossággal bé-nyújta azon új szabadságok, 's Privilegyiomok ellen, mellyeket Prótestáns Uraiméknak engedni méltóztatott. Elő-adgya azt Fő Tiszt. Gánóczi Nagy - Váradi Káptalanbéli Ur is in *Episcopis Varadinensibus* A. 1776. *Vienna editis* P. II. p. 128. 's utánna veti, hogy még evvel meg nem elégedtek, hanem ezen végezésnek ki-hirdetése után meg-fzöllíták a' Váradi Kanonokokat, ha akarják e' az új Evangyéliomot bé-venni, 's e' szerént meg házasodni, vagy nem? 's midőn ők azt felelnék, hogy őket erre az ö lelki ismértek reá nem viszi, minthogy jól tudgyák, hogy ezzel mind az Isteni, mind az emberi törvények ellen vétkez-nének, minnyájokat nagy kegyetlenség-gel e' világból ki végezték, ki-vévén csak edgyet, ki inkább akart hit-árulóvá lenni, 's tilalmas, szentség-törő házasságra lépni, mintsem az igaz hitért meg-halni, 's inkább akarta magát örök halálra, örök kárhozatra, mintsem ideig való halálra szálni. — Melly kegyetlenül hánt legyen Petrovics a' Pápista Papokkal, 's Kolozsváratt az Antrinitáriusok a' Jézsovítákkal, egy Frátert közzülök meg is ölvén, másokat meg sebesítvén; mint kínozták, hóhérlották, 's végtére meg ölték legyen Káfsán az Akatolikusok Rákóczi Györgynek vezérlése alatt *Marcus Chrisinus* Elz-

pergomi Kanonokor, és P. Pongrácz István- 's P. Grodecz Menyhárt Jézsovirá-
kat; melly kegyetlenül bántak legyen
ugyan akkor tájban Szétsi' vezérlése alatt
Jászón az akkoriban ottan lakó Egri Ka-
nonokokkal; melly eskütt ellenségek lett
legyen a' Katolikusoknak Botskai, és Bá-
tori Gábor, 's a' t. mind ezekről nem
is akarok bővebben szólni, sőt, ha le-
hetne, ezeket örömeft egészszen el-tit-
kolnám, de nem lehet, minekutánna már
másokról nyilvánosságossá tétettek; gyanú-
ba is ejteném magamat, ha az olyan nyil-
ván-váló dolgokat, mellyekről a' többi
Historikusok tsak nem minnyájan emlé-
keznek, egyedül tsak én halgatással akar-
nám el-mellözni.

XXII. TZIKKELY.

A' Luteránusoknak, Kálvinistáknak, Unitáriusoknak, Zsidózóknak, Pietistáknak, Puritánusoknak, 's Indifferenseknek, vagy is Pacificánsoknak Erdélyben való eredetéről.

I.

JÓLLEHET Erdélyben Approbat. P. I. Tit. I. Art. II. az előbb említett négy Religio (175) törvényesen bé-vétezt; de egyszer 's-mind miindgyárt az utánna való Tzikkelyben, Approb. P. I. T. I. Art. III. e' következő végezés is rétezt:

„ A' négy recepta Religyiokon kívül in
 „ Art. fidei, vel religionis se privatus akármi
 „ rendbéli emberek, se pedig Gyülekeze-
 „ tek innovatiót, se pedig szakadozófságot
 „ bé-hozni, vagy tselekedni ne mérészel-
 „ jenek sub pœna notæ infidelitatis. (176)

(175) Ugymint: a' Katolika, Kálvinista, Luterána, és Unitária.

(176) Magyar-Országban hasonlóképpen ugyan ezen törvényt, és büntetést szabta az Ország: a' nyilván való Eretnekek ellen. Art. 9.

Nevezetesen pedig az ezután következő Tzikkelyben Appr. P. I. T. I. Art. IV. meg-tiltatott a' Judaismus, az az: a' Zsidók', vagy is másként Szombatosok' tévelygése, de haszontalan; mert minekutánna némelly nem-jámborok meg-kezdtek a' szalonnát, 's minden tarts nélkül neki bomlottak az újításnak, 's a' régi Religyió' réformálásának; vagy, mint Bod Péter Az Isten vitézkedő A. Sz. Egyházának Historiájában a' 468. old. mondgya, (177) „mihellyen kezdődött vala „az Ekklesiá meg-tisztítani az emberi „találmányok szemetétől, mindgyárt olyan emberek is kezdettenek támadni, „a' kik a' Krisztus közben-járónak természetéről, Istenségéről, vétkeken értettenek. „'S így támadtak Erdélyben a' Luteránosokból, 's Kálvinistákból az Unitáriusok, ezekből a' Dávidisták, Zsidók. 's a' t. Hasonlóképpen szóll egy Luterános Erdélyi Prédikátor is Dávid Ferentznek, az Erdélyi Unitáriusok' első Szuperintendensének életerében. Lád Johann Seiverts Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten. Preßburg

An. 1722. 's vallyon nem illyenek e' a' mostani Naturálisták, Indifferentisták 's a' t.

(177) Az Unitáriusok' vallásánknk eredetéről szóllván.

1785. S. 54. (178) 'S így tehát Erdély-Ország egy más után majd minden tévelygéseknek fészkévé, 's hazájává lett, *factaque est Transylvania errorum omnium nidus, & domicilium*, mint ismét egy Erdélyi Luterános Író, *Miles*, vagy is másként *Milefus Mátyás*, írja. De ezt képesnek tartom valameennyire nyilvánban ki-fejezni, és pedig röbbnire a' Prótestánsok' tulajdon könyveiből.

II. Ertsük elsőben Bod Pétertől, mint írja-le ő rövideden az *Isten' vitéz-kedő A. Sz. Egyháza' állapotjának Historiájában* a' 462. lap. a' Prótestánsoknak a' Római Katolika Anyja Szent Egyháztól, 's azután egymástól - való el - szakadásokat: „ MDXXII. éltend. Szebenben „ kezdődött a' Luther' könyveinek olvasásokból a' vallásban-való változás, az „ időtől fogva eléb eléb ment, noha igen

(178) „ Wann uns einmal die Wirbel des Irrthums ergreifen; so ziehen sie uns ihrem Mittelpunkte, dem Abgrunde des Unlaubens immer näher. So bald die ewige Gottheit Jesu nicht geglaubt wurde; sobald raubte man ihm seine göttliche Verehrung; als dieses geschehen, sah man ihn bald für einen Menschen an, um den man sich zu bekümmern gar nicht Ursache habe. So wurde die Socinianische Glaubenslehre eine Mutter, deren Kinder immer mehr ausarteten. Sie gebahr die Davidisten, diese die Jüdischgeanteten, und diese endlich vollkommene Juden.

„ lassan fok akadályok adván magokat
 „ elő egész 1555-dik esztendeig; de ak-
 „ kor osztán az Urak, és a' Nemesség
 „ is úgy el-állottanak a' Romai vallás
 „ mellől, hogy annak vallói igen keves-
 „ sen maradnának, 's gyakoroltatása is
 „ csak bizonyos helyeken engedternék-
 „ meg. Nagy akadályára vólt pedig Er-
 „ délyben, mint szintén másutt is az egy-
 „ más között való háborgás az Eván-
 „ gyéliom' terjedésének, az Ur' vatso-
 „ rája' materiájában. Mert jóllehet egyébb
 „ ágazatiban a' Hínek meg-edgyeztenek
 „ de ebben különböztenek, némellyek
 „ azt állatván, hogy ez Sacramentomban
 „ jelen vagyott tulajdonképen a' Krisz-
 „ tus teste a' kennyérrel, és borral, má-
 „ sok ismét hogy az tulajdonképpen való
 „ test ott nintsen, hanem annak a' zá-
 „ lagja. Amazok neveztetnek vala Lu-
 „ theránusoknak, ezek Sacramentáriu-
 „ soknak: jóllehet sokáig mind Luthe-
 „ ránusoknak mondattak azok, a' kik a'
 „ Római Ekklesiától el-szakadtanak vala.
 „ Kezdettenek 1564. esztendőről külön
 „ Superintendensről igazgattatni a' Király
 „ parantsolarjára. A' Magyarok, és a'
 „ Székelyek a' Réformáta vallást (179)
 „ a' Szászok pediglen követték többire

(179) 'S talán azért nevezték ők a' Kálvinista vallást Magyar vallásnak.

„a' Luter' Tudományát. “ Eddig Bod Péter. Benkő is azt írja in *Transsylvania* T. II. p. 127. hogy a' kik Erdélyben a' Romai A. Sz. Egyháztól el - szakadtak, először mind Luteránosok voltak: „Dum
 „ isthic primitus a' Rom. discedebatur
 „ Ecclesia, Lutheri dogma usque ad A.
 „ 1550. apud omnes in pretio erat, Sa-
 „ xones scilicet æque, ac Hungaros; Lu-
 „ theranique omnes nuncupabantur; “
 azután hosszúszasban elő - beszéli, mint
 vesztrenek legyen öszve az Úr' vatsoráján, s
 mint váltanak legyen-el azután egymástól.

III. De ugyan is ezen az úton to-
 vább indulván, vagy is mint Bod Péter
 mondgya, éléb éléb menvén, valamint
 a' Luteránosokból először a' Kálvinisták,
 szintúgy támadtak azután a' Luteránosok-
 ból, és Kálvinistákból a' Szoczinianusok,
 kik Erdélyben Unitáriusoknak, vagy is
 Antitrinitáriusoknak, Magyarúl pedig, Sz.
 Háromság-tagadóknak hivattatnak. Ugy
 lett maga is az ifjú Szápolyai János, úgy
 lett Dávid Ferentz is az Erdélyi Unitá-
 riusok' első Szuperintendense, úgy lett
 ama' Magyar Historikus Heltai is Lute-
 ránosból Kálvinistává, Kálvinistából Uni-
 táriussá. Igaz ugyan hogy ezeknek (180)

(180) u. m. az Unitáriusoknak.

mindgyárt, hogy elsőben szarvat emel-
lének, magok a' Kálvinisták is erős-
sen ellenek szegeztek magokat, de heá-
ban; mert valamint ök a' Szent Írásnak
ama' szavait: *ez az én testem* nem tulaj-
donképpen, hanem figuráson, *figurate*,
tropice értették, úgy az Unitáriusok is a'
Sz. Írásnak ama' szavait, mellyek Krisz-
tus Urunk' Istenségét állattya, szépen
el-figurázták, azt mondván, hogy azokat
is nem tulajdonképpen, hanem csak fi-
guráson kell érteni; 's így tehát a' Sz.
Írás egyedül csak maga Bíró nem lehetett
köztök; a' Sz. Léleknek belső sugallá-
sát pedig egyik fél szintugy a' maga fa-
zeka mellé szította, mint a' másik: a'
Szent Atyák' magyarázatjának, és a'
Tráditziónak, 's az A. Sz. Egyház tsal-
hatatlan tanításának, mind kerten egy-
aránt fittyet hánytak; 's így tehát, mon-
dom, Bíró nem lévén köztök, mind a'
két fél magát nyertesnek tartotta. Lát-
had-sza erről Bossvéter in Hist. variantis
Doctrinae Protestantium P. IV. L. II. p.
m. 380. Az Igaz Magyar' III. Rész. 54.
Lev.

IV. Elsőben pedig egy Blandrata
György nevezetű Olasz Orvos hozá-bé
Erdélybe a' Sz. Háromság - tagadó, 's
Krisztus-tagadó vallást, ki először a' Fe-
jedelmet, ifjú Szápolyai Jánost, vette-le

lábárúl, és csak hamar utánna az egész Udvar meg-tántorította. (181) Az Udvariak közül elsőben ezek vették-fel az Arianus, vagy is Szöczinianus vallást: Csáki Mihály az Udvari Kánczellárius, Békési, vagy is inkább Bekes Gáspár, Szalánczi János, Hagymási Kristóf 's a' t. 'S ezek csak íziben arra vitték a' dolgot, hogy a' tisztségekre, 's fő-hivatalokra más senki nem emeltetett, hanem csak Sz. Háromság-tagadó. Blándrata azt is véghez vitte, hogy a' Fejedelem, kit más-ként ifjú Királynak is neveznek, a' maga Udvari Káplánnya is, *Alefius*, vagy is *Madar Dieneft*, ki is elsőben Luterános volt, azután Kálvinistává lett, az Udvarból ki-igazította, 's helyébe Dávid Ferenczet, kit Blándrata már a' maga' részére hódított vala, a' maga udvari Káplánnyaává választotta. Ugyan ez a' Dávid Ferencz, kit másként Dávidis Ferencz-tiek is írják, volt az Unitáriusoknak első Szuperintendensek, 's Blándrátának, entiek a' tévelygésnek terjesztésében, legnagyobb segítője. Sőt Dávid Ferencz még

(181) T. i. ama' Deák köz-mondás szerént:
Regis ad exemplum totius componitur orbis.

az az Magyarúl:

Mind a' világ követi roszsz példáját a' Királynak.
Blándrátánál

Blandrátánál is meszfezebb vetette a' sulykot, 's még azt a' kis betsületer is, melyet még a' Blándráta, 's a' Mahometánusok is meg-hagytak rajta, le-vonta róla; úgy, hogy azért még a' Blándráta is üstökbe kapott véle, 's még Szoezinust is Erdélybe hitra ellene, de mind a' ketten sem tehetének néki. Ehez hozzá járulván még más holmi is, 's tulajdon hitves-társá is, Barát Katicza, bé-vádolván ötet hozzá-való hitetlenségérül, 's élete után-való leselkedésérül, 's Blándrátátul magárul is a' Fejedelem előtt, ki már akkor Batori Kristóf vala, bé-vádolatván, 's pere a' Tordai, 's Fejérvári Gyűlésben is folytattatván, örök fogságra ítéltetett, 's a' Dévai römlöztbe vetetett, holott 1579. eszt. szörnyű halállal kiköltözék e' világból a' Kristusnak ítélő széke eleibe, kinek istenségét itt tagadta ugyan, de ott meg ismerte. Láthadsza róla *Seiberts Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten* S. 54. Bod Péter Magyar Aténás-sát 56. lap. Benkő Transsylvaniam T. II. p. 130. item 221. Hanert p. 298. seqq. Lampe Hist. Eccl. Ref. in Ung. & Trans. p. 303. 304. merő Prótestáns Irókat. A' Pápisták között Molnár János' Egyházi Történeteinek III. Részét a' 313. 's köv. Lev.

V. 'S így kétfelé szakadának a' Sz. Háromság - 's - Krisztus - ragadók, Dávid Ferentznek is, Blándrátának is lévén követői. „Némellyek, (mint Bod Péter írja az Isten' vitézkedő A. Sz. Egyházának Historiájában az 509. Lev. lapon) imádták a' Jésus Kristust, az Atyának, Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében keresztemelkedtenek, 's a' Törvények Erdélyben ezeket az Unitáriusokat szenvedik. Mások nem akarták imádni a' Jésus Kristust, ezek ellen voltak az Ország Törvényei. Annakelőtte is voltak végezések ellenek, de 1638-dik eszt. a' Dési Ország Gyűlésére idéztetvén eltiltattak az országból, valakik a' Kristust nem akarnák imádni. Ugyau ott egy kövel agyon veretterett a' Kristuson tett káromlásáért. Ezek az Ország Törvényében mondattak *Sidózőknak*, az után pedig *Szombatosoknak*.“

V. A' *Zsidózők*, vagy *Szombatosok*, Deákul *Judaizantes*, *Sabbatharü* (183)

(182) Amá Magyar Történet-íróról, Heltaí Gáspárról már említettem, hogy az Pápiából Luteránossá, Luteránostól Kálvinistává, Kálvinistából Unitáriussá lett; végtére pedig, a' mint csak a' napokban egy nagy Magyar - 's Erdély-Országi Historikustól meg-értettem, *Zsidózővá*, vagy is *Szombatosá* lett.

még tovább vitték a' dolgot, 's nem csak Krisztusnak istenségét el-figurázták, hanem még a' Krisztusnak lételét is (existenciáját) tagadták, 's a' Messiásnak eljövetelét (*adventum Messiae*) Zsidó Uramékkal a' mesék közzé számlálták. Ugyan azokkal az új Testamentombéli Sz. Írást az Isteni könyveknek lajstromából ki-mustrálván, csak az Ó Testamentomot verték-bé Isten' ígéjének, 's e' szerént a' Vasárnap' helyett a' Szombatot üllörték, 's a' Disznó-húst, és Szalonnát, (ámbar Magyarok, és pedig zsiros szájú Erdélyi Magyarok lévén) a' viláért sem ettek volna-meg; a' férfi gyermekeket környül-metelték; sőt még olyanok is találtattak közöttök, kik se Mennysorságot, se Poklot nem hittek. — Ezeknek fő Pátriárkájok volt Pétsi Simon, ki mindazonáltal koránt sem a' Nemes Pétsiek között, hanem, a' mint írják, Péts' városából alarson nemből-való volt, de a' ki tanulása által annyira fel-kapott, hogy Botskai öter a' maga' Kánczelláriussává tevén, hanem itt nem tudom mitsoda rozsfa fát tévén a' tűzre, méltóságátúl meg-foszraték, 's fogságba téteték. Vén-ségében ugyan csak meg-tére, az az: viszsza-tére a' Kálvinista vallásra. Láthadsza róla Benköt Transilv. T. II. p. 241. és Bod Magyar Aténássát 222. lap. A'

Zsidózók' vallásárúl pedig ugyan azon Benköt azon a' helyen, Bod Pétert az *Isten' vitézkedő A. Sz. E. Historiájában* az 511. lap. 's az Erdélyi Törvény-könyvet Appr. P. I. T. I. Art. IV. és ismét P. I. T. IV. Art. I.

VI. Vannak, vagy leg-alább voltak Erdélyben Pietisták, 's Puritánusok-is, kikrül is emlékezik Bod Péter az említett Historiájában. Fasching azt írja in *No-va Dacia* P. V. p. 79, hogy a' Puritánusok' vallása Bartsai Akos Fejedelemsége alatt, ki maga is Puritánus vala, a' Fejérvári Ország-Gyűlésben helyben hagyattott. A' Pietisták' vallását hofszsazon előadgya ezen könyverske. *Ortus & Progresus variarum in Dacia gentium, ac Religionum cum Principibus ejusdem. Primum in lucem datus A. 1730. nunc denuo recusus Claudiopoli A. 1764.* Melly könyvetskének, Benkő' bizonyysága szerént, Szerzője volt P. Illia András Jézsovita. Ugyan ezen könyvetskéjében P. Illia a' többi eddig elő-számláltt vallásokrúl is elég hofszsazon beszéll, 's még azonfellyül némelly más leg-újjabb vallásuakrúl is emlékezik, kikrül se Benkő, se Bod Péter, se más Erdélyi Író az én tudtomra csak leg-kissebb emlékezetet sem téshen. Egynehány esztendővel ez előtt, úgymond, bé-írásnak ide a' Római Birodalomból az úgy

nevezett *Indifferensek*, és *Pacificansok*, kik mind úntalan azt kiáhállyák, *Pax, Pax! Bekeesség, Békeesség!* 's mindenúton, módon azon mesterkednek, hogy a' többi vallátsuakat, (ki-vévén még is a' Katolikusokat, kikhez semmi reménységek nintsen) egy gyékénre ültethessék; vagy is, hogy a' Sz. Írás szerént szóllyak, egy akolba hozhassák, 's egybe békéltethessék; 's e' végre azt mondgyák, hogy elég, ha az ember a' Keresztény hitnek fundamentomos, farkalatos ágazatit hiszi, 's nevezetesen azokat, mellyek az *Hiszék egyben* foglaltatnak, és a' mellyeket kinek kinek az ő tulajdon Sz. Lelke sugáról; a' többire nézve bízvást *Indifferens* lehet, az az: akár hiheti azokat, akár nem. — Mintha az ISTENtől ki-jelentetett Hitnek ágazatiban tsak úgy lehetne válogatni, mint a' vad körtvélyben, 's mintha az ISTENnek tsak némeltyekben kellene hinni, nem pedig egyaránt mindenenkben, valamiket ki-jelentett, holott ő még is azt hagyta az ő Apostolinak, hogy tanítsanak minden nemzeteket mindenenkre, *NB.* nem tsak a' farkalatos ágazatokra, hanem *omnia*, mindenenkre, valamiket parantsolt nekik, *Sz. Mátyé Ev. utolsó Részében, utolsó versében*; és Sz. Jakab Ap. által azt jelentette-ki nekünk, hogy ha valaki az egész törvényt meg-tarttya is,

vérkezik pedig egyben, mindenkben
 vétkessé lett, Sz. Jak. II. 10. 'S maga a'
 józan okosság is azt mutattya, hogy az
 ISTEN egyben színt olly tsalhatatlan,
 mint a' másikban, azért egyben színt úgy
 hinni, és engedelmeskedni kell néki,
 mint a' másikban; de én nékem úgy lát-
 szik, hogy ezek az emberek azt sem tud-
 gyák, mi az ISTEN, mi a' Hit. Láthad-
 fza az Igaz Magy. III. R. II. Szak. II. Tz. a'
 24. lap. — P. Illia ezen Indifferenskrül
 szólván, azt jelenti, hogy méltán lehet
 tartani, ne talántán némelly emberek min-
 deneket meg-mozdítsanak, hogy Erdély
 is hamarabb magát Indifferensnek lenni
 tsudállya, mintsem annak lenni tudgya;
 a' mi Arius' tévelygésérül mondatott. (183)
 Ezt pedig Illia akkor mondotta; mit mon-
 dana a' mostani világról, 's a' mostani
 Indifferenristákról, kik már tsak nem az
 egész világot meg-nyergelték, 's kikrül

(183) „ Et tamen, proh dolor! utinam non
 „ sint, qui omnem moveant lapidem, ut opera
 „ sua confectum esse, quod optant, gloriari pos-
 „ sint! tam late nimirum Indifferentium sectam
 „ palmites suos extendisse. ut quod olim de A-
 „ rii temporibus dictum, id ipsum nobis ingemi-
 „ scendum sit: Daciam ante se Indifferentem mi-
 „ rari. quam talem esse se sentiat. „ *De Ortul,*
 „ & *Progressu variarum in Dacia Gentium*, ac *Reli-*
 „ *gionum* pag. 92.

fokat nem is merek szólani, jöllehet ök mind úntalan azt prédikállyák, hogy minden embernek meg-kell engedni a' szabad könyv-írást, 's könyvnyomtatást. — A' mi különösen Erdélyt illeti, ott az Indifferentizmus még akkor törvényesen meg-engedtetett, midőn 1557. Eszt. a' Tordai Ország-Gyűlésben az a' végezés tétetett, hogy mindenik azt a' Religyiót, mellyiket inkább akarja, követheti, kényszerítés nélkül, *ut quisque eam, quam mavult, Religionem amplectatur, sine coactione*, mint Benkö írja *Transsylv. T. II. p. 129.* és ha azért, mivel senki lelki isméréten erőszakot tenni nem szabad, vagy, mivel senkit a' Religyióra kényszeríteni nem szabad, szabad volt a' régi Katolika Religyiótól el-állani, és akár az Helvetziai, akár az Aukspurgi vallást választani, 's még a' Sz. Haromságot 's a' JESUS KRISZTUST is meg-tagadni, vagy is, a' KRISZTUS' Istenségét tagadni; én nem látom, miért nem volna szabad a' Mahometanus, vagy Zsidó vallásra is állani, ha ki azt mondgya, hogy ő néki az ő lelki ismerete, vagy az ő *spiritus privatussa*, az ő titkos lelke ezt sugallja; 's azt sem látom, hogy rehettek utóbb olly kemény végezést az Erdélyiek a' Zsidózók', vagy Szombatosok ellen, hogy t. i. „Ha kik „ennekutánna is effélék találatnak, az

„ 1622. esztendőbéli első Arriculusban
 „ írott processus szerént minden ingó,
 „ és ingatlan javokat magok személyekre
 „ nézendőket, fejeket pedig redemptibi-
 „ liter amittállják. Ez a' kemény vége-
 zés mindazonáltal olly hathatós eszköz
 volt a' Zsidózók' meg-térítésére, 's ki-ír-
 tására, hogy már most azoknak hírére is
 alig hallani, a' minthogy is azért nem kell
 már félni, hogy ne talántán ezeknek elő-
 hozásából szarvat kapjanak, a' kik csak
 voltanak, de már most nintsenek, mint
 Benkő bizonyította Transfly. T. II. p.
 241. 'S azért ez a' törvény is el-múlt már
 Erdélyben, melly ellen külömben nem
 is merem volna szólani.

VII. Végtére az említett Író, u. m.
 Illia András, minekutánna az Erdélybe nem
 rég' bé-tsúszott Indifferensokról, 's ottan
 lévő többi vallásuakról bővebben szökött
 volna, utánna veti, hogy mind addig re-
 ményleni sem lehet, hogy Erdély-Or-
 szág' febei igazán bé-gyógyúllyanak, 's
 régi bölögsága valaha helyre álljon, ha
 csak Magyar-Országnak ama' végezése bé-
 nem tellyesítetik, melly 1550. Eszt. I.
 Ferdinánd Király alatt rétetett, 's melly
 által az rendeltetett, „ hogy a' Katolika
 „ Szent Hit, és Religyió, 's az ISTEN'
 „ tisztelete a' Sz. Atyáknak régi tanítása
 „ szerént, mellyet annyi ideig az egész

„ Keresztény világ bé-vett, és helyén hagyott, mindenütt az Országban helyre állíttassék: — 's az által az Haza' fiai között igaz állandó edgyesség, és *unio* legyen, és onnan a' Fels. Ur Istennek irgalmafsága naponként jobban, 's jobban Hazánkra áradgyon. „ A. 1550. Art. 12.

VIII. Adgya ISTEN, már egyszer úgy legyen, hogy a' Magyarok, és Erdélyiek egy hittel, 's egy ízível, lélekkel bírjanak, de ezt talán inkább kívánni, mintsem reményleni lehet; 's ugyan azért ahoz sem lehet igen reménységünk, hogy Hazánknek fok rendbéli sebei igazán bé-gyógyúllyanak, 's azonnak régi boldogsága soha is többé vissza-térjen; tudom ugyan, hogy némelly meg-Frantziásfodott Filozofusok avval biztattyák magokat, hogy ők azt más eszközök által, és minden Religyió, 's ISTEN nélkül is véghez viszik, Ruszszónak, Rájánálnak, Mirabónak a' Filozofiája által, az Indifferentizmus által, a' szabad Kömivesség által, a' zabolátlan szabadság által, az égeknek ostromlása által, az ISTENnek meg-vetése, 's az ő Religyiójának, 's hiv szolgáinak tsúfolása, el-rapodása által 's a' t. — — — —

De haszontalan, mert írva vagyon: *Non est sapientia, non est prudentia, non est*

consilium contra Dominum, Prov. 21. 30. Nints böltsefség, nints okoság, nints tanács, nints *ratio status* (184) az Úr ellen; az is írva vagyon: *Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam*, Pf. 126. v. 1. — Ha az Úr nem építi a' házat, heába munkálkodtak, a' kik azt építik: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam*. P. 126. v. 2. Ha az Úr nem őrzi a' házat, heába vőgyáz, a' ki azt őrzi. — Az is írva vagyon, hogy a' bűn nem boldogokká hanem nyomorúttakká teszi a' népeket: *Miseros autem facit populos peccatum*. Prov. 14. 34. a' smint ezt az ISTENnek választott népei, midőn tőle el-pártoltak, nem egyszer tapasztalták, az Izraeliták az ő Testamentumban, 's az újbán kivált a' Magyarok, midőn az ISTEN az ő bűneik miatt őket az ő Pogány, 's-Pogánynál Pogányabb ellenségeik által, a' Törökök, Tártárok által 's a' t. annyiszor olly kemény tsapásokkal sújtogatta. — Igaz ugyan, hogy ezért engem némelly nagy Politiku-

(184) Itt is megint azt a' *Ratio Status* értem, melyet egy ájtatos Vers-szerző ekképpen definiált;

*Ratio Status est Demonis status,
Hostis Decalogi, & Sanctae fidei.*

fok, Statisták, Deisták, Áteisták 's a' t.
 csak ki-nivetni, 's Bigótnak, Islendriá-
 nistának, Fanatikusnak, 's más ollyasnak
 nevezni fognak; de hogy boszszút álljak
 rajtok, én is ki-nevetem őket, 's az is,
qui habitat in Caelis, irridebit eos Ps. 24.
 a' ki mennyekben lakik, ki-neveri őket;
 's ők akár hogy neveessenek, tsúfólód-
 gyanak is, de az ISTEN' szava azért
 meg-marad örökké: *Verbum autem Do-
 mini nostri manet in aeternum*: A' mi
 Urunknak ígéje pedig örökké meg-marad.
 Isa. 40. 8.

A Tzikkelyeknek Rende.

I. SZAKASZ,

*melly Magyar - Országnek Világi álla-
potját elő - adgya.*

- I. **T** ZIKKELY. Magyar-Országnek helység-
béli állapotjáról 3. Lev.
- II. Magyar-Országnek természeti állapotjáról 8
- III. Magyar - Ország' Lakosiról, 's elsőben a'
Magyarokról, 's azok' természetéről 20.
- IV. A' Magyar Nyelvről, 's azokról, kik azt
illendőképben meg-nem betsüllik, sőt nyil-
ván meg-vetik 's a' t. 20.
- V. Magyar-Országnek idegen Nemzethéli La-
kosiról. 44.
- VI. Magyar-Országnek Fő Lakosiról, u. m. a'
Papokról, és Nemeseokról, kik a' Magyar
Törvény szerént egyenlő szabadsággal bír-
nak. 64.
- VII. A' Nemesség négy fő Szabadságiról a'
Trip. I. R. IX. Titulusa szerént. 69.
- VIII. A' Királyról, 's Magyar-Ország' kormá-
nyozásának neméről. 77.
- IX. Az Apostoli Királynak hatalmáról az Egy-
házi dolgokra nézve. 's az úgy nevezett
Egyházi Oltalom-Jusról. 92.

II. SZAKASZ,

*melly Magyar - Országnak Egyházi álla-
pottját elő - adgya.*

- X. A' Püspökök' méltóságáról, és hatalmáról
a' Magyar Törvény szerént. 105.
- XI. Az Egyházi Rendnek, 's kivált a' Püspö-
köknek jövedelméről, 's érdeméről. 125.
- XII. Egy nagy Papra-morgónak bizonyos Orá-
tziójáról, 's ugyan annak négy Fascicula-
sairól. 135.
- XIII. A' Szerzetes Papokról, 's igaz e', hogy
azok merő heverő, semmire kelő, sőt ár-
talmas emberek? 145.
- XIV. A' Katolikusokról, és Nem-Katolikusok-
ról közönségesen 159.
- XV. A' Protestánsokról. 172.
- XVI. Rövid sommája azoknak az Ország-Gyű-
lésbéli Tzikkelyeknek, mellyek a' R. K. Reli-
gyiónak helyre-állításáról, vagy el-rontásá-
ról tétettek. 184.
- XVII. Négy kis Kérdés. 198.
- XVIII. A' mostani új vallásuokról. 222.
- XIX. Melly veszedelmes emberek légyenek a'
mostani Filozofusok nem tsak a' Religióra,
hanem az Országra nézve is. 253.

III. SZAKASZ,

*melly Erdélynek mind világi, mind Egy-
házi állapotját szem eleibe terjeszti*

- XX. Erdélyről, 's elsőben Erdélynek világi
állapotjáról. 267.

XXI. Erdélynek Egyházi, vagy is Religyióbeli állapotjáról, 's először az törvényesen bevett négy Religyióról. 273.

XXII. A' Luteránusoknak, Kálvinistáknak, Unitáriusoknak, Zsidóknak, Pietistáknak, Puritanusoknak, Indifferenséknak, vagy is Pacificánusoknak Erdélyben való eredetéről. 282.

4.

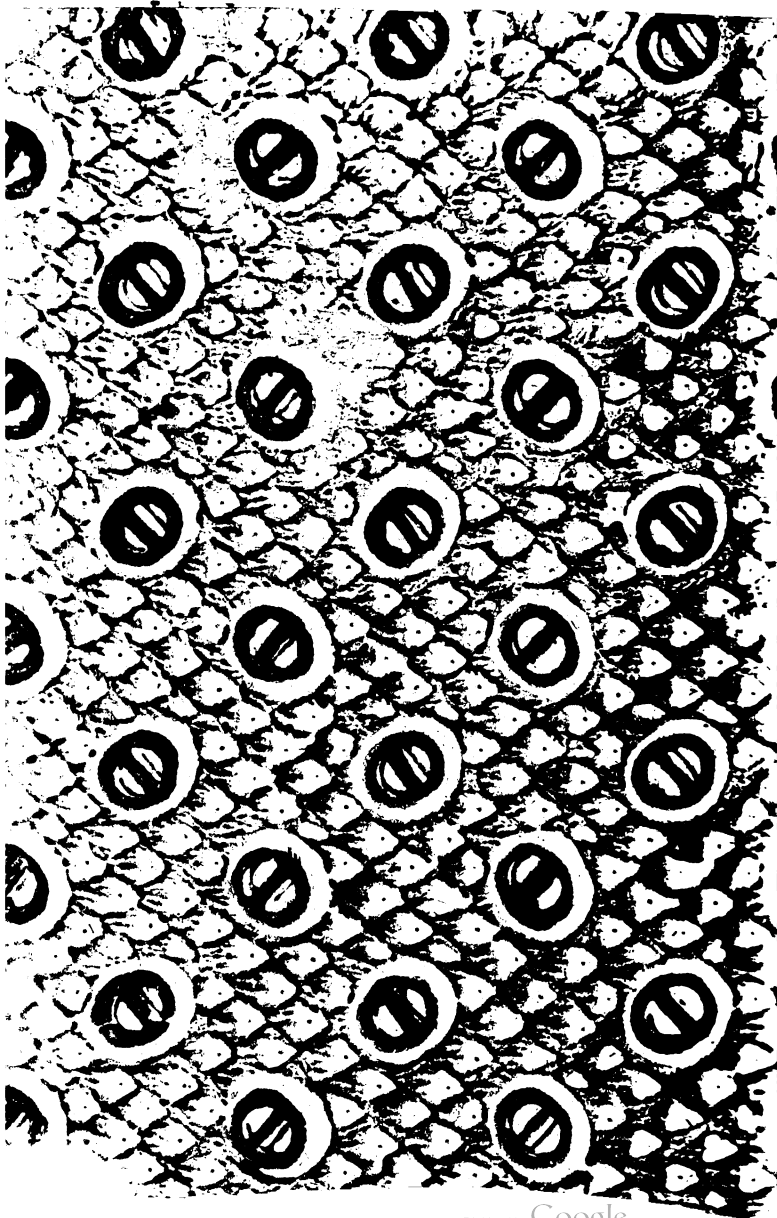
Nemelly akadékosabb bibáknak meg- jobbítása.

Lev.	Sor.	Olvasd.
20.	utolsó. quzgó	buzgó
31.	32. jótet ttenek	jót tettek
36.	13. értetéseért	érthetéseért
37.	észire	észre
38.	13. hi	ki
49.	30. Tzenzorok	Tzenzura
52.	29. Ezen szó után: Magyar-Ország el-maradtak e' következő szók: Végbázokban-való leütelek; és gondviselésük epynehdny fű	
66.	2. ki-tsapásirúl	ki-rúgásirúl
72.	16. Operifláknéra	Operiflánékra
86.	15. erősíttek	erősítetttek
90.	5. ezen szó után: hogy el-maradtak a' következő szók: a' Király szívé az alatta-valóktól; 's az alatta-valók' szívé	
92.	4. VI. Tzikkely	IX. Tz.
111.	13. Articulús	Articulo
123.	17. prapeant	præbeant
127.	11. ha	ha'
128.	30. subicimus után el-maradt ezen szó: Ecclesia &c.	
129.	18. jószágot	jószágot;
148.	17. geneasque	ganeasque
149.	23. ifjainak	fiainak
—	24. vitandam sanitatem	vitandum sanitatis
157.	22. Azt	Azt a'
—	31. verhet	vethet
169.	9. tüzteletre	tüztelete

<i>Lev.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Olvasd.</i>
164.	27. Moshemiusnak még	még Moshemiusnak
168.	3. 1630.	1647.
173.	36. hoza	haza
184.	1. XII. Tzik.	XVI. Tz.
—	8. Erdélyi-Országot	Erdély-Országot
—	9. fonákü	fonákül
—	10. II. juttat ra	juttatta
187.	31. Art. An. 1548.	Art. 5. A. 1548.
191.	17. Religyiója	Religyióra
193.	17. i	is
—	18. affensum	affenü
—	30. 's mit	's a' mit
194.	18. ezen szó után: a' Kivállal el-maradtak ezen szók, 's másfelől Botskaival és az ő pártosaival; a' másik a' Kivállal; és	
198.	1. XIII. Tzik.	XVII. Tz.
199.	23. mind	mint
208.	12. hagyta	hagyta
218.	5. kérdésbe	kérdésre
—	13. 14. acpabiliter	culpabiliter
221.	20. quibus cum	quibuscum
225.	22. pretes	pretres
228.	20. az	azt
—	24. két	kék
233.	33. könyv	könyvét
249.	1. XIV.	XVI.
254.	20. vá	ván

A' többi apróbb hibákat elő-tem hozom, melyeket úgy is könnyen észre lehet venni, és melyeket csak nem lehetetlen el-kerülni.

Rokolevsky
L
Antikastyl.

